

T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MEHMED MUHYİDDİN ÇELEBİ:

TEVÂRİH-İ ÂL-İ OSMÂN

(METİN ÇEVİRİSİ VE DEĞERLENDİRME)

Yüksek Lisans Tezi

Sevil AKYOL

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ali KOZAN

Tarih Ana Bilim Dalı

Nevşehir

Ağustos 2014

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MEHMED MUHYİDDİN ÇELEBİ:
TEVÂRİH-İ ÂL-İ OSMÂN
(METİN ÇEVİRİSİ VE DEĞERLENDİRME)

Yüksek Lisans Tezi

Sevil AKYOL

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ali KOZAN

Tarih Ana Bilim Dalı

Nevşehir

Ağustos 2014

Bütün hakları saklıdır.
Kaynak gösterme yolu ile alıntı ve gönderme yapılabilir.

© Sevil AKYOL

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun birşekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tmmateryal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Sevil AKYOL

KILAVUZA UYGUNLUK ONAYI

“Mehmed Muhyiddin Çelebi Tevârîh-i Âl-i Osmân , Metin Çevirisi ve Değerlendirme” adlı yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Sevil AKYOL

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ali KOZAN

Tarih Ana Bilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. İlyas GÖKHAN

KABUL VE ONAY

Yrd. Doç. Dr. Ali KOZAN danışmanlığında Sevil AKYOL tarafından hazırlanan “Mehmed Muhyiddin Çelebi: Tevârîh-i Âl-i Osmân (Metin Çevirisi ve Değerlendirme)” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

.04.. / 09... / 2014

JÜRİ:

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali KOZAN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Metin Ziya Kızılcık

Üye : Dr. Oktay Yılmaz

[Handwritten signatures of the jury members]

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu’nun 09.09.2014 tarih ve 2014.35.421 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

09 / 09 / 2014
Doç. Dr. Alper ARSLAN
Enstitü Müdürü

[Official stamp and signature of the Institute Director]

ÖZET

MEHMED MUHYİDDİN ÇELEBİ:
TEVÂRİH-İ ÂL-İ OSMÂN
(METİN ÇEVİRİSİ VE DEĞERLENDİRME)

Sevil AKYOL

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Ağustos 2014
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali KOZAN

*Tevârih-i Âl-i Osmân*lar özellikle kuruluş dönemi Osmanlı tarihi hakkında önemli bilgiler ihtiva eden değerli kaynaklardan biridir. Bu anlamda ilk kaynak Yahşi Fakih tarafından yazılan *Menâkıb-ı Âl-i Osmân* adlı eserdir. Fakat bu eser malesef günümüze ulaşmamıştır. Bu nedenle kuruluş dönemi en erken kaynağı Ahmedî tarafından kaleme alınan *Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osmân* adlı eserdir. Kaynak değerleri açısından bakıldığında söz konusu *Tevârih-i Âl-i Osmân*lar dönem halk dili, siyasi, toplumsal ve tabiat olayları hakkında bilgi vermeleri açısından ehemmiyet teşkil ederler.

Bu bağlamda çalışmamızın konusunu, Milli Kütüphane Yazma Eserler Koleksiyonu 06 Mil Yz A 5005 numarada yer alan *Tevârih-i Âli Osmân* adlı eserin çeviri ve metin değerlendirmesi oluşturmaktadır.

Tevârih-i Âli Osmân geleneğine uygun olarak yazılan bu eserin ilk varlığı olmamakla birlikte Süleyman Şah'ın Fırat suyunda boğulup Câber Kalesi'ne defnedilmesinden başlayarak kronolojik olarak İstanbul'un fethi ve sonrasındaki yirmi yıllık sürece kadar anlatılarak bitirilmiştir. İstanbul'un fethinden sonra şehrin kuruluşu, Ayasofya camisinin bina edilmesi ve İstanbul'un gelmiş geçmiş hükümdarları menkıbevi bir dille anlatılmıştır. Daha sonra İslam Tarihi'ne geçilerek İstanbul'u kuşatan Müslüman Araplar (Dört halife dönemi, Emevi ve Abbasi) hakkında kısa bilgi verilmiş ve tekrar Osmanlı Tarihi anlatılmaya devam edilmiştir.

Tezimizin ilk bölümünde *Tevârih-i Âli Osmân* geleneğiyle ilgili bilgiler verilmiş, ikinci bölümünde metin incelemesi, dil ve üslup özellikleri diğer *Tevârih-i*

*Âli Osmân*larla karşılaştırması yapılmıştır. Son bölümünde ise genel değerlendirme, metin çevirisi ve orijinal metne yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, Mehmed Muhyiddin Çelebi, Tarih Yazıcılığı, Osmanlı Devleti.

ABSTRACT

MEHMED MUHYİDDİN ÇELEBİ:
TEVÂRİH-İ ÂLİ OSMÂN
(TURKISH TRANSLATION AND EVALUATION)

Sevil AKYOL

NevşehirHacıBektaşîVeli University

Institute of Social Sciences

Department of History, Graduate, August 2014

Advisor: Asst. Prof. Ali KOZAN

“Tevarih-i Al-i Osmân” records are valuable sources which contains significant information particularly about the establishment era of Ottoman History. In this sense, the first written source is “Menakıb-ı Âl-i Osmân” by *YahshiFakih*. But unfortunately this work could not reach present days. That is why, the earliest source of establishment era is “Dasitan-I Tevarih-I Mülûk-I Âl-I Osmân” written by *Ahmedi*. From the perspective of historical source value, mentioned sources namely Tevarih-i Al-i Osmân records are significant ones, because of the information that they give about the colloquial language of the time, political, social and natural events.

In this context, the subject of our study is the translation and evaluation of “Tevarih-i Âl-i Osman” which is numbered 06 Mil Yz A5005 and placed at National Library Collection of Manuscripts.

This work which was written on the tradition of “Tevarih-i Âl-i Osman” begins with the funeral of Süleyman Shah at Caber Castle by his drown at the water of Euphrates, nevertheless the first page of the work is lost, it tells until post twenty years of conquest of Istanbul chronologically. After the conquest of Istanbul, reconstruction of the city, rebuild of Hagia Sophia as a mosque, past rulers of Istanbul are told with an epic language. Afterwards short information about Islamic history (Rashidun, Umayyad and Abbasid) is given and again Ottoman History is kept telling.

There is information given about the tradition of “Tevarih-i Âl-i Osman” at the first part of our thesis, text analysis, wording and language features and comparison with other “Tevarih-i Âl-i Osman” records is made at the second part. At the last part, general assessment, dictionary work, translation of the text and the original text were given.

Key Words: “Tevarih-i Âl-i Osman”, Çelebi Mehmed Muhyiddin, Historiography, Ottoman Empire

ÖN SÖZ

Bilindiği üzere Osmanlı Devletinin ilk iki asırlık dönemi hakkında yeterli kaynak mevcut değildir. Bu kayıp dönem ile ilgili olarak elimizdeki bilgilere, yazarları bilinen veya bilinmeyen *Tevârîh-i Âl-i Osmân*lar sayesinde ulaşmaktayız. Selçuklu dönemi tarih yazıcılığının devamı niteliğinde olan Osmanlı tarih yazıcılığı ilk dönemlerde Acem ve Arap müverrihlerin eserlerinin çevirisi niteliğinde başlamıştır. Bu konudaki ilk eser Yazıcızâde Âlî'nin *Târih-i Âl-i Selçukî* adıyla Osmanlıca tercüme etmiş olduğu, İbn-i Bîbî'nin *Evâmirü'l-Alâiyyefi'l-Umûri'l-Alâiyye* adlı eseridir. Daha sonraki dönemlerde Türkçe eserlerin ortaya konulmasıyla Osmanlı müverrihleri özgün eserler ortaya çıkarmışlardır. *Tevârîh-i Âl-i Osmân*lar ilk dönemlerde ananevî bir yapı halindeyken XVII. yüzyıl ve sonrasında devlet desteğiyle *şehnamecilik*, *vak'anüvislik* olarak kendini göstermiş ve bir meslek haline gelmiştir.

*Tevârîh-i Âl-i Osmân*lar, Osmanlı Devleti'nin ilk iki yüz yıllık dönemine ışık tutması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu önemin ve bu tarz eserlerin Osmanlı erken dönemine dair katkısının bilincinde olarak Millî Kütüphane Yazma Eserler Koleksiyonu 06 Mil Yz A 5005 numaralı *Tevârîh-i Âl-i Osmân*ı çalışmamıza konu ettik.

Çalışmamızın giriş bölümünde Osmanlı tarih yazıcılığı anlatılmış, bu konu başlığı altında *Tevârîh-i Âl-i Osmân Gelenegi*, kaynakları, muhtevası hakkında bilgi verilmiştir. Bir yandan geleneksel yapısını korumaya çalışan

Osmanlı Tarih Yazıcılığı, diğer yandan Avrupaî tarzdaki tarih yazıcılığını kendi bünyesine uygulayarak gelişim göstermiştir.

İlk bölümünde yazma eser hakkında bilgi verilmiş, eser çevirisinde kullanılan çeviri ve imla yöntemi değerlendirildikten sonra metnin çevirisi verilmiştir. Transliterasyon adı verilen bu yöntemde metnin daha anlaşılır olması ve okuyucuya nasıl bir metinle muhatap olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümünde ise eserin yazarı hakkında bilgi verilmiş; metin değerlendirmesi yapılarak, eserde devlet adamlarına yapılan eleştiriler, eser içinde geçen menkıbeler ve eserin Neşri, Oruç Bey ve Aşıkpaşazâde tarihleriyle mukayesesi yapılmıştır. Tezimizin en önemli kısmını oluşturan bu bölüm amacımızı ortaya koyması açısından ehemmiyet taşır. Bunun yanında yapılan mukayeseler eserin farklılığını ortaya çıkararak döneme yeni bir bakış açısı sunmamızı sağlamıştır.

Çalışmalarım sırasında benden bilgi ve yardımlarını esirgemeyen, desteğini ve bana olan güvenini hep hissettiğim değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Ali Kozan'a, ihtiyacım olduğunda bilgilerini esirgemeyen diğer hocalarıma, çalışmalarım sırasında güven ve sevgilerini eksik etmeyen aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Nevşehir 2014

Sevil AKYOL

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	III
ÖN SÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	IX
1. GİRİŞ	1
1.1. Osmanlı Tarih Yazıcılığı.....	1
1.1.1. Tevârîh-i Âl-i Osmân Geleneği	2
1.1.2. Tevârîh-i Âl-i Osmânların Muhtevâsı	3
1.1.3. Tevârîh-i Âl-i Osmânların Kaynakları	4
1.2. Fatih Dönemi ve Sonrası Tarih Yazıcılığı	5
2. BİRİNCİ BÖLÜM: TEVÂRÎH-İ ÂL-İ OSMÂN VE METİN ÇEVİRİSİ	11
2.1. Yazma Eser Hakkında	11
2.2. Metin Çevirisinde Uygulanan Yöntemler	11
2.2.1. Metin Çevirisinde Takip Edilen Çeviri Yöntemi	11
2.2.2. Metin Çevirisinde Takip Edilen İmla Yöntemi	12
2.3. Metin Çevirisi	14
3. İKİNCİ BÖLÜM: TEVÂRÎH-İ ÂL-İ OSMÂN'IN METİN DEĞERLENDİRMESİ	116
3.1. Eserin Yazarı	116
3.2. Metin Değerlendirmesi	117
3.2.1. Tevârîh-i Âl-i Osmân Adlı Eserde Kullanılan Kaynaklar ve Mukayesesi	125
3.2.2. Eserde Devlet Adamlarına Yapılan Eleştiriler	129
3.2.3. Eserde Geçen Menkıbeler	136

3.2.4. Eserin Çağdaş Eserlerle Mukayesesi	144
4. SONUÇ	155
KAYNAKÇA	157
EKLER	162
EK-1 Eserde Geçen Şahıs İsimleri	163
Ek-2 Eserde Geçen Yer İsimleri	170
Ek-3 Eserin Orjinal Nüshasından Sayfa Örnekleri	178
ÖZGEÇMİŞ	184

KISALTMALAR

age.	Adı Geçen Eser
agm.	Adı Geçen Makale
AS.	Aleyhisselâm
C.	Cilt
ev.	Çeviren
DİA	Diyânet İslâm Ansiklopedisi
EÜ	Erciyes Üniversitesi
FEF	Fen-Edebiyat Fakültesi
FSM	Fatih Sultan Mehmet
H.	Hicrî
Haz.	Hazırlayan
KKEFD	Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi
M.	Miladî
nşr.	Neşreden
RA.	Raduallahuanhuma
s.	Sayfa
S.	Sayı
Sad.	Sadeleştiren

SBD	Sosyal Bilimler Dergisi
SBED	Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
ss.	Sayfalar arası
TAD	Türkiyat Araştırmaları Dergisi
TTK	Türk Tarih Kurumu
TVYY	Tarih Vakfı Yurt Yayınları
UÜ.	Uludağ Üniversitesi
vb.	ve benzeri
vr.	Varak
vs.	vesaire
Yay.	Yayınları
YTY.	Yeni Türkiye Yayınları

1.GİRİŞ

Tarih bilimi yaşandığı kadar yazılarak da ömrünü idame ettiren bir bilim dalıdır. Yazarak diyoruz çünkü tarihî bir olayın gerçekleşmesi, etkileri ve sonuçları ancak bu bilimle uğraşan insanların aktarmasıyla bilinebilir. Bu aktarmanın kalıcılığı da ancak yazılarak gerçekleşir. Geçmişten günümüze tarih yazıcılığıyla ilgilenmiş bilim insanları devlet desteğini alarak ve kendi uğraşları sonucunda bize dönemin bilgilerini aktarmışlardır. Objektifliği nasıl korudukları bilinmez ama öyle ya da böyle bilgiler bize ulaşmıştır.

Dünyada kurulmuş birçok devlet gibi Türk devletlerinde de tarih yazıcılığına önem verilmiştir. Biz bu konuda çok detaya inmeden özellikle bizi ve tezimizi ilgilendiren Osmanlı Devleti'ndeki tarih yazıcılığına değineceğiz.

1.1. Osmanlı Tarih Yazıcılığı

Osmanlı Beyliği tarih yazıcılığı konusunda kendinden önceki Arap ve Acem kültüründen etkilenmiştir. Selçuklu Devleti ve Beylikler döneminde Arapça ve Farsça birçok eser yazılmış ve Osmanlı'nın ilk döneminde çevrilmiştir.¹ İbn-i Bîbî (*el-Evâmîrü'l-Alâiyye fî'l-umûri'l-Alâiyye*), Aksarayî (*Müsâmeretü'l-ahbâr ve müsâyeretü'l-ahyâr [Tezkere-i Aksarayî]*), Eflakî (*Menâkıbü'l-ârifîn*) bu dönemin önemli kişileri ve eserleridir.²

Osmanlı tarih yazıcılığı, Osmanlı Beyliği'nin kuruluşundan yaklaşık 100-150 yıl sona başlamıştır. Bu dönem hakkında maalesef bize ulaşmış bir kaynak bulunmamakla birlikte; beyliğin bu kayıp tarihi hakkındaki bilgiler Pachymeres,

¹Fahameddin Başar, "İlk Osmanlı Tarihçileri", **Türkler**, YTY, Ankara, 2002, C. 11, s. 409; Uğur Akbulut, "Kuruluş Dönemi Osmanlı Tarihçiliği ve Tarih Yazma Gerçekleri", **KKEFD**, Erzurum, 2007, S. 15, s. 357; Ahmet Aydın, "Osmanlılarda Tarih Yazıcılığı", **Türkler**, YTY, Ankara, 2002, C. 11, s. 417.

²Başar, **a.g.m.**, s. 409.

Nicephoros, Kantakuzenos ve İbn Battuta gibi çağdaş Bizans ve Arap seyyah ve tarihçilerin eserleri ile bazı menâkıbnâmeler ve daha sonraki kaynaklara dayanır.³

Osmanlı tarih yazıcılığı araştırmacıları en erken kronik olarak Ahmedî'nin *Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osmân*'ını göstermektedir. *İskender-nâme* adlı eserinin sonuna eklediği ve 672 beyitten oluşan bu eserin de Süleyman Çelebi dönemine kadar ki olayları anlatmıştır ve nitekim Süleyman Çelebi'nin kendisine takdim etmiştir. Bu dönemde yazıldığı müverrihler tarafından da kabul edilmiş fakat günümüze ulaşmamış diğer bir eser başta Aşıkpaşazâde'ye kaynaklık etmiş olan Yahşi Fakih'in *Menâkıb-ı Âl-i Osmân* adlı eserdir.⁴

1.1.1. Osmanlı Tarih Yazıcılığı İçinde *Tevârih-i Âl-i Osmân* Geleneği

Tevârih-i Âl-i Osmânlar, özellikle Osmanlı kuruluş dönemine kaynaklık etmesi bakımından ehemmiyet taşımaktadır. Yazıcızâde Âlî'nin tercüme etmiş olduğu, İbn-i Bîbî'nin *el- Evâmirü'l-Alâiyye fi'l- Umûri'l-Alâiyye* adlı eseri *Tevârih-i Âl-i Osmân*lara örnek teşkil etmesi bakımından ilk ciddi eserdir. 1424'de Sultan II. Murad adına ve Yazıcıoğlu tarafından da bazı ilaveler yapılarak Türkçeye çevrilmiş olan bu eser günümüzde *Târîh-i Âl-i Selçuk* olarak bilinir.⁵

II. Murad döneminde başlayan *Anonim Tevârih Âl-i Osmân* yazma geleneği daha sonra da devam etmiş ve bu tür eserlerden birçoğu günümüze ulaşmıştır. Bu eserler üzerinde ilk ciddi çalışma Giese tarafından yapılmıştır. Friedrich Giese'nin

³Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Tarihçiliğine ve Tarih Kaynaklarına Genel Bir Bakış", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Bahar, 2013, S. 1, s. 272; Erhan Afyoncu, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, Yeditepe Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul, 2012, s.3.

⁴Özcan, *a.g.m.*, s. 272; Afyoncu, *a.g.e.*, s. 4; Necdet Öztürk- Murat Yıldız, *İmparatorluk Tarihinin Kalemli Muhafızları Osmanlı Tarihçileri*, Bilge Kültür Sanat, 1. Basım, Eylül, 2013, s.20-21; Şehabettin Tekindağ, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", *Bellekten*, S. XXXV/140, Ankara, 1971, s. 657.; Necdet Öztürk, "Anonim Tevârih-i Âl-i Osmanların Kaynak Değerleri Hakkında", *XII. Türk Tarih Kongresi Ayrışım*, TTK Basımevi, Ankara, 2000, s. 756; Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Çev.: Çoşkun Üçok, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1992, s.11-12; Necdet Öztürk, "Osmanlılarda Tarih Yazıcılığı Üzerine" *Osmanlı/Bilim*, YTY, Ankara, 1999, C. 8, s.257; Mehmet İpşirli, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", *Osmanlı/Bilim*, YTY, Ankara, 1999, C. 8, s. 247, Başar, *a.g.m.*, s. 409; Aydın, *a.g.m.*, s. 417-418; Mehmet Yastı, "Nişancı Mehmet Paşa'nın Tevârih-i Âl-i Osman Adlı Eserinin Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde Bulunan Bir Nüshada Üzerine", *TAD*, Bahar, 2009, S. 25, s. 138; Hasan Hüseyin Adaloğlu, "Osmanlı Tarih Yazıcılığında Anonim Tevârih-i Âl-i Osman Geleneği", *Osmanlı/Bilim*, YTY, Ankara, 1999, C. 8, s. 286; F. Giese, *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, Haz.: Nihat Azamat, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1992, s. XI.

⁵Başar, *a.g.m.*, s. 410; Tekindağ, *a.g.m.*, s. 657; Adaloğlu, *a.g.m.*, s. 286; Özcan, *a.g.m.*, s. 272; Abdülkadir Özcan, "Tevârih-i Âl-i Osman", *DİA*, Ankara, C. 40, s. 579; Aydın, *a.g.m.*, s. 418; Giese, *a.g.e.*, s. XI.

hazırladığı *Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân* son yıllarda yeni harflerle de yayımlanmıştır.⁶

Kuruluş dönemi Osmanlı tarihini aydınlatmaları bakımından mühim bir yer tutan *Tevârîh-i Âl-i Osmânlar* başlangıçta kısa bilgiler ihtiva ederken II. Murat devrinden sonra dönem olaylarını ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Zengin bir folklorik malzemeyi içinde barındıran bu eserler Beylikler döneminde yazı dili olarak kullanılmaya başlayan Türkçenin gelişmesi bakımından ehemmiyet teşkil eder. Sanat endişesinden uzak, halkın anlayabileceği tarzda ve halkın tarih öğrenme ihtiyacını karşılamak amacıyla oluşturulan bu eserler; sade ve Anadolu insanın kullandığı dilden meydana gelmiştir.⁷ Cümleler kısadır ve Türkçe kelimelerde, yer ve şahıs isimlerinde imlâ birliği yoktur. Devrin halk diliyle yazılmış olan *Tevârîh-i Âl-i Osmânlar*, dil ve üslub bakımından Aşıkpaşazâde, Oruç Bey ve kısmen de Neşrî'ye benzemektedirler.⁸

1.1.2. *Tevârîh-i Âl-i Osmân*'ların Muhtevâsı

Tevârîh-i Âl-i Osmânlar II. Murat devrinde şekillenmeye başlamış ve II. Bâyezid devrinde yazılmaya başlanmıştır. Türkiye ve Avrupa Kütüphanelerinde birçok yazmaları bulunan *Tevârîh-i Âl-i Osmânlar* muhteviyat bakımında pek çok çeşitlilik gösterse de esas itibariyle birbirlerine benzeyen ve birbiriyle ilişkili eserlerdir.⁹ Bazı nüshalarda eserin niçin kaleme alındığını anlatan '*sebeb-i te'lif*' adı verilen bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde Osmanlı padişahlarının ve şehzadelerinin başlarına neler geldiği, faaliyetleri, İstanbul'un fethinin kimler tarafından yapıldığı, kimler tarafından kuşatıldığı, nasıl harap olduğu ve tekrar kimler tarafından nasıl imar edildiğine dair malumat bulunur. Devamında Osmanlı soy kütüğü verilerek, Osmanlıların atası Süleyman Şah'ın Mahan'dan Anadolu'ya geliş hadisesi anlatılarak (Bu kısım maalesef bizim eserimizde bulunmamaktadır.) kronolojik bir sırayla İstanbul'un fethine kadar getirilmektedir.¹⁰

⁶ Özcan, *a.g.m.*, s. 273; Afyoncu, *a.g.e.*, s.4-5; Öztürk- Yıldız, *a.g.e.*, s.20-21, 29; Babinger, *a.g.e.*, s. 11-12; Öztürk, "*Osmanlılarda Tarih Yazıcılığı Üzerine*", s.257; Giese, *a.g.e.*

⁷ Mustafa Uluocak- Şükrü Baştürk, "*Anonim Bir Târîh-i Âl-i Osman Nüshasının Sözvarlığında Kalıp Yapılar ve Arkaik Kelimeler*", U.Ü. FEF, *SBD*, Bursa, 2010/2, S. 19, s. 327; Başar, *a.g.m.*, s. 410; Adalıoğlu, *a.g.m.*, s. 289.

⁸ Öztürk, *a.g.m.*, s. 758.

⁹ Adalıoğlu, *a.g.m.*, s. 288; Giese, *a.g.e.*, s. XIII.

¹⁰ Öztürk, *a.g.m.*, s. 757; Adalıoğlu, *a.g.m.*, s. 289; Özcan, "*Tevârîh-i Âl-i Osman*", s. 580.

İstanbul'un fethinden sonra birdenbire konu değişerek İstanbul ve Ayasofya'nın tarihçesi anlatılır. Bu kısım anonim kroniklerde ve *Oruç Bey Tarihi*'nde ortak bir özellik olup birtakım farklılıklarla XVI. yüzyıl tarihçilerinin eserlerinde yer almaktadır. İstanbul ve Ayasofya'nın tarihçesinden sonra Dört Halife Devri, Emevî ve Abbasîler hakkında kısa bilgiler verilip Müslüman Araplar tarafından gerçekleştirilen İstanbul kuşatmaları anlatılmaktadır. Sonra tekrar Fatih Devri'ne dönülür ve dönemin genellikle kısa kısa olayları anlatılır.¹¹

*Tevârih-i Âl-i Osmân*larda tarih, ya olaydan önce ya da olay anlatıldıktan sonra rakamla veya hem rakam hem de yazıyla verilir. Yeni bir olaya geçileceği veya anlatılırken yarım bırakılan konuya geçileceği zaman “def’a, gine, yine” gibi ifadeler kullanılır.¹²

*Tevârih-i Âl-i Osmân*lar bitiriliş tarihine göre üç kısma ayrılmıştır. Birinci kısım yazmalar; II. Bâyezid devrinde hazırlanıp bugünkü mevcut şeklini almış olan ve aşağı yukarı 1494'e kadar gelen olayları ihtiva eder. İkinci kısımdaki yazmalar; 1555 yılına kadar devam eden yazmalardır. Üçüncü kısım yazmalar ise XVII. yüzyıla kadar uzanmaktadır.¹³

1.1.3. Tevârih-i Âl-i Osmânların Kaynakları

Bütün tarih çalışmalarında ve eserlerinde olduğu gibi *Tevârih-i Âl-i Osmân*ların yazımı esnasında da kaynak gerekliliği esastır. Eserin ortaya konuluş amacını ve şeklini ele alacak olursak esere verilen ciddiyeti anlamak zor olmasa gerektir. Bu açıdan düşündüğümüzde dönemin şartlarına göre *Tevârih-i Âl-i Osmân*larının kaynaklarına bakacak olursak aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

*Tevârih-i Âl-i Osmân*ların en önemli kısmını oluşturan ilk bölümün kaynağı konusu tartışmalı olmakla birlikte, bu dönem kaynağının II. Murat zamanında kaleme alınan eski bir kronik olduğu düşünülmektedir. V.L. Menage göre bu kaynak Yahşi Fakih'in *Menâkıbnâmesidir*. Bunun yanında Osmanlı tarih yazıcılığının da en önemli kaynağı olan Ahmedî'nin *İskendernâme*'sinin sonuna eklediği *Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osmân* ilk bölümün bir diğer mühim kaynağıdır. Sultan II. Murat döneminde yazıldığı bilinen ve Selçuklu Devleti döneminden kalma bir saray

¹¹ Adalıoğlu, *a.g.m.*, s. 290; Öztürk, *a.g.m.*, s. 757.

¹² Öztürk, *a.g.m.*, s. 758.

¹³ Özcan, “*Tevârih-i Âl-i Osman*”, s. 580; Adalıoğlu, *a.g.m.*, s. 288.

geleneği olan *Saray Takvimleri* de ilk bölümün bir başka önemli kaynağıdır. *Saray Takvimleri* olayları gün ay yıl olarak tarihlendirerek verir. Kısa bilgilerin verildiği bu takvimler İslamî dönemin son astronomik belgeleri özelliğini taşır. Saray müneccimleri tarafından yazılan bu takvimlerde siyasi olayların yanı sıra Güneş ve Ay tutulmaları, yıldız kayması, deprem, yangın, sel gibi tabiat olayları da anlatılır.¹⁴

*Tevârih-i Âl-i Osmân*ların ikinci bölümü İstanbul ve Ayasofya'nın tarihçesini içermektedir. Anonim kronikten tamamen bağımsız ve zayıf bir konu bağlantısıyla *Tevârih-i Âl-i Osmân*lara ilave edilmiştir. Bu bölümün kaynakları olarak, tarih bilen Rum taifesi, ruhbanlar, keşişler, patrikler gösterilir. Bunun yanında *Kıyas-ı Enbiya* ve *Mesabih Şerhi* adlı kaynaklarla birlikte Kurtubî, Tirmizî ve Zeynü'l-Arab gibi ravilerinde adı geçer.¹⁵

*Tevârih-i Âl-i Osmân*ların son bölümünde İstanbul'un fethinden sonraki Fatih dönemi hadiseleri anlatılır. *Tevârih-i Âl-i Osmân*lardaki bu kısım müellifine göre çeşitli tarihlerde son bulur.¹⁶ Bu bölümde genel olarak müellif dönem olaylarının birebir şahidi olması vesilesiyle herhangi bir kaynak göstermez ve hatta “*şu zamanda..., zamanımızda...*” gibi ve kısa cümleli ifadelere yer verilir. *Tevârih-i Âl-i Osman*ların bir kısmı kaynak olma bakımından, bir kısmı ise kaynakları kullanma açısından önem arz etmektedir.¹⁷

1.2.Fatih Dönemi ve Sonrası Tarih Yazıcılığı

II. Murat döneminde başlayan *Tevârih-i Âl-i Osmân* ve *Takvim Geleneği* Fatih döneminde de devam etmiştir. İstanbul'un fethiyle Osmanlı Devletinde siyasi, ekonomik ve sosyal alandaki yaşanan önemli gelişmeler tarih ilmine de yansımıştır. Bu dönemde Tursun Bey ve Ebu'l-Hayr gibi tarihçiler Fatih'e ithâfen eserler ortaya koymuşlardır. Fatih döneminin en önemli tarihçileri Şükrullah (*Behçetü't-tevarih*), Karamanî Mehmed Paşa (*Tevârihü's-selâtinî'l-Osmâniyye*), Tursun Bey (*Tarih-i Ebü'l-feth*), Ebu'l-Hayr (*Fetihnâme*) ve Enverî (*Düstûrnâme*)'dir.¹⁸

¹⁴Adalıoğlu, *a.g.m.*, s. 289; Özcan, “*Tevârih-i Âl-i Osman*”, s. 580; Öztürk, *a.g.m.*, s. 579; Özcan, *a.g.m.*, s. 272; Başar, *a.g.m.*, s. 410-411; Osman Turan, **İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler**, TTK, Ankara, 2007, s. 2.

¹⁵Öztürk, *a.g.m.*, s. 759, Adalıoğlu, *a.g.m.*, s. 289-290; Özcan, “*Tevârih-i Âl-i Osman*”, s. 580.

¹⁶ Adalıoğlu, *a.g.m.*, s. 290.

¹⁷Adalıoğlu, *a.g.m.*, s. 291.

¹⁸Tekindağ, *a.g.m.*,s. 657;Başar, *a.g.m.*, s. 411; Abdülkadir Özcan, “*Fatih Devri Tarih Yazıcılığı ve Literatürü*”, EÜ, *SBED*, Kayseri, 2003/1, S. 14, ss. 55-62; Akbulut, *a.g.m.*,s. 360; Özcan, *a.g.m.*,s.

XV. yüzyılın son hükümdarı olan II. Bayezid ve döneminin, tarih yazıcılığında özel bir yeri vardır. II. Bayezid babası ve oğlu dönemindeki askerî başarıları gösterememiş olsa da ilim alanındaki çalışmaları desteklemiş olması Osmanlı Devleti'nin farklı alanlarda kendini göstermesini sağlamıştır. Bu dönem Osmanlı tarih yazıcılığının yükseliş dönemidir. Günümüzde çevrilmiş birçok *Tevârîh-i Âl-i Osmân*'ın bu dönemde yazılmış olabileceği ihtimali yüksektir. Zira ilk Osmanlı tarihleri olan Âşıkpaşazâde'nin *Tevârîh-i Âl-i Osmân*'ı, Neşrî'nin *Kitâb-ı Cihânnümâ*'sı, İdrîs-i Bitlisî'nin Farsça *Heşt Bihişt*'i ve İbn Kemâl'in *Tevârîh-i Âl-i Osmân*'ı bu dönemde yazılmıştır. Son ikisi bizzat padişahın emri üzerine eserlerini kaleme almışlardır. Günümüze ulaşmayan Yahşi Fakih'in *Menâkıbnâme*'sinden yararlanması, Çelebi Mehmed'den itibaren birçok savaşa katılması ve gördüklerini değerlendirmesi; daha sonraki tarihçilere kaynak olması bakımından yarı destanımsı, yarı gazânâme tarzındaki *Âşıkpaşazâde Tarihi*'nin *Tevârîh-i Âl-i Osmân*lar içinde müstesna bir yeri vardır. Neşrî'nin *Kitâb-ı Cihânnümâ*'sı ise ilk tenkidî tarih olarak kabul edilebilir. İdris-i Bitlisî'nin ise Osmanlı tarihçileri arasında ayrı bir yeri vardır. Kuruluştan başlayan *Heşt Bihişt*, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*lar tarzında olmakla birlikte, belâgatlı ve mübalağalı İran tarih yazıcılığının Osmanlılara girmesine sebep olmuştur.¹⁹

XVI. yüzyılda Osmanlı tarih yazıcılığının önemli kaynakları Selimnâme, Süleymannâme, fetihnâme, genel dünya tarihleri ve *Tevârîh-i Âl-i Osmân*lardır. Bu dönemde ayrıca biyografya, bibliyografya ve ansiklopedik özellikteki ilk eserler ortaya çıkmıştır. Yavuz Sultan Selim döneminin ilk gazavatnâme örneklerinden olan Selimnâmelerin en önemli özelliği Arap ekolünü başlatmalarıdır. Bu dönemin en önemli temsilcileri Taşköprizâde Ahmed ve Cenabî Mustafa Efendilerdir. Yaklaşık yarım asır Osmanlı Devleti'ne hükmetmiş olan Kanuni Sultan Süleyman döneminde de Selim dönemi tarih yazıcılığı çalışmaları devam etmiştir. Bu dönemi önemli eserleri arasında Matrakçı Nasuh'un *Mecma`u't-tevârîh*'i, Ramazanzâde Mehmed'in *Târih-i Nişancı*'sı ve Muslihiddin Lârî'nin *Mir'âtü'l-edvâr*'ı; *Tevârîh-i Âl-i*

273-274; Aydın, *a.g.m.*, s. 418; Afyoncu, *a.g.e.*, s. 7-8; Öztürk- Yıldız, *a.g.e.*, s. 21,30-41; İpşirli, *a.g.m.*, s. 247; Öztürk, "Osmanlılarda Tarih Yazıcılığı Üzerine", s. 257; Yastı, *a.g.m.*, s. 138-139; Giese, *a.g.e.*, s. XII; Bülent Arı, "Osmanlı Türk Tarihçiliği Üzerine Notlar", *Uluslararası Askerî Tarih Dergisi*, Ankara, 2007, S. 87, s. 216.

¹⁹Öztürk, "Osmanlılarda Tarih Yazıcılığı Üzerine", s. 258; Özcan, *a.g.m.*, s. 275; Akbulut, *a.g.m.*, s. 361; Afyoncu, *a.g.e.*, ss. 7-12; Tekindağ, *a.g.m.*, s. 658; Öztürk- Yıldız, *a.g.e.*, s. 21,42-55; Yastı, *a.g.m.*, s. 139; Aydın, *a.g.m.*, s. 419; Başar, *a.g.m.*, s. 412-13-14; İpşirli, *a.g.m.*, s. 247-48; Akdes Kural, "Bizans'ın Son ve Osmanlı'nın İlk Tarihçileri", *Türkiyat Mecmuası*, İstanbul, 1935, C. III, s. 186; Arı, *a.g.m.*, s. 216-17.

Osmânlara ise Hadîdî'nin manzum, Muhyiddin Mehmed'in ve Lütî Paşa'nın mensur eserleri örnek gösterilebilir.²⁰ Ayrıca Cenâbî'nin Arapça *el-Aylemü'z-zâhir*'i, Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Künhü'l-ahbâr*'ı, Hoca Sadeddin Efendi'nin *Tâcü't-tevârîh*'i ile Mehmed Zaim'in *Câmi'ü't-tevârîh*'i *Tevârîh-i Âl-i Osmân* yazma geleneğinin örnekleridir. Selânikî Mustafa ise adına izafetle bilinen ve orijinal bir vekayinâme olan eserinde 1563-1600 yılları arası olaylarını anlatır.²¹

XVII. yüzyılda, eski geleneğin devamı niteliğinde dünya tarihi, Osmanlı tarihi, vekayinâme, fetihnâme, gazânâme, münşeât, siyasetnâme, kanunnâme gibi birçok eser yazılmaya devam etmiştir. Bunun yanında devlet idaresindeki problemleri çözmeye yönelik yapılan ıslahatlara dair yazılan eserler ve dış ülkelere açılan elçilikleri ve dış ülkelerdeki gelişmeleri takip için yapılan seferlere yönelik seyahatnameler ortaya çıkmıştır. Kâtib Çelebi, Bosnalı Hüseyin, Karaçelebizâde Abdülaziz ve Müneccimbaşı Ahmed tarafından dünya tarihi; Solakzâde Mehmed Hemdemî, Abdurrahman Hibrî vs. tarafından ise umumî Osmanlı tarihleri yazılmıştır. Hocazâde Mehmed, Sâfî Mustafa, Topçular Kâtibi Abdülkadir, Mehmed Halife, Vecihi Hasan ve Abdi Paşa gibi tarihçiler tarafından vekâyinâme tarzında tarihler kaleme alınmıştır. Bu arada yarı resmî nitelikteki şehnâme türünde Ganîzâde Nâdirî ve Mülhemî İbrahim taraflarından eser telifi devam etmişse de, bu asırda şehnâmenüvislik yerini yavaş yavaş vekâyinüvisliğe bırakmaya başlamıştır.²²

XVIII. yüzyılda umumi Osmanlı tarihleri yanında, vekâyinâme türünde de pek çok eser yazılmış; vekâyinâmecilik bu asrın başlarından itibaren resmî niteliğe bürünerek, yarı resmî şehnâmenüvisliğin yerini almıştır. Fakat gayri resmî olarak vak'a yazma geleneği devam etmiştir. Resmî ve gayri resmî diye ikiye ayrılacak vekâyinâme türünden resmî olanlar, Naîmâ Mustafa ile başlar, asrın sonuncu vak'anüvisi Ahmed Vâsîf'la devam eder. Gayri resmî vekâyinâmelere ise *Îsâzâde Tarihi*, *Zübde-i Vekâyîât*, *Uşşakîzâde Tarihi*, *Silâhdar Tarihi* ve bunun devamı olan

²⁰Özcan, *a.g.m.*, s. 276; Öztürk, "*Osmanlılarda Tarih Yazıcılığı Üzerine*", s. 258; Arı, *a.g.m.*, s. 218; Afyoncu, *a.g.e.*, ss. 34-38; Öztürk- Yıldız, *a.g.e.* s.21-22, 57-103, İpşirli, *a.g.m.*, s. 249.

²¹ Tekindağ, *a.g.m.*, s. 660; Özcan, *a.g.m.*, s. 277-78; Aydın, *a.g.m.*, s. 419-20; Öztürk, "*Osmanlılarda Tarih Yazıcılığı Üzerine*", s. 259; Afyoncu, *a.g.e.*, ss.34-38; İpşirli, *a.g.m.*, s. 250; Öztürk- Yıldız, *a.g.e.*, s.21-22, ss.57-103; Arı, *a.g.m.*, s. 219-20.

²² İpşirli, *a.g.m.*, s. 250; Özcan, *a.g.m.*, s. 279; Tekindağ, *a.g.m.*, s. 660; Öztürk, "*Osmanlılarda Tarih Yazıcılığı Üzerine*", s. 259; Afyoncu, *a.g.e.*, ss. 60-64, ss. 145-149; Aydın, *a.g.m.*, s. 420-421; Arı, *a.g.m.*, s. 224-225; Öztürk- Yıldız, *a.g.e.*, s.22, ss. 105-147.

Nusretnâme ile Arapzâde Hüseyin Râmiz'in *Zübdetü'l-vâkıât*'ı örnek olarak gösterilebilir.²³

Bu asırda biyografiye dalında vefayât ve tezkire gibi geleneksel türlerin dışında, meslek gruplarına göre müstakil eserler de kaleme alınmıştır. Ulema ve meşâyih biyografileri *Zeylü'z-zeyl-i Şakâik* olarak önce Uşşakîzâde İbrahim, sonra da *Vekâiyü'l-fudalâ* adıyla Şeyhî Mehmed Efendi tarafından devam ettirilmiştir. Osmanzâde Tâib, *Hadîkatü'l-mülûk* ve *Hadîkatü'l-vüzerâ* adlı eserlerinde müstakil olarak padişah ve sadrazam biyografilerini vermiş; daha sonra da *Hadîkatü'l-vüzerâ*'ya müteaddit zeyilleri yapılmış, İbnü'l-emin ise *Son Sadrazamlar* adlı eseriyle bu geleneği imparatorluğun sonuna kadar götürmüştür. Asrın büyük biyografisi Müstakimzâde Süleyman Saadeddin ilk defa şeyhüislâmların hal tercümelerini *Devhatü'l-meşâyih*'ta; hattatları ise *Tuhfe-i hattâtin*'de toplamıştır. Asrın bir başka ünlü biyografisi ise, aynı zamanda bir diplomat olan Ahmed Resmî Efendi'dir. O, *Halîkatü'r-rüesâ'*da ilk defa reisülküttapların, *Hamîletü'l-küberâ*'da ise dârüssaâde ağalarının hayatlarını anlatmıştır. Hafid Efendi'nin *Sefînetü'l-vüzerâ*'sı ise kaptan-ı deryâlara dair ilk eserdir.²⁴

Bibliyografiye türünde Arabacılar Şeyhi İbrahim ve Hanifzâde Tahir *Keşfü'z-zunûn*'a zeyiller kaleme almışlardır. Asrın en büyük ansiklopedik eseri ise Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın ünlü *Ma'rifetnâme*'sidir. Münşeât türünde ise Küçük Çelebizâde Âsım, Osmanzâde Tâib ve Ragıp Mehmed Paşa'nın eserleri ile birçok anonim mecmua günümüze ulaşmıştır. Diploması trafiğinin yoğunlaşmasına paralel olarak XVIII. yüzyılda sefâretnâme sayısında da önemli artma olmuştur.²⁵

XIX. yüzyılda Osmanlı tarihçiliği bir önceki yüzyılın devamı olarak resmî ve gayri resmî tarihçilik şeklinde iki koldan gelişmesini sürdürmüştür. Yüzyılın ilk çeyreğinde vak'anüvisliğe olan ilgi azalmıştır; bunu sebebi devletin resmi yayın organı olan *Takvim-i Vekâyi* gazetesinin yayın hayatına başlamış olmasıdır.²⁶ Bu yüzyıl hemen her alanda olduğu gibi, tarih yazımında da önemli değişikliklerin ve yeniliklerin ortaya çıktığı bir dönemdir. Bir yandan eski geleneğin devamı niteliğinde

²³Aydın, *a.g.m.*, s. 421; Özcan, *a.g.m.*,ss. 281; İpşirli, *a.g.m.*, s. 251; Tekindağ, *a.g.m.*, s. 661 Afyoncu, *a.g.e.*,ss. 80-98; Öztürk-nYıldız, *a.g.e.*,s. 23-24, ss. 151-192; Öztürk, "*Osmanlılarda Tarih Yazıcılığı Üzerine*", s. 259; Bülent Arı, *a.g.m.*,ss. 226-228.

²⁴İpşirli, *a.g.m.*, s. 252; Özcan, *a.g.m.*, s. 282; Öztürk- Yıldız, *a.g.e.*,s. 24, ss. 151-192; Afyoncu, *a.g.e.*,ss. 80-98.

²⁵Öztürk- Yıldız, *a.g.e.*, s. 24, ss. 151-192; Özcan, *a.g.m.*, s. 283; Afyoncu, *a.g.e.*ss. 80-98.

²⁶Öztürk- Yıldız, *a.g.e.*, s. 193, İpşirli, *a.g.m.*, s. 252.

umumi, hususi ve resmi mahiyette kronikler yazılırken; diğer yandan monografik nitelikte sefer, zafer ve şehir tarihleri ile biyografik mahiyette eserler de kaleme alınmıştır.²⁷

XIX. yüzyıl tarihçiliğinin önemli bir yanı, özellikle Tanzimat'tan sonra Batı dillerini bilen tarihçilerin Batı kaynaklarından daha fazla faydalanmaları, Devlet-i Aliyye'nin müesseselerini de içine alan ilk sentez tarihlerini meydana getirmeye çalışmalarıdır. Bu dönemin ilk mukayeseli tarih çalışması Hayrullah Efendi tarafından yapılmıştır. Dönemin en önemli tarihi ise medrese kökenli ve Fransızcadan başka yabancı dil bilmeyen Ahmed Cevdet Paşa tarafından yazılmıştır. Osmanlıca ve Fransızca kaynaklardan faydalanarak tarihe yeni bir bakış açısı ve sosyolojik bir yaklaşım kazandırmıştır. Bu yüzyılda yazılmış olan genel tarihlerin ilkinin *Târîh-i Gülşen-i Maârif* adıyla Ferâizîzâde Mehmed Said yazmıştır. Bu arada daha popüler ve ders kitabı mahiyetinde Ahmed Hilmi, Cevdet Paşa, Namık Kemal, Mizancı Murad, Âtîf Mehmed, Ahmed Vefik Paşa, Ali Cevad, Abdurrahman Şeref, Ahmed Refik vs. tarihçiler tarafından genel tarihler kaleme alınmıştır.²⁸

XIX. ve XX. yüzyıllarda vekayinâme türü eserler yine resmî ve hususi diye iki kategoride ele alınabilir. Resmî kronikler birkaç defa vak'anüvis olan Ahmed Vâsîf'la başlar, Abdurrahman Şeref'le sona erer. Bu dönemde Mütercim Âsım, Şânizâde Atâullah, Esad Efendi ve özellikle Ahmed Cevdet Paşa kıymetli kronikler bırakmışlardır. Resmî olmayan vekayinâmeciliğin tipik örnekleri için ise, Zaîmzâde Mehmed Sadık'ın I. Abdülhamid devriyle ilgili *Vak'a-i Hamîdiyye*'si, Mahmud Celaleddin Paşa'nın *Mir'ât-ı Hakikat*'i zikredilebilir.²⁹

Son asırların biyografî türünde de büyük çeşitlilik görülür. Daha önceki yüzyıllarda yazılmış olan biyografilere zeyiller yapıldığı gibi yeni biyografî eserleri de meydana getirilmiştir. Karlızâde Cemaleddin Efendi, Osmanlı tarih müelliflerinin biyografilerini *Âyîne-i Zurefâ* adıyla kaleme alarak bir ilki gerçekleştirmiştir. Mehmed Süreyya Bey'in dört ciltlik *Sicil-i Osmânî*'si ise adeta bir Osmanlılar ansiklopedisidir. Bursalı Mehmed Tahir üç ciltlik *Osmanlı Müellifleri*

²⁷ İpşirli, *a.g.m.*, s. 252; Afyoncu, *a.g.e.*, ss. 80-98; Özcan, *a.g.m.*, s. 283-284; Öztürk- Yıldız, *a.g.e.*, s. 25, ss. 193-296.

²⁸ Aydın, *a.g.m.*, s. 422; Özcan, *a.g.m.*, s. 284; Öztürk- Yıldız, *a.g.e.*, s. 25, ss. 193-194; Afyoncu, *a.g.e.*, ss. 99-106.

²⁹ Özcan, *a.g.m.*, s. 285; Afyoncu, *a.g.e.*, ss. 99-106; Öztürk- Yıldız, *a.g.e.*, s.25, ss. 193-296.

adlı eseriyle bio-bibliyografik bir çalışmanın örneğini; Bağdatlı İsmail Paşa ise, *Hediyetü'l-Ârifîn*'iyle geleneksel biyografyacılığın son örneğini vermişlerdir.³⁰

XIX. yüzyılın önemli çalışması olan geleneksel mecmua anlayışı, yeni bir çehreye bürünerek ve günümüz dergilerine dönüşmüştür. Mehmed Salâhî Bey ile Ebüzziya Tevfik'in çıkardığı mecmûalar bu türün ilk örnekleridir. İlmî derneklerin kurulmasıyla, bu müesseselerin yayın organları şeklinde çıkarılan mecmualar içinde tarih edebiyatını ilgilendiren şüphesiz *Târih-i Osmânî Encümeni Mecmûası*'dır. Şahsi gayretlerle çıkarılan ilk tarih dergisi olarak da Ali Emîrî'nin *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası* kabul edilebilir. Tercüme faaliyetinin güzel bir örneğini ise Mehmed Atâ Bey Hammer'in ünlü *Devlet-i Osmaniye Tarihi*'ni Fransızcasından tenkidî bir şekilde çevirerek bu alanda adeta çığır açmıştır. Târih-i Osmânî Encümeni üyelerinden Necip Âsım ve Mehmed Ârif beylerin kaleme aldığı *Osmanlı Tarihi* ilk cildi yayımlandıktan sonra Yusuf Akçura ve Fuad Köprülü gibi önemli tarihçilerden eleştiriler almıştır. Kitabî kaynaklar dışında arşiv vesikalarının da henüz istifadeye açık olmaması, bu girişimin yarıda kalmasına sebep olmuştur. Encümen, kendi adıyla çıkardığı ilk tarih mecmuasında ve bunun devamı olan *Türk Tarihi Encümeni Mecmuası*'nda, kaynak ihtiyacına yönelik makalelere ve tefrikalara ağırlık vermiştir.³¹

³⁰ Afyoncu, *a.g.e.*, ss. 99-106; Aydın, *a.g.m.*, s. 423; Özcan, *a.g.m.*, s. 285; Öztürk- Yıldız, *a.g.e.*,ss.193-296.

³¹Özcan,*a.g.m.*, s. 287; Afyoncu,*a.g.e.*,ss. 99-106; Öztürk- Yıldız, *a.g.e.*,ss.193-296.

BİRİNCİ BÖLÜM

2. TEVÂRİH-İ ÂL-İ OSMÂN VE METİN ÇEVİRİSİ

2.1. Yazma Eser Hakkında

06 Mil Yz A 5005 arşiv numarasıyla Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda yer alan *Tevârîh-i Âl-i Osmân* adlı eserimiz H. 1096 (M. 1684) tarihinde istinsah edilmiştir. Yazar ismi, Millî Kütüphane kayıtlarında Mehmed Muhyiddin Çelebi olarak geçmektedir. Fakat metin içerisinde bu isme rastlanmamaktadır. Ayrıca eserin kapağında Yazma No:9 ibaresi yer almaktadır.

Sırtı bordo meşin ve kapakları ebru kâğıt kaplı mukavva bir cilt içerisinde yer almaktadır. Eser XV. yüzyılın son çeyreğine kadar Osmanlı Tarihi'ni anlatmaktadır. Nesih yazı türüyle yazılmış olan eserin dili Türkçedir. Söz başları ve hicrî tarihler kırmızı mürekkeple yazılmıştır (vr. 21b-22a, vr. 104a gibi). Sayfa kenarlarında yer yer notlar düşülmüştür (vr. 2a, vr. 103b). Yaprakları ise rutubet lekeli. Bu nedenle metinde yer yer mürekkep dağınıkları ve sayfada bulanıklıklar bulunmaktadır (vr. 3a, vr. 19a, vb.). 106 varaktan oluşan eserin her sayfası 19 satırdan oluşmaktadır. Yazma eserin iç kapağında “22 Ekim 1922/ B. Şinasi Altundağ” ibaresinden; künyesinde bağışlanma tarihi olarak 1982 ve aynı şahsın isminin olmasından dolayı eserin, tarihçi Şinasi Altundağ tarafından Milli Kütüphane'ye bağışlandığı anlaşılmaktadır.

2.2. Metin Çevirisinde Kullanılan Yöntemler:

2.2.1. Metin Çevirisinde Takip Edilen Çeviri Yöntemi:

Günümüz Türkçesine yakın bir dili olan metnimizi bugünkü alfabeyle aktarırken basit transliterasyon kullanılmıştır. Bu aşamada şu çeviri yöntemi kullanılmıştır;

1. Metnin birebir çevirisi yapılmış, sadeleştirme ya da günümüz Türkçesine göre düzeltilmesi yoluna gidilmemiştir. (Örneğin: “*Şimdiki hâlde âna Mezâr-ı Türk dirler. Eyle olsa Süleymân Şâh’ın üç oğlu var idi.*” gibi)
2. Sayfa numaralarında bir karışıklığa sebebiyet vermemek için Tevârîh-i Âl-i Osmân metninde geçen numaralandırma esas alınmıştır ve paragraf başlarında varak numaraları gösterilmiştir. (Örneğin: “*2a, 2b, ...*” gibi)
3. Metin içindeki kelime ve cümle yanlış ve eksikleri dipnotlarla tarafımızdan gösterilmiştir.
4. Metinde okunamayan kelimeler (...) şeklinde gösterilmiştir.
5. Metinde okunuşundan emin olunamayan kelimeler (?) şeklinde gösterilmiştir.

2.2.2. Metin Çevirisinde Takip Edilen İmla Yöntemi:

Metin çevirisinde kullanılan yöntem şu şekildedir;

1. Arapça ve Farsça kelime ve isimlerde uzatma işareti olarak (â, î, û) kullanılmıştır. *Sultân, Tevârîh, yâdigâr, Pâdişâh, takdir, ûlû,...* örneklerin de olduğu gibi.
2. Günümüz Türkçesinde yaygın olarak kullanılan bazı kelimeler düzeltilmeden metin içerisindeki orijinal hâliyle kullanılmıştır. Örneğin; *pınar-bınar, dışarı-taşra, kimse-kimesne, etti-itdi, bilir-bilür...* gibi.
3. Metin içerisinde geçen Hicrî takvimler tarafımızdan köşeli parantezle miladîye çevrilmiştir. Örneğin; vr.2b’de 687 [1288-89] gibi.
4. Metin içerisinde sayfa kenarlarındaki yer alan ifadeler ilgili olduğu yere köşeli parantezle yazılmıştır. Örneğin; vr. 103b’deki [*Rum tevârîhçilerden çıkarub demişlerdir ve bu ûlûlar kim*] gibi.
5. Mensûbiyet bildiren “(î)” harfî aitlik gösteren kelimelerde kullanılmıştır. Örnek; “*Rûmî, Karamânî, Ensârî, Nasarî*” kelimelerinde olduğu gibi.
6. Arapça ve Farsça unvân ve sıfatlar olduğu gibi yazılmıştır. Örneğin; “*mahbûbe-i cemile, hatt-ı hâl, sultân, cellâ sakallu*” kelimeleri gibi.
7. “*oğul*” anlamına gelen “*bin*” kelimesi, metin içerisinde başında “*elif*” “*ı*” harfî varsa “*ibn-i*” yoksa “*bin*” şeklinde yazılmıştır.
8. Özel isimler içinde veya sonunda bulunan “*dal*” “*د*” harfî olduğu gibi yazılmıştır. Örnek; “*Murâd, Muhammed, dutdı, Ülûbad...*” gibi.

9. Türkçe ve Arapça kelimelerde sonu “b” “ب” ile biten kelimeler olduğu gibi yazılmıştır. Örnek; “ Arab, Sinab, idiüb, geliüb, sebeb, canib...” kelimelerinde olduğu gibi.
10. Türkçe olmayan kelimelerdeki “ayn” “ع” harfi (‘), “hemze” “ء” harfi (‘) noktalama işaretleriyle gösterilmişlerdir. Örnek; “‘azîz, mu‘tekîd, mu‘abbîr, vâki‘, cem‘, te‘lif, ni‘met...” kelimelerindeki gibi. Özel isimlerin başında yer alan “ayn” “ع” harfi (‘) gösterilmemiştir. Örnek; “Osman, Ali, Abdullah, Arap, ...” gibi.
11. Özel isim olan terkip ve tamlamalar büyük harfle gösterilmiştir. Örneğin; “Beytü’l-Mukaddes, Kubbe-i Sahra, Kudüs-i Mübârek, Allah-u Te‘âlâ, Mescîd-i Aksa, Hazret-i Risâletin, Kuh-ı Kaf, Vilâyet-i Rus...” gibi. Özel isim olmayan terkip ve tamlamalar ise küçük harfle gösterilmiştir. Örneğin; “hâl-i hayutda, ser-nigûn, tama-ı encamkâr, sehl-i âdem, vâsf-ı hâl, asl-ı haber, üstad-ı kâmil, mâl-ı ganâ'im ...” gibi.
12. Arapça ve Farsça tamlamalarda, tamlanandan sonra tire “-” noktalama işareti konulmuş ve kendisinden sonra ses uyumuna göre “ı”, “i” harfleri ilave edilmiştir. Örneğin; “‘ilm-i rûyâ, ‘ilm-i kimya, ‘ilm-i sokrat, ‘ilm-i bukrat, ‘ilm-i eflatun, ehl-i İslâm, ehl-i ‘ilm, ...” tamlamalarında olduğu gibi.
13. Şahıs isimlerinden önce gelen unvanlar büyük harfle başlatılmıştır. Örnek; “Hazret-i Risâletin, Sultân Murâd, Hazret-i Muhammed (SAV), Hazret-i Ömer (RA), İmâm Ali, İmâm Hasan, İmâm Hüseyin, ...” gibi.
14. Metinde geçen topluluk isimleride büyük harfle yazılmıştır. Örnek; “Tatar, Türkmen, Karamânîler, Osmânîlular, Frenk, Alaman, Çih, Yunan, Latin” gibi.

2.3. Metin Çevirisi

Hâzâ Kitâb-ı Tevârîh-i Âl-i Osmân

Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm

Evvel ki Tevârîh-i Âl-i Osmândır ve gayr-ı acâyip hikâyetler kim eyler... (eksik). Zamânda vâki' olmuştur. Her birini bir tevârîhden bulup... (eksik). idub bu kitâbı te'lîf eyledim kim tâ ki bizden sonra... (eksik). yâdigâr kal'a ve dâhî her kim bu kitâbı mütâla'a... (eksik). ve yazanı hayr du'â ile ana Hakk Te'âla... (eksik). hayr eyleye âmîn yâ Râbbe'l-'âlemîn... (eksik) begler ve pâdişâhları ve pâdişâ... (eksik). Gelmiştir ve neler itmişler... (eksik).

(2a)Şimdiki hâlde ânâ mezâr-ı Türk dirler. Eyle olsa Süleymân Şâhın üç oğlu var idi; birinin adı Sungûr Tekîn idi ve birinin adı Gündoğdı ve birinin adı Ertûgrûl idi kim ol Osmân'ın atasıdır. Pes bu üç kardâş ol aradan göçtüler ve geldikleri yola gtdiler. Furât başında atasının yasın itdiler ve Sürmelü Çukur'a vardılar. Amma Sungûr Tekîn ve Gündoğdı bu iki kardâş gerü Acem vilâyetine gtdiler amma Ertûgrûl nice zamân ol arada karâr idüb oturdı ve ol arada çok gazâlar eyledi ve Sultân Alâaddîn dâhî Acem vilâyetinden gelüb Karâmân vilâyetin vatan dutmuşdı ve ûlû pâdişâh olmuşdı. Pes Ertûgrûl dâhî Sultân Alâaddîn'in bu saltanatın ve bu şevketin işitmişdi. Veliykim Ertûgrûl'un dâhî üç oğlu var idi. Birinin adı Gündüz idi ve birinin adı Saruyin ve birinin Osmân idi. Pes Ertûgrûl Sultân Alâaddîn'den bir yercüğaz istedi kim anda karâr ideler. Sultân Alâaddîn dâhî Ertûgrûl'un sözün kabûl idüb nola garîblerdir deyü bunları hoş gördi. Pes Karahisâr tekvüri ve Bilecik tekvüri Sultân Alâaddîn'e mutî' olub harâc virirlerdi. Pes Sultân Alâaddîn Karahisârla Bilecük ve Tomalic ve Ermenik tağını cümle ol

(2b) aralığı bunlara yaylak ve sulak virdi. Ertûgrûl dâhî anda karâr idüb oturdı bir nice zamândan sonra Sultân Alâaddîn'in üzerine tatar Nâçûhân³² yürüdi. Sultân Alâaddîn dâhî ol tarafa yürüdi. Tatar üzerine ve bu tarafları Ertûgrûl'a ısmarladı. Andan Ertûgrûl'un oğlu Sârûyin ile Osmân Ergüri'ye geldiler anda karâr dutdılar ve Rûm tarafına çok gazâlar kıldılar. 'Âkıbet ol hinde iken Ertûgrûl oğlu Sârûyin vefât etdiler rahmetullahi rahmete vâsi'ate çünkim Ertûgrûl dünyâdan âhirete nakl itdi. Pes oğlu Osmân Gâzî atası yerine geçüb kâymmakâm olub tamâm pâdişâh oldu ve çok

³² Tatar reisi Baycunoyan kastedilmiş olmalıdır.

yiğit yenil kâtına cem‘ oldu ve çok gazâlar itdiler. Evvel gelüp Bilecüg‘i ve Köbri hisârın ve Yarhisârın ve Eyne göli feth itdiler hicretin sene 687 [M. 1288-899] yılında vâki‘ oldu. Pes gâzîler evvel cum‘a namâzın Karahisâr‘da kıldılar. Tursun Fakîh derlerdi bir er vardı. Cum‘a ve bayrâm namâzın Karahisâr‘da evvel ol kılıvirdi ve dahî hutbeyi Osmân Gâzî adına okudu. Râvîler şöyle rivâyet iderler kim; Osmân Gâzî‘nin dünyâyâ gelmesine sebep bu idi takdîrde varidi ve olsa gerek idi ve Hakk Te‘âlâ virdüğine kimesne

(3a) mâni‘ olamaz. Pes meğer kim merhûm Ertûgrûl hâl-i hayutda iken bir gice bir ‘aceb vâk‘a gördi. Vâk‘adan uyanur bu vâk‘ayı fikr iderek Allah‘ı zikr iderek sabâh namâzın kıldı ve sûret degişirüb bir mu‘abbir kişiye vardı. Adına Abdülazîz dirlerdi. ‘İlm-i rûyâyı yahşî bilürdi. Pes Ertûgrûl doğru ol mu‘abbire geldi ve düşini deyü verdi; “Bu gice bir vâk‘a gördüm.” dedi. Amma ba‘zılar şöyle dirlerkim bu düşi ta‘bîr iden bir ‘azîz şeyh idi adına Bâlî dirlerdi. Kerâmeti zâhir olmuş kişiydi ve cem‘i hâlkın içinde mu‘tekid dervîş idi. Dünyâsı ve ni‘meti çoğdı, ol vilâyetde meşhûr olmuşdı ve Sultân Alâaddîn dâhî ana i‘tikâd etmişdi. Andan Ertûgrûl geldi ve ol düşi şeyhe i‘lâm eyledi eyitdi; “*Yâ Şeyh düşümde gördüm ki senin koynundan bir ay doğar dâhî gelür benem koynuma girür. Bu ay koynuma girdüğünden sonra görürem ki göbeğimden bir ûlû ağaç biter ve bu ağacın gölgesi ‘âlemleri dutar. Ve gölgesinin altında taşlar zâhir olur ve her taşın dibinde ûlû sular akar ve bu taşlar dibinden çıkan sularla ‘âlem hâlkı kimi bu suyu içer ve kimi bağlar ve bahçelere su verürler ve çeşmeler akıdırlar. Yâ Şeyh ol uyhudan uyandım üş düşüm budur, dedi. Amma bu düşün tabirin çok fikr*

(3b) *etdim nidüğün ma‘lûmum olmadı.*” dedi. Şeyh eyitdi; “*Ey yiğit gerekdir kim senin bir oğlun doğa adı Osmân ola ve çok gazâlar ide sana muştuluk olsun ki senin neslüne pâdişâhlık virildi. Mübârek olsun didi ve dâhî benem kızımı Osmân ala ve andan çok oğulları ola ve pâdişâh olalar.*” dedi. Ve bir zamândan sonra Osmân Gâzî vücûda geldi ve yiğit oldukda ol şeyhin kızını aldı ve ol kızıdan bir oğlu doğdı. Adını Orhân kodular. Pes rüzgârla Orhân yiğit oldu ve Osmân Gâzî aldığı memleketleri ve vilâyetleri bahş eyledi. Karacahisâr sancâğı kim ana İnöli dirler. Ol araya degin oğlu Orhân‘a virdi ve subaşılığı alub Gündüz‘e virdi ve Yarhisârı Hasan Alp‘e virdi. Bu Hasan Alp didiğimiz ol zamânda gâyetde bahâdırlardan idi. Hâmân³³

³³ Mahan şehri kastedilimiş olmalıdır.

vilâyetinden Süleymân Şâh'la bile gelmişti. Ve İnegöl'ü Turgud'a viridi. Şimdiki zamânda dâhî ol 'azîzlerin adları anılır ol vilâyetde köyler vardır. Ana Durgud ili direr. Şimdi anların mezârlar anda bellüdür. Ve dâhî kaynatası Şeyh Edebâlî'ya Bilecik hâsların viridi ve hem Osmân Gâzî hâtûnunu Bilecik'de atası katında kodı. Bu yana Osmân Gâzî kendisi Yenişehir'de

(4a) karâr itdi ve gâzîlere evler yaptırdı. Osmân Gâzî anda duraklandı. Adını Yenişehir kodı ve dâhî Osmân Gâzî'nin bir oğlu doğdı adını Ali Pâşâ kodı. Osmân Gâzî anı yanında alıkodı amma Orhân Gâzî bu tarafda mübâlağa iller açdı. Gelüb Köprihisârı'nı yağma ile alub feth itdi. Andan gelüb İzniğ'i hisâr itdi. Ol zamânda İznik gâyetde mu'teber ve galebe şehir idi. Dört yanı sazlık ve bataklar idi. Şöyle idi kim adam yüresine varmazdı ve hem içinde âdem mübâlağa idi. Şöyle rivâyet iderler kim İzniğ'in dört kapusu var idi. Her kapusundan bin alaca atlu kâfir çıkardı. Girü aklan renklülerden gayrı ana göre kıyâs ile kim İznik zamânla nice şehir imiş. Amma ol zamânda gâzîler az idi ve illâ her biri bir ejderhâ idi. Şöyle kim âdem başına bin kâfir gelse yüz döndürmezlerdi. Zîrâ kim i'tikâdları muhkem idi. Pes Hakk Te'âlâ dâhî anlara fırsat virirdi i'tikâdları berekâtında. Pes gâzîler segirdüb İzniğ'in da'iresin yağma itdiler ve İzniğ'in kâfirleri nice kez kal'adan taşra çıkdılar, gâzîlerle uğraş itdiler. Hakk Te'âlâ

(4b) gâzîlere fırsat virirdi, kâfirleri sıyub hisâra koyarlardı. 'Âkıbet gâzîler gördüler kim İznik cenkle alınmaz ve dört yanı su, hiç katına âdem varımaz. Vardılar Yenişehir'den yana olan tağ üzere bir havâle kal'a yaptılar. Ol kal'anın içine adam kodılar ve ol zamânda Taz Ali adlu bir dilâver er var idi. Gâyetde bahâdır pehlivân er idi ana dâhî kırk kişi koşub ol kal'aya koyub İzniğ'e havâle kodılar. Şimdiki hâlde dâhî ol kal'aya Taz Ali kal'ası dirler ve hem anın üstün yanında bir yüksek kaya vardır. Anın dibinde bir sovak bînâr dâhî vardır, ol bînâra dâhî Taz Ali Bînârı dirler. Andan sonra İznik kâfirleri zebûn olub hisârda oturdılar. Pes gâzîler dâhî da'ima İzniğ'in dört yanına segirdüb içerüden taşra âdem çıkartmaz oldılar. Taşradan dâhî içerüye kimesne gelmezdi. Bir nice zamân bu hâl ile kalub oturdular. 'Âkıbet kâfirler bir gün fırsat bulub İstânbul tekvürine âdem gönderdiler. Gâzîlerden çok şikâyetler itdiler ve kendü hâllerin 'arz itdiler kim; “ *Bizim üzerümüze Türk geldi, kal'adan taşra çıkamaz olduk 'âciz kaldık. Eğer bize*

(5a) *dermânın varısa tamâm vâkitdir eyle yoksa bizi Türk zebûn itdi. Oğlumuz, kızımız esir iderler veyâhûd kal'ada açlıktan kırılırız.*” dediler. Zîrâ kim ol vâkitde İznîğ'e İstânbûl tekvüri hükmi derdi, çünkim İstânbûl tekvüri bunların hâline vâkıf oldu. Hayli gemiler yarâk idüb içine çokluk leşker koyub İznîğ'e gönderdi. Tâ kim İznîğ'e gelüb gâzîleri İznik üzerinden ayıralar ve bir i'timâd itdüğü âdemin gemilere baş degüb ve leşker gemilere girüb 'azm itdiler. İznik cânibe gitdiler ki varalar Yalak Ovası'nada çıkalar. Andan İznik üzerine varalar dâhî gâfilen gâzîleri basalar. Meger kim bu taraftan gâzîler haber aldılar. Kâfirlerin İstânbûl tekvüriyle bu meşveretlerin duyub ve İstânbûl tekvüri gemilerle nice bin leşker gönderib ve kâfir leşkeri ne yere çıkacağıın tamâm haber aldılar. Andan gâzîler dâhî beced yürütüb ol araya geldiler ki kâfirler çıkacaktır. Pes ol arada deniz kenârında gâzîler busuya girüb pinhân olub durdular. Bu yakadan kâfirler dâhî gemilerin sürüb varub ol Yalak Ovası'nda ol kenârda iskele urub taşra

(5b) çıkmağa başladılar ve her birisi atların ve esbâbların gemilerden çıkarmağa çalışırken zîrâ kim gâzîler gâfil idiler. Pes gâzîler dâhî Allah-u Te'âlâ'ya sığınub ve tekbîr getürüb hamle idüb at salub kâfir arasına koyulub kılıç urdular. Hemandem gâzîler kâfirleri birbirine urdular, önlerine katdılar. Şöyle kırdılar kim vasfın Allah-u Te'âlâ bilür. Çünkim kâfirler gâzîlerün bu heybetin gördüler, kaçub denize dökülüb, gark oldular. Meger kim başında devleti olanun gemiye girebildi. Mâ-hasılı kelâm kâfirlerün çoğı ol yerde helâk oldu. Sehl-i cessimi³⁴ İstânbûl'a geldi tekvüre hâllerin söylediler. Tekvüri bu haberi işitecek hayli melûl oldu, çok cezâ' ve fezâ' itdi ve illâ elinden ne gelür, sabr idüb karâr itdi. Çünküm İznik tekvüri ve kâfirleri işitdiler kim İstânbûl tekvüri gönderdiği gemilerle leşkeri gâzîler ne vechle kırduğıın bilüb gâyetde çok ağlaşub yas itdiler. 'Âkıbet birbiriyle danışub anı tedbîr itdiler kim kal'a virüb gâzîlere mutî' olalar ve hem eyle itdiler. İznîğ'i gâzîlere virdiler, gâzîler dâhî kal'ayı alub doyum ve ganî oldılar. Pes çünküm gâzîler İznîğ'i aldılar bu kez Yalak Ovası'na

(6a) bir ağaç dolaştılar. Zîrâ kim ol vâkitde Yalak Ovası'nda sarb kal'alar çoğı ve hem bî-nihâyet iller ve vilâyetler idi ve şenlik yerler idi. Ol zamânda İznik'le İstânbûl arasında olan tağlar ol zamânda bir ağaç yoğıdı. Hemân şöyle şenlik kal'alar ve şehirler ve köyler idi. Zamânla sonra ıssuz kalıcak ağaçlar ve ormanlar

³⁴ Kelime orijinal metinde “*sehl-i cessi* سهل جسي” şeklinde yazılan kelime müstensih hatası olarak görülüp tarafımızdan sehl-i cessimi olarak düzeltilmiştir.

oldı dirler ve hem ol zamândan kalmış ve ol zamânı görmüş âdemlerden rivâyet olunmuşdur. File'l-vâk'adır, şöyle rivâyet iderler kim, ol yerlerin şenlik olmasına birkaç sebep beyân etdiler kim. Biri oldur kim; kâfirler gâzîlerden ürküb ol yerler sarb olmağıla ırâkdan ve yakından gelen kâfirler ol yerleri vatan dutub ma'mûr itmişlerdi didiler. Ve bir sebep oldur kim; İstânbûl tekvürünün bir mahbûbe-i cemîle kızı var idi. Tekvür ol kızı gâyetde severdi. Binâgâhmine's-sâm'iyen ol kız buldağlardan oldı. Andan tekvür kendü memleketinde ve gayrı iklimlerden ne kadar etıbbâ varısa mal döküb getürdi amma hiçbir nesneden çâre olmadı ve nice kim tîmâr itdiler hâsıl olmadı. Tekvür kızın ol hâlde göricek gâyetde melûl olub tâsalandı. Andan tekvür birgün vezîrlere ider; *"Gelin bârî"*

(6b) *bu kız için bir yer gerek ki anda koyulum, ânı bu hâlde görüb tasalanmıyım."* dedi. Tekvür böyle diyecek meger kim İstânbûl karşusunda Anâtoli yakasında Yalak Ovasında yerden kaynar Tengrinin kudretinden essi su vardı. Çokluk su idi vardılar ol kızın yarâğın görüb ol yere getürdüler. Ol kız nice zamân anda karâr itdi amma tekvür yine ayrılığa doymıyub kayığa binüb varırdı. Kızın görürdi, melûl ve gamkîn olub yine İstânbûl'a gelurdi. Meger kim ol kız anda durarken bir yüksek yere çıkub ol yerden kaynayub çıkan suyu teferrüc iderken nâgâh gördi kim yukarı tağdan bir kara canavar geldi. Ol suya indi ve illâ ol canavarın üzerinde bir kılı yok şöyle haşlanmış tebbâk elinden çıkmış deriye benzer. Pes ol canavar geldi ol balçığa girüb gömüldi ve biraz yatdı andan çıkub tağa gitdi. Bir nice gün ol canavar gelub gitdi ve ol balçığa girüb yatdı ve yine giderdi ol canavar eyle ide ide ol canavarın tüyi bitdi. Sağ oldı, güzellendi, tağa çıkdı gitdi. Andan bu kız ol canavarı eyle görecek gönlüne ilhâm-ı rabbâni düşdi, kendü kendüye ider; *"Bu canavarı ki"*

(7a) *ben evvel gördüm arkasında bir tüy yoğdı, uyuz ve rencûr idi. Gelüb bu balçığa gire gire sağ oldı. Ben dâhî bu balçıkda yatayın şâyed ki Hakk Te'âlâ bana dâhî sıhhat vire."* dedi. Hemandem kız soyundı ol suyun balçığına girdi ve yatdı. Bir nice gün ol böyle isti'mâl itdi. Hakk Te'âlâ inâyetinde ol kızın cümle renci gidüb ol belâdan pâk oldı. Anadan toğma gibi oldı. Tiz atasına muştucu gönderdi, kendünün sıhhatını bildirdi. Tekvür ol haberi işidicek ol kalan âdeme şol kadar mâl virdi ki 'ömrü oldukça yohsulluk görmiye. Tekvür tiz kayığa binüb beced anda kızı olduğu yere vardı. Kızını sağ esen bulub şâd oldı. Andan tekvür kıza nice sıhhat bulduğun sordı. Pes kız dâhî tağdan ol kara canavar nice geldiğin ve nice balçığa gömüldüğün

ve andan sonra kendünün vâsıf-ı hâlin atasına birbir şerh eyledi. Andan tekvür ol sudan ol hasîyyeti işitdi. Emr itdikim üzerine dürlü dürlü binâlar yapalar ve hem eyle itdiler. ‘Âlâ kubbeler bağladılar havuzlar itdiler ve kurnalar itdiler. ‘Âlem-i kâyinâtda bir dâhî anıceleyn binâ yoğdı amma ol su gâyetde ıssı olmağın ayruk yerden kârgîrler

(7b) sovak su getürdüler çok emekler çekdiler ve andan sonra yir altına gider gemiler itdiler. Tâ haddâ denize değın ol gemiler yir altında gelürlerdi. Ba‘zılar iderler kim Güngörmez tekvürü dirlerdi bir tekvür vardı ânı ol etdirdi dirler. Zîrâ kim ol tekvüre demişlerdi kim hemân kim seni gün gördükleyn olursın ol dâhî yer altından her yana gitmeye dürlü dürlü kemerler ve kârîzler etdirmişdi. Şöyle rivâyet iderler kim ol tekvür yir altından İstânbûl’a gelürdi ve giderdi dirler. Bâkisin Allah-u Te‘âlâ bilir. Hele ol tağlar şenlik imiş amma sonra ol kızdın ötüri şenlik oldı. Hisârlar ve kal‘alar ve şehirler oldı ki vâsıf olmaz. Râvîler rivâyet iderler kim birgün ol yerin kâfirleri ve ûlûları bir yere cem‘ olmuşlardı nâ-gâh katlarına bir ‘uryân dervîş çıkageldi. Ol kâfirleri İslâm’a da‘vet etdi. Meger kim bu dervîşin elinde hemân bir ağaç kılıcı var idi. Kâfirler ol sözi dervîşden işidüb gelürlerdi. İttifâk ol gün ol binâ yerleri olduğı gün kâfirlerin cem‘ olacak yerleri idi. Ol ıssı su üzerinde olurdu. Pes ol gün dâhî anda cem‘ olmuşlardı kim dervîş anda çıkageldi ve bu kâfirleri İslâm’a da‘vet etdi. Kâfirler dâhî cümle

(8a) sarhoş olub dervîşin dolay yanına derilub dervîşi müsehherliğe aldılar dâhî eyitdiler; “*Ey dervîş, son dedüğün sözi ve ol ismi biz dimezsek sen bizimle nice idersün ve hem sen yalnız üşde yarâğın dâhî yok.*” dediler. “*Eğer siz İslâm’a gelmezseniz, bu kılıcumla sizi hep kırarın!*” dedi, dâhî dervîş ol ağaç kılıcı anlara gösterdi. Andan bu kâfirler yine dervîşe gülüşdüler. Meger kim bu kâfirlerin içinden birisi ilerü geldi dâhî dervîşin önünde durdu ve eyitdi; “*Ey dervîş gel imdi, iş bu kılıcumla beni çal görelüm bu kılıcın keser mi?*” dedi. Hemandem dervîş Allah deyüb tekbîr getürdi ol kâfiri arkurı çaldı. Ol ağaç kılıç Hakk Te‘âlâ’nın ‘avniyle kâfiri iki böldi ve illâ kâfir yerinde dâhî durar hemân sâ‘at cânı cehenneme ısmarladı. Ol kâfirler yine dervîşe gülüşdüler ve eyitdiler; “*Yâ dervîş kılıcın katı keskin imiş, bizimle dâhî böylemi cenk etsen gerek?*” dediler. Dervîş eyitdi; “*Hele yoldâşınızı depreedik!*” dedi. Kâfirler anın katına geldiler gördüler kim kanda ise keyf geçmiş depredelim sandılar, kâfir iki pare olub düşdi. Hemân kim ol cem‘ olan kâfirler dervîşden

(8b) ol hâli gördiler. Nicesi dervîş önünde İslâm'a geldi ve nicesi dağılub kaçdılar bir berâkende oldular. Mâ-hasıl-ı kelâm ol dervîş ol arayı feth itdi ve anda karâr idüb oturdu. 'Âkıbet ol arada vefât idüb kaldı. Şimdi ki hâlde dâhî ol essi su yanında ol mezâr meşhûrdur. Ol ile suya varanlar ol mezârı ziyâret iderler rahmetullahi rahmete vâsi'ate. Amma bu taraftan Bursa tekvüri ve birkaç tekvürler dâhî ittifâk itdiler ki gâzîlerin üzerine yürüyelim Türkleri aradan götürülüm deyü çok leşker cem' itdiler dâhî Osmân Gâzî'nin üzerine yürüdiler. Pes Osmân Gâzî dâhî Hakk'a sığınub gâzîleri cem' idüb kâfirleri karşıladı. Koyunhisârı'nda kâfir ile buluşub 'azîm cenk itdiler gâyetde kırgun oldı. Kâfirlerden çokluk kâfir düşdi amma gâzîlerden Osmân'ın karındaşı oğlu Gündüz Alp ve oğlu Aydoğdı şehid oldı. Din sınırında Koyunhisârı'na gider yolda ölülerin defnetdiler ve mezârların bellü etdiler ve üzerine taş yığdılar ve dayirelerin çevirdiler. Ol vilâyetde şöyle meşhûr

(9a) durkim her kimin atı sanculansa ol mezâra götürürler. Ol mezârı üç kez dolandururlar Allah'ın 'avniyle ol at şifâ bulur ve hem yolca gidenler ol mezâr toprağından alurlar. Astimiye içürirler Hak Te'âlâ 'inâyetiyle ol kimesne ayrık astıma incinmeye. Şimdiki hâlde ol vilâyetde ol mezârlar meşhûrdur Hakk Te'âlâ 'inâyetinde ve Resûl'ün sallallahu 'aleyhi ve sellem mucizât-ı berekâtında. Amma biz yine sözüümüze gelem bu tarafta gâzîlerle kâfirler ziyâde muhkem cenk eylediler. 'Âkıbetül-emr Osmân Gâzî kâfire gâlib gelüb kâfir mel'ûnlar münhezim oldılar ve kaçdılar. Evrenos tekvüri ve Bursa tekvüri kaçub kurtuldular ve Kestel tekvürinin uğraşda başın kesdiler amma Bursa tekvürini gâzîler kova kova Bursa kal'asına güçle kurtuldı. Osmân Gâzî dâhî gâzîlerle Bursadan geçüb Ūlûyar'a geldiler. Ūlûyar'ı aldılar ve Ūlûyar tekvüri Osmân Gâzîyle sulh etdiler. Ūlûyar tekvürini yine yerinde kodılar, gîtdiler. Gâzîler yine gelüb Bursa üzerine düşdüler Osmân Gâzî gördükim Bursa cenkle alınmaz vardı kapluca tarafına Bursa hisârına karşı bir havâle yapırdı.

(9b) karındaşı oğlu Aktemür'i yarar yoldaşlarla üzerinde kodı. Bu Aktemür gâyet bahâdır yigit idi ve bir havâle dâhî tağ tarafında yapırdı. Osmân Gâzî'nin Bâlûbâncuk adlu bir kulu vardı gâyetde bahâdır er idi. Pes Osmân Gâzî Bâlûbâncuğ'ı Bursa'ya karşı ol havâlede kodı. Şimdiki hâlde dâhî ol hisâra Bâlûbâncuk Hisârı dirler. Osmân Gâzî ol iki havâleyi bir yılda yapırdı. Bursayı muhkem egertdi hisârdan taşra kimesneyi çıkartmaz oldular ve vilâyetin cümle aldılar. Hemân Bursa hisârı şöyle yalnız kaldı. Pes Osmân Gâzî bir nice gâzîler kodı Bursa'yı egertmeğe.

Amma kendi Yenişehir'e geldi andan etrâf 'âlemden kâfirler leşker cem' etdiler, gelüb Osmân Gâziyle uğraşdılar ve çok cedd-i cehd itdiler iş başaramadılar. Kalan sindi helâk olub kaçurlardı Allah-u Te'âlâ 'inâyetinde Osmân Gâzi ol vilâyetleri feth idüb ma'mûr itdi ve gâziler mâl-ı ganâ'imle ganî oldular. Bir nice zamândan sonra Osmân oğlu Orhân'ı Bursa fethine gönderdi. Köse Mihâl ve Turgut Alp'ı bile gönderdi geldiler Bursa hisârın kuşatdılar ve çok cenk etdiler kâfirler açlıktan zebûn oldılar. ...³⁵ Bursa tekvürine Barsak dirlerdi 'âciz kaldı.

(10a) Âhirel-emr tekvür nâ-çâr olub Orhân'a elçi gönderüb Orhân'la sulh itdiler, 'ahd-ı peymanla Bursa'yı virdiler. Orhân dâhî tekvürü ve içinde olan kâfiri oğlu ve kızı ve esbâbı ve malı birle salıvirdi. Pes tekvür dâhî Bursa'dan doğru İstânbûl'a gitdi. Bu tarafdân Orhân Osmân Gâzi'ye fethin bildirdi. Osmân Gâzi gâyetde şâd oldı, Orhân Gâzi Bursa'yı feth itdi hicretin yedi yüz altmış [H. 726 – H. 1325-26]³⁶ yılında vâki' oldı. Eyle olsa Orhân Bursa'yı feth itdüğinden Osmân hayatda idi amma Bursa gazâsına gelmedüğüne sebep bu idi kim ol vakitte ayağı ağrurdi. Andan ol gazâyâ varmadı ve hem bir sebep dâhî bu idi kim oğlu Orhân kendü zamânında şevket dutsun dedi. Osmân Gâzi merhûm on tokuz yıl beglik itdi. Sonra Hakk emrine ulaşdı rahmetullahi rahmete vâsi'ate. Pes Osmân'ın yerine oğlu Orhân beg oldı hicretin yedi yüz yigirmi [H. 1320-21] yılında vâki' oldı Osmân Gâzi merhûm şöyle vasiyet itdikim; "*Beni Bursa'da gümüş kubbede defn idesiz.*" dedi. Amma ba'zılar iderler kim Osmân Gâzi Söğütçük'de defn etdiler ve hem sahîh kul budur Osmân Gâzi vefât idecek yerine Orhân beg oldı amma Orhân ehl-i kerâmet kişiydi. Pes Orhân pâdişâh olıcak etrâf 'âleme gâziler el uzatdılar.

(10b) Konur Alp Gâzi Akyazı ovasın Mudurnı ve Bolı vilâyetin feth itdi. Kendüye müsehher eyledi amma Akçakoca dâhî Koca ilin feth etdi. Anın içün ol ile Koca il dirler ve nice zamân anlar ol illere hükm itdiler. Ahirel-emr Konur Alp ve Akçakoca dâhî dâr-ı dünyâdan dâr-ı bekâyâ rihlet itdiler, Allah emrine vardılar. Pes Orhân dâhî ol vilâyet sancağın oğlu Süleymân Pâşâ'ya virdi ve İnöni sancağın oğlu Murâd Gâzi'ye virdi. Andan sonra Orhân Gâzi geldi, İznükümid'i feth itdi. Kilisâların yıkdı, yerlerine mescidler ve medreseler yapırdı. Şimdiki hâlde Orhân Hân'ın İznükümü'nde medresesi vardır; eyle olsa Kara Mürsel dirlerdi bir er var idi,

³⁵ Bu kısımda orijinal metinde " ... hisarın kuşatdılar ve çok..." şeklinde bir ifade yazılmış fakat daha sonra üzeri karalanmıştır. Bu durum mütensih hatası olarak görülüp çeviri metnimizde yazılmamıştır.

³⁶Bursa'nın fetih tarihi bütün kaynaklarda H. 726 (M. 1325-26) olarak geçmektedir. Fakat eserde verilen tarihin mütensih tarafından yapılmış yazım yanlışlığı olduğu kanaatindeyiz.

Orhân Beg ol kenârî âna virdi ve vilâyetin tîmârlara üleşdirdi. Tîmâr erleri gelüb ol kenârî bekleidiler. Şöyle kim İstânbûl'dan gemi çıkmaz oldu, Yalak Ovasın Akçakoca oğluna ve bile olan gâzîlere tîmâr üleşdirdi. Ermani bazarını Yahşulî'ya virdi ve Fantari vilâyetin Ak Pâşâ'ya virdi ve bunların neslinden şimdi dâhî vardır. Fazlullah kâdî kim şimdiki hâlde

(11a) tekyesi vardır, Akçakoca neslindedir. Ve Kocail'in ve Konurapa ilin ve Bolı vilâyetin bunlar açmışdır. Pes çünkim Orhân Gâzî tamâm bu memleketleri kendüye mukarrer eyledi ve tamâm pâdişâh oldu. Pes karındâşı Ali Pâşâ katına okıdı, Orhân Beg eyitdi; *“Ey kardâş memleket babında ne bıyurursun?”* dedi. Ali Pâşâ eyitdi; *“Memleket ve beglik sana, bana gerekmez!”* deyü bil-külliyeye begliği terk idüb, Orhân Gâzî'ye ismarladı ve kendi bir köşeye ihtiyâr itdi. Ol zamânda kardâş kardâşa hürmet iderdi ve birbirin ağırlardı. Birgün Ali Pâşâ karındâşı Orhân'a didikim; *“Ey kardâş şimden girü leşkerin ziyâde oldu, İslâm leşkeri arttı. Muhammed dini sallallahu ‘aleyhi vesellem aşikâre oldu ve şevket dutdı. Gün yegün ziyâde oldu imdi gerekdir kim sen dâhî ‘âlemde bir nişân koyasın kim senden öndin gelen pâdişâhlar komamış olalar.”* dedi. Orhân Gâzî eyitdi; *“Ey kardâş, sen ne dersene eyle olsun dedi ve sözün kabul ideyin, hemân sen bıyur.”* dedi. Ali Pâşâ eyitdi; *“Ey kardâş, bu senin leşkerin kamû kızıl bürk giysünler, dedi ve sen ak bürk giy ve sana te'alluk olanlar ak bürk giysünler, dedi, ‘âlemde bu dâhî bir nişân olsun.”* dedi. Pes Orhân Gâzî dâhî vardı Hâcî Bektâş oğlından dest-i tevbe

(11b) idüb ak bürk giydi ve kendüye müte'allik olan âdemlere ve yeniçeriye ak bürk giymek ol zamândan berü kaldı. Pes ol zamân pâdişâhları kardâşlarıyla dânişik idüb ve böylece olub birarada olurlardı ve birbirin öldürmezlerdi. Ta Yıldırım Hân zamânına değin. Pes kardâş kardâşı öldürmek Yıldırım Hân zamânından berü kaldı ve Anadolu'da yaya yazmak Yıldırım Hân'dan berü kaldı. Andan sonra Orhân Gâzî gelüb İznik'de bir ûlû câmi'i ve bir 'imâret yapıdı ve kendü eliyle aşın üleşdirdi. 'Imâretlerde aş üleşdirmek Orhân'dan kaldı. Andan sonra Orhân Gâzî İznikümid'i oğlu Süleymân'a virdi ve Bursa sancağın oğlu Murâd Hân Gâzî'ye virdi. Amma Süleymân Pâşâ Yenice'ye ve Göynük'e ve Mudurnı'ya havâle kodı. Süleymân dâhî Taraklı Yenicesi'ni ve Göynük'i ve Mudurnı'yı feth itdi ve ol vilâyetde ne kadar kâfir varısa Süleymân Pâşâ'nın 'adl-ı dâdını gördüler. Cemi'i Müslümân oldular, il gün hep âna tapdı. Bu taraftan Orhân Gâzî leşker çeküb Karâsî vilâyetin ve Bâlîkesire'yi ve Pergama'yı ve Edremid'i bunları nûvâhisiyle feth itdi.

Andan sürdi, Ûlûbâd'a geldi; Ûlûbâd tekvüri hâyin olmuşdı, anda ânı katl itdiler. Pes bunun üzerine bir zamân geçdi.

(12a) Râviler şöyle rivâyet iderler kim Süleymân Pâşâ vilâyet seyr itmeye çıkdı, seyrân iderken nâ-gâh Aydıncık'da temâşâlığa geldi. Görđi kim 'acâyib garâyib binâlardır kim Süleymân Peygamber 'aleyhisselâm binâ itmişdi. Pes Süleymân Pâşâ temâşâlığı teferrüc iderken 'acaba kaldı ve biraz fikre vardı ve kimseye nesne dimedi. Süleymân Pâşâ fikirde iken Ece Beg dirlerdi bir bahâdır var idi ziyâde pehlivân er idi. Ece Beg ider; *"Ey Hânım, ne 'aceb fikre vardınız, fikrunuz ve ferâsatınız vardır."* dedi. Süleymân Pâşâ eyitdi; *"Ni'am iş bu denizi öte geçmege fikr eylerin, 'aceb mümkün olamı ki? Ol yerin kâfirleri haber almadın bu denizi öte geçebilecek mi? Âna nice tedbîr ideliüm deyü ol fikirdeyim."* dedi. Süleymân Pâşâ eyle diyecek Ece Beg ve Fazıl Beg dirlerdi bir dilâver var idi, bu ikisi eyitdiler; *"Ey Hân, eger destûr virürsenüz biz ikimiz bu denizi öteye geçelim, takdîrde ne ise görüz."* dediler. Süleymân Pâşâ eyitdi; *"Ne yerden geçersiz?"* dedi. Onlar eyitdiler ki; *"Ey Şâh bunda yerler vardır ki geçidi yakındır ve hem asândur."* dediler. Ece Beg ve Fazıl Beg eyle diyecek, Süleymân Pâşâ dâhî anlara destûr virdi. Pes anlar dâhî sürdiler, vardılar, bir yer buldılar. Adına Veranca dirler bir hisâdır. Görünci'den aşâğı deniz

(12b) kenârında Gelibolı'dan yukaru Cümletin hisârı derler. Anın mukâbelesinde Rûmili tarafında Ece Beg ve Fazıl Beg ol iki gâzî bir sal düzdüler. Dâhî gice ile Cimbeyin kal'asının nüvâhisine geçdiler, bağlar arasında bir kâfir dutdular. Ol kâfiri sandala bindirdiler, 'ale's-sabah Süleymân Pâşâ'ya götürdiler. Süleymân Pâşâ dâhî ol kâfiri hil'atledi. Andan Süleymân Pâşâ ol kâfire eyitdi; *"Bize hisâra girmeye hiçbir çâre varmıdır ki kâfirler bizi dutmıdan kal'aya girevüz ki kimesne bizi görmiye."* dedi. Ol kâfir eyitdi; *"Ey Şâh, ben sizi bir yerden iledeyim ki kimesne görmiden hisâra giresiz."* dedi. Hemandem Süleymân Pâşâ emr itdi birkaç sal düzdüler, andan Süleymân Pâşâ yetmiş seksen bahâdır dilâverler alub ol sallara binüb ve kalan leşkeri Anatoli yakasında koyub ve kendü gice ile Rûmili yakasına geçdiler. Bu kâfir bunları toğrı Cimbeyin kal'asına getürdi. Bir terslik var idi, kal'aya karşı eğilmiş idi, kal'adan ziyâde yüksek kudret Allah gör ki evvel dem kal'anın içinde kimse yoğdı. Zîrâ kim harman vaktiydi, cem'i halk hep harmanda idiler. Kal'a şöyle hâli kalmışdı. Süleymân Pâşâ dâhî ol yetmiş seksen kişiyle ol terslikden

kal'aya girdiler, kal'ayı feth itdiler ve lakin kal'a kâfirlerinden birkaç kâfir ki adları bellücedir

(13a) anların gibi sakladılar gerek ola deyü. Pes gâzîler kal'anın ilimânında gemiler buldılar. Ol gemileri aldılar ve ol kâfirleri ol gemi içine kodılar. Dâhî karşu Anatoli yakasına gâzîlere ve leşkere gönderdiler. Andan gâzîler iki yüz er mikdârı kişî gemilere kıyub kal'aya kodılar ve kal'ada atlar buldılar, gâzîler atlandılar ve Bolayır yanında Akça limun dirlerdi bir limun vardı. Süleymân Pâşâ gâzîlerle ol limuna varub hayli gemisin oda urub yakdılar ve yine dönüb kal'aya girdiler. Andan turmadılar öte yakadan âdem geçürürlerdi. Böyle ide ide çok leşker cem' itdiler. Evvel kâdem Rûmili'ne geçmek Süleymân Pâşâ'dan oldı ve Rûmili Cimbeyin kal'asından feth olundı amma ol yerin kâfirleri incitmediler. İstimâlet virdiler, kâfirler dâhî çünkim emin ve aman içinde oldular, oğulların ve kızların hoş dutdılar, kâfirler mutme'in oldular. Andan Ayasluniye dirlerdi bir hisâr var idi, ol hisârı dâhî aldılar. Bu kez Süleymân Pâşâ'nın elinde hisâr iki oldı halkıla barışdı. Andan gemilerle çok âdem geçürdüler, bu kez Rûmili Allah-u Ekber ile doldı. Andan sonra gâzîler tekbr getürüb durdular gelüb Gelibolı da'iresinde segirdim itdiler. Pes Gelibolı tekvürî çerisin cem' itdi gelüb Süleymân Pâşâ ile 'azîm cenk itdiler Hakk Te'âlâ gâzîlere fırsat virüb Gelibolı tekvürin yendiler, kaçdılar, hisâra girdi. Andan sonra Süleymân Pâşâ gâzîlerle

(13b) döndüler. Tekvür tağına segirdiler, Tekvür tağını feth itdiler. Pes Süleymân Pâşâ ol yeri zabt itdi, andan Gelibolı feth itdi. Hicretin yedi yüz elli sekiz [M.1356-57] yılında vâki' oldı, çünkim Gelibolı Süleymân Pâşâ'nın oldı. Andan Süleymân Pâşâ Hayrabolı ve Çorlu vilâyetine akın itdi ve akında her ne kim kabar ve kazanurlardı alub girü beced Gelibolı'ya gelürlerdi. Meger bu gâzîlerin içinde iki beg vardı birinin adına Evrenos Bey ve birinin adına Hacı İlbegi dirlerdi. İki dâhî gâyetde bahâdır erler idi. Pes bu iki dilâver kalan gâzîlerle gelüb Dimetoka'yı ve İlbegi boğazını gelüb çarparlardı ve girü dönüb Gelibolı'ya gelürlerdi. Pes Edirne yanında Meriç kenârında ol boğazı ol zamânda İlibegi alduğıçün ol boğazın adı İlbegi Boğazı deyü adı kaldı. Meger kim ol hinde Süleymân Pâşâ merhûm ol gün atı ayağı bir delüğe geçdi, atıyla tekerlendi ol arada şehîd oldı rahmetullahi rahmete vâsi'ate. Hicretin yediyüz elli tokuz [M.1357-58] yılında vâki' oldı. Andan sonra gâzîler Orhân Beg'e âdem gönderüb Süleymân Pâşâ'nın vefât haberin bildirdiler.

Sultân Orhân dâhî Süleymân Pâşâ için çok kirye idüb hayli melûl oldu. Pes ol hinde Orhân Beg hasta idi.

Nazm

Ağlayub oğlı için ol zâr-u zâr

Gözlerinden dökdi hûni cûyibâr

Ey dirigâ nâzenin (14a) ol yağ-ı bal

Ey dirigâ ol gözü kaşu hatt-ı hâl

Kim kâmûsı toprâkda oldu nihân

Gör ki ne zâlimdir iş bu cihân

‘Âdeti budur cihânın bellü bil

Gâfil olma kendü anı çâre kıl

Şöyle rivâyet iderler kim; Meger Süleymân Pâşâ’ya bu hâl vâki’ olmazdan öndin yanında olan gâzîlere vasiyyet itdi kim eyitdi; “*Yoldâşlar size vasiyyet iderimki, ben bu yakında dünyâdan gidersem imdi, beni bu vilâyetde defn idesiz eğer size kâfir galebe idüb üzerinize gelürse zinhâr sakınasız. Kâfirden yüz döndürmiyesiz, Allaha tevekkül idüb durasız Hakk Te‘âlânın hikmetin göresiz deyü ismarladı. Ve dâhî gayret idesiz benim ölümi kâfire aldırmyasız.*” dedi. Pes çünkim Süleymân Pâşâ merhûm dünyâdan ahirete nakl itdi. Ol diyârın kâfirleri Süleymân Pâşâ’nın vefâtın işidüb şâd olub ve hayli leşker cem‘ idüb deniz yüzünden gemilerle ‘azm itdiler ki varalar gâzîlerden ol aldıkları hisârları alalar. Meger kim gâzîler birgün Gelibolı’da otururken ânı gördüler kim Kavak Tuzlası tarafında mübâlağa gemiler gelür. Geldiler Tuzla tarafında Bolı’ya karşı karaya döküldüler gemilerden taşra çıktılar. Bolı’ya

toğru yürüdüler bu taraftan gâziler dâhi bir yere cem' olub sancâk kaldurub kâfire karşu alay bağlıyub yürüdüler. Kâfirler

(14b) çoğdı, gâziler az idi ve hem gâziler Süleymân Pâşâ'yı ancalayın vâki' olduğuna hayli melûllar idi ve illâ Allah'a sığınub tevekkül ve gayret idüb muhkem durdular amma Süleymân Pâşâ'nın tabutın bir dıvar altında gömdüler ve üzerine taş yığdılar, belirsüz eylediler kim anı kâfirler bulub bir hades etmesünler. Pes kâfirler alay alay olub gâzilerden yana yürüdüler, hemân kim denizden hayli yer gitdiler. Gâziler durub tekbîr getirülerdi ve ol kalan kâfirlerin galebesinden Allah'a sığınub ve hem ol leşkere nazar ide dururken gâziler hemân anı gördüler kim kâfir leşkeri içine kuyulub karış muruş oldılar. 'Azîm cenk idüb kâfirleri sıdılar. Kâfirler tağlıub girü yine gemileri tarafına hücum idüb ve birbirine bakmıyub kaçdılar. Hakk Te'âlâ'nın fazl-ı 'inâyeti yetişüb kâfirler ol ova içinde şöyle kırıldı kim demet gibi döküdüler. Çok kâfirler helâk oldu, başında devleti olanın gemi yetişdi; gemilerine binüb kaçdılar ve illâ bu kâfirleri Müslümânlar kim kırduğın görmezlerdi. Çün kâfirlere bu asıl hâl olduğın gâziler gördüler şâd olub segirdim idüb daşlamağa başladılar ve doyum olub yine Bolı'ya geldiler, karâr itdiler. Andan gâziler birbirine eyitdiler; "Acabâ bu kâfirleri kim kırdı ola?" deyü ta'accüb idüb söyleşdiler. Dâhi Hakk Te'âlâ'ya çok şükürler idüb yerlerinde karâr itdiler. Râvîler şöyle rivâyet iderler kim ol kaçub

(15a) kurtulanlar kâfirlerden şöyle haber aldılar kim eyitdiler; "Hemân kim denizden ayrıldık ânı gördük kim bir alay boz atlular geldiler. Hemân kim biz atları gördük ayrık takatımız kalmadı elimiz dutmaz oldu. Hemân ol boz atlular bize kılıç koydılar, bizi anlar kırdılar. Siz anları kanda busuya komışsız, hele biz ol boz atluları görmedik kim gökden mi indiler veya yerden dâhi çıkdılar", deyü kâfirler cevâb virdiler. Gâziler anı işidüb tahkîk bildiler kim ol boz atlular gayb erenler imiş, Hakk Te'âlâ anları Müslümânlara meded virdi. İ'tikâdları berekâtından Hakk Te'âlâ şunca kâfiri helâk itdi. Andan sonra gâziler Orhân Gâzî'ye Bursa'ya âdem gönderdiler. Üzerlerine gemilerle mübâlağa kâfir gelüb karaya çıkub bunların üzerine hücum idüb geliyorken kâfirler kırıldığın; gâziler kıranları görmediklerin ve sonra kim kırduğın haber aldıkların 'bizi boz atlular gelüb kırdılar' deyü Orhân Gâzî'ye 'ilam eylediler. Amma Orhân Gâzî oğlı Süleymân için çok cez'a ve fez'a idüb hayli melûl idi ve illâ sonra kâfirlere şuncalayn şikest vâki' olduğuna Hakk Te'âlâ'ya çok şükürler idüb şâd oldu. Amma bunda rivâyet iderler kim Orhân Gâzî ol

yılda Hakk emrine vâsıl oldu dirler Süleymân Pâşâ Orhân'dan iki ay öndin vefât itdi dirler rahmetullah-i 'aleyh hicretin yedi yüz elli tokuz [M.1357-58]

(15b) yılında vâki' oldu. Andan sonra Murâd Gâzî Orhân yerine tahta geçdi, pâdişâh oldu hicretin yedi yüz elli tokuz [M.1357-58] yılında vâki' oldu. Çünkim Murâd Gâzî tahta geçdi ve Bursa'da karâr etdi. Andan çok leşker cem' itdi, Karâsî vilâyetinde ve kendü vilâyetinde ol hinde Candarlu Kara Halîl dirler bir er vardı. Bilecük kâdîsı idi ve hem İzniğ'e kâdî idi. Ânı getürüb kâdî asker idindi, andan Sultân Murâd lalası Şâhin'le gelüb Gelibolı'dan geçüb Toğvîne dirler İstânbûl'a yakın bir kal'a vardır, anı feth itdiler. Andan sürüb Çorlu kal'asına düşdüler, 'azîm cenk itdiler. 'Âkıbet Çorlu'yı yağma ile aldılar, andan varub Misinli kal'asın aldılar amma Misinli tekvüri kendü rızâsıyla virdi. Andan sürüb Purgoz'a vardılar, Purgoz'un kâfirleri hod Purgoz'u boş koyub kaçmışlardı. Çünkim gâzîler Purgoz'ı boş buldılar, Hemandem ânı oda urdular amma bu taraftan Hacı İlbegi ve Evrenos Beg gelüb Meriç kenârında bir Purgoz aldılar. Şimdiki hâlde dâhî ol Purgoz'a İlbegi Purgozu dirler; andan gâzîler ol Purgoz'a gündüz girerlerdi. Gice olıcak ol yirlere segirdirlerdi, her ne kim ellerine girse olub Purgoz'a gelürlerdi. Andan Dimetoka tekvüri âdemisin cem' idüb

(16a) gâfil Hacı İlbegi ele getürmek kasdın itdi. Pes Hacı İl dâhî ânı câsûsladı, def'i gâzîleri hâzır itdi; dâhî segirdüb tekvüri gâfil bulub tekvüri oğlıyla ele getürdi. Andan sürdi, Dimetoka üzerine vardı; Dimetoka'nın halkı tekvürlerinin ahvâlin bilicek Hacı İlbegi ile 'ahd-ı peyman itdiler, dâhî hisârı virdiler. Hacı İlbegi dâhî tekvüri oğlıyla koyuvirdi ve Dimetoka'yı feth itdi hicretin yedi yüz altmış beş [M.1363-64] yılında vâki' oldu ve bu taraftan Evrenos Beg İpsala vilâyetin feth itdi. Andan sonra Murâd Gâzî eskiden geçüb Edirne'ye gelmek niyyet itdi, lalası Şâhin Beglerbegi idi; andan Sultân Murâd Şâhin lalasına leşker virdi, Edirne'ye gönderdi. Çünkim Edirne'ye yakın Şâhin lala geldi, Edirne kâfirleri gâzîleri karşıladılar dâhî 'azîm cenk itdiler, çok âdem kırıldı. 'Âkıbetü'l-emr kâfirler münhezim olub ve kaçub Edirne'ye geldiler dâhî hisâra girdiler. Pes Şâhin lala Sultân Murâd'a beşâret haberin virdi, bu taraftan Hacı İlbegi ve Evrenos Beg Sultân Murâd'a gelüb ve Sultân Murâd'ın önüne düşüb toğrı Edirne'ye getürdiler. Ol vakt Meriç gâyetde taşgun idi. Pes Edirne tekvüri kayığa binüb kaçdı, Unuz'a gitdi; Sultân Murâd Gâzî dâhî 'ale's-sabah

(16b) turub kal'ayı hâli buldı. Şehir halkı kal'anın kapusın açıvirdi, Sultân Murâd ile gâziler içeri girdiler. Sultân Murâd Edirne'yi feth itdi hicretin yedi yüz altmış bir [M.1359-60] yılında vâki' oldı, andan Sultân Murâd lalası Şâhin'e Zagara'ya ve Filibe'ye akına gönderdi. Ol dâhî varub, ol tarafı feth itdi; andan Evrenos Beg'e İpsala tarafın virdi, bunlar yerlü yerinde uçbegleri oldılar. Meger kim Kara Rüstem dirlerdi bir dânişmend kişi var idi, Karâmân diyârında gelmiş idi. Ol Kara Rüstem bir gün Candarlu Kara Halîl'e kim kâdî asker idi, âna eyitdi; "*Sen niçün bunca beglik mâlî zâyi' idersin?*" dedi. Kâdî asker olan Kara Halîl ider; "*Zâyi' olacak ne mâl vardır, sen deyü vir.*" dedi. Kara Rüstem eyitdi; "*İş bu esirler kim gâziler gazâdan getirürler, Tanrı buyruğıyla beşde biri pâdişâhındır. Niçün sen ânu almazsın?*" dedi. Pes kâdî asker dâhî bu kazıyeyi Sultân Murâd'a 'arz itdiler, andan Sultân Murâd "*Çünkü Tanrı buyruğıdır alun!*" dedi. Vardılar Kara Rüstem'e okudılar eyitdiler "*Mevlânâ Tanrı buyruğında ne ise ânu it*" dediler. Kara Rüstem vardı, Gelibolı'da oturdu; her esirden yigirmi beş akçe aldı. Gelibolı'da ve gayrı yerde esirden bacc almak bu ihdâs bir Candarlu Halîl'den ve Kara Rüstem'den

(17a) kaldı. Andan Evrenos Beg'e dâhî ısmarladılar kim; akın çıkan esirden beşde birin alalar, hem eyle itdiler aldıkları oğlanları getirüb Sultân Murâd'a 'arz iderlerdi. Andan bu oğlanları Anadolu'da Türklere virirlerdi, Türkler dâhî bu oğlanlara çift sürdürürlerdi. Tâ Türkçe öğrenince kullanurlardı, andan sonra yine Sultân Murâd'a getirüb yeniçeri eylerdi ve adına yeniçeri korlardı. Yeniçeri ol vakitden berü kaldı. Andan Sultân Murâd Edirne'den göçdi vardı Bursa'da karâr itdi ve tamâm Rûmili Beglerbegliği'n lalası Şâhin'e virdi ve Evrenos Beg'e uçbegliğin virdi. Bunun üzerine bir zamân geçdi, andan sonra Sultân Murâd Gelibolı'ya geldi; Candarlu Kara Halîl'e pâşalık virdi, adına Hayreddîn Pâşâ kodılar. Bu tarafdan Evrenos Beg Gümülcine'yi feth itdi. Sultân Murâd dâhî Gelibolı'dan göçüb vardı Biga ve ol vilâyeti feth itdi. Andan geldi Bursa'da kışladı, Sultân Murâd Biga'yı feth itdi hicretin yedi yüz altmışaltı [M.1364-65] yılında vâki' oldı. Bir zamân bunun üzerine geçdi, nâ-gâh Sultân Murâd'a birgün haber geldi kim; "*Serf leşkeri hücum idüb kasdı Edirne'ye gelmekdir, kırk elli bin leşkeri vardır, üşde geldi.*" dediler. Sultân Murâd

(17b) ol haberi işidecek, def'i yarâk idüb Bursa'dan Gelibolı'ya geldi kim Rûmili'ne geçe düşmanla buluşa. Bu tarafdan serf leşkeri dâhî Edirne'ye yakın gelmişdi. Çirmen yanındaki şimdiki zamânda dâhî ol yere Sırf Sındığı dirler. Sırf

leşkeri gelüb anda konmuşdı. Pes lala Şâhin kâfirin fursatun bulub Allah-u Te‘âlâ’ya sığınub Peygamber’in sallallahu ‘aleyhi vesellem mucizâtı berekâtında gâzîler ile bir gice tabl-u bâz urub don baskunun etdi. Serf leşkeri mağrûr serhoş olub yaturken nâgâh tabl-u bâz avazın ve gâzîler ünün işitdiler; “*Hey Türk geldi deyüben birbirine dokundi, atları ürkdî, boşandı.*” Pes kâfirler kılıç çeküb birbirin kırmağa başladı ve birbirin helâk idüb münhezim olub kaçdılar. Amma ba‘zı râvîler iderlerkim bu serf leşkerin sıyan Hacı İlbegi idi meger kim Hacı İlbegi dört beş kişiyle ava gitmişdi; nâgâh yolca giderken bir gice kulağına bir galebe avaz geldi. Pes İlbegi yoldâşlarıyla bir sapa yerde gizlenüb gözlediler ânı gördüler kim, bu gelen galebe bi-nihâyet kâfir leşkeridir, gelüb kondılar. Andan Hacı İlbegi ider; “*Yoldâşlar nice idelüm?*” dedi. Yoldâşları eyitdiler; “*Yol sizindir, siz nice bıyurursanız eyle idelüm.*” dediler. Andan Hacı İlbegi her yoldâşını bir depe üzerine kodı ve ısmarladı,

(18a) eyitdi; “*Her kaçankim ben tabl-u bâz urub haykururam, siz dâhî her birinüz tabl-u bâz urub haykırın.*” dedi. Andan İlbegi kâfirlerin bir yanına geçdi, durdı. Çün kâfir leşkeri tamâm gelüb kondılar ve birisi gâfil olub yaturken; İlbegi gelüb hemân bir taraftan tabl-u bâz urub ve tekbîr getürüb “*Bre gâzîler koman!*” dedi. Pes gâzîler dâhî her biri durdıkları yerden tabl-u bâz urub “*Bre gâzîler koman!*” deyişdiler. Çünkim kâfir leşkeri dört taraftan ol avazı işitdiler, gördüler kim dört yanlarını Türk almış kendüler arada kalmışlar, Hemandem; “*Türk geldi!*” deyü birbirine dokunub ve orman arasına tağılub kendüler birbirine kılıç kodılar. Karanu gice içinde birbirin eyle kırdılar kim dillerle vasf olunmaz ve münhezim olub kaçdılar. Pes Hacı İlbegi kırk elli bin kâfir leşkerin dört beş kişiyle sıdı. Şâhin lala dâhî irüb Hacı beginin ol bahâdırılığın görüb tahsîn itdi amma ol zamân beglerine hoş gelmiyüb Hacı İlbegi’ne ‘adâvet bağladılar, tâ ‘âkıbet bir hile ile Hacı İlbegi helâk itdiler. Çünkim kâfir leşkeri sıdı, gâzîler gâyet doyum oldılar, mâl-ı ganâyimle Edirne’ye geldiler. Andan lala Şâhin anca mal anca esirler ve bir nice başlar Sultân Murâd Hân’a gönderdi. Sultân Murâd

(18b) Hân bu fethi işidüb şâd oldı. Andan Gelibolı’dan yine dönüb Bursa’da karâr itdi, hicretin yedi yüz altmış yedi [M.1365-66] yılında vâki’ oldı. Andan sonra Sultân Murâd ol yıl oğulların ki Yıldırım Bâyezîd ve Yakub Çelebi’yi sünnet eyledi ve Bilecük’de bir câmi’ ve Bursa’da bir câmi’ ve bir ‘âlî medrese ve bir ‘imâret yapıdı ve Germiyanoglı’nın kızın Yıldırım Hân’a alıvirdi ve ‘âlî düğünler idüb, şâdlıklar eyledi. Andan varub Hamîd ilin feth itdi andan geçüb Kütâhiyye’yi ve

Akşehir'i ve Seydişehir'in bile feth itdi, hicretin yedi yüz seksen dört [M.1382-83] yılında vâki' oldı. Andan sonra Sultân Murâd Gelibolı'dan geçüb Malgara'ya geldi. Bu taraftan Şâhin Lala ve Evrenos Beg Sultân Murâd'ın Malgara'ya geldiğın işidüb Rûmili çerisiyle gelüb Sultân Murâd ile buluşdular. Andan Sultân Murâd Rûmili çerisiyle dönüb Encugez tarafına vardılar. Bolonya dirlerdi anda bir hisâr varıdı gâyetde sarp hisârdı şimdi ana Türk Tanrı Yıkduğı dirler. Zîrâ ol vilâyetin halkı kaçub ol hisâra girdiler, Sultân Murâd dâhî ol hisâr üzerine düşüb hayli cenk itdiler amma alımadılar. Pes yine geçüb gitdiler, Sultân Murâd ol kal'ayı alınmaduğına hayli melûl oldı; "*Meger bunı Tanrı yıka!*" deyüb derdle ah eyledi, dâhî gitdi. Meger kim

(19a) ol arada bir kavak ağacı vardı, gâyetde ûlû bir ağaç idi. Pes Sultân Murâd geldi ol kavak ağacın altına kondı ve arkasın ol ağaca virüb dayandı oturdu. Sultân Murâd seht olub otururken nâ-gâh bir kişi geldi dedi kim; "*Sultânım devletinde hisârın bir tarafı yıkıldı.*" dedi. Sultân Murâd Şâhin Lala'yı gönderdi varub ol hisârı feth itdi. Esirlerin alub ve mübâlağa malla Sultân Murâd'a getürdi ve hem ol hisârın içinde altûn üsküfler bulundı gâzîler başlarına giydiler. Sultân Murâd karşısına geldiler, pes altûn giymek ol zamandan beru kaldı. Andan Sultân Murâd ol kavak ağacına Devletlü ve Kıdemlü Akab Ağacı deyü ad virdi. Ol zamândan berü ol araya Devletlü Kaba Ağaç dirler ve şimdiki hâlde ol ağacın ol arada eseri ve köki vardır. Andan Sultân Murâd Gâzî ol hisârın kâfirleri ile ahdlaşub avratları, oğlanları ve kızları ile girü yerlü yerine gönderdi. Şimdiki hâlde dâhî ol hisâra Tanrı Yıkduğı dirler. Andan Sultân Murâd Hân ol yerden göçüb Edirne'ye geldi, karâr idüb oturdu. Pes Sultân Murâd Hân vezîri Hayreddîn Pâşâ'yı ve Evrenos Beg'i gönderdi kim varub vilâyetler feth ideler. Evrenos Beg vardı Gümülcine'yi uç idinüb andan İskitiye'yi

(19b) ve Marulya'yı feth idüb harâcların aldı amma ol zamânda harâc az idi. Şöyle olurkim kâfirler kat'â incinmezlerdi, giysisin ve öküzin ve oğlın ve kızın satdurub veyâhûd rehin kodurub harâc almazlardı ve hem ol zamânın pâdişâhları tam'akâr degüller idi. Her ne kim ellerine girürdiyse yigid yigile virürlerdi. Hazîne nedür bilmezlerdi, hemânkim Hayreddîn Pâşâ vezîr oldı, pâdişâh dâhî tam'akâr oldı. Zîrâ kim tam'akâr danışmendlerle musâhebet ider oldı. Takvâyı kodı, fetvâya yürüdüler. '*Pâdişâh olana hazîne gerekdir*' dediler, ol danışmendler ol zamânın pâdişâhların kendülere döndürdüler ve uydurdular. Pes tama' ve zulm

danişmendlerden peyda oldu. Elbetde tama‘ olduğu yerde zulm dâhî olsa gerek. Şimdiki zamânda dâhî ziyâde olubdur ve bu memleketlerde ne kadar zulm ve fesâd olsa cümle danişmendlerdendir. Eger kim anlar ‘ilmile ‘amal eyleseler ümmi hâlk dâhî anlara tabi‘ olurlardı. Pes bunu üzerine bir hikâyet kaldı. Anadolu’da Yenişehir civârında kim Akbıyık Dedem vardı. Birgün Bursa’da yiğit yigille otururken Akbıyık Dedem eyitdi; “*Ey Mevlânâ, bu ümmi kavm ne kadar kim günâh iderse cümlesi ehl-i ‘ilm sebebindedir. Ol günâhları Hakk Te‘âlâ sizden sorsa gerekdir.*” dedi. Bu kez

(20a) Mevlânâ Kara Halîl ve Kara Rüstem ider; “*Ne sebebden ötürü Hakk Te‘âlâ bunların günâhın bizden sorar?*” dedi. Andan Akbıyık Dedem eyitdi; “*Andan ötürü kim siz zinâ ve livâta itdinüz ve akçeyi ribâyeye virdünüz ve helâli harâm fark etmediünüz. Eyle olsa ümmi kavm dâhî sizi gördi, anlar dâhî eyle iderler size öykünürler ve onlar sizden bu işleri görmeseler onlar dâhî itmezlerdi, dedi. Ve eger siz hınzır etin yemiyeydünüz ümmi hâlk yemiyeydi ve eger geru kalan günâhlardan siz berrü olsanız, ümmi halk dâhî hiç birin itmezlerdi.*” dedi. Ve hem insâf idelüm vâk‘ada eyle degilmidir, şimdiki hâlde hiç ehl-i ‘ilm varmıdır kim ‘*bu harâmıdır*’ diye ve bir nesne kabul etmeye. Her ne kim anlara gelür hiç dimezler ki ‘*bu harâmıdır*’. Eger harâm ve şübheli nesne olsa onların katında gerek idi. Bârfi cemi‘ ‘ömründe birin redd ideydiler amma redd etmek ne mümkündür. Harâm olsun, helâl olsun dek ellerine girsün. Evet hikmet budur kim yine yine virmege kıyamazlar, yemek ve yedirmek ehl-i ‘ilm katında katı ‘aybdır ve onların katında ancalayn kalacı anma. Pes biz yine maksûde kal‘alım andan sonra Sultân Murâd, Şâhin Lala’yı ve Delü Bâlûbân dirlerdi bir sancâk begi vardı, bu ikisin Siroz fethine gönderdi. Anlar dâhî ‘asker çeküb

(20b) yürüdiler. Kavala’yı ve Dırâma’yı ve Zihne’yi ve Siroz’ı feth etdiler ve Anadolu’da Saruhân vilâyetinde göçer evlüler vardı, ol göçer evlülere Siroz tarafına Vardar Ovası’na götürüb kondurdılar. Andan sürüb Manastır’ı feth itdiler ve Selanik vilâyetin dâhî aldılar ve bu fethi bu târîfde itdiler, hicretin yedi yüz seksen [M.1378-79] yılında vâki‘ oldu. Andan sonra gâzîler Lazaroğlu’na dolaşdılar.

Nazm

Laza dâhî etdi tama‘-ı encâmkâr

Ara yire düşdi lâbudd-ı girüdâr

Kebrû tersâ mağribe değın her ne var

Laza leşker virdi bî-şumâr

Ki ideler Gâzî Murâd ile savâş

Kılalar anın vücûdunu hâk ile yeksân

Andan Lazoğlı Sultân Murâd Hân’a haber gönderdi kim; “*Gelsün cenk ideliüm ve devlet sınaşalum devlet kimin ise ala.*” dedi. Sultân Murâd dâhî leşker cem‘ idüb Lazoğlı üzerine yürüdi amma Sultân Murâd oğulların bile alub gitdi. Yıldırım Bâyezîd ve Yakûb Çelebi’yi bile aldı, Kosova’ya çıkdı ve serf leşkeri ânı karşıladı. Andan Sultân Murâd Lazoğlıyla Kosova’da buluşdular ve gâyet ‘azîm cenk oldı.

Nazm

İtdi Murâd Gâzî anlarunla cenk

Şöyle oldı yeryüzü anlara tenk

Kopdı bir cenk orada kim rüzgâr

İtdi târîhini anın (21a) yâdigâr

Baş idi her yana kim itsen nazar

Gövde idi her ne yana kılsan güzer

Yir tolı baş ve tündi kat kat

Küştlar üstünde yürürdi at

Darb-ı harbden ol çeri oldı zebûn

Kaçdı kâfirler oradan ser-nigûn

Kova gitdi hayli düşmânı sipâh

Kaldı birkaç kulıla ol yerde şâh

Derdi orada kim dönünce çeri

Girü anda bulalar ol serveri

Kana bulaşmışdı tâbâ ve ser

Bir kebür yaturmış anda meğer

Gövde içinde olmuşdı nihân

Leyk Gâzî Hân'ı gördi 'ayân

Çün kazâ iderdi yaturken turdı ol

Sıçrayub hançerle şâhı urdı ol

Ol orada öldümde Sultân se'îd

Gâzî idi mutlak oldı şehîd

Çâre ne çün böyledir çarhın işi

Bâkî kalmaz da'ima bunda kişi

Gâzî ve gazâda berr hakk ol

Çün şehîd oldu şehîddir mutlak ol

İsti'ânet dile ruhundan anın

Ki iresin fethi fütühundan anın

Çünkü Sultân Murâd Gâzî Kosava'da şehîd oldu rahmetullahi rahmeti vâsi'ate. Çünkü begler Sultân Murâd'ı ol hâlde gördiler, yâs ve mâtem itdikden sonra 'âkıbet şöyle danışık itdiler. Yakub Çelebi'yi aradan götüreler ve Yıldırım Bâyezîd'i pâdişâh ideler ve hem eyle itdiler. Vardılar Yakub Çelebi'yi götürdüler '*Gel seni baban ister*' dediler, Yakub Çelebi gerçek sanub geldi. Hemandem

(21b) dönüb Yakub Çelebi'nin kaydın gördüler. Yıldırım Hân'ı tahta geçürdüler, pâdişâh kıldılar ve Lazoğlu ol cenkde dutulmuşdı getirüb Yıldırım Hân önünde katl itdiler. Eyle olsa Sultân Murâd Gâzî otuz yıl beglik itdi, pes Sultân Murâd Kosova'da şehîd olduğu yerde türbesi bellüdür andan Sultân Murâd'ın meyyitini alub getirüb Bursa'da defn itdiler, hicretin yedi yüz toksan bir [M. 1388-89] yılında vâki' oldu. Çünkü Yıldırım Hân pâdişâh oldu ol yıl içinde vardı Kıratova'yı ve Madenleri feth itdi. Ol zamânda Firuz Beg dirlerdi bir bahâdır er vardı, Yıldırım Hân bu Firuz Beg'i Vidin'e gönderdi varub Vidin'i ol feth itdi. Andan Yıldırım Hân gelüb Edirne'de karâr itdi andan sonra Firuz Beg'e akın virdi. Ol dâhî varub Eflâk iline segirdüb akın itdi, gâyetde doyum olub ve hem Pâşâ Yigit kim İshâk Beg'ün efendisi idi ol dâhî Bosna'ya akın idüb segirtti, Bosna vilâyetin feth itdi. Andan sonra Yıldırım Hân Bursa'ya vardı anda bir câmi' ve bir medrese ve bir tîmârhâne yapırdı andan sonra Edirne'ye gelüb bir 'imâret dâhî bünyâd idüb yapırdı. Andan yine Bursa'ya varub leşker cem' idüb Karâmân'a çıkdı amma Karâmânîler karşı gelmediler. Andan Yıldırım Hân Alaşehir'i feth itdi, andan sonra

(22a) Aydın ilin ve Ayasluğ'ı ihtiyârlar kendüler virdiler. Andan Yıldırım Hân Saruhân vilâyetine vardı feth itdi, andan sonra Aydınili Begi ve Saruhânili Begi ve Germiyanili Begi sehl-i müddetde Allah emrine vardılar, cümle ol iller tamâm Yıldırım Hân'a kaldı, hicretin yedi yüz toksan iki [M.1389-90] yılında vâki' oldı. Andan sonra Yıldırım Hân vardı Kostantiniyye üzerine düşdi, çok cenk eyledi. Bunlar bu cenkde iken Ungurus kralı mel'ûn hücum idüb gelüb Nigubolı'ya düşdi. Çünkim Yıldırım Hân ol haberi işitdi hemandem ol aradan göçüb ve hücum idüb Nigubolı'ya yakın varıcak don baskunun idub kralı leşkeriyle Tuni'ye dökdi, helâk itdi, hicretin yedi yüz toksan üç [M.1390-91] yılında vâki' oldı. Andan sonra Yıldırım Hân göçüb yine Kostantiniyye üzerine düşdi dâhî çok cenk itdi. Kâfirler 'âciz kaldılar, 'âkıbetü'l-emr tekvür Yıldırım Hân'a âdem gönderdi. Yıldırım Hân'la sulh itdiler, pes Yıldırım Hân dâhî İstânbûl içine âdem koyub kâdî dikdi ve Taraklı Yenicesi'nin hisâr erlerin sürüb İstânbûl'un içine koydı. Bir mahâlle itdi ve bir mescid yapıdı hicretin yedi yüz toksan dört [M.1391-92] yılında vâki' oldı. Andan sonra Yıldırım Hân Mora tarafına vardı, Kara Ferye'de oturdı ve dört yana

(22b) akın gönderdi ve mübâlağa mâl cem' itdi ve Kara Ferye'de bir 'imâret yapırdı andan sonra Kara Ferye'den geçüb geldi, Edirne'de karâr itdi ve Valıkoğlu kendi kızını Yıldırım Hân'a virdi. Valık kızı Yıldırım Hân'a gelmeyince Yıldırım Hân sohbet ve 'işret nidügin bilmezdi, ol zamânda şarab içmezlerdi ve şarab sohbeti olmazdı. Osmân, Orhân ve Murâd Hân zamânında şarab içmezlerdi ve hem ol zamânda 'ulemalar varayidiyle sözlerin geçürürlerdi ve ol zamânda pâdişâhlar 'ulemadan utanub 'ulema ne dirlerdise sözlerinden çıkmazlardı. Ve eger Âl-i Osmân'dan bir günâh sadr olsa 'ulema ânı men iderlerdi, eger men olmasalar ol zamân 'ulemaları anlardan kaçarlardı ve ol zamânın pâdişâhlarının yanına varmazlardı ve 'ulema ol zamânda müfsid degüllerdi. Şimdiki 'ulema gibi mansûbından korkub dek oturmazlar evvelki şer'e muhâlifdir men idüb sözlerin geçürürlerdi ve ol zamânda bir dânişmend müderrislerden taleb iderlerdi ki kâdî ideler bir dânişmend kabûl itmezdi, kâdîlık nice zamân mahlûl dururdu. Bir mahâll dânişmend bulununca kâdîlık cehennemden bir hasr yirdir dirlerdi. Kâdîlıktan şöyle kaçarlardı, bu 'acabdır kim şimdiki zamânda kâdîlık içün eger kim

(23a) ellerinden gelse birbirine kılıç çeküb birbirin kırarlardı. Andan girü istihkâkı şimdiki kâdîlar bir kimesneye nice zamân hizmet ider dâhî delk(?) itdirub kâdîlığı alurlar. Amma eger kim adın yazub eline virirsen okuyamaz ve şimdiki

zamânda kâdîlara irişduk kim bir hüccet hâcet olsa ider *'ben yazamazın bir kişi olsa yazsa dir'*. İmdi şol sûretlu olan kâdî kâdîlığa ve hükmi şer'e lâyıkmıdır ve ey ol iklim kim şimdiki zamânda dânişmendler kâdî olub şeri'atı icâr ideler. Ve ol zamânda begler ve kâdîaskerler kapusuna varub kürke bürünüb hor hakîr olub mülâzemet itmezlerdi. Hemânkim Osmân beglerine Acem ve Karâmânlular musâhib oldı. Pes Osmân begleri dâhî dürlü dürlü günâhlara mürtekim oldular. Ve kaçan kim Candarlu Kara Halîl ve Karâmânî Türk Rüstem bu ikisi ol zamânın ûlûları ve âlimleri idi. Hemânkim bunlar Osmân begleri yanına geldiler dürlü dürlü hilelerle dünyâyı doldurdular ve ilerü zamânda hesâb ve defter bilmezlerdi, defteri ve hesâbı anlar te'lîf itdiler. Akçe yığub hazîne itmek anlardan kaldı, hiç sonın fikr itmediler ve koyub malı gideceklerin anmadılar, bir zamân bunun üzerine geçdi. Meger kim Candarlu Kara Halîl'in oğlu var idi, Yıldırım Hân

(23b) katında ziyâde itibar bulub gâyetde ûlûlardan idi, adına Ali Pâşâ dirlerdi ve ânı Yıldırım Hân vezîr idinmişdi. Çünkim Ali Pâşâ vezîr oldı fisk ve fücûr ziyâde oldı. Mahbûb oğlanlar yanına alub adını iç oğlanı kodı ve bir nice sîne-i livâta idüb sonra çıkarub mansıb virirdi amma anlardan ilerü kadîmi kişiler ehl-i 'ıyâl olan cümle mansıbları anlar yerlerdi. Anları çıkarub ma'zûl idüb birine dâhî virmezlerdi. Eger sipâhi olsa tîmârın oğluna virirlerdi ve eger oğlu kalmıyub kızı veyâhûd 'avratı kalsa zelîl olmasun deyü anları bir kuli virirlerdi ve ol olanun tîmârın bile virirlerdi. 'Âdet eyle idi sonra Ali Pâşâ iç oğlanlara olan sipâhilerin tîmârların virmeye başladı ve Ali Pâşâ vezîr oldı. Ânın zamânında dânişmendler çoğaldı ve begler kapusuna gelur gider oldılar ve her biri bir begün yanına geldiler ve beglere yarayalum deyü tabî'atlarına münâsib cevâblar söylemeye başladılar. Allah-u Te'âlâ'nın buyruğın ve peygamberin sallahu 'aleyhi vesellem kavlin terk itdiler. Âl-i Osmân dâhî ol zamânda bir sulb komadı hemânkim bu kavm yanlarına geldiler, dürlü dürlü hilelere başladılar. Takvâyı götürdüler fetvâya başladılar ve yeni akçe

(24a) kesub eski akçe ile bâzâr etmek anlar te'lîf itdiler ve eski akçe gayrı vilâyete gitmeye deyü yasâk itdiler. Ali Pâşâ bir zerrâk kişiydi ekseri halkın âna tâbî' oldılar. Ol hinde kâdîların fesadı zahir olmağa başladı, Yıldırım Hân dâhî bunların fesadına muttali oldı ve hüküm itdi ne kadar kâdî varısa cem' itirdi ve Yenişehir'de bir eve koydı dâhî emr itdi; *"Oda vurun ol eve bunlar hep yansunlar!"* dedi. Pes Ali Pâşâ bunların tedbîrine 'âciz kaldı, kâdîları kurtarmağa çâre bulımadı. Âhire'l-emr Yıldırım Hân'ın bir 'arab masharası vardı Yıldırım Hân katında bir sözü iki olmazdı

ve Yıldırım Hân'ın gazâbı vaktinde 'arabdan gayrı Yıldırım Hân'a kimse söz söylemezdi. Ol mashara 'arabın latîfelerinden bir iki latîfe bu arada beyân olundu. Yıldırım Hân ve Bâyezîd Hân gâyetde gazâblu pâdişâhlar idi. Mesela bir sehlice suçdan ötüri nice kişiler helâk iderdi, meger kim birgün Yıldırım Hân'ın sipâhi tâ'îfesine gazâbı vâki' oldu. Şöyle kim katle müstehak olmuşlardı ve Yıldırım Hân'ın divânı durmuşdı kim andan Yıldırım Hân ol kişileri divân ortasına getürdü kim anlara siyâset eyliye andan vezîrler

(24b) gördiler kim pâdişâh iken gazaba geldi anlara dâhî korkularından kimin zehresi vardır kim Yıldırım Hân'a söz söyleyübile bir kerre vezîrler birbirine itdiler '*nice idelüm ki bu bî-çâreleri bu belâdan halâs idevüz*' dediler. Pes vezîrlerin birisi ider; "*Eger bu hâlden bunlara çâre olursa mashara 'arabdan olur.'*" dedi. Pes mashara 'arabı kağırdılar, eyitdiler; "*Ey 'arab eger bu bî-çârelere dermân olursa senden olur, görelüm seni.'*" dediler. Hemandem mashara 'arab Yıldırım Hân evine varub eyitdi; "*Hey Sultânım! Bunları hep kırmak gerek aman virme, ne hâyin kaltabânlardır bunlar!*" dedi. Çünküm 'arab eyle dedi Yıldırım Hân ider; "*Bre 'arab niçün?*" dedi. Bir gayrı suçları dâhî var sandı, 'arab eyitdi; "*Hey Sultânım! Bunlara yarak niye gerek olur, işde Temür Hân leşker çeküb üzerimize geliverir dirler. İmdi bu sipâhi tâ'îfesini kırandan sonra sen sancâk götür ben kulun tabl çalayım ikimiz varalum Temür Hân'la uğraşalum hemân bir ikimiz Temür Hân'a cevab virürüz.'*" dedi. Dâhî mashara 'arab epsem derdi çünküm Yıldırım Hân mashara 'arabdan bu cevâbı işitdi, biraz tefekküre varub ol halkı azâd eyledi. Bu duran vezîrler ve ehl-i divân cümlesi 'araba '*âferin*' itdiler andan sonra meger kim günlerde birgün Yıldırım Hân bir sahrâda çadırlar kurmuşdı,

(25a) ve çadır önünde bir yüksek ağaç vâki' olmuşdı. Andan Yıldırım Hân mashara 'araba ider; "*Be 'arab beni seversen şol ağacın çak toruğuna çıkasın.'*" dedi. Andan 'arab soyunub bî-tekellüf ol ağacın toruğuna çıkdı, meger kim Yıldırım Hân'ın karşusunda solâklar nacâklarla dururlardı andan Yıldırım Hân ider; "*Her kim beni severse şol ağaca nacâk ura yıka.'*" dedi. Hemandem solâklar ol ağaca nacâklar uruşub ağacı yıkmak ardınca oldılar bu kez 'arab gördi kim kendü inice bunlar ağacı yıkarlar nice itsün, bu kez vezîrlere çağırub yol vurmağa başladı kim; "*Kerem eylen gelin beni pâdişâhdan dilek idin, bu belâdan beni kurtarın işbu ağaç düşdükte ben helâk olurun.'*" dedi. Dâhî çağırı gördi vezîrlerden çâre olmadı vezîrlerin birisi gelüb pâdişâha söz söyleyümediler. Arab gördi kim ağaç dâhî az kaldı kim yıkıla

hemandem miskîn ‘arab çırmındı ve ol ağacın altında olanların üzerlerine harâblık eyledi. Pes ol ağacı kesenler târtagân oldılar ve kaçdılar. Mashara ‘arab dâhî ol aralıkda fırsat bulub tiz ol ağaçdan indi ve döndi bu vezîrlere eydür; “*Falanlayayım sizin gibi vezîrleri kim benim necesim kadar sözünüz geçmedi.*” dedi. Yıldırım Hân katında ‘arab şunun gibi

(25b) küstâhdı neyi gerekse söylerdi ve her ne ki söylese mahallinde söylerdi ve çok yerlerde meded sözlere meded yetişürdi. Pes biz yine mahbûs kâdîların hikâyetine gelem Ali Pâşâ mashara ‘araba eyitdi; “*Ey ‘arab sana ne dilerse vireyin, eger kâdîları pâdişâhın elinden kurtarırsan.*” dedi. Dâhî ale’r-ra’s-i ve’l-ayn deyüb turdı vardı bir çâpûn fistân ve bir börk giydi, dâhî turdı Yıldırım Hân önüne geldi. Pâdişâh mashara ‘arabı görücek ider; “*Arab bugün gâyetde çâpun düşmüşsin, aslı nedir?*” dedi. Arab eyitdi; “*Ey Hânım! Sultânımdan bir dilek dilerin, emindir kim pâdişâh yok dimeye.*” dedi. Yıldırım Hân eyitdi; “*Ey ‘arab ne dilerse dile kabûl etdim.*” dedi. Arab eyitdi; “*Sultânımdan dileğim budur kim, beni Kostantiniyye’ye elçiliğe gönderesin, varam.*” dedi. Pâdişâh ider; “*Ey ‘arab İstânbûl’da neylersin?*” dedi. ‘Arab eyitdi; “*Ey Hânım, varayım İstânbûl tekvürinden kırk elli keşişler dileyeyin.*” Yıldırım Hân ider; “*Bre ‘arab keşişleri neylersin?*” dedi. Arab eyitdi; “*Ey Sultânım, işbu kâdîları kıralum ve yerlerine keşişleri kâdî idelim.*” dedi. Yıldırım Hân ider; “*Bre ‘arab keşişleri kâdî idince kendü kullarım kâdî etsana, yabândan kimesneler olunca.*” dedi. Arab ider; “*Hânım, kâdîlığa*

(26a) okumuş kişiler gerekdir, bu kulların okumuş değildir.” dedi. Yıldırım Hân ider; “*Bre ‘arab çünkim bu kâdîlar okumuşlardır, ya niçün okudukların dutmazlar?*” dedi. Andan sonra Yıldırım Hân biraz fikre vardı kâdîları nice ideceğin bilmedi, ‘âciz kaldı. Âhire’l-emr Ali Pâşâ’yu kağırttı eyitdi; “*Okumıyan kişiler kâdî olmaz mı?*” dedi. Ali Pâşâ eyitdi; “*Sultânım okumıyan kişi kâdî olmaz.*” Pâdişâh ider; “*Ya çün bu kâdîlar okumuşlardır niçün böyle fesâd iderler?*” dedi. Ali Pâşâ eyitdi; “*Sultânım, bu kâdîların cihetleri yokdur, anuniçün böyle iderler.*” dedi. Pes Yıldırım Hân ider; “*Ya bu kâdîları nice idelim?*” dedi. Ali Pâşâ eyitdi; “*Sultânım, bu kâdîlara düşelik gerekdir.*” dedi. Yıldırım Hân eyitdi; “*İmdi bunlara bir düşelik bul.*” dedi. Pes Ali Pâşâ dâhî vardı, her kişi kim bin akçesinden yigirmi akçe kâdîlara resm kodı ve her hüccetde iki akçe resm kodı. Kâdîlara bu ‘âdet ol zamândan berü kaldı. Yıldırım Hân dâhî ol kâdîları azâd eyledi. Pes ol hinde Karâmân oğlu yürüdi, Hamîde

vilâyetin hayli incitdi, Yıldırım Hân'a şikâyet itdiler, andan Yıldırım Hân leşker cem' idüb yürüdü, Karâmân vilâyetine toğrı çıkdı. Konyâ'nın

(26b) üzerine düşdi, Karâmânoğlı kaçdı, Taşılı'ne gitdi. Konyâ halkı dâhî Yıldırım Hân'la sulh olub Konyâ'yı ve Aksarây'ı ve Nigde'yi ve Kayseri'yi virüb teslîm itdiler. Çün Karâmânoğlı ol hâli işitdi nâ-çâr oldı, Yıldırım Hân'a elçi gönderib Yıldırım Hân'la barışdılar. Pes çehârşenbe suyından ötesin Karâmânoğlı'na virdiler ve berüsine Yıldırım Hân kendü kulların kodı. Andan sonra Yıldırım Hân Karâmân'dan dönüb Bursa'ya geldi ve bir zamân anda karâr etdi. Andan vardı Taraklı Borlı'yı ve Kastamonı'yı feth etdi. İsfendiyâroğlı kaçdı, Sinab'a girdi ve sonra İsfendiyâroğlı Yıldırım Hân'a elçi gönderdi, Yıldırım Hân'la barışdılar. Andan Kayurım yolundan aşağasın sınûr itdiler. İsfendiyâr'a virdiler, mâbâkısın Yıldırım Hân tasarruf etdi ve andan dönüb girü Bursa'ya geldi ve bu feth hicretin yedi yüz toksan yedi [M.1394-95] yılında vâki' oldı. Andan sonra Yıldırım Hân leşker cem' idüb Amasiyye'ye vardı, Kâdî Burhâneddin şehrini aldı. Andan sürdi, Erzincân'a vardı Taharten Beg Erzincân begi idi. Pes Taharten Beg, Yıldırım Hân'a mutî' oldı, Yıldırım Hân dâhî Erzincân'ı yine Taharten Beg'e virdi. Andan Yıldırım Hân sürdi Malâtiye'ye vardı, Darende'yi ve Behişt'i feht itdi ve kürtlerden Dokya'yı aldı. Zîrâ kim bunlar kadîmi pâdişâhlar

(27a) degüller idi çünkim Yıldırım Hân ol vilâyetleri aldı. Ol Türkmen begleri kaçdılar, Araba vardılar. Arab diyârında olurlardı, çünkim Yıldırım Hân ol vilâyetleri feth etdi andan ferâgat olub oturdu. Meger kim bu taraftan Germiyanoğlı ve Düzme Aydınoğlı ve Menteşeoğlı ve Saruhânoğlı bu beg oğulları bir yere cem' olub ve Taharten Beg'i bile sürdiler. İsfendiyâroğlı yanına vardılar, andan İsfendiyâroğlı dâhî elçi koşdı bunları Temür Hân'a gönderdi. Çünkim bu beg oğulları Temür Hân'a geldiler, Temür'ün ayağına düşüb çok ağlıyub tazarru'lar idüb Yıldırım Hân'dan şikâyetler itdiler ve kendü hâllerin 'arz itdiler. Dediler kim; "*Ey Hân, Rûm pâdişâhı Yıldırım Hân her birümüzün atadan ve deden kalan yerlerimizi gelüb elimizden aldı, bize çok zulm itdi ve eger biz dâhî eline girseydik mecâl virmezdi, öldürürdi.*" dediler ve dâhî çok ağlaşdılar. Mâ-hasıl-ı kelâm Temür Hân'a şol kadar ibrâm itdiler kim Temür Hân'ın özi bunlara gûyendi. Andan Temür Hân, Yıldırım Hân'a dürlü dürlü elçiler ve haberler gönderdi kim; "*Ey Hân kerem ve lütf it, bunlar dâhî pâdişâh oğullarıdır. Atadan ve dededen kalmış yerleridir, gerü bunlara in'âm*

eyle.” deyünürdi. Çâre olmadı ve ne kadar kim Temür Hân, Yıldırım Hân’a elçi gönderdi. Ta‘zîmle ve hürmetle sulh yüzünde

(27b) ve oğlum Yıldırım Hân deyü ‘izzetler iderdi. Amma Yıldırım Hân, Temür Hân’a ne kadar kim âdem ve nâme gönderse “*Be lenk Temür!*” deyü horlık sûretle gönderirdi. Ve hem Yıldırım Hân, Temür Hân’a iderdi kim; “*Be lenk Temür kahbenin erisin eger kendün gelüb benümle buluşub uğraşmazsın ve eger ben dâhî sana karşı varmazsam ‘avratım boş olsun anın anda dirdi, devlet kimünse görüz.*” dirdi. Temür Hân’la, Yıldırım Hân arasında nice bunun gibi sözler geçirdi. Tâ ‘âkıbet bu iki pâdişâh birbirine uymıyub ikisinin arasında ‘adâvetleri ziyâde oldı ve birbirine muhkem-i kâsd itdiler. Amma Yıldırım Hân, Temür Hân’ı hiç gözüne göstermezdi, ta ‘âkıbet Temür Hân açib çerileri cem‘ idüb ve Rûm tarafına ‘azm idüb yürüdi. Pes çünkim Temür Hân Sivâs şehrine yakın geldi, andan Temür Hân’ın taraşçıları Sivâs’ı segirdüb taraş etmeğe başladılar. Pes Sivâs içinde olanlar taşra çıkdılar, dâhî bu taraşçıları kovub ve kimin sıldılar, bunları tağıtdılar. Amma kaçub gelenler Temür Hân’a haber virdiler kim; “*İşbu arada Yıldırım Hân’ın bir hisârı vardır, bizim halkdan*

(28a) *taraşa varanları hayli şikest etmişlerdir, dediler ve hem kal’anın kapusın kapamamışlar.*” dediler. Temür Hân ânı işitecek hükm itdikim; Kendünün hass âdemlerinden beş yüz âdem seçdi dâhî eyitdi; “*Varın ol hisârın kapusın kapadın ve hem ben varınca âdemin taşra çıkartman!*” dedi. Amma Temür Hân’ın ‘âdeti şöyle idi kim bir kişi düşmandan yüz çevirse mecâl virmezdi, katl iderdi. Andan ol beş yüz âdem Sivâs şehrine geldiler, hisâr halkı dâhî gördüler, bu gelen âdem sehl-i âdemdir ve illâ katı yarâklı ve yürekli âdemlerdir. Hisâr hâlkı bu gelen âdemin azlığına bakub ve anları horlıyub kendüler mağrûr olub hisârdan çıkub ol gelenleri karşıladılar, birbirine buluşub uğraşdılar. Âhire’l-emr Temür’ün âdemleri hisâr erin sıyub kova kova anları hisâra götürdüler birbirin basub güçle hisâra girdiler kimin dutdular ve kimin öldürdüler. Çünkim hisâr eri ol hâli gördüler kal’anın kapusın kapadılar, ayrık hisârdan çıkmadılar, hisârı muhkem perkedüb oturdular. Çünkim sabah turdular ânı gördüler kim bir leşker gelür hiç nihâyeti yok amma ol ön gelen beş yüz âdem anlar hod geldiler çak hisâr dibinde kondular.

(28b) Pes hisâr erleri anlara eyitdi; “*Kalkın biraz anarı konn yohsa varuriz sizi helâk ideriz!*” dediler. Temür’ün âdemleri eyitdiler; “*Öldürürsenüz öldürün, biz*

*bu aradan gitmeziz. Zîrâ kim Temür Hân bize bakadurur.” dediler. Temür Hân’ın yasâğı şöyle idikim bir kişinin evde iken üzerinde bir canuvar geçse ol kişi ol canuvarı öldürmese hemân ol arada Temür ol kişiyi öldürürdi, aman virmezdi. Pes çünkü Temür Hân leşkerile hisâr dibinde kondı andan Temür Hân kal’a içinde olanlara elçi gönderdi, kal’ayı dilettdi ve çok yalvardı amma Temür Hân’ın sözün kabul itmiyüb kal’ayı virmediler. Meger kim Temür’ün üstâd lağımcıları vardı, pes Temür emr itdi, kal’aya lağım urdular, hemandem lağımcılar el urub lağıma başladılar. Ol zamânda kal’ada olan kimesneler rivâyet iderler kim; “*Temür Hân’ın leşkeri hiç savâş itmiyüb şöyle yaturlardı. ‘Aceb bunların fikri nedir deyü biz ‘acebliyüb dururuz, Temür Hân bizi yohsa egirtmeklemi alur, fikr ider ola ve ol vakte degin bizim pâdişâhımız Yıldırım Hân gelmiyemi ve bu leşkeri bunda koyamı biz fikr ideriz. Temür Hân geleli sekiz gün geçdi tokuzuncı gün olıcak subh vaktinde ânı gördük kim**

(29a) *kal’anın berguzları birbir devrilüb yire yıkıldı. Temür Hân’ın lağımcıları hod cümle kal’ayı lağıma almışlar hiç bizim ol işden haberimiz olmadı, çünkü kal’a yıkıldı biz dâhî nâ-çâr olub Temür’le andlaşub ve ‘ahdlaşub bizi kırmayacak oldu biz dâhî kal’ayı virüb taşra çıkdık. Temür’ün nazarına geldik, hemandem Temür Hân bıyurdu kim def’i kuyular kazdılar dâhî bu kal’ada olan âdemleri ol kuyulara koydılar ve üzerlerine toprak yıgdılar cümle halk ol kuyularda helâk oldular. Amma kal’anın bir begi vardı adına Malkoç Beg dirlerdi, Temür Hân ol begi öldürmedi, Malkoç Beg’i, Temür Hân önüne getürdüler dâhî Temür Hân eyitdi; “*Ey beg var bizim vâsfımızı Yıldırım Hân’a söyle.*”, dâhî Malkoç Beg’i Yıldırım Hân’a gönderdi. Malkoç Beg dâhî sürdi Yıldırım Hân’a geldi, Temür Hân her ne kim ısmarlamışdı, cümle vâsf-ı hâli Malkoç Beg Yıldırım Hân’a haber viridi. Andan Yıldırım Hân, Malkoç Beg’e eyitdiki; “*Temür’ün çerisi bizim çerimizden artukmudur?*” dedi. Malkoç Beg eyitdi; “*Ey Pâdişâh, eger huşm itmezsen, toğrusın diyeyin.*” dedi. Yıldırım Hân eyitdi; “*Beni seversen, toğrusın söyle.*” dedi. Malkoç Beg eyitdi; “*Hânım! Bir pâdişâhın kim memleketi senin memleketünce evin bu kadar ola var kıyâs eyle kim ânın çerisi senin çerunle beraber mi olur.*” dedi. Yıldırım Hân*

(29b) eyitdi; “*Ey Malkoç ma’lûm oldu kim, ol tatar seni korkutmuş.*” dedi. Andan Malkoç Beg gördikim Yıldırım Hân kendüye gurûr virüb katı mağrûr olmuş ayrık Malkoç Beg dinmedi ve sonra Yıldırım Hân Temür Hân’a varımlu olıcak begleri çok yalvardılar. “*Ey Hân şimdi Temür’ün üzerine varmıyalım ol vaktin Temür*

Hân bu memleketden döne gide ardın basalum yad çeridir inşallah fethler ola.” dediler. Ne kadar kim bu begler Yıldırım Hân’a yalvardılar, sözlerin kabûl etmedi. ‘Âkıbet ol mağrûrluk üçünden cümle begler Yıldırım Hân’dan yüz çevirdiler ve cenk gününde Yıldırım Hân ol vâk’aya uğradı dirler. Biz yine sözüümüze gelelüm, çünkim Temür Hân Sivâs şehrini aldı, yıkdı, andan geçüb Şam tarafına yürüdü. Çünkim Yıldırım Hân, Temür’ün Şam’a gitdügin işitdi. Pes kendü dâhî ferâgat idüb epsem oturdu, bu taraftan Temür Hân göçüb Şam’a yüricek Mısır Sultânı dâhî leşker cem‘ idüb Temür’e karşı yürüdü. Ve andan gayrı Haleb çerisi ve Tulgadir ve kürt bunlar Mısır Sultânıyla ittifâk idüb leşker cem‘ idüb, gelüb Haleb yanında Mecnûn Tayyâk Yazusu’nda bu leşkerler Temür Hân’la buluşdular, uğraşdılar, çok cenk itdiler. ‘Âkıbetü’l-emr Mısır çerisi hezîmet olub kaçdılar, Mısır Sultânı kaçdı Mısır’a gitdi, Temür Hân dâhî Haleb’i ve Hamâ’yı ve Humûs’ı

(30a) cebrle aldı ve dâhî ol yerlerin halkını bir yere cem‘ etdi, sürdü, aldı, gitdi. Temür’ün fikri oldıkim bu halk cümlesini kıra helâk eyliye, Temür nâ-gâh ol yerde giderken Humûs’da makbereler gördi, dâhî *‘bu makbereler kimindir’* deyü sordı. Bunlar eyitdiler; *“Ey Hân bu makbereler Hazret-i Risâlet’in sallahu ‘aleyhi vesellem ashâblarındandır.”* dediler. Temür eyitdi; *“Nice ashâblardır?”* dedi. Bunlar eyitdiler; *“Hâlid bin Velîd ki ka‘be’l-ahbârdır ve Ömer bin Ümeyyedir.”* dediler. Pes Temür Hân bu ashâbın yüzi suyuna deyü ol yörenün halkını azad eyledi ve illâ malların aldı. Andan Temür Hân göçüb Baelbeg’e vardı, ânı dâhî yağma eyledi. Andan göçüb yine Şam’a vardı, Şam’dan Temür’e elçi gelüb eyitdi; *“Ey Hân, biz Mekke konşularıyuz hürmet eyle.”* dediler ve şöyle dirlerkim her kimki Mekkiye karşı kılıç çekse kâfirdir dirler. Pes Temür Hân eyitdi; *“Ben Mekki’ye kılıç çekmezin amma Hakk Te‘âlâ her yere kim la‘net ide, beni ol yere gönderir.”* dedi dâhî yağma eyledi. Şam’ın kal‘asın cebrle aldı, harâb eyledi. Andan sonra Temür Hân gördikim Şam’ın halkı yezîdlerdir pes Temür Hân bunlara al eyledi, eyitdi; *“Her kim yezîdîdir anlar gelsünler en‘âm ideyin.”* dedi. Pes Şam halkı Temür’den ânı işitecek gürûh gürûh cem‘ oldular kim, Allah’dan gayrı kimse bilmez. Temür Hân bıyurdıkim

(30b) Bu cem‘ olan halkı Şam’ın bir ûlû câmi‘ine koydular amma bu halkın içinde çoğı yezîdî değildi ve illâ mâl zam‘ına düşüb en‘âm ola deyü geldiler. Pes Temür Hân’a âdem geldi eyitdi; *“Ey Hân âdemden câmi‘ tamâm topladı.”* deyü haber virdi, andan Temür Hân bıyurdıkim; câmi‘in kapuların muhkem bağladılar dâhî dört taraftan od urdular. Ol halk yandı helâk oldı Temür Hân anda Yezîd’in

makberesin bulub çıkartdı, sekûnların oda yakdırdı ve makberesine neces toldurtdı. Andan yine göçüb Karabag'a geldi, ol kişi anda kışladı, pes yaz olduğunleyn Temür Hân Rûm tarafına yürüdi evvel Erzincân'a geldi, andan göçüb Engüri'ye geldi. Engüri'yi hisâr idüb oturdu, egertdi. Birkaç günden sonra yürüyüş idüb yağma etdi ve halkını helâk eyledi. Bu taraftan Yıldırım Hân'a haber geldikim; *“Ey Pâdişâh, Temür Hân geldi, Engüri üstüne düşdi, yağma eyledi ve halkını helâk eyledi.”* dediler. Çünkim Yıldırım Hân bu haberi işitdi, def'i leşkerin cem' idüb Temür Hân üzerine yürüdi. Megerkim tatar çerisi Yıldırım Hân'a gelmişlerdi ve Eflâkoğlu çerisi bile gelmişti. Pes Yıldırım Hân bunları bile aldı Rûmeli ve Anadolu çerisile Yıldırım Hân hücum idub yürüdi.

(31a) gıceyi gündüze katdı. Şöyle kim yürütmeden leşker ve at 'âciz kalub canlarından geçdi ve Yıldırım Hân hiç kimseyle meşveret etmedi ve nice kim ulular ve begler nasihat itdiler, kat'â işitmezdi kendü kendüye mağrûr olub yürürdi. Tâ kim birgün Engüri üzere geldi, oğullarından Emir Süleymân'ı ve Mustafa Çelebi'yi ve Sultân Muhammed'i bile alub gelmişti. Pes Temür Hân üzere Yıldırım Hân geldüğünleyn yürüse Temür Hân'ı almışdı. Zîrâ kim Temür Hân, Yıldırım Hân'ın gelmesinden gâfil idi, zîrâ ol vakt Temür'ün halkı tağılub atların atarmağa ve suvarmağa ve kimi taraşa gitmişlerdi. Andan Yıldırım Hân'ın begleri çok yalvardılar, eyitdiler; *“Ey Hân işde Temür gâfil yatur gelin basalum”* deyünürdüler, çâre olmadı. Bu beglerin sözüne uymadı, eyitdi; *“Siz epsem olun, kon Temür leşkeri cem' olsun, alaylar bağlasun, 'âdet üzere ukât uğraş idelüm.”* dedi. Hemandem Yıldırım Hân bıyurdu; *“Leşker konsun!”* dedi. Kendü dâhî kondı, oturdu. Pes bu taraftan Temür Hân'ın ol tağılan leşkeri Temür'ün yanına cem' oldı. Meger kim Temür Hân ol yerde olan suyu alub üzerine konmuşdı amma Yıldırım Hân susuz yerde konmuşdı. Yıldırım Hân'ın leşkeri ve atları hayli zahmet çekerlerdi, Temür Hân'ın hemandem kim leşkeri

(31b) cem' oldı, def'i Yıldırım Hân üzerine yürüdi ve Yıldırım Hân dâhî Temür'e karşı yürüyüb birbirine mukâbil oldılar ve alaylar bağliyub cenke durdılar. 'Azîm muhkem cenk itdiler, bu iki leşker cenk ededururken ânı gördiler tatar leşkeri hâyin olub Yıldırım Hân'dan yüz çevirdiler, Erzincân Begi Tahartenbegoğlu yanına vardılar. Andan Germiyan leşkeri Germiyanoglu'na döndi ve Menteşe leşkeri Menteşeoğlu'na döndi ve Aydın leşkeri Aydınoğlu'na döndi ve Saruhân leşkeri Saruhanoğlu'na döndi. Her bir leşker kendü begzâdelerine döndiler, Yıldırım

Hân'dan yüz çevirdiler. Zîrâ kim bu alayların begleri oğulları Temür'ün katına varmışlardı, nitekim yukarıda beyân olunmuşdur ve begoğulları Yıldırım Hân üzere Temür Hân'ı getürdüler. Mâ-hasıl-ı kelâm bu leşkerler Yıldırım Hân'dan tefrika olub tağılıcak pes kendünün leşkери dâhî tağıldılar. Zîrâ kim Yıldırım Hân'dan gâyetde incinmişlerdi amma Eflâkoğlı kim kâfir leşkeridir anlar muhkem cenk etdiler Temür Hân bu kâfirlerin cengin görüb dervîşler sandı dâhî Temür eyitdi; “*Hey yaman aşıklar ne katı cenk etdiler.*” dedi amma Temür'ün yanında olanlar eyitdiler; “*Ey Hân aşıklar değildir anlar kâfirdirler.*” dediler. Andan Eflâkoğlı dâhî

(32a) gördükim bir derya leşkerin içine yalnız düşmüşdür, yardım ider kimse yok, pes ol dâhî kendü çerisin alub bir tarafa gitdi. Ve Yıldırım Hân'ın oğlu Mustafa Çelebi ol gün atasından ayru düşdi belürsüz oldu. Çünkim Yıldırım Hân'ın vezîrleri ol hâli gördiler hemandem Yıldırım Hân'ın oğlu Emir Süleymân'ı aradan aldılar dâhî kaçdılar ve dâhî oğlu Sultân Muhammed Rûm çerisile Amasiyye tarafına gitdi. Uğraş yerinde Yıldırım Hân yalnız kapu çerisile kaldı, ol vakt Yıldırım Hân'ın on bin yeniçerisi vardı, andan ol zamândan kalan yeniçeriler iderler; “*Yıldırım Hân bizim ortamızdan durarken geldiler eyitdiler; ‘Ey Pâdişâh ne durarsın? Cümle leşkerin hâyin oldu, kaçdı.’ dediler. Hemân kim Yıldırım Hân bu haberi işitdi gâyetde kakıyub el çomağa urdı dâhî alaydan çıkub ol kaçan leşkerin ardına düşmek istedikim varub ol kaçan leşkери dōge dōge yine döndüre. Biz dâhî; ‘Ey Şah epsem ol alaydan çıkma!’ deyünürdük çâre olub Yıldırım Hân'ı yıkamadık, hemân kim bizim aramızdan çıkdı leşkerden hod kimse kalmamışdı kimi varsun döndersün. Andan bir zamân sonra gördükim Temür'ün leşkери Yıldırım Hân'ı ele getürmüşler ve karşumıza getürdüler dâhî Temür Hân'a*

(32b) ilettiler çün biz dâhî gördükim pâdişâhımız dutulub bu vâk'aya uğradı. Nâ-çâr olub biz dâhî Temür Hân'a mutî' olduk amma eger kim Yıldırım Hân bizim sözüümüz dutub aramızdan çıkmasa emin vardı kim ele girmiyeydi ahşam olduğunleyn biz Yıldırım Hân'ı alub bir yana kaçardık, ma'lûm degilidikim ânı bizim elümüzden ala bileler. Zîrâ kim biz onbin yeniçeri idik, malum degülidikim Temür'ün leşkери bizi tağıdabileydi ve illâ ol ki takdîrde olacaktır nâ-çâr âna kimse mâni' olamaz.” Pes bu tarafdın Yıldırım Hân'ı dutdular Temür Hân'a ilettiler andan Temür Hân biyâde olub Yıldırım Hân'a karşı geldi; “*Hoş geldin ey Hân!*” deyü tamâm ta'zîmle Yıldırım Hân'ı alub Temür Hân toğru otağına ilettdi. Dâhî ikisi bir hâlice üzerinde oturdılar ve bu arada olan ahvâlleri ve sergüzeştleri söyleşdiler ve birbirile

sohbet etdiler. Andan sonra sohbet arasında Temür Hân, Yıldırım Hân'a eyitdi; “*Ey Hân Hakk-ı Sübhân'a ve Te'âlâ'ya çok şükürler olsunkim sana ve bana dünyânın pâdişâhlığını virmiş.*” dedi. Yıldırım Hân eyitdi; “*Nice?*” dedi. Temür Hân eyitdi; “*Üşde bir aksak ben ve bir kötürüm sen eyle olsa tâ Hindistan sınırudan Sivâs'a degin Allah-u Te'âlâ pâdişâhlığı ben za'îf kûluna virdi ve Sivâs'dan tâ Ungurus vilâyetine varınca pâdişâhlığı sana virmişdir. İmdi ey Hân eger Hakk*

(33a) *Te'âlâ'nın katında dünyânın kadri ve kıymeti ola idi, bu ben aksak ve sen kötürümden gayrı kimseye virirmiydikim, sağ ve selâmet olaydı, dedi. İmdi ey Hân Hakk Te'âlâ'ya çok şükürler olsunkim biz ikimizden hor ve hakîr kulı yağmuş, dedi ve hem ey Hân kişi dayıma şükür içinde olmak gerekdir amma ey Hân belki sen Hakk Te'âlâ'nın şükürin bilmedin ola anuniçün Hakk Te'âlâ sana bu gûşmalı eyledi.*” dedi. Andan yine Temür Hân Yıldırım Hân'a ider; “*Gam yeme ey kardâş âdem oğluna ki sağ ve selâmet ola teynde yine devlet bulunur.*” deyü Yıldırım Hân'ı çok tesellî itdi. Pes Temür Hân bıyurdıkim ni'met getüreler, çünkim önlerine sofrâ geldi. Evvel bir çanâk yoğurd getürdüler andan Yıldırım Hân bu yoğurdı göricek mütehayyir kaldı dâhî biraz fikre vardı. Bu kez Temür Hân ider; “*Ey kardâş neçün böyle fikre varub durdunuz, bize deyin, biz dâhî bilelüm.*” dedi. Andan Yıldırım Hân, Temür Hân'a ider; “*Ey Hân Sultân Ahmed birgün bana bir söz deyüpdurur, dedi. Anın sözi şimdi fikrime geldi âna ta'accüb edub dururam.*” dedi. Andan Temür Hân ider; “*Sultân Ahmed size ne dimişdi? Kerem eyle anı bize bildir.*” dedi. Pes Yıldırım Hân ider; “*Ey Hân ol vakit kim Sultân Ahmed bana geldi, birgün ben ana su'al itdim 'Ben Temür*

(33b) *Hân'la buluşub uğraşurmın?' didim. Sultân Ahmed eyitdi; 'Belli buluşub uğraşursız.' dedi. Ben eyitdim; 'Kangımız gâlib olur?' didim. Ol eyitdi; 'Ol arayı Allah bilür amma evet ikiniz bir araya gelüb bir hâliçe üzerinde oturursız ve evvel önünüze gelen ta'âm yoğurt ola.' dedi ve üşde eyle oldı âna ta'accüb iderim.*” dedi. Andan Temür Hân, Yıldırım Hân'a ider; “*Ey Hân ol Sultân Ahmed gâyetde çok bilür kişi idi. Ey Hân Hakk hazırdir kim eger Sultân Ahmed senin yanından gitmese ben leşker çeküb sana gelmezdim.*” dedi. Ve hem şöyle rivâyet iderler kim; Bu Sultân Ahmed remil 'ilminde şöyle kâmil idikim, remil çizüb her negi dise bir dürlü dâhî olmazdı ve kemâl-i şol mertebede idikim eger Sultân Ahmed bir yana ava gitse veyâhûd seyrâna gitse dâhî iki yol ayrılacak yere gelse tururdu. Andan tabl-ı bâzı üzerinde remilin çizirdi, bu bir yolda muhâtara vardır deyü ol yola gitmezdi,

selâmetlik yoluna giderdi amma bu cümle hûnhûryan-ı gerdâridi. Hiç gönlünde merhameti yoğdı amma bu Sultân Ahmed dediğimiz Bağdad şehrinde ûlû pâdişâhdı. Temür Hân hurûc idüb ol vilâyetleri harâb idecek andan Temür Hân toğru Bağdad’a gelüb Sultân Ahmed ile Bağdad üzerinde

(34a) çok cenk eyledi. ‘Âkıbet Sultân Ahmed Temür’ün elinden zebûn olub uğurlayn Bağdat’dan çıkub kaçdı, Rûm’a gitdi. Sultân Ahmed kaçub gidecek Temür Hân dâhî Bağdad’ı kahrla alıb cümle halkı helâk itdi ve Bağdad’ı yakub harâb eyledi. Bu tarafdân Sultân Ahmed Temür’den kaçub Yıldırım Hân katına geldi. Pes Yıldırım Hân dâhî Sultân Ahmed’e ziyâde rağbetler idüb hoş gördi ve nice zamân bu Sultân Ahmed, Yıldırım Hân katında karâr etdi. Pes birgün Sultân Ahmed, Yıldırım Hân’la Temür Hân’ın tâli’lerin dutdı, Sultân Ahmed gördikim Yıldırım Hân’ın tâli’i gâyetde kuvvetdedir; Temür’ün tâli’i gâyetde nûhûstde gördi. Andan Sultân Ahmed, Yıldırım Hân’a eyitdi; “*Ey Pâdişâh gelin Temür’ün üstüne yürüyelüm fırsat senindir.*” dedi amma Yıldırım Hân, Sultân Ahmed’in sözüne uymadı ve hem bir nice nesnelere mâni’ oldı. Temür’ün üstüne varmadı; birinci rüzgâr bunu üzerine geçdi meger kim Sultân Ahmed birgün Yıldırım Hân’ın tâli’ini gâyetde nûhûstde buldı ve Temür Hân’ın tâli’ini gâyetde kuvvetlü gördi ve hem Temür Hân Rûm’a hurûc etmişdi. Sultân Ahmed gördikim Temür’ün tâli’i kuvvetlüdür hemân Sultân Ahmed’in ayrık karârı

(34b) kalmıyub yine Bağdad’a gitmek ardınca oldı. Yıldırım Hân dâhî Sultân Ahmed’i menn’ ide gördi gitme deyü çâre olmadı. Hemandem Sultân Ahmed ‘azm idüb Bağdad’a gitdi, vardı anda karâr etdi. Amma bu Sultân Ahmed’in hâli bu idikim her gece sûretin tebdîl idüb şehirde gezerdi ve dâhî evlere varırdı ve kulak urub ol evlerde ne söylerlerse dinlerdi. Kangi evde kim kendüye yarar söz söyleyeler hatırına hoş gelürdi ve kangi evde kim ânun tabî’atına münâsib söz söylemiyelerdi hemandem ol eve girüb cümle ol halkı kırardı. Çünkim sabâh olurdu ol evin konşuları ve şehir halkı gelürlerdi ve bu kırılanları görürlerdi varub defn iderlerdi ve bilürlerdi kim bu işi Sultân Ahmed etmişdir ve illâ bilmeze urub giderlerdi. Pes cümle vilâyet Sultân Ahmed’den incinmişlerdi amma aşikâre söz söylemeğe korkarlardı ve bir bahâne isterlerdi kim, Sultân Ahmed’den kurtulalardı. Çünkim Sultân Ahmed Rûm’dan yine Bağdad’a geldi, ol eski murdâr huyun terk etmedi. Tâ ‘âkıbet ol bu huyı üçünden helâk etdiler. Pes Sultân Ahmed’e ol çok bilürlik fai’de etmedi takdîrde çok bilür dirilmek ve tedbîr fikr ve ferâset fai’de etmez. Biz yine sözüümüze

gelelüm, meger kim birgün Temür Hân, Yıldırım Hân'la sohbet iderlerdi amma Yıldırım Hân'ın bir kâfire 'avratı

(35a) vardı Vılkoğlı kızı idi. Pes Temür Hân bıyurdıkim, Yıldırım Hân'ın 'avratın getürdiler tâ kim Yıldırım Hân'a sağrâk süre. Çünkim Yıldırım Hân 'avratın sohbet arasında gördi, gâyetde melûl olub ve gazâba gelüb Temür Hân'a, küstâhâne çok sözler söyledi. Zîrâ kim Yıldırım Hân katı gazâblu pâdişâhdı andan Temür Hân gazâba gelüb Yıldırım Hân'a ider; *“Bre cellâ sakallû ebleh köftehor ben maşrukda olam ve sen magribde olasin. Senin nene gerek idi kim bana dürlü dürlü mühmil haberler gönderüb idesin kim kahbenin erisin eger bana gelmezsen ve eger ben dâhî sana varmazsam 'avratım boş olsun dirdin.”* Pes aralarında birbirile hayli mühmil sözler söyleşdiler amma şöyle rivâyet iderlerkim; *“Caganay arasında 'avrat kendü erine sağrâk sürmek ayb degüldi.”* dirler. Anuniçün Yıldırım Hân'ın 'avratın Temür Hân sohbete getürtdi, tâ kim Yıldırım Hân'a sağrâk süre yoksa Temür Hân Yıldırım Hân'a horlak kasdın idüb 'avratın getürtmedi ve hem Yıldırım Hân'ın iki çatal kaba sakalı vardı. Anuniçün Temür Hân Yıldırım Hân'a cellâ sakallû dedi, hele yine birbirin tesellî etdiler. Meger kim günlerde birgün Temür Hân'la Yıldırım

(35b) Hân sohbet iderken Temür Hân ider; *“Ey Hân ben senin elüne girsem beni ve leşkerimi nice iderdin?”* dedi. Yıldırım Hân ider; *“Ey Hân eger sen benim elüme girsen bir demür kafes iderdüm dâhî seni ol demür kafes içine koyardım ve dâhî cümle memleketimde gezdürürdüm ve leşkerinden bir diri âdem komazdım, hep kırardım.”* dedi. Andan Temür Hân ider; *“Ey Hân ben kim vilâyetimden çıkdım Allah ile şöyle ahd eyledimki eger Hakk Te'âlâ bana fırsat virirse uğraşdan sonra kat 'â bir adam öldürmiyem, dedim idi. İmdi ey Hân ma'lûm oldu kim hayr niyyet iden hayra irişür ve şer niyyet iden şerre irişürmüş.”* Pes Temür Hân Yıldırım Hân'a bir demür kafes düzdürdi ve Yıldırım Hân'ı ol kafese koydı dâhî aldı gitdi ve ol begoğulları kim Temür'e Yıldırım Hân'dan şikâyete gelmişlerdi ve hem Temür'ün yanında olurlardı. Anlar her birisi illü iline gitdiler. Aydınoğlı ve Menteşeoğlı ve Germiyanoğlı ve Saruhânoğlı andan sonra Temür Hân vilâyet-i Osmân'ı bahş idüb üleşdirdi. Andan Yıldırım Hân ol haberi işitecek gâyetde melûl oldu. Meger kim Temür Hân göç üzerinde gâh gâh gelüb Yıldırım Hân'ın hâtırın sorub

(36a) ve yanına varub gönlin ele alurdu ve selâm virüb ri'âyet iderdi, birgün Yıldırım Hân Temür Hân'a ider; *“Ey Hân çünkim ne kadîrde vardı kim Hakk Te'âlâ*

fırsatı sana vire imdi senden bir dilek dilerim, eger kabûl idersen diyeyim.” dedi. Temür Hân eyitdi; “Ey Hân ne dilersen dile benden ol Tanrı Hakkıçün kim hâzırdır kabûl kalayın.” dedi. Andan Yıldırım Hân ider; “Ey Hân senden dileğim budur kim işbu benim ocağım söyündirmiyessin ve işbu tatar leşkerin alub gidesin. Bu hâl bugün bana ise yarın sanadır, âdem başına ne gelecektir Allah bilür, ocak söyündürmek eyü olmaz.” dedi. Temür Hân eyitdi; “Ey Hân sözü ki kabul etdim.” dedi. Dâhî Temür Lenk hükm itdi, tatar leşkeri göçüb gitdiler amma Temür Hân şöyle umardı kim Yıldırım Hân’ın ya oğullarından biri gele veyâhûd vezîrlerinden veya memleketi ûlûlarından ve beglerinden bir kimesne gele ki bir sebep olub Yıldırım Hân’ı koyuvire. Hiç kimse mukayyed olub Yıldırım Hân’ı anmadılar ve bir kimse araya girüb bir musâleha ider, kimse olmadı kim bir sebeble Temür Hân Yıldırım Hân’ı yerinde ve memleketinde koya gide. Zîrâ kim Temür Hân Rûm vilâyetine gelecek bir heybetle geldikim kimesne yanına

(36b) varacaklayn olmadı eline giren kişi öldürürdü aman virmezdi ve hem mâl viren yâhûd mâl bilürsenüz gösterün deyü halka ‘azâb iderdi ve çok âdem helâk etdi, kimseyi hergiz esirgemezdi. Pes Yıldırım Hân’ın oğulları ve ûlûları ve begleri ol heybeti görüb Temür Hân’ın yanına varmazlardı. Tâ hatta rivâyet iderler kim Temür Hân bir şehre geldikim ol şehrin ne kadar kim er oğlancıkları varısa ellerine mushafların alub Temür Hân’a karşı çıkdılar. Yani kim Temür Hân bu ma’sûmları görüb esirgeye hemânkim Temür Hân ol oğlancıkları gördi; “Hey bu ne nemedir?” dedi. Eyitdiler; “Ey Hân bu şehrin okurca oğlancıklarıdır kim size karşı geldiler sizden merhamet umarlar.” dediler. Çünkim Temür Hân bu sözi işitdi, hemandem bıyurdi; “Hey bunlara at salın at ayağı altında helâk eylen.” dedi. Hemân ol halk oğlancıklar üzere at saldılar, cümle ol oğlancıklar mushaflar ile bile at ayağı altında kaldılar. Pes Temür Hân Rûm’dan dönüb giderken her ne yere kim uğrasa yakardı, harâb iderdi ve âdemin kırub helâk iderdi ve dâhî Temür Hân Rûm vilâyetine girecek şöyle heybet bıraktı kim

(37a) önüne kimse karâr idemezdi. Cümle uğrayacağı yerin halkı kaçub ve denizi geçüb Rûmili’ne döküldüler hatta Arab’dan ve Türk’den ve Türkmen’den ve Anadolu’dan çokluk âdem kaçub Rûmeli’ne geçdiler. Pes ol zamâniye irişmiş âdemîler şöyle rivâyet itdiler kim; “Rûmili’nde nice halk gördük kim bizim aslımız ‘arabdabdır ve kimi iderdikim bizim aslımız Türkmendendir. Ve kimi ider bizim aslımız kürtdendir ve kimi ider bizim aslımız Anadolu’dandır kim çaganaydan kaçub

Rûmiline gelmişler ve hem asılda bu söz vâki'dir." Ekser Rûmili'nin şenlik olmasına sebep bunlar olmuşlardır ve hem bir sebep dâhî oldur kim Rûmili yeni açılacak Anadolu'dan Rûmili'ne geçerlerdi akına segirdüb doyum olub esir mâl-ı ganâyimle yine ellerine varırlardı andan geligide gördüler kim Rûm'da olan Anadolu'da ele girmez bu kez pekeşüb Rûmili'nde kaldılar. Bu taraftan çünkim Temür Hân gördikim Yıldırım Hân'ı kendü oğullarından ve ûlûlarından kimse anub mukayyed olmadı, andan Temür Hân Yıldırım Hân'ı alub gitdi. Birgün Temür Hân Yıldırım Hân'a ider; *"Ey Hân senin oğulların ve ûlûbeglerin hiç anmadılar, eger ben seni şimdi koyuvirsem aceb seni kabul iderlermidi?"* dedi. Andan Yıldırım Hân ider; *"Ey Hân dek sen beni koyuvir ben anların hakkından*

(37b) *gelürüm.*" dedi. Çün Temür Hân Yıldırım Hân'dan bu kelâmı işitdi ider; *"Hey yaman kahbezin eger bu bizim elümüzden kurtulsaydı, mecâl virmezdi, ardımızı basardı. dedi, hey bunu bizim ilimize varmıyınca salıvirmek olmaz."* dedi. Yine birgün Temür Hân Yıldırım Hân'a ider; *"Ey Hân gam yeme, ben seni memleketine gönderürüm."* dedi. Çünkim Yıldırım Hân Temür Hân'dan ol cevâbı işitdi, gâyetde melûl oldı ve gayret itdi, Temür'ün iline varmasına hemandem Yıldırım Hân kendünün kaydın gördi. Allah-u Te'âlâ'nın rahmetine vâsıl oldı, rahmete vâsi'te. Amma ba'zılar şöyle iderlerkim Temür Hân Yıldırım Hân'ı otardı andan sonra salıvirdi. Yıldırım Hân yolca giderken üç günden sonra vefât itdi, lâ ya'lemu'l-gaybe illallah.³⁷ Pes andan sonra Temür Hân tatar leşkerin aldı, kendü vilâyetine gitdi. Andan Temür Hân Kırşehir'i ve Sivrihisâr'ı ve Begbâzar'ı ve Karâmânoğlu'na virdi ve andan sonra Kastamonu'yı ve Kangırı'yı ve Kalacug'ı İsfendiyâr'a virdi. Andan Temür Hân çıkdi, kendü vilâyetine gitdi, hicretin sekiz yüz dört [M.1401-1402] yılında vâki' oldı. Râvîler şöyle rivâyet iderlerkim Yıldırım Hân on dört yıl beglik ve pâdişâhlık eyledi, andan sonra Allah-u Te'âlâ rahmetine

(38a) vâsıl oldı. Amma Yıldırım Hân şöyle gazâblu pâdişâh idi kim eger Temür Hân'ın elinden kurtulub ve Rûm vilâyetine gelüb pâdişâh olaydı ol kaçub giden leşkerden eger ûlûdur ve eger geçidir bir âdem komazdı, cümlesin kırardı. Ol sebebden ötürü Yıldırım Hân'ın oğullarından ve ûlûlarından Temür Hân'a gelüb Yıldırım Hân'ı dilek itmediler ve mukayyed olmadılar. Çünkim Yıldırım Hân Allah rahmetine vâsıl oldı, pes Yıldırım Hân'ın altı oğlu vardı amma bir oğlu uğraşda

³⁷"Gaybı Allah'tan başka kimse bilmez." Şeklinde manası olan ve Kur'ân-ı Kerîm'den çıkarılan söz.

belürsüz olmuşdı ve beş oğlu hayatda idi. Emîr Süleymân ve Sultân İsa ve Sultân Muhammed ve Mûsa Çelebi ve Kâsım Çelebi. Amma bu Kâsım Çelebi henüz dâhî küçük idi. Pes Yıldırım Hân'ın vezîrleri Ali Pâşâ ve Eyne Beg ve subaşı Hasan Ağa ve gayrı begler Emîr Süleymân'ı alub Rûmili'ne 'azm itdiler. Sultân Muhammed hod Amasiyye'ye varub karâr etmişdi, kat'â beglige mukayyed olmadı amma Sultân Mûsa ve Sultân İsa Karasi elinde birbirin kova gitdi. Âhire'l-emr Sultân Mûsa Sultân İsa'yı ele getürüb aradan götürdi. Andan sonra Sultân Mûsa Bursa'ya yürüdi, Emîr Süleymân işitdiki Sultân Mûsa Bursa'ya yürüdi deyü pes Emîr Süleymân dâhî Bursa'dan

(38b) kalkub Sultân Mûsa üzerine yürüdi kim. Çünkim Sultân Mûsa işitdiki Emîr Süleymân kendünün üzerine yürüdi, pes Sultân Mûsa karındaşı Emîr Süleymân'a karşı duramıyub kaçdı. Karâmân'a gitdi, andan Emîr Süleymân karındaşı Kâsım Çelebi'yi ve kız karındaşı Fâtma'yı İstânbûl tekvürinde rehn kodı ki hiç yağlık etmeye. Bu tarîk üzere tekvürle sulh etdiler andan sonra Emîr Süleymân Bursa'dan geçüb İstânbûl boğazına geldi ol arada denizi geçüb Rûmeli'ne varub Edirne tahtına geçüb karâr etdi, hicretin sekiz yüz altı [M.1403-1404] yılında vâki' oldı. Pes bu taraftan Sultân Muhammed Amasiye'de karâr idüb otururken işitdikim karındaşı Emîr Süleymân Edirne'de tahta geçüb oturdu. Andan Sultân Muhammed Emîr Süleymân'a haber gönderdi kim; "*Emîrim ve ûlû karındaşım eger kim atamız öldise kendüler sağ olsun pâdişâhlık mübârek olsun.*" dedi. Dâhî Sultân Muhammed Emîr Süleymân'a pişkeşler ve armağanlar gönderdi çünkim Emîr Süleymân Sultân Muhammed'in ol tevazzu'un gördi. Pes Emîr Süleymân dâhî Sultân Muhammed'e eyü oğlanlar ve her cinsden kumaşlar gönderdi. Bu iki karındaş barışdılar ve yerlü yerinde sâkin olub karâr etdiler, andan sonra Emîr Süleymân Karâmân pâdişâhına haber gönderdikim; "*Karındaşım Mûsa'yı koyu virmeyesin*

(39a) eger ki bizimle dostluk idersen biz dâhî dostuna dost düşmânına düşmânımız, şöyle bilesin." dedi. Dâhî Emîr Süleymân Karâmân begile sulh idüb barışdılar çün Sultân Mûsa gördi kim Karâmânoglı karındaşı Emîr Süleymân'la barışdı. Andan Sultân Mûsa Karâmânoglu'ndan kaçub İsfendiyâr'a vardı Emîr Süleymân ol hinde Bursa'da idi. Emîr Süleymân işitdikim karındaşı Sultân Mûsa Karâmânoglı'ndan kaçub İsfendiyâr katına varmış. Pes Emîr Süleymân leşker cem' idüb İsfendiyâr üzerine yürüdi çünkim Emîr Süleymân Göynüg'e vardı, anda su kenârında kışlıyub sohbete meşgûl oldı. Sohbetden hiç hâli olmazdı, Göynük'de bir

kavak ağacı vardır. Şimdiki hâlde dâhî ol kavağa Beg Kavağı dirler, ânın dibinde Emîr Süleymân yirdi, içerdi. Âhire'l-emr Emîr Süleymân İsfendiyâr'la barışdı, andan göçdi İzneğ'e geldi, Emîr Süleymân anda dâhî sohbeta meşgûl oldu. Pes vezîrler ve ûlûlar gördikim Emîr Süleymân şarabdan hâli olmaz ve cümle halk dâhî ol huyundan incindiler, rencîde oldular. Andan Emîr Süleymân'ın vezîri Ali Pâşâ ma'rifetile İsfendiyâr Sultân Mûsa'yı Sinab'a gemiye koydı ve Eflâk memleketine gönderdi. Ol vakt Eflâkda Mirçe Begdi katı bahâdır kâfir idi, andan Mirçe Beg Sultân Mûsa'yı yanına

(39b) aldı andan sonra Mirçe Beg Sultân Mûsa'yı Rûmili'ne geçürdi. Pes Sultân Mûsa Rûmili'nin tovucularına haber itdi cümlesi Sultân Mûsa katına geldiler dâhî Edirne'ye yürüdüler, bu tarafdandan Emîr Süleymân'a haber geldi kim; “*Üşde karındâşın Sultân Mûsa Eflâk ilinden Rûmili'ne geçdi ve Rûmili'nin birazın aldı.*” dediler. Pes Emîr Süleymân ol haberi işidicek Bursa'dan can atub Edirne'ye geldi ve illâ sohbetden yine hâli olmazdı. Şöyle rivâyet iderler kim; Emîr Süleymân bir arada içmeğe otursa birkaç ay anda oturub kalurdu ve çok şaraba meşgûl olduğün ‘âkıbet ânı helâk etdiler. Birgün Emir Süleymân Edirne'de bir hamamda oturub içerken Sultân Mûsa üstüne vardı. Bu kez Emîr Süleymân uyurdu, uyandı ve illâ ne fa'ide ba'de-i harâbu'l- Basra³⁸, çünkim Sultân Mûsa Emîr Süleymân'ın üzerine irişdi, Rûmillüler hod heb Sultân Mûsa'ya uymuşlardı. Pes Emîr Süleymân mahmûr ve onârından turu geldi hây Mûsa neyler diyince Mûsa dâhî irişdi, gâfilin Emîr Süleymân'ın üzerin basdı. Andan Emîr Süleymân can atub kaçdı ve yanında olan halk cümlesi Sultân Mûsa'ya döndüler. Bu tarafdandan Emîr Süleymân ‘azm-ü râh idüb İstânbûl'a gitdi.

(40a) Nâ-gâh Emîr Süleymân yolca giderken bir köye irişdi meger kim ol köyde düğün vardı. Emîr Süleymân dâhî ol düğüne vardı kim yol sora ol düğün halkı Emîr Süleymân'ı göricek bildiler kim Emîr Süleymân'dır. Def'i ol düğün halkı ol arada Emîr Süleymân'ı katl etdiler. Allah rahmetine vâsıl oldu, pes Emîr Süleymân dâhî yedi yıl Rûm tahtına pâdişâh oldu. ‘Âkıbet ecel âna dest urub zehr-i katl içirüb tahtı ve tâcı karındâşı Mûsa'ya koyub gitdi. Pes ol zamânda il vilâyet bu beglerin kovuşmasından ve zahmet çekmeden incinmişlerdi, yani fûrsat ele girdi sandılar ve ‘*belâdan kurtulalum*’ dediler. Haberleri yok kim dâhî beter belâyâ uğradılar sonra

³⁸“*Basra yıkıldıktan sonra ...*” manasındaki söz “*İş işten geçtikten sonra ...*” anlamında kullanılmaktadır.

Sultân Mûsa ol köy halkını evlerine koydurdı ve kapuların muhkem birketdi dâhî bıyurdı ol evlere od urdular. Cümle ol köyün halkı evde yanub helâk oldular; “*Siz benim karındâşım neçün öldürdünüz? Cezânuz işbudur.*” dedi. Dâhî dönüb gitdi andan sonra Sultân Mûsa geldi Edirne’de tahta geçdi oturdı, pâdişâh oldu, hicretin sekiz yüz onüç [M.1410-11] yılında vâki’ oldu. Amma Sultân Mûsa pâdişâh olıcak Edirne’de eski câmi’ye bünyâd urdı tâ yir yüzüne çıkınca binâsı yabıldı. Andan sonra Amasiyye’de Sultân Muhammed işitdikim Emîr Süleymân vefât idüb

(40b) ve yerine Sultân Mûsa Rûmili’ne pâdişâh olmuş. Pes Sultân Muhammed dâhî Amasiyye’den leşkerile çıkub Bursa’ya geldi ve Bursa kavmi Sultân Muhammed’e karşı çıkub Bursa tahtına geçürdüler. Sultân Muhammed dâhî tahta geçüb oturdı ve Anadolu’da cümle Emîr Süleymân hükm etdüğü yerlere Sultân Muhammed hükm etdi ve karâr idüb oturdı. Pes Sultân Mûsa Edirne’de otururken işitdikim karındâşı Sultân Muhammed Amasiyye’den gelüb Bursa tahtına geçdi ve cümle Anadolu Emîr Süleymân hükm etdüğü yerlere hükm idüb Sultân Muhammed’e tâbi’ oldular. Pes Sultân Mûsa ol hâlî işidicek tedbîre meşgûl oldu vardı, Gürşâh Melîk’i vezîr idindi ve Mihâloğlı Muhammed Beg’i Beglerbegi idindi ve Simavna Kâdîsioğlı Bedreddin kâdîasker idindi ve Azab Beg’i emir-i ‘âlem ve kalan sancâkları kendü kullarına üleşdirdi. Çünkim Sultân Mûsa kendü kulların ilerü çekdi ve kadîmi Rûmili beglerin mansıbdan düşürdi. Zîrâ kim bu begler Rûmillü karındâşı Emîr Süleymân’dan yüz çevirüb kendüye gelmişlerdi. Pes Sultân Mûsa bildikim kendüden dâhî yüz çevirüb hâyin olurlar ve hem Rûmillünün evvelden âhire ‘âdetleridir ve dâhî Sultân Mûsa’nın herkanı begde kim şübhesi varsa kasd etdikim ânin gibi helâk eyliye ve kimin habs eyleye. Andan bu begler Sultân Mûsa’nın bu fi’ilin

(41a) görüb Rûm begleri Sultân Mûsa’dan el çeküb her birisi bir köşeye ihtiyâr idüb oturub devlet rüzgârın gözlediler kim ne yüzden göstere deyü ve Evrenos Beg Sultân Mûsa korkusundan kendüyi körlüğe urdı. Pes Sultân Mûsa Evrenos Beg’in kör olduğın işidüb inanmadı, Sultân Mûsa Evrenos Beg’i önüne getürtdi andan et yerine kurbağa bişürüb Evrenos Beg’ün önüne kodırdı ve ‘*yemeğe bıyurun*’ dedi. Ya’ni Sultân Mûsa Evrenos Beg’i ri’âyet etdi ta’âma teklîf etdi Evrenos Beg dâhî gördikim Sultân Mûsa’nın fi’ili azgûndur. Pes Evrenos Beg dâhî şol göz sorlar gibi elile o yana ve bu yana sofrayı urmağa başladı andan Sultân Mûsa bıyurdı Evrenos Beg’ün elin yemeğe kolaylayı virdiler. Evrenos Beg dâhî nâ-çâr olub

kurbağaların bir ikisin alub yedi amma bilmeze urdı, andan sonra Sultân Mûsa Evrenos Beg'ün kör olduğın inandı eyitdi; “*Evrenos Beg gözsüz olduğu gerçek imiş.*” deyü Evrenos Beg'e yine destûr virdi yerine gönderdi. Amma sonra Sultân Muhammed Rûmili'ne geçdi, hemandem Evrenos Beg Sultân Muhammed'e vardı andan Sultân Mûsa'ya haber virdiler kim; “*Evrenos Beg kaçdı, Sultân Muhammed'e vardı ve gözleri görürmüş.*” dediler. Sultân Mûsa ânı işidicek gâyetde melûl oldu ve çok hayflar

(41b) etdi, Evrenos Beg'i öldürmedüğüne Sultân Mûsa eyitdi; “*Yüri bre Evrenos Beg yüri, sen gözsüz degülmüşsün amma nice idelüm son bişmanlık fa'ide virmez.*” dedi. Şöyle rivâyet iderlerkim; Bu Sultân Mûsa gâyetde yâvuz erdi ve hem Rûmili'ni sevmezdi. Karındâşı Emîr Süleymân yanından kaçub kendü yanına geldikleri için amma kendü kulların ziyâde severdi ve hem gâyetde cömerd idi. Pes Sultân Mûsa Rûmili'nde il açmak ardınca oldu, meger kim Vidin yağı olmuşdı, Sultân Mûsa varub Vidin'i alub zabt etdi. Andan sonra vardı Puruvâdi'yi dâhî aldı, andan Laz iline yürüdi vardı Köprülü'yü ve Akçabolu'yı aldı andan sonra Sultân Mûsa her tarafa akınlar virdi. Akıncı doyum olub ganî oldular, pes Sultân Mûsa bu illeri aldıktan sonra gelüb Edirne'de karâr etdi ve gâh gâh İstânbûl'a dâhî segirdirdi. Tâ hatta Sultân Mûsa İstânbûl'un kapusın açdırmazdı ve yöresinde nesne komadı hep yağma kaldı andan sonra Sultân Mûsa geldi Silivri'ye düşdi. Anda Silivri halkile cenk ededururken vezîri Gürşâh Melîk nâziklik idüb kaçdı, İstânbûl'a girdi andan Sultân Mûsa Gürşâh Melîk'den ve hem etdi hîle kârdur deyüb hayle

(42a) havf etdi ve dönüb yine Edirne'ye geldi. Tâ kim göre bu çarh-ı zâlim neler gösterir deyü, pes bir nice zamân bu hâl üzerine geçdi. Bu taraftan Sultân Muhammed Bursa'da otururken diledikim karındâşı Sultân Mûsa ile uğraşa cenk ide. Pes Sultân Muhammed'in yanında Bâyezîd Pâşâ vezîr idi andan Sultân Muhammed Bâyezîd Pâşâ'ya eyitdi; “*Rûmili'ne geçmege tedârik idin!*” dedi ve hem ol vakt Gürşâh Melîk dâhî İstânbûl'dan çıkub Sultân Muhammed katına gelmişdi andan Bâyezîd Pâşâ eyitdi, “*Ey Şâh Gürşâh Melîk'i dâhî okuyalum ol dâhî ne der bir görelüm, dedi. Pes âdem gönderüb Rûmili'ne geçmegi isterüz âna tedbîr nedir?*” dedi. Sultân Muhammed eyle diyecek andan Gürşâh Melîk eyitdi; “*Ey Şâh ânın tedbîri oldurkim İstânbûl tekvürine elçi gönderelüm ve İstânbûl tekvürile barışalum. Zîrâ kim İstânbûl'dan gayrı yerden geçmek mümkün değildir. Gelibolu hod Sultân Mûsa'nındır, andan geçmek olmaz, dedi. Ey Şah hemân İstânbûl tekvürile*

barışmakdan gayri çâre yokdur.” dedi. Hemân oldem Kayabeyze kâdîsı ki Fazlullah dirlerdi. Sultân Muhammed bıyurdı ânı İstânbûl tekvürine elçiliğe gönderdiler. Zîrâ kim bu Fazlullah İstânbûl tekvürile bigâyet başları hoşdı ve hem aralarında ziyâde dostluk vardı. Andan Fazlullah kâdî tekvüre gelüb buluşdı ve Sultân

(42b) Muhammed ile tekvüri barışdırub dost oldular andan sonra Sultân Muhammed leşker cem‘ idüb Bursa’dan göçdi, İstânbûl’un denizi kenârına geldi kondı. Bu taraftan İstânbûl tekvüri dâhî gemiler hâzır etmişdi, gönderdi, gelüb Sultân Muhammed leşkerile Rûmili yakasına geçürdiler çün Sultân Mûsa işitdikim; *“İstânbûl tekvüri Sultân Muhammed’e yol virüb gemilerle Rûmili’ne geçürmiş ve Sultân Muhammed Anatoli leşkerile üstüne geldi.”* dediler. Pes Sultan Mûsa bu haberi işidecek Edirne’den kaçdı ve Lazoğlu’na yakın vardı, bu taraftan Sultân Muhammed dâhî İstânbûl tarafından yürüdi, İncügez’e gelüb kondı. Andan Evrenosoğlu Ali Beg kim vardır, Sultân Mûsa’dan kaçub Sultân Muhammed’e geldi, andan Sultân Muhammed İncügez’den leşkerle göçüb izin izin yürüyüb Edirne’ye geldi ve ne kadar kim Sultân Mûsa katında Rûmili begleri vardır ittifâk etdiler cümlesi Sultân Mûsa katından kaçdılar. Sultân Muhammed’e geldiler Sultân Mûsa’nın katında hemân akıncı kaldı, andan sonra Sultân Muhammed Edirne’den göçdi Sofya’ya vardı ve Sumuku’dan Sultân Muhammed ile Sultân Mûsa buluşub cenk etdiler. Âhire’l-emr Sultân Mûsa ol arada sınub kaçdı Sultân Mûsa kaçarken atı ayağı çamura batdı, andan Sultân Mûsa’nın bir kulı vardı adı Saruca idi ol

(43a) Saruca geldi Sultân Mûsa’nın atın sinirledi. Sultân Mûsa atından ayru düşdi, Saruca dâhî gelüb Sultân Mûsa’yı dutdı, alub Sultân Muhammed’e götürdi. Pes Sultân Muhammed dâhî ol gice çadırda Sultân Mûsa’nın maslahatın gördi ve ölüsin ol gice Bursa’ya dedesi yanına götürdüler dâhî defn itdiler, rahmetullahi rahmete vâsi‘ate. Pes Sultân Mûsa merhûm üç buçuk yıl beglik etdi andan dünyâdan gitdi. Andan sonra Mihâloğlu Muhammed Beg’i dutdular, zîrâ Sultân Mûsa’nın beglerbegisi idi. Pes Sultân Muhammed ânı Tokat’a gönderdi, andan habs etdiler. Ve Simavna Kâdîsı ki Sultân Mûsa’nın kâdîaskeridi ânı dâhî dutdular oğlıla ve kızıla İznik’e gönderdiler ve ayda bin akçe ‘ulûfe etdiler ve Azab Begi ki Sultân Mûsa’nın emir-i ‘âlemidi ol kaçdı, Eflâk’a gitdi. Rûmili tamâm Sultân Muhammed’e döndi, Sultân Muhammed dâhî Rûmili’ne ve Anatoli’ya pâdişâh oldı, hicretin sekiz yüz on dört [M.1411-12] yılında vâki‘ oldı. Andan sonra Sultân Muhammed etrâf ‘âleme yakîn ve ırâk olan kâfir beglerine elçiler gönderdi ve ânların dâhî elçileri geldi,

birbirile sulh idüb barışdılar. Meger ol vaktin kim Sultân Muhammed Sultân Mûsa ile cenkde iken bu taraftan Karâmânoglı yürüyüb Bursa'ya gelmege kasd etdi. Ol vakt Hacı İvâz Pâşâ Bursa'nın

(43b) sûbaşısı idi. Andan İvâz Pâşâ Karâmânoglu'nun geleceğin işidecek Bursa halkın getürdi, anlar ile meşveret itdi; “*Üşde Karâmânoglı geliverir, siz dâhî yarağunuzu görün hisâra girin.*” dedi. Pes ol taraftan Karâmânoglı dâhî geldi, Bursa'yı hisâr etdi ve şehrinin oda urdı ve etrâfını yakdı, harâb eyledi ve andan sonra lağımlar kazdırdı. Bınârbaşısı suyun ve gölünü akıdub *'hisârı lağımlarla alayım,* dedi. Bu taraftan İvâz Pâşâ duydı hisâr içinden lağımların oda urdı, lağımlar içinde çok âdem helâk oldı. Bunlar bu cenkde iken bu taraftan Sultân Mûsa'nın ölüsün Kapluca'ya getürdiler. Pes Karâmânoglı Sultân Mûsa'nın ölüsün işitecek andan Karâmânoglı Bursa'yı kodı kaçdı, kendü iline gıtdi. Meger kim Karâmânoglı kaçayorurken Karâmânoglı'nın bir nedîmi vardı, Karâmânoglı'na ider; “*Ey Hân'ım bu Osmânlu'nun biz ölüsünden böyle kaçaruz, eger Osmânlu'nun dirisi gelse hâlimiz nice olurdu?*” dedi. Andan sonra Sultân Muhammed işitdikim; “*Karâmânoglı geldi, Bursa'ya düşdi ve etrâfını yakub harâb itdi.*” dediler. Pes Sultân Muhammed Rûmili'nden sürüb Bursa'ya geldi ve leşker cem' idüb Karâmânoglı üzerine yürüdi, dâhî İsfendiyâroğlı'nı ve Germiyan

(44a) oğlını bile aldı. Sultân Muhammed gelüb Akşehir üzerine kondı Akşehir'i kendü ihtiyârıyla virdiler. Andan Sultân Muhammed Konyâ'ya teveccüh etdi, Karâmânoglı dâhî Sultân Muhammed'i Konyâ ovasında karşıladı dâhî birbirisile uğraş etdiler. ‘Âkıbet Karâmânoglı sındı, Karâmânoglı Muhammed Beg ele girdi ve büyük oğlı Mustafa Beg ele girdi. ‘Âkıbet Sultân Muhammed bunlara kıyamayub öldürmedi, andan Sultân Muhammed Akşehir'i ve Seydişehir'i ve Kırşehir'i ve Begşehir'i ve Sivrihisâr'ı ve Nigde'yi Karâmânoglı Muhammed Beg'e virdi ve birbirile sulh etdiler. Andan sonra Sultân Muhammed Karâmânoglı Muhammed Beg'i hil'atledi ve sancâk virüb yine kendü yerine kodı. Pes Sultân Muhammed Karâmân'dan geldi, Bursa'da kondı ve andan dâhî göçüb Sultân Muhammed Edirne'ye geldi. Andan sonra Eflâk iline ‘azm etdi Sultân Muhammed gelüb Tuna kenârında kondı dâhî Yirgöki hisârını yapırdı. Andan sonra Eflâk iline akıncı gönderdi, gâyetde doyum geldiler, andan sonra Eflâk begleri Sultân Muhammed ile barışub harâc gönderdiler ve oğulların dâhî Sultân Muhammed'e gönderdiler. Pes bundan sonra Sultân Muhammed göçüb Bursa'ya geldi, andan yine

leşker cem‘ idüb Samsûn’a yürüdi, varub Samsûn’ı feth etdi amma ol zamânda Sultân Muhammed’in oğlu Sultân Murâd Hân Amasiyye’de

(44b) olurdu. Çünkim Sultân Muhammed Samsûn’ı feth etdi andan ol vilâyetde çok Tatar gördikim Temür Hân’dan ol arada kalmışlardı. Pes Sultân Muhammed ol Tatar evlerini sürdürdi, Rûmili’ne geçürdi, Filibe yöresinde Konuş ovasında hisâr da’iresinde kondurdular. Andan sonra Sultân Muhammed ol Tatar’ları Minnetbegoğlu Muhammed Beg’e ısmarladı, Minnetbegoğlu Muhammed Beg ol arayı ma‘mûr etdi ve ol Tatar’lar anda kaldı andan sonra Minnetbegoğlu Muhammed Beg Konuş’da bir ‘imâret yapırdı ve ol yereleri ma‘mûr eyledi ve ol Tatarlar anda berkedüb kaldılar. Pes bu arada bir hikâyet geldi meger ol vakit kim Simavna Kâdîsioğlu Şeyh Bedreddin Sultân Mûsa zamânında kâdîasker iken bunun katında bir kişi vardı. Adına Börklüce Mustafa dirlerdi ve hem Şeyh Bedreddin’in kethüdası idi. Şeyh Bedreddin İzniğ’e sürgün geldikde Börklüce Mustafa Aydın iline vardı andan Aydın ilinden geçdi, Karaburun’a vardı. Ol vilâyetleri hayli incitdi ve Aydın ili vilâyetini kendüye döndürdi her nevi‘ üzere kanûnlar kodı ve hâşâ kendüye peygamberim dedi ve cem‘i halka kendüye peygamber dedirdi. Bunun gibi çok herzeler söyledi, pes bu taraftan Simavna Kâdîsı

(45a) oğlu Şeyh Bedreddin dâhî işitdikim Börklüce Mustafa gice gündüz terakkîdedir. Pes bu Şeyh Bedreddin dâhî İznik’den kaçub İsfendiyâr yanına vardı anda İsfendiyâr yanında tururken bir gice fûrsat buldı gemiye bindi, sürdi Eflâk iline geçdi amma Eflâk’da turamadı. Tuna’dan geçüb Ağaçdenizi’ne girdi ve illâ kim bu Şeyh Bedreddin’in Börklüce Mustafa ile ittifâkları vardı. Andan sonra Sultân Muhammed Börklüce Mustafa’nın bu asl-ı şânı‘ haberlerin işidecek Bâyezîd Pâşâ’yı ve oğlını Sultân Murâd Amasiyye çerisile Karaburun’a gönderdi. Ve kendüsi Sultân Muhammed Rûmili leşkerile Siroz ve Selanik tarafına yürüdi amma ol tarafta Börklüce Mustafa ol vilâyetlerde hayli şevket dutub baş kaldırmışdı ve ânı üç bin âdem yanına dirilmişdi. Sultân Murâd’la Bâyezîd Pâşâ varub Karaburun’da Börklüce Mustafa ile buluşub hayli cenk etdiler ve iki taraftan çok âdem kırıldı. ‘Âkıbet ol cenkde Börklüce Mustafa’yı pare pare kıldılar ve âna tâbi‘ olan hâlkı kırub ol vilâyeti zabt etdiler ve ol vilâyeti anların şerrinden emin eylediler. Andan sonra Sultân Murâd ile Bâyezîd Pâşâ Manisâ’ya geldiler. Meger kim

(45b) Torlak Yahudi dirlerdi bir müfsid er vardı, bir iki bin torlağla ol vilâyetde iller azdırub yürürlerdi. Sultân Murâd gelüb ol müfsidleri tağıtdı amma Torlak Yahudi Kemâl'i birkaç mürûdile dutub asakodular. Pes bu taraftan Sultân Muhammed Siroz'dan Selanik'e düşüb inerdı. Dururken Simavna Kâdîsioğlı Şeyh Bedreddin Ağaçdenizi'nden çıkdı ve birkaç kendü gibi bedbaht sûfileri Zağara ovasına gönderdi ki varalar Zağra'nın halkını kendüye uyduralar ki; *“Şimden gerü beglik benimdir ve taht bana virdiler ve bana melik mehdi dirler sancâk açayın hurûc ideyin.”* dedi. Andan ol bedbaht sûfiler vardılar Zağra ovasın da'vet etdiler, anlara çokluk âdem uydı gelüb Şeyh Bedreddin'le buluşdular dâhî âna tâbî' oldular. Andan Şeyh Bedreddin Ağaçdenizi'nden çıkdı hayli hadim-i hışm bedbaht sûfiler Şeyh Bedreddin'in yanına cem' oldular. Zîrâ kim bu Şeyh Bedreddin Sultân Mûsa zamânında kâdîasker iken mansıblar alub virürdi ve nice kişiler kendüye tâbî' edinmişdi ol muhibleri cümlesi yanına geldiler amma sonra gördiler kim bu Şeyh Bedreddin'in işinden hayr yok, yanında tağılub gitdiler. Şeyh Bedreddin katında sehl-i âdem kaldı, bu taraftan Sultân Muhammed dâhî Selanik'i eğirdi, dururken bu Şeyh Bedreddin'in haberin işidüb andan biraz âdem seçdi

(46a) Zağra'ya gönderdi varub Şeyh Bedreddin Zağra tarafında bulub dutdular, andan sürüb Siroz'da Sultân Muhammed'e getürdiler. Pes Sultân Muhammed sordıkim; *“Biz bunı nice idelim 'aceb öldürmegün günâhı var mıdır ola.”* dedi. Ol zamânın pâdişâhları şöyle Müslümânlar idikim şuncaleyn fesâd idüb 'âsî olanları öldürmeğe kıyamazlardı. Meger kim ol zamânda Mevlânâ Halîl dirlerdi bir ûlû dânişmend vardı, Acemden gelmişdi, ol fetvâ virdi kim; *“Bu asıl kişinin kanı helâl amma malı harâmıdır!”* dedi. Pes ânın sözile Sultân Muhammed bıyurdu. Şeyh Bedreddin'i Siroz içinde çarşuda bir dükkân önünde berdâr etdiler. Andan sonra Sultân Muhammed Siroz'dan göçüb varub Bursa'da karâr etdi, andan sonra yukaruda zikr olunan Edirne'de eski câmi'i Emîr Süleymân başlıyub tâ yir yüzine çıkınca yapırmışdı amma 'ömr vefâ etmiyüb şöyle kalmışdı. Sonra Sultân Mûsa pâdişâh olıcak ol dâhî ol binâyâ el urub yapırdı, tâ kubbelerine varınca. Âhire'l-emr âna dâhî 'ömr vefâ etmiyüb dünyâdan nakl idüb gitdi. Sonra Sultân Muhammed tamâm idüb âna nasîb oldı, andan sonra Sultân Muhammed Bursa'da bir 'imâret yapırdı, andan Edirne'ye gelüb bir sarây bünyâd idüb yapırdı. Şimdi ol sarâyâ eski sarây dirler, pes Edirne'de sarây yapmak Sultan Muhammed'den kaldı andan sonra

(46b) pâdişâhlar Edirne’de durur oldılar amma ilerü olan padişahlar Bursa’da dururlardı ve ol zamânda Edirne’nin kal’asından taşra hiçbir ev yoğdı, Sultân Muhammed eski sarâyı yapacak andan sonra Edirne’nin taşrası şehir oldu. Bundan sonra Sultân Muhammed Edirne’de Allah rahmetine vardı, hicretin sekiz yüz yigirmi dört (M.1421) yılında vâki’ oldu. Amma Sultân Muhammed merhûm kendü dâhî hayatda iken vasiyyet etmişdikim oğlu Sultân Murâd’ı yerine pâdişâh ideler ve dâhî henüz vefât itmedin Çaşnigîrbaşı Elvan Beg’i Amasiyye’ye gönderdiler. Zîrâkim Sultân Murâd Amasiye’de olurdu tâ kim Elvan Beg varub Sultân Murâd’ı alub tahta getüre. Pes ol vakt Sultân Muhammed’in dört oğlu vardı evet tahtı tâcı Sultân Muhammed oğlu Sultân Murâd’a vasiyyet etdi. Çünkü Çaşnigîrbaşı Elvan Beg Sultân Murâd’a gitdi, İvâz Pâşâ ve İbrâhîm Pâşâ ve Bâyezîd Pâşâ tâniştılar. Yeniçeri Anadolu’da sefer vardır deyü ilerü gönderdiler. El-kıssa çak Sultân Murâd’a haber olub Bursa’ya gelmiyince Sultân Muhammed mevtin kimseye bildirmediler ve tamâm kırk günden sonra mevtini alub Bursa’ya getürdüler dâhî anda defn etdiler. Andan sonra Sultân Murâd pâdişâh oldu hicretin sekiz yüz yigirmi beş [M.1421-22] yılında vâki’ oldu. Andan sonra Sultân Muhammed’in kalan oğulları başkaldırdılar, ‘âlem karış

(47a) murış oldu. İzmiroğlı Cüneyd Beg ve her tarafın begleri birbirin depretdiler andan sonra Düzme Mustafa dirler bir kimesne Nigde’den çıkıdı; “*Ben Yıldırım Bâyezîd oğlıyım.*” dedi. Andan bu Düzme Mustafa sürdi, Rûmili’ne geçdi, Vardar Yenicesi’ne geldi ve Evrenos Begoğulların ba’zısı Rûmillü ile hayli âdem yanına dirildi. Pes Düzme Mustafa Siroz’a geldi, Siroz’u aldı, andan sürdi, Edirne’ye geldi Edirne’yi dâhî virdiler andan sonra Rûmillü cem’i Düzme Mustafa’ya uydular. Pes Düzme Mustafa Edirne’yi alıcak yine döndi, Vardar Yenicesi’ne varub oturdu amma bu tarafda Sultân Murâd’a haber virdiler kim; “*Düzme Mustafa adlu kişi peydâ oldu, ‘Yıldırım Bâyezîd’in oğlıyım, dedi. Dâhî sürdi Rûmili’ne geçdi ve Rûmillü hep âna tapdılar andan geldi Siroz’u ve Edirne’yi aldı, kendüye döndürdi.*” dediler. Sultân Murâd bu haberleri işidecek vezîrlerle tanışık itdi. Pes İvâz Pâşâ ve İbrâhîm Pâşâ ile tedbîr etdiler kim Bâyezîd Pâşâ’yı leşkerile Düzme Mustafa üzerine göndereler. Zîrâ kim İvâz Pâşâ ve İbrâhîm Pâşâ, Bâyezîd Pâşâ’yı onamazlardı ve nice redd ideceklerin bilmezlerdi vardılar, ânı savâb gördüler kim Bâyezîd Pâşâ’yı Rûmili’ne göndereler. Zîrâ kim bu Bâyezîd Pâşâ hayli ehl-i tedbîr ve hem sipâhidi ilerü gelecek kişidi amma İvâz Pâşâ ve İbrâhîm

(47b) Pâşâ dânişmend ve şehirlüleri idi. Vardılar Sultân Murâd'a eyitdiler; *"Siz devlet ile oturun Bâyezîd Pâşâ'yı gönder varsun Düzme Mustafa ile uğraşsun ve hem ânın elinden gelür kim Düzme Mustafa'yı ele getüre."* dediler. Andan Sultân Murâd Bâyezîd Pâşâ'ya eyitdi; *"Lalam Rûmillü seni görecek sana tapalar Düzme Mustafa'yı dâhî helâk idesin."* dedi. Pes Bâyezîd Pâşâ dâhî yok diyümedi; *"N'ola Sultân'ım varayım."* dedi. Andan Sultân Murad'ın yanında hâzır olan Rûmillüyü koşdular dâhî Düzme Mustafa'ya gönderdiler. Bâyezîd Pâşâ dâhî 'azm idüb geldi, İstânbûl'dan yukarı boğazdan geçmeğe amma ol kadar gemi dâhî bulamadılar kim atıla tonıla geçeler ve yine dönmeğe gayret etdiler. Pes Bâyezîd Pâşâ atların denize kıyub Rûmili'ne geçürdiler andan sürüb Edirne'ye geldikim Düzme Mustafa ile uğraşa hemânkim Bâyezîd Pâşâ Düzme Mustafa ile mukâbil oldu. Bâyezîd Pâşâ'nın yanında olan Rûmillü cümle Düzme Mustafa'ya döndi hemân Bâyezîd Pâşâ kendü halkıla kaldı ve karındâşı Hamza Beg kaldı. Pes anlar dâhî nâ-çâr olub Düzme Mustafa'ya mutî' oldılar, andan Düzme Bâyezîd Pâşâ'yı vezîr idindi ve İzmiroğlı Cüneyd Beg Düzme Mustafa'ya dönmüşdi. Andan sonra Düzme Mustafa Rûm

(48a) ilinin yayasını müsellemler etdi ve ellişer akçe harçlık virdirdi. Şimdiki hâlde dâhî bu müsellemler kim vardır ol zamândan berü kalmışdır, andan sonra 'azab çağırtdılar, 'azab divşirüb Düzme Mustafa göz yumub Edirne'den çıkub Sazludere'ye vardılar amma Düzme Mustafa'nın vezîrleri ve begleri Bâyezîd Pâşâ vezîr olduğın istemediler. Zîrâ gördiler kim Bâyezîd Pâşâ vezîr olıcak kendülere yir kalmaz andan ittifâk etdiler vardılar, Düzme Mustafa'ya eyitdiler; *"Ey Beg Bâyezîd Pâşâ kendü pâdişâhına varduğınlayn hemân âna tapar dâhî ol tapıcak girü kalan çeri dâhî taparlar, seni ele virirler. Bizim hâlimiz duşvâr olur."* dediler. Dâhî Bâyezîd Pâşâ'ya kasd etdiler amma Düzme Mustafa rızâ virmede bunların hilesini duydu ve illâ kendü beglerin yıkamadı. Bu begler cümlesi ittifâk idüb Bâyezîd Pâşâ'yı koyun gibi boğazlıyub şehîd etdiler andan sonra Düzme Mustafa Bursa'ya 'azm etdi, varub Sultân Murâd ile uğraş ideler. Pes bu tarafda Sultân Murâd Bursa'da otururken haber getürdiler kim; *"Üşde Düzme Mustafa çok çeri cem' idüb üzerinize geliverir."* dediler. Pes Sultân Murâd dâhî vezîrlerin ve ûlû beglerin devşürdi Temürtâşoğlanların ve Umûrbegoğlanların ve Oruç Begoğlanların ve gayrı begoğlanların

(48b) bu begler biraraya gelüb tânişik etdiler ve şöyle tedbîr etdiler kim Mihâloğlı Muhammed Beg'i getüreler. Mihâloğlı Muhammed Sultân Mûsa'nın

beglerbegisi idi, pes ol vaktin kim Sultân Muhammed Sultân Mûsa'yı öldürdi. Mihâloğlı Muhammed Beg'i dâhî Tokat'da habs etmişdi, pes Sultân Murâd âdem gönderib Mihâloğlı Muhammed Beg'i habisten çıkarub Sultân Murâd'a getürdi. Sultân Murâd dâhî Mihâloğlı Muhammed Beg'i hoş görüb ağır hil'atler virüb hûb va'adeler etdi, ziyâde gönlin ele aldı. Bu taraftan Düzme Mustafa çünkim Edirne'den 'azm etdi gelüb Geliboli'dan geçüb Mihâlic'e kondı. Sultân Murâd ol hinde Bursa'da idi ve hem Düzme Mustafa'nun leşkeri gâyetde çoğdı, Sultân Murâd andan havf idüb Düzme Mustafa'nun üzerine gelmeğe korkardı. Pes Sultân Murâd yanında olan ûlû begler fikr idüb Sultân Murâd'ı alub Emîr Hazreti'ne iledüb ayağına bıraktılar. Ol vakt Bursa'da Emîr Hazreti meşhûr olub kerâmeti zâhir olmuşdır, pes begler Sultân Murâd'ı iledüb; "*Sultân'ım himmet eyle.*" dediler. Andan Emîr Hazreti dâhî kalkub Sultân Murâd'ın kılıcın kendü mübârek elile kuşadub eyitdi; "*Var, yûri imdi Hakk Te'âlâ sana firsat vire.*" dedi. Himmet idüb Sultân Murâd'ı gönderdi, Emîr'in himmeti berekâtında gör Allah'ın

(49a) takdîrini kim bu tarafta Mihâlic'de Düzme Mustafa'nın burnı kanadı iki üç gün kanı durmadı, cem'i leşkerin başı kıyısı oldu. Bu taraftan Sultân Murâd dâhî Bursa'dan 'azm idüb Êlûbad'a gelüb ve Êlûbad köprüsünü kesdiler anda karâr idüb oturdılar. Üç günden sonra Düzme Mustafa'nın burnı kanı durdı, ol dâhî Mihâlic'den göçüb Êlûbad Köprüsü'ne geldi, gördikim Êlûbad köprüsi kesilmiş ve Sultân Murâd öte yakasında oturur. Düzme Mustafa dâhî gelüb berü yakasında kondı, iki leşker birbirine karşı karâr idüb oturdular. Pes ol zamânîye irişmişlerden ki Emîr Hazreti'nden rivâyet iderler; Emîr Hazret ider; "*Resûl Hazretile sallahu 'aleyhi vesellem üç gün buluşdum ve ayağına düşdüm. Sultân Murâd'a beglik eli virin.*" dedi. Ve Emîr Hazreti'nin himmeti idikim Düzme Mustafa'nın Mihâlic'de üç gün burnı kanayub Êlûbad'a gelimedi. Tâ Sultân Murâd Êlûbad'a gelmiyince kanı dinmedi. Pes bu iki leşker birbirine karşı karâr idüb otururken Düzme Mustafa'nın vezîrleri şöyle fikr etdilerkim '*Sultân Murâd gâfil yaturken don baskunun ideler*' vardılar. Êlûbad köprüsünün yukarı başından hayli 'azab ve atlu çeri seçüb gönderdiler ki varalar Sultân Murâd'ı gâfilken

(49b) basalar, pes Düzme Mustafa'nın bu tedbîrin beced Sultân Murâd'a haber virdiler. Andan Sultân Murâd dâhî tiz bıyurub Düzme Mustafa'nın leşkeri gelecek yere karşı hayli yeniçeri ve atlu çeri gönderdi. Pes Düzme Mustafa'nın çerisi gâfil geliverirken ansuzdan hemandem yeniçeri bunlara koyuldular dâhî kılıç urdular.

Düzme Mustafa'nın leşkeri bunlara karşı duramıyub kaçdılar ve ne kadar kim Düzme Mustafa'nın 'azab varisa cemi'ini yeniçeri dutdı. Şöyle oldı kim bir yeniçeri iki üç 'azab alub orduda başçı dükkânına götürdi dâhî başçıya iderdikim; “*Ya bana baş vir yâhûd virmezsen dükkânın önünde bu 'azabların başın keserin.*” dirdi. Pes başçı dâhî nâ-çâr olub âna baş virub 'azabı alub âzâd iderdi şöyle oldıkim bir başa iki 'azab alub âzâd iderlerdi. Ol vakitde 'azaba şol kadar horlak vâki' oldı ol sebebdendir kim şimdiki hâlde yeniçeriler 'azab ortasında adâvet kaldı 'aceb budur kim 'azaba bu hâl olduğın bilmiyen 'azablar dâhî yeniçerile sevişmezler bulsalar birbirin kırarlardı. Aralarında adâvet küllî kaldı, pes bundan sonra Sultân Murâd Hân'ın vezîrleri Mihâloğlı Muhammed Beg'i okudular dâhî eyitdiler; “*Ey Muhammed Beg Rûmillü seni evvelden*

(50a) *ezelden severler gel imdi su kenârına varagil dâhî Rûmillüye çağırgil ve kendüni anlara bildir gel olakim Rûmillü seni görecek bize meyl ideler.*” dedi. Mihâloğlı Muhammed Beg su kenârına gelüb dâhî katı avâzile çağırub eyitdi; “*Ey Rûmillüler ol bir Düzme harâmzâdenin katında neylersiz, kendü pâdişâhınız oğlı yanına gelsenüz ne!*” dedi. Andan Rûmillü eyitdiler; “*Sen kimsinkim bize bunun gibi söz söylersin?*” dediler. Muhammed Beg eyitdi; “*Ben Mihâloğlı Muhammed Begem!*” dedi. Rûmillüler eyitdiler; “*Yalan söylersin kanı Mihâloğlı Muhammed Beg öleli.*” dediler. Zîrâ kim Mihâloğlı Muhammed Beg habs olalı sekiz yıl olmuşdı ve Rûmillü ânı ölmüş sanurlardı, inanmadıklarına sebep bu idi. 'Âkıbet Mihâloğlı Muhammed Beg Rûmilinde bir nice begleri sordıkim; “*Falan beg ve falan toyçı eyümidir ve hoşlarmıdır?*” dedi. Çün Rûmillü tahkîk bildilerkim, Mihâloğlı Muhammed Beg sâğ imiş andan Rûmillü cân atub suya dökülüb Mihâloğlı Muhammed Beg'e gelmeğe başladılar. Çün Düzme Mustafa gördikim bütün Rûmili Sultân Murâd'a döndi. Hemandem kendüsi kaçmak ardınca oldı, bu taraftan Rûmili Begleri Turhân Beg ve Kumluoğlı ve Evrenos Beg heb bunlar Sultân Murâd'a geldiler ama Düzme Mustafa kaçarak

(50b) Biga suyuna gelüb ve Biga kâdîsına hayli filori virüb kâdî dâhî Düzme Mustafa'ya yol virüb Gelibolı'ya geldi ve Gelibolı'da ne kadar gemiler varsa karaya çekdi ve kendüsi karâr idüb oturdı. Andan Sultân Murâd dâhî Düzme Mustafa'nın ardın sürüb geldi, Labseki'ye kondı. Tâ 'âkıbet bir bâzargân Sultân Murâd'ı bir gemile izin izin leşkerile Ece ovasına geçürdi. Çünkim Düzme Mustafa Sultân Murâd'ın Ece ovasına geçdüğün işidecek andan Düzme Mustafa Bolayır yolundan

kaçub cân atub Edirne'ye geldi. Dâhî Rûmili'nde ne kadar kim Türk varısa heb devşürdi kendü katına getürdi ve her birine mansûblar bildirib ve dürlü dürlü va'adeler etdi. Kimine sûbaşılık ve kimine çeribaşılık ve kimine sancâk virdi andan Düzme Mustafa yine hayli çeri divşürdi, eyitdi; *“Eger ben yine pâdişâh olursam, her birinüzi bir beg idem.”* dedi. Dâhî Sultân Murâd'a geldi kim uğraş ide çünkim Düzme Mustafa Sultân Murâd'a yakın geldi, pes Türk pâyidâr olmıyub cem'i tağılıb gitdiler çün Düzme Mustafa gördikim hâli ayrıksı oldu. Yanında kimse kalmadı ol hâli görüb kendü dâhî kaçub Edirne'ye geldi amma Edirne'de dâhî karâr idemiyub Kızılağaç Yenicesi'ne vardı. Anda oturdu andan Sultân Murâd dâhî anın ardınca Edirne'ye geldi çünkim Rûmillü Sultân Murâd

(51a) tahta geçdügin gördiler cümlesi Düzme Mustafa'ya 'âsî olub ve Düzme Mustafa'yı dutub ele getürdüler andan Sultân Murâd'a iledüb Sultân Murâd dâhî Düzme Mustafa'yı Edirne hisârında bir burçda asa kodırdı. Pes Sultân Murâd Edirne'de tahta geçüb oturduğı hicretin sekiz yüz yigirmi beş [M.1422-23] yılında vâki' oldu. Meger kim Sultân Murâd'ın bir karındâşı vardı adına ânın dâhî Mustafa dirlerdi ol dâhî Anatoli'da hayli işler etdi ve çok il gün aldı. 'Âkıbet sürdi İzneğ'e geldi dâhî İzniğ'i tamâm kırk gün egirtti amma alımadı. Zîrâ kim Sultân Murâd içine âdem koymuşdı, tâ 'âkıbet İznik Beg'i Sultân Murâd'a âdem gönderdi hâli bildirdi. Eyle olsa Sultân Murâd dâhî beced haber gönderdikim eyitdi; *“Siz dâhî hisârı karındâşım, Mustafa Çelebi'ye virin. İnşallah üşde ben dâhî vardım, hemân bizden yana göz kulak dutadurun ve bizden yana olun. Ben varıcak bulayki karındâşım Mustafa Çelebi duymadın kal'a kapusın bize açıviresiz.”* deyü Sultân Murâd İznik Begi'ne haber gönderdi. Ol zamânda İznik Begi'ne Fîrûz Begoğlı Ali Beg dirlerdi, çünkim Sultân Murâd'dan İznik Begi Ali Beg'e bu asl-ı haber geldi. Andan sonra İznik Begi

(51b) Mustafa Çelebile andlaşdılar ve va'adeler eylediler kim Mustafa Çelebi hisâr erine ve gayrıya nesne demiye andan sonra İznik Begi kal'ayı virdi. Mustafa Çelebi dâhî kal'aya girüb ve karâr idüb epsem oturdu amma karındâşının gelmesinden haberi yoğdı. Şöyle gâfil oturmuşdı kendüye gurûr virmişdi, pes bu taraftan Sultân Murâd Edirne'den leşkerle cân atub hücûm idüb İzniğ'e geldi, andan İzniğ'in kapusın açıvirdiler. 'Ale's-sabâh Sultân Murâd'ın leşkeri kal'aya koyuldılar, Sultân Murâd hemân birkaç kulıla kendüsi taşrada kaldı. Bu taraftan Mustafa Çelebi kendünün halkıla gâfil olub yaturken Sultân Murâd leşkeri anları basa düşdüler.

Mustafa Çelebi halkının başı kıyusu oldu, kimin öldürdüler ve kimin dutdılar ve kimi kaçub virânlarda gizlendi. Meger kim Mustafa Çelebi'nin vezîri vardı, adına Taceddinoğlı dirlerdi andan bu Taceddin hamamda bulundu. Hamamdan çıkub gelürken Mihâloğlı'na buluşdı ve birbirine hamle etdiler, Taceddinoğlı Mihâloğlı'nı ol arada öldürdi. Dâhî kendüsi kaçdı bir virân kilisâ vardı anda gizlendi amma sonra Mihâloğlı'nın âdemleri Taceddinoğlı'nı arayı arayı ol

(52a) kilisâ içinde buldular dâhî pâre pâre kıldılar. Andan sonra Sultân Murâd'ın karındâşını diri dutub Sultân Murâd'a getürdüler andan Sultân Murâd dâhî Mustafa'nın kaydın görüb Bursa'da atası katında defn etdiler. Sultân Murâd yine Edirne'ye geldi ve Edirne'de karâr idüb oturdı. Meger kim Karâmânoğlı Sultân Murâd atası Sultân Muhammed'in vefâtın işitdi hemandem baş kaldırub Sultân Murâd'ı hiç adam saymıyub bu cânibe yürüdi ve Teke iline yürüdi kim vara Antaliyya'yı feth ide andan Teke ilinin bir begi oğlı vardı adına Osmân Çelebi dirlerdi. Pes ol dâhî bir taraftan yürüdi İstanuz dirler Antaliyya'nın yaylası vardır, bu Osmân Çelebi andan geldi ve kendüye uyanları anda cem' etdi ama Karâmânoğlı'na müntazır idikim ol dâhî gele Antaliyya üzerine bir yerden yürüyeler. Zîrâ kim Osmân Çelebi kendü yalnûz Antaliyya üzerine varmağa Osmânlıdan havf iderdi, andan ol Osmân Çelebi anda otururken hasta düşdi. Meger kim Sultân Muhammed'in dedesi kullarından bir benâm kişi vardı adına Fîrûz Beg dirlerdi. Sultân Muhammed Antaliyya'yı âna virmişdi amma bu Fîrûz Beg dâhî vefât etmişdi, bir oğlı vardı adına Hamza Beg dirlerdi Karahisâr'da sûbaşı idi. Bu Hamza Beg işitdikim atası Antaliyya'da vefât etdi, pes vardı Karahisâr'ı

(52b) bir yarar âdemisine ısmarladı ve kendüsi vardı, Antaliyya'ya girdi. Bu taraftan Hamza Beg'e haber geldikim; *“Üşde Karâmânoğlı üzerüne geliyor, dediler ve hem Tekeoğlı Osmân Çelebi dâhî bile İstanuz yaylasına geldi ve gayli leşker cem' etdi ki, üzerüne geldi, deyü hasta oldu yohsa şimdiye gin ol bundan gelürdi.”* dediler. Eyle olıcak Hamza Beg gördikim eger Tekeoğlı'na bir iş olmazsa cümle Teke ili âna uyarlar ve hem kendüye dâhî iş müşkil olur. Hamza Beg vardı, kendü halkı ile danışdı, eyitdi; *“Gelen Tekeoğlı'na Osmân Çelebi'ye halk ziyâde uymadın üzerin basa düşelüm bulaykı ele getiridin.”* dedi. Andan hisâr halkı Hamza Beg'e eyitdiler; *“Ey Beg sen şimdi şehirden taşra çıkmak revâ değildir. Zîrâ üşde Karâmânoğlı yakın geldi, nâ-gâh gele hisâra düşe, sen taşrada kalasın, Karâmânoğlı gele hisârı ala dâhî bir ad yavuzluğu ola.”* dediler. Çünkim hisâr halkı Hamza Beg'e hisârdan

çıkmağa vech görmediler Hamza Beg ider; “*Hele şimdi katı fırsat idiki Tekeoğluna bir itmeğe.*” dedi. Bu kez tedbîr ile etdiler kim Hamza Beg hisârda dura dâhî bir i’timâd etdüğü kişiye leşker koşa Tekeoğlu’nın üzerine göndüre. Pes Hamza Beg bir inandığı ve yarâr âdemisine

(53a) hayli leşker koşdı dâhî bu leşker Antaliyya’dan çıkub İstanoz’a geldiler. Hemandem Tekeoğlu’nın üzerine yürüdüler, göz açdırmadılar. Çünkim Tekeoğlu’nın halkı üzerlerine leşker geldüğün gördüler andan Osmân Çelebi’yi şöyle hasta döşeğinden kaldırdılar, ata bindirdiler ol gelen leşkerle uğraşmağa vardılar ve illâ fa’ide virmedi. Hamza Beg’ün halkı Tekeoğlu’nun halkın sıdılar ve Tekeoğlu Osmân Çelebi’yi anda öldürdüler ve her nesi varısa aldılar. Andan sonra Tekeoğlu’nun bir kız karındâşı vardı, ânı dâhî mâlıla ve esbâbıle alub hisâra getürdüler. Hamza Beg’ün halkı bu fethi idüb yine ahşama dek hisâra geldiler, bu taraftan ‘ale’s-sabâh Karmanoğlu geldi Antaliyya üzerine kondı. Amma Karmanoğlu Tekeoğlu’nun öldüğün işidecek gâyetde melûl oldı. Andan sonra Karâmânoğlu bıyurdı hisâra karşı toplar getürüb kurdular dâhî dökmeğe başladılar, pes Karâmânoğlu Antaliyya’ya tamâm altı ay egirtti. Altı aydan sonra Karâmân oğluna haber geldikim Sultân Murâd karındâşı Mustafa Çelebi’nin işin tamâm etdi ve Rûm tahtına geçdi, pâdişâh oldı ve hem; “*Leşker cem’ idüb üzerüne geliyor.*” dediler. Pes Karâmânoğlu bu haberi işidecek hemandem atlandı kim hisârı tolayı göre yürüyüşe niresi kolaydır. Andan bir yürüyüş

(53b) ide eger hisârı aldı hoş ve eger almadı geçe gide andan Karâmânoğlu hisârı tolayı gezerken meger kim hisâr üzerinde bir büyük top vardı hazır kurulmuş idi. Andan Karâmânoğlu ol topun düşüne geldi meger kim Karâmânoğlu kendü çadırı önünde ata bindüğü vaktin hisâr halkı ânı nişânlamışlardı. Zîrâ kim alaca ata binerdi çünkim Karâmânoğlu ol top önüne geldi, hemandem topa od degürüb atdılar amma top alaya irişemedi yere dokundı ve yerden taş sıçrayub Karâmânoğlu’nın böğrüne dokındı. Hemandem Karâmânoğlu atdan yıkıldı yere düşdi. Pes hisâr halkı Karâmânoğlu’nın öldüğün şundan bildiler kim ol alaca at alaydan çıkıdı dâhî çifte sala sala gitdi. Hemân ol arada Karâmânoğlu Hakk emrine vardı çünkim Karâmânoğlu Muhammed Beg öldi. Pes ânın iki oğlu kaldı birinin adı İbrâhîm Beg ve birinin adı Alâaddîn Beg idi, andan bu iki kardâş birbirine düşdi amma leşker İbrâhîm Beg’e yüz dutdılar. Alâaddîn ol hâli görüb kaçdı hisâra girdi amma bu taraftan İbrâhîm Beg atasının ölüsün urkudı. Bir ata urub ve esbâbı rahtı ve büngâhı yerinde koyub

kaçdılar, çünkim selâmet yakasına vardılar ve bir araya gelüb gördüler kim atasının ölüsün yüzünden ve başında olan deri hep çalı ve diken almış. Hemân

(54a) kuru kemük kalmış pes ol hâliyle yerlerine varub defn etdiler andan Antaliyya halkı gördüler kim Karâmânoğlu öldi ve leşkери sındı ve kaçdı. Pes anlar dâhî hisârdan çıkub ve ordu yerinde kalan esbâbı taraşlayub doyum oldular andan sonra Karâmânoğlın urub öldüren taşı zincirleyüb Antaliyya kapusunda asakodılar. Şimdi dâhî asılmış durur amma ol şehre gelen Karâmâniler ol asılmış taşı görececek hayli bârî incinürler bu bir ‘abes nesnedir bir taş bir âdeme dokunduğün âni zincirleyüb ve kapun asmak neye gerekdir, dirler ve ol şehrin halkı dâhî gelen Karâmânliya ol taşı gösterüb isti‘zâz iderler. Pes çünkim Hamza Beg bu fethi etdi andan Sultân Murâd Hân’a âdem gönderüb ve hem Karâmânoğlu’nı Alâaddîn Beg’i bile gönderdi ve hem Antaliyya’da olan mâcerâyı evvel âhirin kim oldise birbir Sultân Murâd’a bildirdi ve hem Karâmânoğlu’n topla urub nice öldürdüklerin tamâm bildirdi. Çünkim Sultân Murâd ol haberi işitdi, gâyetde şâd olub Hamza Beg’e âferin ve çok tahsînler etdi. Andan sonra Sultân Murâd Hamza Beg’e Teke ili sancâk virdi ve bıyurdı berâtın yazub gönderdiler nice yıllar tasarruf idüb yidi. Andan sonra Sultân Murâd Karâmânoğlu Ali Beg’e Sofya sancâğın

(54b) virdi, Karâmânoğlu Alâaddîn Beg Rûmili’nde kaldı. Âhire’l-emr Rûmili’nde vefât etdi amma Karâmânularda ‘ahd-u peymân ve and olmaz, Karâmânoğlu Muhammed Beg and sındığıçün gör ne vâki’ye uğradı. Sultân Muhammed’in eline girmişken öldürmege kıyamadı, yine elin günün virdi. ‘Âkıbet Karâmânoğlu Muhammed Beg yine ‘ahd sinub ‘âsî oldı meger kim Sultân Murâd zamânında Karâmânoğlu İbrâhîm Beg zebûn olub yedi yıla degin Sultân Murâdla barışub andlaşmışlardı ve nice kişiler araya bırağun güçle sulh etmişlerdi. Pes ehl-i vakt olmadın yine Karâmânoğlu İbrâhîm Beg ‘ahdı sıyub yağı oldı, andan ol yerin kâdîları ve ûlûları kim araya girüb ol vakt sulh etdirmişlerdi. Anlar eyitdiler; “*Hey beg yedi yıl degin and içün araya âdemler bırağun Osmânlıyla güçle barışdık, eyle olsa va‘ade tamâm olmadın yağı olub ‘ahd-u peymân simak eyü olmaz.*” dediler. Karâmânoğlu İbrâhîm Beg eyitdi; “*Ben ol vakt yıl dimedim yel didim, pes ol vakitden beru yedi yıl degül yüz bin yel geçdi ola.*” deyü bunlara cevâb virdi. İmdi Karâmânularda âdû ‘ahd olmaz helâl harâm olmaz ve hem Osmânlu ile dost olmaz ve dost olduğu takdîrce

(55a) dâhî fırsat buluncadır. Heman ve hem görmezmissin kim bu yerde dört beş atadan kalmışlardır dâhî yine kendü yerlüsünün nisbetin komaz nicesi bu yerlere geldiler cemzilik ile bu yerde mal-ı rızk essi oldular. Yine kendü yerlerin uğurlar niçün anuniçün kim bundağı kâr u kesibleri helâl olub ve andağı harâm olduğıçün yine ol harâma cân virirler ve bulsalar bunda olan mâl-ı mülki koyalardı. Varub anda harâmlık idüb cemzi olalardı görmezmissin bir mahâlde bir Karâmânlu olsa neylerse eyler elbetde bir ol cürumluğla ya mahâlde kethüdâsı olur ve eger kethüdâlık eline girmezse bârî fikeh olur veyâhûd sûbaşılar ile âşinâ olur. Hele bir devletsüzlükden hâli olmaz veya muhtesibler ile âşinâ olur veyâhûd gammâzdır. Andan sonra gerekse yüz kişi bir arada olsa kimseye söz degürmezler andan sonra dünyâda ne kadar gammâz varısa heman kendular tâyifesindedür. Karâmânogullarına şol kadar kim hâller gelmişdir hiçbir Karâmânludan işitdünüzmi kim Osmânlu elinde Karâmânlu zebûn oldu veya Osmânlu yigittir diye. Öldürürlerse bu asıl sözi dimezler, Osmânlu anları sır kovar kaçarlar giderler. Yine öğünmesin komazlar ve hem ânı gör kim lafla bir yermi bulmazlar ve eger Osmânlıyı kâfir sırsa âna dâhî sevinürler ‘aceb budur kim kendü mikdârın bilür ta’ife değildir.

(55b) Râvîler şöyle rivâyet iderlerkim Sultân Murâd Edirne’de otururken andan Eflâk begi olan Tırakol Voyvoda Tuna’yı geçüb Rûmili’ne gelüb hayli hadesler idüb il gün yakub yine dönüb kendi iline gitdi. Pes bu taraftan Murâd’a haber geldikim; “*Tırakol Voyvoda Rûmili’ne geçdi ve çok il gün yakub yine çıkdi gitdi.*” dediler. Andan Sultân Murâd dâhî leşker cem’ idüb Edirne’den kalkub geldi Tuna kenârında kondı ve Eflâk memleketine akın virüb Eflâk vilâyetin gâret etdiler. Andan sonra Sultân Murâd yine gelüb anda karâr etdi oturdı, hicretin sekiz yüz yigirmi altı [M. 1422-23] yılında vâki’ oldu. Andan sonra Sultân Murâd Anadolu’ya geçüb İzmiroğlın kovub ve Menteşe ve Aydın ve Saruhân ve Hamid illerin feth etdi, hicretin sekiz yüz yigirmi yedi [M. 1423-24] yılında vâki’ oldu. Andan Sultân Murâd ol vilâyetlerden dönüb yine Edirne’ye gelüb karâr etdi ve İsfendiyâr kızın dileyüb ve alub ‘âlî düğünler idüb helâl idindi, hicretin sekiz yüz yigirmi sekiz [M. 1424-25] yılında vâki’ oldu. Andan sonra Sultân Murâd Lazili’ne sefer idüb Koca Despotı kovub ilin günün aldı ve hem ol yılda Sultân Murâd İzmiroğlı üzere leşker gönderdi. Zîrâ kim İzmiroğlı tamâm Aydın iline beg

(56a) olmuşdı ve hem Aydın ilin İzmiroğlı tamâm Osmân eliyle bedel tutardı. Pes Sultân Murâd İzmiroğlı üzere leşkere gönderecek ol dâhî kendüye mağrûr olub

bu gelen leşkere mukâbil olub çok cenk etdi. ‘Âkıbet Hakk Te‘âlâ fırsatı Osmânlıya virdi, İzmiroğlunu sıdılar. İzmiroğlı kaçdı, Mesture’ye girdi, bu Mesture kal‘ası gâyetde sarp kal‘a idi. Pes Sultân Murâd’ın leşkeri dâhî ol kal‘anın üzerine düşdüler ve kal‘ayı egirde dururken abansuzdan İzmiroğlı yalnız bir ata binmiş kal‘adan çıkdı. Dâhî bütün leşkeri yarub kaçdı hiç kimesne âna karşı varmadı. Andan İzmiroğlı kaçub doğru Karâmânoğlı’na vardı ve Karâmânoğlı’na tazarru‘lar idüb yardım diledi ve çok ibrâmlar ide gördi amma Karamoğlı âna yardım virmedi. Pes çünkim İzmiroğlu’na Karâmânoğlı yardım vermeyecek andan İzmiroğlı yine döndi Mesture kal‘asına geldi. Leşker gâfil iken İzmiroğlı yine kal‘aya girdi Zîrâ kim bu İzmiroğlı gâyetde bahâdır er idi. Bu taraftan Sultân Murâd’ın leşkeri nice zamân kal‘ayı egirttiler, hikâyet çokdur ve illâ bu maksûd değildir. Âhire’l-emr İzmiroğlı’nı ve kendünün

(56b) bir oğlı varıdı fırsatla anları ele getürdüler, oğlıyla kendüyi helâk etdiler. Miskin İzmiroğlı Osmânlıyı begenmezdi ve Osmânlıya tavuşan deyü ad komışdı ve kendülere kurt didirdi ve kendü oğlunun adını Kurt Hasan komışdı. Pes İzmiroğlı ve kendü oğlı ikisi bile helâk oldular, hicretin sekiz yüz yigirmi tokuz [M. 1425-26] yılında vâki‘ oldı. Sultân Murâd’ın leşkeri İzmiroğlı’nı helâk idecek, andan yine Edirne’ye gelüb Sultân Murâd Hân’a kavuşdular. Sultân Murâd Hân dâhî Edirne’de karâr etdi ve yine Lazili’ne akın virdi, hicretin sekiz yüz tamâm otuz [M. 1426-27] yılında vâki‘ oldı. Andan sonra Sultân Murâd Hân Cân adasın ve Güvercinliği ve Lazilin müsehher idüb kal‘aların aldılar ve hem ol yıl içinde Yürinc Pâşâ Cenge vilâyetin feth etdi, hicretin sekiz yüz otuz bir [M. 1427-28] yılında vâki‘ oldı. Andan sonra Sultân Murâd Edirne’den kalkub sefer idüb Yuvan illerin ve kal‘aların feth etdi ve yine gelüb Edirne’de karâr idüb oturdı, hicretin sekiz yüz otuz iki [M. 1428-29] yılında vâki‘ oldı. Andan sonra Sultân Murâd sefer etmiyüb Edirne’de oturdı ve ol yıl içinde Sultân Muhammed vücûda geldi, hicretin sekiz yüz otuz dört [M. 1430-31] yılında vâki‘ oldı. Andan evvel bahar olduğunleyin, Sultân Murâd Hân Çuka yaylasına çıkdı ve yeni akça

(57a) getürdi, hicretin sekiz yüz otuz beş [M. 1431-32] yılında vâki‘ oldı ve bu yılda ikindü vaktinde gün dutuldu. Gice gibi karanuluk oldı ve hem ol yılda kuyruklu yılduz toğdı ve Evrenos Beg’ün oğlı Ali Beg Ungurus vilâyetine varub akın eyliyüb ve gelmiyüb Ali Beg’e şikest vâki‘ oldı, hicretin sekiz yüz otuz altı [M. 1432-33] yılında vâki‘ oldı. Andan sonra Sultân Murâd beglerbegi Sinân Beg ve uç

beglerin İshâk Beg ve Tûrhân Beg ve kalan begler cem' olub bu begleri Arnavud vilâyetine gönderdi. Anlar dâhî varub Arnavud vilâyetin feth idüb geldiler, hicretin sekiz yüz otuz yedi [M. 1433-34] yılında vâki' oldı. Andan sonra Sultân Murâd Karâmân'a 'azm idüb Karâmânoglı İbrâhîm Beg'le cenk ve muhârebe idüb andan Sultân Murâd Akşehir'i ve Begşehir'in alub sonra Sultân Murâd İbrâhîm Beg'le sulh idüb Sultân Murâd dâhî Edirne'ye gelüb karâr etdi, hicretin sekiz yüz kırk tamâm [M. 1436-37] yılında vâki' oldı. Andan sonra Sultân Murâd Edirne'de yeni câmi'ye bünyâd urub Ungurus vilâyetine sefer idüb ve Tuna'yı geçüb ve Ungurus'un altı pâre kal'aların alub feth etdi ve yine Edirne'ye geldi, hicretin sekiz yüz kırk bir [M. 1437-38]

(57b) yılında vâki' oldı. Andan sonra Sultân Murâd Hân sefer etmiyüb oğulları Sultân Alâaddînle Sultân Muhammed'i sünnet eyliyüb âli düğünler eyledi ve sonra Sultân Murâd Semendire üzerine düşüb Semendire'yi feht etdi, hicretin sekiz yüz kırk iki [M. 1438-39] yılında vâki' oldı. Andan sonra Sultân Murâd Belğırad'a düşüb almıyub ve girü dönüb gelüb Novabirde hisârın ve ba'zı iller feth etdi, hicretin sekiz yüz kırk üç [M. 1439-40] yılında vâki' oldı. Pes ol yıl Sultân Murâd sefer etmiyüb Edirne'de karâr idüb oturdu. Andan Sultân Murâd Mezîd Beg'i akına gönderdi, Eflâk ilinden geçüb Ungurus vilâyetine varub ve râst gelmiyüb Mezîd Beg'e şikest vâki' oldı, hicretin sekiz yüz kırk beş [M. 1441-42] yılında vâki' oldı. Def'a Sultân Murâd beglerbegi Şahâbeddîn Pâşâ Rûmili çerisiyle ve akıncısıyla ve yeniçerisiyle Eflâk'dan geçüb ve Ungurus vilâyetine varub ve akıncılar perâkende olub ve beglerbegi Şahâbeddîn Pâşâ halvet kalub ve Yankopolid hücûm idüb Müslümânlar 'ale'l-gâfile şikest vâki' oldı, hicretin sekiz yüz kırk altı [M. 1442-43] yılında vâki' oldı. Andan sonra Karâmânoglı İbrâhîm Beg hücûm idüb Anadolu

(58a) vilâyetin tefrika olub ve Sultân Murâd Hân'a haber olub pes Sultân Murâd dâhî Anadolu'ya oğlı Alâaddîn Amasiyye çerisiyle Karâmânoglı üzerine gönderüb amma Karâmânoglı Sultân Alâaddîn'e karşı duramıyub kaçub taşâ girdi ve sonra Karâmânoglı Sultân Alâaddînle sulh idüb barışdılar. Andan Sultân Alâaddîn yine dönüb Amasiyye'ye geldi, andan sonra Sultân Alâaddîn Amasiye'de vefât etdi. Çünkim Sultân Murâd'a Sultân Alâaddîn'in mâtem haberi geldi. Pes Sultân Murâd Sultân Alâaddîn'in mâtem içinde iken bu taraftan Ungurus kralı ve Yankopolid leşker cem' idüb ve Lazoglı Koca despot önlerine düşüb gelüb İzladi Derbendi'nde Rûmili Beglerbegisi Kâsım Rûmili çerisiyle ve Turhân Beg akıncıyla varub buluşub

kâfir ile cenk iyliyüb amma Turhân Beg yoldâşlık etmiyüb Kâsım Pâşâ'ya şikest vâki' oldı sinub kaçdı ve kâfir leşkeri ardın sürüb geldi. Sofya'yı oda urub harâb iylediler andan Sultân Murâd'a haber olub Sultân Murâd dâhî Edirne'den göçüb varub kapu halkile ve Rûmili ve Anadolu 'azabile İzladi'de zemheri vaktinde kâfir ile buluşub cenk idüb muhârebeler etdiler. 'Âkıbet kâfir çerisini sıyub ve kaçub gitdikden sonra Sultân Murâd ardlarınca

(58b) çeri gönderüb Rûmili çerisin Turhân Beg'e koşdı ve Anadolu çerisin koşub Anadolu'da bir beg vardı adına Bâlabân Pâşâ dirlerdi. Anadolu'yı ana koşdılar, andan kâfiri ardından yetdiler Niş dirler bir su kenârında kâfir ile cenk idüb âhire'l-emr kâfir perâkende olub kaçub giderken andan bu begler dânişik idüb, kâfirin ardın basalum, dediler. Dâhî kâfiri ardından yetüb kılıç urdular hemânkim Anadolu çerisi kâfir ile buluşduğı gibi Turhân Beg Rûmili çerisile döndi kaçdı. Pes Rûmili'nin kaçduğın kâfir görecek Anadolu üzerine muhkem ziyâde galebe etdiler. 'Âkıbet Anadolu leşkerin kâfir sıdı ve Halîl Pâşâ karındâşı Mahmûd Çelebi'yi anda dutuldu ve ol arada hayli şikest vâki' oldı. Rûmillünün kalpluğı uçundan eger Turhân Beg kaçub gitmese İzladi Derbedi'nde bir kâfir kurtulmazdı. Turhân Beg Rûmillüye eyitdi; "*Bir avuç kâfir kaldı anları dâhî kırın andan sonra varın çiftinüz sürün.*" dedi. Pes ol sebebden ve ol sözden ötüri Turhân Beg'i habs etdiler ve sonra Sultân Murâd'dan Turhân Beg'i dilek etdiler, yine azâd itdi. Sonra Sultân Murâd ol aradan dönüb Edirne'ye geldi ve Lazoğlıyla barışub

(59a) Sultân Murâd ol aradan dönüb Edirne'ye geldi ve Lazoğlıyla barışub Sultân Murâd Lazoğlı'nın ilin vilâyetin ve kal'aların virüb birbiriyle barışdılar. Bundan sonra Karâmânoğlı İbrâhîm Beg hücum idüb Anadolu vilâyetin karış murış idüb Sultân Murâd andan yine Anadolu'ya geçüb kapu halkı ve Anadolu çerisiyle varub ve Karâmânoğlı karşı durmiyub kaçub gitdi. Sonra Karâmânoğlı 'âciz kalub efzale'l-'ulemâ ve efzale Saru Yakûb 'azîzi Sultân Murâd'a gönderüb sulh idüb barışdılar. Amma ol vaktin kim kâfir bu yakadan yürüyüb Karâmânoğlı dâhî ol taraftan yürüyecek olmuş imiş ve hem Karâmânoğlı kâfir ile bir olmuş imiş ki Sultân Murâd'ı ve İslâm leşkerin aradan götüreler. Amma Hakk Te'âlâ fırsat virmiyüb işleri ve tedbîrleri râst gelmedi sonra Karâmânoğlı'nun bir masharası vardı birgün Karâmânoğlı'na eyitmişki; "*Ey Beg eyü fikir idüb ve hem eyü vardunuz. Bu Osmânlunun üzerine yürüdüünüz.*" dedi. Karâmânoğlı eyitdi; "*Bre mashara niçün böyle dirsın?*" dedi. Mashara eyitdi; "*Sultânım bu taraftan siz yürün ve ol taraftan*

Yanko karındâşınız yürüsün Müslümânlığı bulayını ortadan götüridünüz olamı?” dedi. Ya‘ni maksûd budur kim Karâmânlu şunun gibi tayfadır kim ol vakitte

(59b) kâfire elçi gönderüb kâfir ile bir olub kasd itdikim Müslümânlığı kâfir elinde helâk ideler. Kâfire nüsibet idenin hod hâli ma‘lûmdur pes bundan sonra Sultân Murâd Hân yeniçeriye ve gayrı ta‘ifeye destûr virdi ve kendü pâdişâhlığın terk idüb andan varub Manisâ‘da karâr idüb otura ve oğlu Sultân Muhammed‘i tahta geçürdi. Halîl Pâşâ Sultân Muhammed‘e vezîr olub ve Mevlânâ Hüsrev kâdiasker olub Sultân Muhammed tahta geçdi. Oturduğı vakit hicretin sekiz yüz kırk yedi [M. 1443-44] yılında vâki‘ oldı def‘a kıral la‘in ve Yankopolid hücûm idüb Ungurus ve Sas ve Alaman ve Çih ve Latin ve Bosna ve Polya ve Eflâk ve Frenk. Bu cümle kâfir begleri ittifâk idüb cümlesi kıral mel‘ûnun yanına cem‘ olmuşlardı ve bunca çeriler yetmiş seksen bin çeri cem‘olub ve nice bin top ‘arabaları büyük toplar çekub ve ol kâfir çerileri gömgök demüre gark olub. Bunun gibi heybetle gelüb Belgrad‘dan ve Severin‘den geçüb gelüb Madira ve Şumlı vilâyetlerin harâb idüb andan gelüb Nigubolı‘yı ve Puruvâdi‘yi hisâr idüb ve alımıyub ‘âciz kaldılar. Meger kim Nigubolı sancâğı begi Fîrûz Begoğlı Muhammed Beg evvela nice

(60a) hâzır çerile kâfirin bir tarafın basub çok kâfir helâk etdi. Zırhlu ve cebelü çok kâfir dutub Edirne‘ye geldi amma bu taraftan Sultân Murâd‘a haber olub ve begler Sultân Murâd‘ın üzerine dönüb Sultân Murâd dâhî gelmiyüb; “*Begünüz andadır varun uğraşın!*” deyü begler eyitdiler; “*Biz sensüz kâfire karşı varmazuz, bizim sensin yüzi sevîmiz. Elbetde sen bizimle bile olmak gereksin.*” dediler. Dâhî Sultân Murâd‘a ikdâm etdiler andan Sultân nâ-çâr olub mâyirinden kaldırdılar. Manisâ‘dan Gelibolı‘ya geldi amma Efrence ma‘lûm deniz yüzine mübâlağa gemiler göndermişdi. Ol gemiler deryâ yüzinden gelüb Sultân Murâd‘ı Gelibolı‘dan geçirmiyüb ‘âkıbet Sultân Murâd Gelibolı‘dan gidüb gelüb Galata tarafında Yeni hisâr düşende bir Frenk gemisiyle Rûmili‘ne geçüb Anadolu çerisiyle göçüb Edirne‘ye gelidururken anda ol Fîrûz Begoğlı Muhammed Beg dutduğı cebelü kâfirleri Sultân Murâd‘a karşı gönderdi. Pes Sultân Murâd dâhî bu fethi fâl ve yevm dutub işimiz râstdır diyüb Hakk Te‘âlâ‘nın ‘inâyetine sığınub çok çok şükürler bârî Te‘âlâ‘ya kalub dâhî niyyet-i gazâyâ bel bağıyub bunca yeniçerile ve Rûmili ve Anadolu çerisile ve akıncı ve ‘azab ve serehûr çıkarub

(60b) etrâf ‘âleme nâme perâkende kalub nefîr-i ‘âmdır deyü ehl-i İslâm dâhî gayret idüb Sultân Murâd yanına cem‘ olub toğru Varna’ya varub Ungurus mel‘ûnun üzerine yürüdi. Andan Sultân Murâd Hân Ungurus mel‘ûnla Varna’da buluşub ‘azîm cenk olub toplar ve tüfekler ve zenberekler kazâ yağmurı gibi tarafından birbir üzerin atılıb. Andan kral la‘in orta göğüsde durub ve Yankopolid sağ tarafdın yürüyüb ve Karamihâl mel‘ûn sol tarafdın yürüyüb Sultân Murâd üzerine hücum etdiler. Dâhî Sultân Murâd leşkerinin iki kolın getürdiler amma Anadolu çerisi kâfir ile muhkem dutuşdular gâyet ‘azîm cenk oldu. Ol arada Anadolu beglerbegisi şehîd etdiler rahmetullahi ‘aleyh çünkim Anadolu leşkeri beglerbegi düşdüğün gördiler tağıldılar. Andan Rûmili çerisi akıncısı Anadolu’nın tağılduğün görececek anlar dâhî kaçdılar. Pes çünkim Sultân Murâd bu hâli gördi andan yüzün göğe dutub Hakk Te‘âlâ’ya çok çok tazarru‘lar idüb eyitdi; *“İlahi bu def‘a dâhî İslâm dinine sen ‘inâyet eyle kuvvet ve nusret vir. Muhammed Mustafa efzale’s-salavât ve ekmele’t-tehiyyâtdır. Ânın yüzü suyuna ve ânın nûrı hakkıçün İslâm dinine sen ‘inâyet kıl, bi hakk lâ ilahe illâllah*

(61a) *Muhammed resûlullah.*” dedi. Dâhî Sultân Murâd bu zârlıkları kılıb Hakk Te‘âlâ’ya çok niyâz eyledi. Pes Sultân Murâd’ın du‘ası hemandem kabûl ve müstecâb olub Hazreti Risâlet’in sallallahî ‘aleyhi vesellem mucizâtı berekâtında Hakk Te‘âlâ İslâm leşkerine nusret virüb kral mel‘ûnun gönlüne vesvese gâlib olub ve mağrûr olub. Sultân Murâd’ın üzerine yürüyüb andan mağrûrluğundan ve cabbârlığından ol kral mel‘ûn kendüyi bahâdır sınıb hemân yalnız bu leşkeri târumâr edin deyü kendüyi Sultân Murâd leşkerine urdı. Hakkın ‘inâyeti irişüb kral mel‘ûnun altında atı sürçdi, hemandem kral la‘in yüzü üzerine düşdi. Zîr-u zeber oldu hemandem ol arada iki yeniçeri hâzır bulundu. Bir ne Koca Hızır dirlerdi gâyet bahâdır erlerden idi ve andan gayrı bahâdırlar dâhî hazır bulunub def‘i kralın başını kesdiler. Dâhî Sultân Murâd’a getürdiler andan Sultân Murâd kralın başını görüb Hakk Te‘âlâ’ya çok şükürler idüb kralın başını gönderesin çün yukarı kaldırdılar ve dört yana münâdî kıldılar. *“İşbu baş kralın başıdır.”* deyü bu mecmu‘ tağılan çeri kralın başı iduğün bilüb andan yine Sultân Murâd’ın yanına cem‘ oldılar. Çünkim kâfir çerisi kralın

(61b) düşdüğün gördiler, andan varub Yanko la‘ine haber virdiler, Yanko la‘in çün ol hâli gördi çeri tağılmağa komadı. Ba‘zılar iderler Yanko la‘in gördikim kâfir çerisi tağılmak ister andan Yanko la‘in kâfirlere eyitdi; *“Bre biz bunda kral için gelmedik dinimiz için geldik.”* dedi. Dâhî ol çeri yine durgutdı andan Yanko la‘in

yine İslâm üzerine hamle kıldı amma Yanko la'in gördikim kaçan Müslümân çerisi Sultân Murâd katına yine cem' olub çokladılar. Andan Yanko la'inin başı kıyusu oldu kaçdı gitdi çünkim kâfir çerisi Yankopolid'in kaçduğı gördiler kendüler dâhî yüz kaçmağa dutdılar. Andan İslâm leşkeri kâfirin kaçduğın görecek Müslümânlar dâhî her taraftan kova gitdiler ve ne kadar kim İslâm çerisi tağılmış varise yine cem' olub kâfir komağa gitdiler. Andan sonra Sultân Murâd yeniçeri ve 'azab ve girü kalan hâzır çerile kâfirin 'arabası üzerine geldiler hayli cenk eylediler. 'Âkıbet gâziler 'arabayı dâhî yağma kıldılar gâyet doyum oldular andan sonra ûlûlar ve begler gelüb Sultân Murâd'a gazân mübârek olsun deyüb mübârek bâd dediler ve uğraşdan sonra üç gün uğraş yerinde durdular dördüncü gün olıcak Sultân Murâd göçüb Edirne'ye geldi, hicretin sekiz yüz kırk sekiz [M. 1444-45]

(62a) yılında vâki' oldu. Andan sonra Sultân Murâd Edirne'de birkaç gün durub yine begliğin terk idüb Sultân Muhammed'i tahta geçürüb istiklâli tahtı Sultân Muhammed'e ısmarladı gitdü Manisâ'ya varub oturdu andan Sultân Muhammed Edirne'de yeni akçe kestürdi, hicretin sekiz yüz kırk tokuz [M. 1445-46] yılında vâki' oldu. Pes Sultân Muhammed pâdişâh oldu hükm-i hükûmet eyledi amma ol yıl içinde Edirne şehri oda yandı helâk oldu. Andan sonra yeniçeri baş kaldırub Buçuk Depe'si evsatına çıkdılar dâhî şehir halkına velvele düşdi. Andan Hâdım Pâşâ'yı öldürmek istediler Hâdım Pâşâ kaçub Sultân Muhammed sarâyına düşdi. Âhire'l-emr Sultân Muhammed yeniçerinin buçuğur akçe 'ulûfelerin arturub yeniçeri sâkin oldu. Andan sonra Halil Pâşâ gayrı vezîrler ile ittifâk idüb Sultân Murâd'ı yine tahta geçürdiler ve Sultân Muhammed'i Manisâ'ya gönderdiler. Andan Sultân Murâd tahta geçicek evvel bahâdır olduğınleyin Mora'ya leşker çeküb sefer idüb varub Germe'yi alub ve Mora vilâyetlerin feth idüb harâca kesüb andan gelüb Edirne'de karâr etdi, hicretin sekiz yüz elli tamâm [M. 1446-47] yılında vâki' oldu. Amma ol yıl içinde Sultân Murâd sefer etmiyüb Edirne'de karâr etdi ve Sultân Bâyezîd İbn-i

(62b) Muhammed Hân vücûda geldi, hicretin sekiz yüz elli birinci [M. 1447-48] yılında vâki' oldu. Andan sonra Sultân Murâd Yuvan İli'ne ve Arnavud vilâyetlerine sefer idüb Kocacuk hisârın feth etdi. Ve iki pâre kal'a dâhî alub ve Yuvan ilin yağma ve tâlân idüb ve Arnavud Begi İskenderi vilâyetinden kaçurub ve ol vilâyeti alub kilisâların yıkub yerlerine mescidler yapub ehl-i İslâm ol vilâyetde şevket dutub dururken. Pes bu esnâdan haber geldikim; "*Sultân Murâd'a Yankopolid Ungurus'da kendüyi kıral yerinde kıyub hücum idüb Ungurus ve Sas ve Alaman ve*

Çih ve Latin ve Bosna ve Eflâk çerisi ittifâk idüb ve bî-nihâyet leşker cem' idüb Belgrad'dan ve Kufu'ndan geçüb geliyor.” dediler. Pes Sultân Murâd bu haberi işidecek andan Arnavud'dan çıkub gelüb Sofya'da karâr idüb oturdu. Ve etrâf 'âleme nâmeler perâkende kalub Anadolu çerisin ve Rûmilinde çeriler cem' idüb on bin 'azab ve andan gayrı cümle memleketden serhor çıkarub ve sâyir halk dâhî gazâyı ekberdir ve nefir-i 'âmedir deyu bunca leşkerler cem' olub Sultân Murâd katına geldiler. Toplar tüfekler ve zenberekler ve kaltanlar her neki cenk aleti varısa ve çeri yarâğıla ne ki varısa hâzır

(63a) idüb şöyle müheyya durdular. Ve bu seferde Sultân Muhammed bile idi amma bu tarafda Eflâk çerisi kasd idüb Nigübolı üzerine geçüb ol tarafı yakmak isteyüb geçdi. Andan ol ucun begleri Firuz Begoğlı Muhammed Beg ve Hasan Beg Eflâk çerisinin ardın basub ve çok kâfir kırub helâk etdiler. Ol gâziler Eflâk gazâsın idüb andan Sultân Murâd'a ol beşâret haberin bildirdiler, andan Sultân Murâd ol beşâret haberile elli altmış bin çeri cem' idüb ve kâfirin ardın sürüb Kosova'da irişüb Sultân Murâd Yanko ile Kosova'da birbirine karşı durub cenk-i cidâl etdiler. Birgün ve bir gice birbirine karşı toplar ve tüfekler ve zenberekler ecel yağmuru gibi ol iki çerinin üzerine yağub 'azîm cenk etdiler. Ol def'a Yanko la'in Müslümânların iki tarafına yürüyüb Sultân Murâd'ın iki kolın Anadolu ve Rûmili çerisin getürüb sağ sol sinub Sultân Murâd yalnız kaldı. Yeniçeri ve 'azab önlerinde kalkanlar cendler toplar ve tüfekler iki taraftan yağmur gibi yoğdı. Şöyle cenk oldukim vasf olmaz ve illâ Sultân Murâd şöyle muhkem durdikim ne kadar cehd etdiler, kâfir çerisi Sultân Murâd'ı yerinden depretmediler. Andan sonra İslâm çerisi gördikim kâfirler gömgök demüre gark olmuşlar, ehl-i İslâmı târumâr etdiler. Pes gâziler gördiler kim

(63b) kendülerini kâfir sıdı ve demüre karşı varmak olmaz andan gâziler kâfirin önünden iki taraf olub önlerinden savuldular. Hemandem kâfirler geçdüğü sâ'atde gâziler bu kâfirin ardına girüb kılıç koydılar kâfirler Müslümânların ol heybetin görecek andan ol ardlarında olan kâfirler önündeki kâfiri basdılar kâfirlerin atları çıplağdı. Gâziler kimin segirleyüb ve kimin kılıcıla soğulurlardı. Andan kâfirler birbirin at ayağı altına aldılar kâfirin yine gerüsine dönmeğe mecâlleri olmadı. Hemandem yüz kaçmağa dutdular, çünkim İslâm leşkeri kâfiri ol hâlde görecek andan ol kaçan Müslümânlar dâhî etrâfdan cem' olub kâfirlerin üzerine düşüb ahşama degin cenk etdiler. Pes kâfirlerin kırılanı kırıldı kırılmayanı yine 'arabaya girdiler, yabana kaçdılar. Andan Müslümânlar kâfirlerin ardlarına girdiler amma

kâfirlerin atları kaldı, kâfirler ‘âciz olub yayan oldular. Ol yerde bir büyük köy vardı ol yayan kâfirler ol köyün evlerine koyuldular ve kapuların muhkem pirketdiler. Müslümânlar dâhî ol köyü oda urdılar ol gice ol ovanın içi gündüz gibi oldu andan sonra gâzîler ‘arabayı ortaya aldılar ahşamdan sabaha degin birbirine toplar ve tüfekler

(64a) urdular. ‘Âkıbet Yanko la‘in gördikim hâl ayırksı oldu pes kâfirlere ol eyledi, eyitdi; “*Siz yerlü yerünüzde durun varayın Türk’ün ardına geçin pes siz Türk’ün önünden ve ben ardından Türk’i kıralum.*” dedi. Dâhî evvelki kendüye tâbi‘ idi oldu kaçdı andan sonra ‘arabada olan kâfirler sabâha degin cenk etdiler çünküm sabâh oldu. Kâfirler gördüler kim içlerinde Yanko lain yok taşrada dâhî bulurmuz. İslâm leşkeri ‘arabayı ortaya almışlar hemandem kâfirlerin başı kıyusu oldu. Pes kaçmak ardınca oldılar andan Müslümânlar kâfirleri komağa başladılar ‘arabası aldılar ve ‘araba içinde olanlar kılıçdan geçürdüler ve kimin esir etdiler ve birkaç bânları dutub Sultân Murâd’a getürdüler ve getürdükleri bânların birine Kara Mihâl’i Sultân Murâd âzâd eyledi. Andan sonra begler ve vezîrler Sultân Murâd’a gelüb gazân mübarek olsun deyüb elin öpdüler. Andan sonra Sultân Murâd ol kâfirlerin kırğunun temâşâ etdi ol ova şöyle mübâlağa demet gibi olub birbirinin üzerine düşüb ve kırılıb yaturlar. Andan Azab Beg dirlerdi ak sakallu eski begdi ana Sultân Murâd ider; “*Ey Azab Beg göre bu kırılan kâfirlerin içinde hiçbir ak sakallu kişi varmıdır?*” dedi. Azab Beg eyitdi; “*Ey Sultânım anların dâhî*

(64b) *anuniçün bu hâl başlarına geldi, eger bunların içinde eski iş görmüş adamlar olsa bu hâle uğramazlardı.*” dedi. Hicretin sekiz yüz elli iki [M. 1448-49] yılında vâki‘ oldu. Amma ol taraftan Yanko la‘in çün kendüye te‘allük olanları alub kaçdı yolca giderken Lazoğlı Despot Yanko’ya arkurı âdem gönderüb Yankoyı Semendere’ye getürdi ya‘ni Yanko’yı ziyâfet idüb ‘izzet eyleye. Pes Yanko dâhî Semendere’ye varub Despot Yanko’yı hoş görüb ve birkaç gün Yanko anda durdı andan bu taraftan Müslümânlar begleri Yanko Semendere’ye girdüğinden haberdâr olub Sultân Murâd’a didilerkim; “*Yanko la‘in Semendereye varmış, düşmüş imdi siz dâhî despotun üzerine dönün Yanko’yı isten.*” dediler. Andan Sultân Murâd eyitdi; “*Ey begler ancalayn bir hoyrâd kâfirden ‘âcizmisiz kim şimdi bezânî diliyüb bir zebûn kâfiri alub depeleyevüz kaşki birkaç ânın gibi kâfir Polid olsa karşı karşı gelseler cenk olub gâzîler doyum olsalar.*” dedi. Amma ol taraftan Yanko dâhî Semendere’den çıkub yine kendü iline vardı. Andan Yanko Lazoğlı sepota haber

gönderdi, eyitdi; “*Sen beni hile ile Semendere’ye ilettdin, koydun eger Türk beni senden istese sen beni Türk’e*

(65a) *virirdin.*” deyü. Yanko la‘in Lazoğlu’na adâvet bağılyub Lazoğlu’nun üzerine hayli dolaşdı amma Lazoğlu’nın hod kasd degül idikim Yanko’yı Türk’e vire hemân maksûdı âni bir ziyâfet etmek idi. Andan Sultân Murâd Kosova’dan dönüb yine Edirne’ye gelüb karâr etdi ve ol yıl sefer eylemedi. Amma gelecek yıl Sultân Murâd sefer eyleyüb varub Yirgöğü hisârın yaptırdı ve Eflâk iline akın virdi ve hem Tırakoloğlu Kazıklı atası yerine beg dikediler. Andan sonra Sultân Murâd gelüb Edirne’de karâr etdi, hicretin sekiz yüz elli üç [M. 1449-50] yılında vâki‘ oldı. Def‘a Sultân Murâd Arnavu’da sefer eyledi Akça hisâra düşdi toplar ile egirtti kara yer eyledi. Umardı kim kâfirler kendüler vireler virmediler. Kış dâhî geldi andan begler yürüyüş idelüm, dediler. Sultân Murâd eyitdi; “*Ey begler yürüyüş eyleyecek çok âdem helâk olur, ben hod bir yigidi elli bunun gibi kal‘aya virmezim.*” dedi. Dâhî üzerinden geçüb gitdi Edirne’ye geldi andan ol kış içinde Tulgadiroğlu’nun kızını Sultân Muhammed’e alıvirdi, hicretin sekiz yüz elli dört [M. 1450-51] yılında vâki‘ oldı. Pes andan sonra Sultân Murâd merhûm muharrem ayının onunda cehârşenbe gün nakl eyleyüb Allah emrine vâsıl oldı rahmetullahu

(65b) rahmete vâsi‘ate. Pes Sultân Murâd merhûm otuz yıl beglik etdi, andan âhirete nakl etdi, hicretin sekiz yüz elli beş [M. 12 Şubat 1451] yılında vâki‘ oldı. Pes Sultân Muhammed dâhî geçüb muharrem ayının on altısında pâdişâh oldı andan Karâmânoğlu hücûm idüb hayli iller urdı. Pes Sultân Muhammed dâhî bu taraftan yürüyüb Karâmânoğlu’nın üzerine vardı. ‘Âkıbet Karâmânoğlu İbrâhîm Beg Sultân Muhammed’i karşılayub oraya âdemler bırağub sulh etdiler. Andan Sultân Muhammed yine dönüb Edirne’ye geldi dâhî Tunca kenârında bir ‘âlî sarây yaptırdı bu dâhî hicretin sekiz yüz elli beş [M. 1451-52] yılında vâki‘ oldı rahmete rabbihi âyeti cümle hesâb etsin. Bu târîh olur andan sonra Sultân Muhammed sefer eyledi Kostantiye katında Boğazkesen hisârını bünyâd eyledi hicretin sekiz yüz elli altı [M. 1452-53] yılında vâki‘ oldı. Andan sonra Sultân Muhammed Edirne’ye gelüb ejdehâlar gibi toplar döküb ve etrâf ‘âleme nâmeler perâkende idüb mübâlağa leşker cem‘ idüb on bin yeniçeri ve yigirmi bin ‘azab vesâ’ir halk dâhî gazâyı ekberdir diyüb bî-nihâyet leşker cem‘ oldı. Andan ol topları Edirne’de ‘arabalara bindürüb ve her bir topa nice yüz çift öküzler koşub dâhî iki

(66a) yanında urganlar dakub ve nice bin âdemler çeke çeke ol topları Kostantiniyye üzerine iledüb topları kurdurdu ve her taraftan toplar atılıb hisârın burçların ve bendlerin yakdılar. Andan sonra Galata'nın üstün yanında bir tağ gibi depeden elli altmış pâre gemileri aşurdılar, İstânbûl'un kâfirleri içerüden cenk idüb ve frenklerden yardım gelüb çok cehd etdiler amma nesne beceremediler. 'Âkıbet Sultân Muhammed Hakk yoluna fî-sebîlillah deyüb ve yağma buyurub cebrâ ve kahrâ gâzîler İstânbûl'a koyulub kâfirlerin kırub 'avratların oğulların ve kızların ve cümle esbâbların yağma kıldılar. Rebi'ü'l-evvel ayının yigirmisinde idi seşenbe gün şehr-i Kostantiniyye fetholdi, hicretin sekiz yüz elli yedi [M. 31 Mart 1453] yılında vâki' oldi. Kelâm-ı kadîmde âyet dâhî gelmişdir beldet-i tayyibet bu âyetin cümleyi hesâb etsen bu sûretde rakam olur. Çünkü Sultân Muhammed Kostantiniyye'yi feth etdi, andan içinde olan bunca 'acâyibler ve garâyibler ve dürlü dürlü binâlar temâşâ idüb mütehayyer kaldı. Zîrâ hiç insan işine benzemez andan Sultân Muhammed hükm idüb Firengistân'dan ve Rûm ta'ifesinden bi-tarîklerden ve keşîşler ve ruhbânlardan ve tevârîh bilenlerden Kostantiniyye'nin evvel binâsın kimler binâ idüb ve kimler gelüb gitdiler ve kimler pâdişâh olub

(66b) bu şehre hükmetdiler ve bu binâ kimlerden kaldı. Sultân Muhammed ânı bilmek istedi ve etrâflardan tevârîh ehlini devşürüb cem' eyledi ve bunlara su'âl eyledi. Pes anlar dâhî bildiklerinden ve kitâblardan Sultân Muhammed'e haber virdiler cem'i ta'ifenin ihbârında şöyle gelmişdir kim ve râvîler şöyle rivâyet etdiler kim Hakk Te'âlâ cell ü 'âlâ Süleymân Peygamber'e peygamberlik virdi. Şöyle kim donlu inse ve cinne hükm idüb 'âlemin melekleri âna müsehher olmuşdı ve dünyâ yüzünde hiç yir kalmadıkim Süleymân Peygamber hükm etmedi. Meger kim magribde Firengistân nâhîyesinde bir cezîre vardı ve ol cezîrenin pâdişâhı vardı, adına Anakor dirlerdî gâyetde ûlû pâdişâhdı ve nice kerre yüz bin ere güci yeterdi hiç kimseye baş andırmazdı. Ve Süleymân Peygamber'in peygamberliğin ve şevketin bilüb dive ve cinne hükm etdüğün bilmişdi ve illâ cabbârlığından ve tekebbürlüğünden Süleymân'a baş andırmazdı. Pes birgün Süleymân Peygamber'e dediler kim; "*Yâ nebüllâh felan cezîrede olan pâdişâh sana mutî' olmaz.*" dediler. Hemandem Süleymân Paygamber 'aleyhi's-selâm divleri ve perileri insi ve cinni cem' idüb ol cezîreye vardı. Andan Anakor mel'ûn dâhî leşker cem' idüb Süleymân Peygamber'e karşı gelüb 'azîm cenk eyledi. 'Âkıbet Anakor hezîmet

(67a) olub leşkeri târumâr oldu amma Anakor'ı dutub Süleymân Peygamber Anakor'a imân-ı 'arza kıldı amma Anakor kabûl eylemedi. Andan Süleymân Peygamber bıyurdu, Anakor'un başın kesdiler ve ol cezâreyi müsehher eyledi, malını ve hazînesini aldılar. Süleymân Peygamber'e getürdüler Süleymân 'aleyhi's-selâm ol malı leşkere üleşdirdi çünkim Anakor'un işi tamâm oldu. Meger kim bu Anakor'un bir cemîle kızı vardı gâyet güzellerden idi, ol kızın adına Şemse dirlerdi. Pes Süleymân Peygamber ol kızı gördüğünleyn hemandem 'âşıkı oldu, andan nikâh idüb hâtûn idindi. Ve Süleymân Peygamber ol kızı gâyet sevdüğünden bir sözüni iki etmezdi ve her negi ol kızın Süleymân Peygamber katına maksûdı olsa makbûl idi. Pes bu Şemse Hâtûn birgün Süleymân Peygamber'e didi kim; "*Ya nebüllâh benim için bir sarây ve bir 'âlâ binâ yapdırkim hiç 'âlem-i ka'inatda olmaya.*" dedi. Pes Süleymân Peygamber dâhî divlere ve perilere cinne ve inse hükm etdikim, '*bir yir bulun kim havası hûb ve cennet sıfatı makâm ola anda benim için bir 'âlâ sarây binâ idesiz*' dedi. Çünkim Süleymân Peygamber bunlara bu emri bıyurdu pes divler ve periler 'âlemi keşt eyleyüb Arab ve Acem, Hindustân, Hitây, Hitan, Çin ve Mâçin ve Türkistân vilâyetin şarkdan garba degin 'âlemi gezdiler, hiçbir havası hûb yir bulmadılar.

(67b) 'Âkıbet vilâyet-i Rûmda Yûnânlar dimekle meşhûrdur anda Akdeniz kenârında bir havâsı hûb ve cennet sıfatı makâm-ı yir bulub ve bir adı dâhî Aydıncık dirler ve temâşâlık dâhî dirler asıl binâ andadır. 'Âkıbet divler ve periler ol yiri begenüb köşki binâ eylemeğe meşgûl oldular. Andan bu divler ve periler kuvve-i el-bûrzdand ve kuvve-i kâfdan ve andan gayrı bildikleri yerlerden ne kadar mermer ma'denleri varısa buldukları mermeri getürdüler ve şol sekiz simâkî mermer didikki Ayâsofyâ'da vardır. Anları divler kuvve-i kâfdan getürdüler zîrâ andan gayrı yerlerde simâkî mermer ma'deni olmaz didikleri oldur kim eger olaydı divler ve periler andan dâhî getirürlerdi. Pes çünkim divler ve periler bir yere cem' olub bir 'âlâ binâ sarây ve köşk yaptılar ki hiç dünyâ yüzünde kimesne ancalayn binâ eylememişdir çünkim divler ve periler ol köşki tamâm yaptılar. Andan Şemse Hâtûn gelüb ol köşk içinde karâr etdi ve bir nice zamân anda oldu. Tâ 'âkıbet Şemse Hâtûn ol yeri dâhî begenmeyüb birgün Şemse Hâtûn Süleymân Peygamber'e dedikim; "*Yâ nebüllâh beni Beytü'l-Mukaddese ilet.*" dedi. 'Âkıbet Süleymân Peygamber Şemseyi sevdüğünden bir sözin iki eylemiyüb Beytü'l-Mukaddese ilet. Şemse Hâtûn anda karâr eyledi meğer kim bu Şemse

(68a) uğurlayn dîn dönüb atası dînin dutarmış puta tapardı amma Süleymân Peygamber'in haberi yoğdı. Süleymân Peygamber Şemse'yi Beytül-Mukaddes'e iletduğünde meğer kim Şemse bir ûlû putun Aydıncık'da olan köşk içinde bir yerde gizleyüb gitmişdi. Âhire'l-emr Süleymân Peygamber ol kız puta tapduğı ecluden ve Süleymân Peygamber Hakk Te'âlâ tarafın kıyub ol kıza gönül virdüğü sebebden 'âkıbet Süleymân Peygamber bunca vâk'alara uğradı. Tâcından ve tahtından âvâre olub bir div sihir idüb ve ol div Süleymân'ın tahtına geçüb hükmü hükûmet idüb kırk gün tamâm Süleymân Peygamber 'aleyhi's-selâm tahtından ayrılıb âvârelik çıkdı. Nitekim Hakk Te'âlâ kelâm-ı kadîminde buyurur “*ve elkaynâ 'âlâ kürsîyyehi cesede esümmе enâb.*” ‘Âkıbet Süleymân Peygamber'e Hakk Te'âlâ'nın fazlı ve 'inâyeti irişüb tâcın ve tahtın ve saltanatın girü virdi ve ânın hikâyeti kıssa-ı enbiyâda ma'lûmdur. Pes çünkim Süleymân Peygamber ol kızın puta tapduğın bilüb helâk eyledi, ol kıza andan sonra Süleymân Peygamber 'âkıbet bunca rüzgâr saltanat sürüb âhire'l-emr dünyâ vefâ etmiyüb çarh-ı felek ânı dâhî harcına sürdi. Pes çünkim Süleymân Peygamber dünyâdan nakl eyledi andan Süleymân Peygamber'den sonra nice nice pâdişâhlar gelüb

(68b) gitdiler. Tâ 'âkıbet Yûnân vilâyetinde bir ûlû pâdişâh koydı ve adına Yanko bin Mâzyân dirlerdı. Âd neslinden idi, İmlâk oğlanlarından ki Âdın oğlu oğlanlarındandır, tâ hatta aslı Şeddâd'e çıkardı ve hem Şeddâd'ı dâhî görmüşdi. Râvîler şöyle rivâyet etdiler kim birgün bu Yanko bin Mâzyân Aydıncık tahtında kim ânı Süleymân Peygamber binâ etdüğü tahtda ve köşkde karâr idüb oturmuşdı ve Şemse öldüğü sarâyda olurdu. Nâ-gâh Yanko bin Mâzyân olki Şemse gömdüğü putı buldı. Bir put idi kim dürr ve cevâhirlerden müzeyyen olmuş idi. Çün Yanko bin Mâzyân ol putı buldı andan Yanko bin Mâzyân vezîrlerin getürüb ol putı vezîrlere gösterdi. Vezîrler ol putı görecek hayrân kaldılar andan Yanko bin Mâzyân vezîrlere idür; “*Siz ne dirsiz ben dâhî dilerimki bir şehir bünyâd idüb 'âlemde bir ad işleyim kim benim dâhî adım 'âlemde anıla, dedi ve siz dâhî ne cevâb virirsiz.*” dedi. Pes vezîrler Yanko bin Mâzyân'dan ol sözi işitecek andan bu vezîrlerin içinde bir 'âkıl ve kâmil vezîr vardı adına Katenuz dirlerdı ve hem Süleymân Peygamber zamânında Anakor cenginde bileydi. Ve hem Süleymân Peygamber Kudüs-ı Mübârek'de binâ etdü ki

(69a) Mescid-i Aksâ'yı görmüşdi andan Katenuz vezîr Yanko bin Mâzyân'a eyitdi; “*Ey şâh 'âlemin şimdiki zamânda sen dâhî bir Süleymân'sın. Zirâ kim her*

zamânın bir Süleymân'ı olur. İmdi sen dâhî bu zamânın Süleymân'ısın nola sen dâhî bir ûlû şehir bünyâd eyle kim Süleymân gibi sen dâhî 'âlemde anılsın." dedi. Pes Yanko bin Mâzyân'ın ili memleketi ve leşkeri bî-kıyâsdır ve hem tâ haddâ Kayser-i Rûm'dan tâ Ungurus vilâyetine varınca cem'î Frengistân ve Magrib diyârı tâ Tırabulus'a varınca ve Tımaşk'a ve Acem vilâyetine varınca. Andan tâ Semerkand sınûrundan çıkub tâ Hitây, Hotin ve Çin ve Mâçin ve Hindüstân denizine varınca. Andan öte Deşt ü Bulgâr ve Kağçak ve Tatar ve Türkistân ve Fârs vilâyetine varınca ve Deşt vilâyetinden kim Çerkes ve Kefedir ve andan Ânadodulya ta'ifesidir ve vilâyet-i Rusdur ve bi-Rus kim Kara Boğdan'dır ve Eflâk'dır. Akarusı Ungurus'dır ve andan öte Çih'dir ve andan akarusı Çesar'dır ve Moskov'dur. Ol dâhî bir ta'ifedir ve bî-nihâyet memleketdir. Tâ haddâ andan akaru denize varınca Karakulak'dır âdem zâd yokdur ve hem andan aşağı Latin'dir ve Çesar'dır ve Alaman'dır anlar dâhî bir ta'ifedir ve Bosna

(69b) vilâyeti Alaman'la Ungurus aralığındadır. Tâ haddâ zemîn vilâyetine varınca ve hem andan akaru Rûsyan ta'ifesidir, tâ Habeş'den ve Zengibâr'dan tâ Hindüstân denizine varınca rub' Moskov'nun begleri ve pâdişâhları mecmu' Yanko bin Mâzyân'la dostluk idüb âna itâ'at iderlerdi. Ve Yanko bin Mâzyân dâhî tâ Arab ve Acem ve Yûnân ve Rûm tâ Ungurus kapusundan tâ Semerkand tarafına varınca hükm iderdî. Bahtü'n-nasrile dâhî Kudüs-ı Mübârek'de uğraşub nice kez Bahtü'n-nasrı sımışdı ve Yanko bin Mâzyân eger hükm etdügi leşkeri hesâb eyleseler nice kerre yüz bin kerre yüz bine güci yeterdi. Ve Yanko bin Mâzyân şol târîhde idi kim Âdem Peygamber 'aleyhi's-selâm yiryüzüne hubût kalalı Yanko bin Mâzyân zamânında degin dört bin altı yüz elli beş yıl geçmişti. Ve İskender-i Rûmî dünyâyâ gelmezden öndin dört yüz otuz beş yıl öndin idi. Ve İsâ Peygamber 'aleyhi's-selâm dünyâyâ gelmezden öndin altı yüz on beş yıl öndin idi. Yanko bin Mâzyân Kostantiniyye bünyâd urdı, Hazret-i Risâlet'in bu târîhinde iken sekiz yüz elli yedi [M. 1453] yıl Sultân Muhammed Kostantiniyye'yi feth etdi. Bu târîhden ilerü Kostantiniyye'ye

(70a) binâ urulalı tâ bu demde kim 'ilm-i hendese bilenler ve dünyâyı *cûbcû* hesâb etdiler. Kostantiniyye'yi fethine degin iki bin iki yüz seksen sekiz yıl ilerü binâ olmuşdır. Tevârîh ehlinin ittifâkıyla şöyle vâki' olundu dirler. Amma biz yine sözüümüz evveline geelum Kostantiniyye'nin binâ olunmasına sebep ne idi. Pes çünkim Yanko bin Mâzyân diledi kim bir ûlû şehir binâ ide. Evet 'aceb ne yerde olsa

deyü fikrede iken bir gice nâ-gâh yaturken ‘âlemi hâbde Yanko bin Mâzyân’a didiler kim; “*Ol yapacağın şehir Karadeniz’den Akdeniz’e akan giden boğazın kenârında urgıl binâyı!*” dediler. Andan Yanko bin Mâzyân uyhudan uyandı dâhî vezîrlerin kağırttı eyitdi; “*Bana bu gice düşümde bu hâletlü yir gösterdiler, evet bilmezim ol yir ne yirdir?*” dedi. Vezîrler dâhî ol yiri bilimediler tahayyürde kaldılar nâ-gâh bir gice yaturken Yanko bin Mâzyân uyumuş iken tahtından düşünile kapdılar ve ol yire götürdüler kim şimdi Kostantiniyye yeridir. Getürüb Yanko bin Mâzyân’ı anda kodılar ve didiler kim; “*Ol yapacağın şehri bunda binâ it.*” dediler. Hemandem Yanko bin Mâzyân uyhudan uyandı, kendüyi bir ‘acâ’ib yerde gördi, gözün girü yumdı. Andan Yanko bin Mâzyân’a bir havf vâki’ oldu, ‘aceb düşümdür deyü gözün girü açdı gördikim düş değil. Andan Yanko bin

(70b) Mâzyân uyandı dâhî duru geldi kendüyi deniz kenârında gördi, mütehayyer kaldı. Andan Yanko bin Mâzyân turu geldi dört yana seyrân kaldı pes ol nâhiyyet beglerinden birini buldı. Yanko bin Mâzyân kendü ahvâlini ol bege dedi andan ol beg dâhî Yanko bin Mâzyân idüken bildi. Hemandem hizmet kuşağın kuşandı pâdişâha kulluk şartın yerine getürdi, andan ol beg at getürdi Yanko bin Mâzyân’la atlandılar, ol arayı eksi gezdiler. Karadeniz’den Akdeniz’e giden boğazdan senebûse şeklinde şimâl tarafında cezîre gibi olmuştur kim şimdi Kostantiniyye ânın yerindedur. Yanko bin Mâzyân ol yiri gördi begendi ve hem düşündi, dâhî gösterdiler. Pes Yanko bin Mâzyân bunda bu hâlde iken bu tarafdan Yanko bin Mâzyân’ın halkı çün sabâh turdılar. Pâdişâhı yerinde bulmadılar, begler, vezîrler pâdişâha ne hâl olduğın bilimeler ve her tarafa âdemler ve haberler gönderdiler; ‘*pâdişâh belürsüz oldı*’ deyü. Pes bunlar bu teşvîşde iken nâ-gâh haber geldikim; ‘*pâdişâh felan yerde bulundu*’ deyü. Andan Yanko bin Mâzyân İstânbül’da iken andan vezîr Katanuz ‘azm idüb anda pâdişâh katına

(71a) geldiler. Ol arada pâdişâhı buldı andan keyfiyet hâli Yanko bin Mâzyân vezîre idi virdi, eyitdi; “*Bize bir işâret oldıkim biz bu yirde bir ûlû şehir binâ idevüz.*” dedi. Andan vezîri Katanuz sem‘â ve ta‘at deyüb pâdişâha itâ‘at eyledi, pes pâdişâhla vezîr şöyle ikdâm etdilerkim ol yerde bir ûlû şehir bünyâd itdilerkim, ‘âlemde kimse etmemiş ola ve ol yiri begenüb binâ eylemeğe meşgûl oldular. Andan Yanko bin Mâzyân her tarafın beglerine ve memleketler pâdişâhlarına elçiler gönderdi kim; “*Bana bunun gibi hâl vâki’ oldı ve hem bana bir ûlû şehir yab didiler deyü işâret itdiler. İmdi siz dâhî dostluk üzerine himmet idesiz ve hem memleketinizden*

binâlardan ve ırgâdlardan gönderesiz.” deyü haber gönderdi. Andan Hendek ve Sendek, Hitây, Hitan, Çin ve Mâçin ve Kağçak ve Bulgâr ve hem Deşt vilâyetine varınca ve Ungurus’dan ve Moskov’dan ve Alaman’dan ve Latin’dan ve Bosna’dan ve Firengistân’dan tâ Mağrib-i Zemîn vilâyetine kalınca. Pes ol ta’ifelerin begleri ve pâdişâhları her biri hâllu hâlince binâlardan ve ırgâdlardan Yanko bin Mâzyân’a gönderdiler. Andan sonra ol yere binâ urmağa başladılar ve dâhî yedi yıl taşını ve kirecini ve dekli işyâsını

(71b) hâzır etdirdi. Andan sekizinci yıl olıcak etrâf ‘âlemden çeriler cem’ idüb her memleketin pâdişâhları ve begleri hâllü hâlince gönderdikleri âdemleri ve kendünün hükmünde olan leşkerile kırk kez yüz bin er hâzır idi ve andan gayrı kırk bin binâ ve iki yüz bin ırgâd hâzır durmuşlar idikim hisârın bünyâdını uralar. Meger kim müneccimler kavlince bir sâ’at olurmuş otuz yılda bir vâki’ olurmuş, müneccimler ol sâ’ati gözleyüb tururlardı kim binâya el uralar. Meger kim ol vakitte Yanko bin Mâzyân hisârın içinde minâre gibi meyller yapırdı ve her meylin üzerine çanlar asakomuşlardı kim ol sâ’at geldiği gibi ol çanları çalalar. Hemandem binâlar ve leşkerler bir uğurun hisârın bünyâdını berâğlar andan üstâdlar ve müneccimler ustûrlâblar ile ol sâ’ati gözlerlerdi. Meger kim ol sâ’at dâhî gelmemişdi, şenbih gün mirrîh sâ’atinde kazâyı esmânî ve kelâm-ı rabbânî şöyle çârı olmuşdı kim Hakk Te’âlâ’nın işine kimse mâni’ olmaz amma âdemoğlını müsekkîn ne kadar kim tedbîr iderse takdîr ânı men’ eyler. Pes nâ-gâh havâ yüzünden

(72a) bir leylek bir yılanı getürüb giderken andan ol yılan cânı acısından leylegün pençesinden kurtulub havâdan indi. Dâhî ol çanın birine dokundu dâhî ol çan ötdi heman ol sâ’at oldu deyü anda ol çanın avâzın işidenler ne kadar çanlar varısa dökülsün çaldılar. Pes ol vakt oldu deyü bu binâlar bir uğurdan hisârın bünyâdını birağub yapmağa başladılar. Andan müneccimler ol hâli görüb feryâd eylediler ol sâ’at gelmedi deyü çağırdılar amma paışah neylesün takdîrde eyle olsa gerekdir çâr nâ-çâr oldu. Yine ol yapılan binâyı yıkub te’hîr eylemek idemediler hemân yapmağa başladılar. Amma pâdişâh gâyetde melûl oldu ve bildikim ve şehrin sonı harâb olacaktır ve ma’mûr olmayasıdır. Andan kırk kez yüz bin âdem ve hem kırk bin binâ ve ikiyüz bin ırgâd kırk günde şehrin bünyâdın tamâm kılub ve dayiresin dâhî tamâm eylediler. Üç yüz pergoz yapıldı ve her bir pergozun aralığın otuz beden etdiler ve altmış kapu eylediler. Her gün iki kapudan çıkarlardı bir ayda almış kapuyu dolanırlardı ki bacc almağışün andan sonra bin kilisâ ve altmış bin ev

yapdılar ve yüz hamâm yapdılar ve beş yüz kârbânsarây yapdılar. Pes çünkim ol ûlû şehir tamâm yapıldı andan

(72b) Yanko bin Mâzyân emr etdi mecmu‘ memleketlerden Arab’dan, Acem’den ve vilâyet-i Rûm’dan ve Ungurus’dan zulmle çok evler sürdüler. Ve çok şehirler virân eylediler getürdüler bu şehri zulmle toldurdılar ‘âlem halkını tamâmet inletdiler anuniçün bu şehre beddu‘â eylediler ve her ta’ife kendü dinlü dînince ve dillü dilince Hakk Te‘âlâ’ya çok tazarru‘lar ve zârlıklar kılub gözyaşın dökdüler. Pes ol şehrin harâb olmasına sebeb oldurkim âhû vâh çok olmuştır, anuniçün her vakt ol şehrin sonı harâb olur zîrâ kim harâb du‘â kılınmıştır. Pes çünkim Kostantiniyye şehri tamâm oldu adını Yanko yani Mâzyân kodılar ve hem olşehri ol binâ eyledi ve hem kendünün adını ol şehre ad kodı andan ol şehrin da’iresinde ve sahrâlarında üç yüz altmış pâre kal‘alar yapıdı. Tâ kim yabandan çeri cem‘ etmege muhtâç olunmaya şöyle etdi kim yüz bin âdem atıla ve kendü demürlü bu hisârın da’iresinde hâzır olalar hâcet vaktinde gerek olalar. Meger kim Anakor pâdişâhken kendü zamânında bir ûlû şehir binâ etdirmiş imiş pes bu Yanko bin Mâzyân dâhî ol binâ üzerine ol şehri tertîb eyledi. Andan sonra Yanko bin Mâzyân bu şehrin içinde meyller yapırdı ve cümle

(73a) meyllerden gayrı bir ûlû meyl yapırdı beş yüz arşûn mikdârı boyı vardı. Şimdiki zamânda dâhî bakır at ânın üstünde idi nitekim Anakor dâhî eyle etmişdi pes yanko bin Mâzyân ol meyl üzerinde yedi başlu bir ejderhâ etdirdikim hiç kimesne ânı şerh etse olmazdı. Andan Yanko bin Mâzyân kendü sûretin etdirib ol ejderhânın üzerine kodı kim ol meyl bakır at yeridir ve ol meylin önünde bir ûlû kilisa dâhî yapırdı kim tamâm bin çehresi vardı ve her çehresinde yedişer ruhbân vardı. Kendü dînleri ve mezhepleri tarîkince ‘ilim okurlardı, zîrâ kim ol vakt İsa Peygamber ‘aleyhi’s-selâm dîni dâhî zâhir olmamışdı. Ol zamânda Tevrît ve Zebûr okurlardı ve İsa Peygamber ‘aleyhi’s-selâm dünyâyâ gelmezden öndin bin iki yüz yıl mikdârı vardı ve ba‘zılar iderler kim Yanko bin Mâzyân İsa’dan öndin altı yüz on beş yıl Kostantiniyye’yi bünyâd etmişdir dirler ve ol zamânda dürlü dürlü mezhebler çoğdı. Kimi oda tapardı ve kimi puta tapardı ve kimi güneşe tapardı ve kimi Zebûr’a tapardı ol zamânın ta’ifesi ol tarîkçe rüzgârların geçürürlerdi. Tâ İsa Peygamber ‘aleyhi’s-selâm dîni zâhir oluncaya dek meger kim ol vakitte

(73b) Yanko bin Mâzyân zamânında Beytü'l-Mukaddes'de bin beş yüz yaşında bir ûlû keşiş vardı. Pes Yanko bin Mâzyân ol keşişi ol yaptırdığı kilisaya getürtdi amma ol keşiş hod peygamber zamânında kalmış ve çok rüzgâr geçürmiş kişidi. Andan Yanko bin Mâzyân hergün gelüb ol ruhbânı ziyâret iderdi ve ol ruhbân yedi bin ruhbânların ûlûsıydı. Ol ne kim dirse ânı iderlerdi ve hem ol keşişin gıdâsı zeytûn idi, gayrı nesne yimezdi. Pes Kostantiniyye'ye bu kadar zeytûn gelmesinin sebebi budur kim ol keşiş sebeb olmuşdur. Tevârîh ehlinden rivâyet olunurkim meger kim magrib vilâyetinde bir kâmil-i vücûd kişi vardı. İdrîs Peygamber 'aleyhi's-selâm şâkirdlerinden imiş ve İdrîs Peygamber 'aleyhi's-selâm 'ilmi ana müyesser olmuşdı. 'İlm-i hey'et ve 'ilm-i kimyâ ve 'ilm-i sokrât ve 'ilm-i bukrât ve 'ilm-i eflâtûn Yûnân hekimleri tarîkin bilürdi. Ve ol zamânda andan gayrı kâmil-i vücûd yoğdı ve dürlü dürlü tılsımât bağlardıkim hiç âna 'akıllar irmezdi ve ol kâmilin adı Dokiyâ idi. Vilâyet-i mağribde meşhûr idi ve mağribde olan tılsımları ol bağlardı, ol sana'tda nezîri yoğdı.

(74a) Pes bu Dokiyâ işitdi kim Rûm vilâyetinde Yanko bin Mâzyân bir ûlû şehir ve bir ûlû kilisa yaptırdı deyü andan Dokiyâ dâhî mağrib-i zemînden Kostantiniyye şehrine gelüb kendüyü ve hem hünerin izhâr etmek için Rûma bir tılsımât bağlaya kim kendünün adı dâhî vilâyet-i Rûm'da anıla. Pes bu Dokiyâ vilâyet-i magribden çıkub vilâyet-i Rûm'a geldi. Andan Yanko bin Mâzyân yapduğı ol ûlû şehri ve ol ûlû kilisayı temâşâ kalub ta'accüb eyledi. Andan Dokiyâ diledi kim kendü dâhî 'âlemde bir tılsım bağlaya kim zamân rüzgârda kendü dâhî anıla. Pes bu Dokiyâ vardı altûndan bir 'acâyib nesne te'lîf eyledi şöyle kim sığırçık kuşu şeklinde bir kuş tasvîr eyledi ve ol kuşun ağzına bir zeytûn çekirdegi koyub üzerini elmâsile derbend idüb ve ol sığırçık olan kuşun ağzında kodı. Ve andan gayrı altûndan bir levh düzdürdi ve İdrîs Peygamberin 'aleyhi's-selâm havvâslarından ve İbrâhîm Peygamber 'aleyhi's-selâma inen sahafdan ve Mûsa Peygambere gelen Tevrît'den ve içinde olan havvâslardan ve Zebûr'da olan esmâlardan ve Lokmân Hekîm'in hikmetlerinden Dokiyâ bu esmâları cem' eyleyüb ol levhin üzerine kazdırdı. Ve ol sığırçık sûretin getürüb ol kilisannın kubbesi üzerine muhkem perketdi. Meger kim

(74b) Âcem vilâyetinde İsfehân nâhiyesinde bir binâr vardır âna Sığırçık Binârı dirler. Nâ-gâh bir memleketde kim çekürge vâki' olsa ol binârın suyundan ne mikdâr gerekse alub çekirgelik olan vilâyete getürürlerdi ve şol yere kim ol suyu koyalardı. Ol su ile gelen sığırçık ol yerde karâr iderdi ve ol sudan ne yirekim

iletseler ol sığircık ol suyun ardınca ol kadar gelürdi kim kıyâsın Allah bilurdi ve ol vilâyetin çekürgelerin helâk iderlerdi. Pes bu Dokiyâ dâhî diledi kim ol sığircık suyundan Rûm vilâyetine götüre andan Dokiyâ vardı yüz kûmkuma düzdi ve ol yüz kûmkumayı alub yüz ol tarafa dutub zamânla İsfahân'a geldi ve ol Sığircık Binârı bulub her kûmkumaya beş yüz dirhem su koydı. Hakkın kudreti şöyle cârîdir kim her yüz dirhem suya bir alay sığircık gelürdi ve her alayın hesâbın Allah bilür. Pes Dokiyâ ol yüz kûmkuma suyu İsfahân'dan alub 'azm idüb Rûm'a geldi, ol suyu ol kilisanın içinde zincîr ile asakodı. Her kûmkumanın suyuna beş alay sığircık İstanbûl'un da'iresine yayıldılar Kostantiniyye'nin çevresi sığircık

(75a) ile doldı. Pes kaçankim zeytûn vakti olsa her memleketde kim zeytûn olur eger Firengistân'dan ve eger magribde ve Mısır'da ve Şam'da zeytûn çok olur. Andan Dokiyâ kim ol tılsım düzmüşdi ol levhi getürüb ol sığircık şeklinde olan kuşun boynuna asakodı. Hemandem ol beş yüz alay sığircık etrâf 'âleme perâkende olurlardı ve zeytûn olan vilâyetlerde her sığircık üç dane zeytûn alurdi. İki danesin iki minkâline ve bir danesin ağzına getürüb ol tılsım olan sığircığın kim altûndan düzülmüşdi, zeytûnî ânın üzerine dökerlerdi. Tâ zeytûn vakti geçinceye degin bu vechle iderlerdi, ol kadar zeytûn hâsıl olurdıkim kıyâs olmazdı. Pes zeytûn vakti geçdikden sonra Dokiyâ ol levh alub kalası yıla dek saklardı çünkim kalası yıl zeytûn vakti olıcak andan Dokiyâ girü ol levhi ol sığircık şeklinde olan kuşun boynuna asakordı. Pes yine ol beş yüz alay sığircıklarına 'âdetlerince zeytûni getürüb ol tasvîrin üzerine dökerlerdi. Ol ruhbânların gıdâsı andan idi ve zeytûndan gayrı nesne yemezlerdi ve şöyle rivâyet iderler meğer kim magrib-i zemînde Dokiyâ'dan gayrı

(75b) bi kâmil-i vücûd kişi vardı adına Argunos Hekîm dirlerdi. Magrib-i zemînde Dokiyâ ile bir üstâd şâkirdleri idi. Pes Argunos Hekîm işitdikim Dokiyâ Rûm vilâyetine varub ve Rûm vilâyetinde bir tılsım bağlamış eyle olsa Argunos Hekîm dâhî magrib-i zemînden 'azm idüb Rûm'a geldi. Andan Yanko bin Mâzyân yapduğı ol ûlû şehri ve ol ûlû kilisayı ve ol Dokiyâ bağladığı tılsımı gördi Argunos Hekîm hayrân kaldı. Andan Argunos Hekîm kendü dâhî ol şehirde bir tılsım bağliya ve Rûm'da kendü kemâlin izhâr ide. Pes Argunos Hekîm bir tılsım bünyâd etdi, vardı tûcdan bir hüsrevânî kûb düzdi. Toplar şeklinde içi mücevvef idi ve ol topların içine zîve ile doldurdı ve andan gayrı balık şeklinde altûndan bir şekl düzdürdi ve bildügi esmâlardan ve havvâslardan ol tasvîrin üzerine kazdırdı. Andan Argunos Hekîm ol

tasvîri getürüb ol top gibi olan hüsrevânî kûb kim zîve ile toldurmuşdı. Pes Argunos Hekim bu altûn balık şeklini ânın üzerine kodı andan sonra Argunos Hekîm vardı

(76a) deniz kenârında bir meyl yapırdı ve ol topı ol meyl üzerinde kodı sâ'atle deniz içinde ne kadar balık varısa her gün gelüb deniz yüzünden ol meyle karşı dururlardı. Ol meyl balıkların secdegâhı gibi olmuşdı meselâ koyunlar gün yüzünde ol kerî gözetdüğü gibi balıklar dâhî ol tılsımı gözedirlerdi. Kaçankim gün ıssı olsa ve havâ gâyet germ olsa ol vakt gün ıssısından ol top kızardı dâhî içindeki zîve harekete gelürdi ve ol şekl kim balık şeklinde idi. Ol dâhî harekete gelürdi ol harekete geldikçe denize dâhî hareket gelüb ve deniz içinde olan balıklar birbirin kovub irisi ufağın yimege başlardı. Andan ufak balık irisi korkusundan ol meylin da'iresine inerlerdi. Pes her gün bu vechle bî-nihâyet balık hâsıl olurdu andan ol balıkları alub satarlardı, akçesin ol ruhbânlar taksîm iderlerdi. Anlar dâhî alub kendü ma'îşetlerine sarf iderlerdi pes ol ruhbânlar bu vechle rüzgârların geçürürlerdi. Bu ruhbânlar hiç gayrı yerden düşelik veyâhûd mâl ve akçe hâcet olmazdı. Andan sonra Yanko bin Mâzyân kendusi ve leşkeri ve ol keşişleri tamâm üç yüz

(76b) yıl zindegânî idüb küfürle 'ömürlerin geçürdüler ve 'ömr çokluğuna gurûr olub ve kendülerden dürlü dürlü mezhebler dutub yollarından azdılar ve toğrı yolu koyub eğri yollara gitdiler hiç oluru dimezlerdi. Amma bu üç yüz yıldan sonra bir gün nevrûz günü idi pes Yanko bin Mâzyâ'nın cemî' leşkeri anda hâzır olmuşdı ol kilisada olan bin yedi yüz yaşında olan keşişi ez-yâret iderlerdi. Andan Yanko bin Mâzyân gelüb ol sûretin düzdüğü meylin üzerine çıkub güneşe tapardı ve secde iderdi. Kendüyi halka gösterirdi ve ol Şemse sarâyında bulunan putı eline olurdu şeytân la'in dâhî ol putun içine girirdi. Ol halka söylerdi ol halk dâhî şeytânın avâzın işidüb ol put söyler sanurlardı ve her kim ol puta tapmasa Yanko bin Mâzyân anı oda yakardı. Andan sonra Yanko bin Mâzyân ol meylden inüb ve gelüb ol kilisaya girirdi ve ol bin yedi yüz yaşında olan keşişi ez-yâret iderdi. Andan ol yedi bin ruhbânlar ol ûlû keşişin katına cem' olurlardı ve anlardan gayrı üç yüz altmış kâfir begleri ve bin nefer begoğulları Yanko bin Mâzyân'la ol kilisaya bile girerlerdi andan Yanko bin

(77a) Mâzyân ol cem' olan halkı ol puta cebrâ ve kahrâ secde etdirirdi her nevrûz günleri geldikde 'âdetleri bu idi ol kilisadan gâyet ûlû cem'iyet olurdu. Pes çünkim ol zamânda yine nevrûz günleri geldi andan Yanko bin Mâzyân leşkerile ve ol yedi bin ruhbânla bir yere cem' olub ol ûlû kilisaya koyuldular. Hemandem ol

‘âlemleri yarâdân pâdişâh oldum ol kavme hışm idüb bir hışmînân bâd-ı ‘akîm viribdi ve bâd-ı sârsâr esüb yağmûrlar ve tolular yağub bir ‘azîm zelzele vâki’ oldukim Nûh Peygamber ve Hûd Peygamber ve Sâlih Peygamber ve Lût Peygamber salavâtullahi ‘aleyhim ecma’în. Bu peygamberlerin zamânlarından ve devirlerinden berü ancalayn zelzele vâki’ olmamışdı. Andan ol sâ‘at Hakk Te‘âlâ’nın hışm-ı yetişüb ol zelzeleden ol kilisa yerile yurdile kubbesi aşğa geçdi yıkıldı zîr-u zeber oldı. Andan keşişler ve ruhbânlar ve batrîkler ve begler ve şunca begoğulları ve Yanko bin Mâzyân ve ol arada olan leşker ve halk cümlesi ol kilisanın altında kaldılar helâk oldular ve ol tılsımâtlar hep bozuldı. Şimdiki zamânda dâhî Kostantiniyye içinde Ayâsofyâ’nın katında ol yıkuk virânlar kim vardır ol zamândan kalmışdır. Pes çünkim hâl böyle oldı andan ol kilisadan taşra

(77b) olan va yanında olan bâkî halk kim varısa ol heybeti görüb cümlesi tağıldılar ve her biri bir tarafa perâkende oldılar. Ol şehir ıssuz kaldı andan sonra Kostantiniyye yıkıldı, harâb oldı zîrâ kim insan gidüb içinde canuvarlar durdılar ve şöyle rivâyet iderlerkim ol günlerde kim ol kilisa yıkıldı ol yıl içinde İlyâs Peygamber ve Hızır Peygamber ‘aleyhi’s-selâm ve İskender Zûlkarneyn dünyâya gelmişlerdi. Ol târîh Hazret-i Risâlet dünyâya gelmezden öndin yedi yüz on beş yıl idi amma ol vakit kim ol kilisa yıkıldı. Kudüs-ı Mübârek dâhî yıkıldı, kubbe-i sahra dâhî yıkıldı anda dâhî altı bin keşişler vardı. Anlar dâhî helâk oldular ve ol gün anda ruhbânlar ve beglerden ve begoğullarından ve gayrı halkdan yüz kerre yüz bin mikdârı âdem helâk oldı amma Yanko bin Mâzyâ’nın kendüden sonra biroğlı kaldı. Ol vakitte anda hâzır değildi adına Buzantin dirlerdi atası vilâyetinden kaçub Ungurus vilâyetine varmışdı. Ungurus ve Çih ve Çesar ve Moskov ve Bosna ve Latin tâ Firengistân sınıvına varınca Buzantin ol memleketlerde kırk yıl beglik etdi amma bu tarafdân şehir-i Kostantiniyye ıssuz yatdı ve içinde ejderhâlar ve yırtıcı

(78a) canuvarlar yerlenüb durırdı. Pes Yanko bin Mâzyâ’nın oğlı Buzantin kasd etdikim Ungurus vilâyetinden çika dâhî gele Kostantiniyye şehrini ma‘mûr eyleye meger ol vaktin kim Buzantin Ungurus vilâyetine gidecek Buzantin’in bir kılıcı vardı on beş arşın uzûnı vardı ve üç arşın kabzası ve üç arşın balçığı dâhî vardı. Meger kim ol kılıç Şeddâd ibn-i Âd’ın idi ve Şeddâd’dan kalmışdı. Şeddâd kendü getürdüğü kılıçdı ve Şeddâd’dan sonra oğlı İmlâk’a kaldı ve İmlak’dan oğlı Dâl’a kaldı. Ve Dâl’dan oğlı Salsâl’a kaldı amma Salsâl şunun gibi heybetlü ve salâbetlü kâfir idikim altmış arşı kaddu kâmeti vardı. Ve ânın bahâdırılığı ve şevketi Ungurus

ve Çih ve Leh ve Moskov ve Alaman ve Latin ve Bosna ve Yunan vilâyetlerinden ta Firengistân sınıurından çıksa olmazdı. Hemandem kim kendü sınıurından gayrı memlekete ve gayrı diyâra kasd etse Allahu Te‘âlâ’nın emrile iki ayağı yire batardı dutulurdu. Bir kâdem ilerü varımazdı ve bir kâdem taşra basamazdı. Pes çünkim Salsâl dâhî dünyâdan gitdi andan oğlanlarından cedbeced Mâzyân’a ol kılıç degdi ve Mâzyân’dan oğlı Yanko’ya degdi ve Yanko bin Mâzyân’dan

(78b) oğlı Buzantin’e degdi andan Buzantin ol kılıcı kendi götürürdi. Pes Yanko bin Mâzyân helâk oldukda Buzantin Ungurus vilâyetine giderken ol kılıcı Tuna suyuna düşürüb kalmışdı ve ol zamânda çok cehd itmişler ol kılıcı çıkaramamışlar. Ol zamândan berü ol kılıç Tuna dibinde yaturmuş tâ bu zamâna değin kim Hazret-i Risâlet’in sallallahu ‘aleyhi vesellem sekiz yüz seksen tokuz [M. 1484-85] yılına degin Tuna da balıkçılar balık avlarken ol kılıcın balçığı balık ağına ilişür andan balıkçılar ağı çıkarub görürlerkim bir ‘aceb tanışık kılıçdır. Toğrı mih misâlinde andan balıkçılar alub ol kılıcı bir bâzargâna satarlar Ungurus vilâyetinde andan ol bâzargân ol kılıcı görürkim üçünden üç arşı mikdârı sudan kını içinde çürümüş dâhî ol bâzargân ol çürümüş yerinden kesdirmiş. Andan ol bâzargân ol kılıca yeni kin düzdürüb meremmet etdirmiş. Pes bu zamânkim Sultân Bâyezîd ibn-i Muhammed Hân tahta geçüb karâr etmişdi, hicretin sekiz yüz seksen tokuz [M. 1485-86] yılında Sultân Bâyezîd Ungurus’a elçi gönderdi ol elçi anda Ungurus’da ol kılıcı görüb satun almak istemiş amma ol bâzargân kiral korkusundan satmıyub elçi dâhî kıraldan dilek idüb kılıcı

(79a) almış amma kral dâhî ol kılıcı göreyin deyü önüne getirüb temâşâ kılmış ve yazusını görüb Ungurus keşişlerin getirüb ve vilâyetinde olan her ta’ifesinin târîh bilürlerinden getirüb ol kılıçda olan yazuyı ne dilce idüğün kimesne okuyub bilimemişler. ‘Âkıbet ol kılıcı elçi kralın memleketinden çıkarub Kostantiniyye’de Sultân Bâyezîd’e getürmüş. Andan Sultân Bâyezîd dâhî Rûm ve Frenk ve Yunan ruhbânları tevârîh bilenleri getirüb ol yazuyı görmüşler amma yine kimesne bilimiyüb tâ ‘âkıbet Firengistân keşişlerinden bir keşiş kim magrib-i zemîn vilâyetinde gezmiş imiş. Meger kim bu keşiş süryân dilin bilürmiş andan ol keşiş ol yazuyı görüb bilmiş süryân dilince okuyub demiş kim; “*Ey Şâh işbu kılıç Şeddâd ibn-i Âd’ın imiş.*” Ve hem ol kılıç kimlerden kime kaldüğün okuyub eyitdi; “*Bu kılıcı Şeddâd ibn-i Âd düzdürmüş ve kendü adını üzerine kazdırmış andan cedbeced oğlı oğullarına kalmış imiş.*” Târîhde bulub Âdem Peygamber ‘aleyhi’s-selâm

zamânından tâ Nûh'a gelince iki bin beş yüz elli beş yıl geçmişti ve Nûh Peygamber 'aleyhi's-selâm tufânından Âd oğlu Şeddâd'a gelince sekiz yüz elli beş yıl geçmişti. Ve Şeddâd'dan tâ Hazret-i Risâlet'e sallallahu 'aleyhi veselleme gelince üç bin iki yüz elli beş yıl geçmişti.

(79b) Ve Hazret-i Resûl'den sallallahu 'aleyhi vesellemeden tâ Sultân Bâyezîd gelince sekiz yüz toksan bir yıl geçmişti ve ol kılıcın târihi Şeddâd ibn-i Âd'dan berü tâ Sultân Bâyezîd'e gelince dört bin beşyüz toksan yıl geçmişti. Pes Sultân Bâyezîd ol kılıçdan bu târihi gördi ve bildi. Andan Bârî Te'âlâ'ya çok çok şükürler etdi, didi kim; *"El-hamdülillâh babam merhûm Sultân Muhammed Kostantiniyye'yi feth etdise bana dâhî Şeddâd ibn-i Âd'ın Ungurus vilâyetinden kılıcı nasîb oldı geldi. Emindir kim inşâ'ellâh ol kılıç sebeble Ungurus vilâyetin Hakk tarafından nasîb ola ya ben feth idem veyâhûd oğullarımdan biri feth ide."* dedi. Şimdi ol kılıç Sultân Bâyezîd'in hazînesindedir bu târihin bu yılda sekiz yüz toksan bir [M. 1486-87] yılında vâki' oldı amma bu arada münâsib olduğıçün bir hikâyet bu mahâlde zikr olundu. Biz yine sözümeze evveline gelelim çünkim Yanko bin Mâzyân'ın oğlu Buzantin kâsd etdi. Ungurus vilâyetinden çıkub gele şehr-i Kostantiniyye'yi ma'mûr ide andan Ungurus'dan leşker cem' idüb Kostantiniyye üzerine geldi ve kâsd etdikim şehr-i Kostantiniyye'yi evvelkiden dâhî ziyâde ma'mûr ide. Pes Buzantin hükm etdi takdir kim begler ve begoğulları

(80a) ve şehürlüden şol kim dünyâsı vardır güci yeter anlara hükm etdi. Şehrin içinde yerin altın kazalar tâ nihâyet bulduğı yire dek ol aradan bünyâd uralar andan kârgîr sarâylar ve köşkler ve kilisâlâr yapalar yirin içinde tâ yir yüzüne çıkınca şöyle muhkem ideler. Yiryüzüne çıkdıktan sonra yine ol binânın üzerine ağır binâlar ideler köşkler ve kârbân sarâylar ve kilisâlâr ve hamamlar binâ ideler, vardılar bu vechle binâlar itdiler. Pes anuniçün bu binâları böyle etdiler kim zelzeleler kim ve sâi'kler Yanko bin Mâzyân zamânında ki vâki' olmuşdı. Ol zelzele korkusundan yerin altında ol bünyâdları etdiler. İmdi Kostantiniyye'nin iki kat yapılmasına bu vechle oldı ve şimdiki zamânda dâhî ne kadar yirin altında kazarlarsa ağır binâlar bulunur. Andan sonra ol zamân halkı her kaçankim bir sâi'ka ve yıldırım olsa ve yağmûrlar yağsa ol halk yirin altında olan evlere girerlerdi. Tâ ol sâi'ka geçince girü çıkarlardı ol zamânda her ne kim iderlerdi ne vechle iderlerdi ol tarîk üzere giderlerdi. Ya'ni i'tikâdları bu idikim ol sûretle olan binâlar degme nesneden yıkılmaz dirlerdi. Pes çünkim Buzantin Kostantiniyye'yi ma'mûr etmeğe başladı ve

ol meyl kim yakılmışdı yine ancalayn bir meyl yapırdı ve andan sonra ol meylin üzerinde bir fil sûretin

(80b) düzdürdi ve bakırdan kendü sûretin itdirdi. Andan ol meyl üzerine kodurdu zîrâ bu Buzantin file binerdi zîrâkim ânı at çekmezdi. Andan sonra Buzantin ol yirin halkına hükm etdi. Zulümle bu halkı kendü sûretine tapdururdu tapmayanı ol meylden aşağı atardı fitne ve fesâda ve zulme meşgul oldu. Şöyle rivâyet iderlerkim Buzantin şehr-i Kostantiniyye ma'mûr etdikden sonra Hakk Te'âlâ cell u 'aleyne nevrûz günlerinde âna bir hışm gönderdi. Tâ'ûn indi ve tâ'ûndan bir kezden helâk oldular. Buzantin ve leşkeri şöyle kırıldılar kim ol halkın 'aşrı dâhî kalmadı, andan ol tâ'ûndan kurtulan halk yine tağlub gitdiler. Şehr-i Kostantiniyye yine ıssuz kaldı çünkim Buzantin leşkerile helâk oldu andan Buzantin'in bir oğlu kaldı adına Kırmihâl dirlerdi. Andan İskenderî Rûmî zamânında bu Kırmihâl Kostantiniyye'de beg idi. İskender-i Rûmî zamânı dâhî geçdi, Buzantin öldüğünden sonra bu kadar yıl geçmişti sene 975. İskenderi Rûmî gelince ve İskenderi Rûmî'nin bu kadar yılından sonra sene 265 andan Hazret-i Risâlet'in 'aleyhi's-selâm hûlûdundan bu kadar yıl sene 265 öndin. Yine Buzantin

(81a) oğlanlarından Kostantin ibn-i Alaniyye adlu bir pâdişâh kopdı, Ungurus vilâyetinden kopub geldi. Ol dâhî Kostantiniyye'yi ma'mûr etmek istedi amma ol vilâyetin halkı komadılar, ittifâk idüb Kayseriye'nin pâdişâhı Herkıl'e vardılar ol zamânda Kayseriyye'de Herkıl pâdişâhdı. Pes Herkıl Kostantin ibn-i Alaniyye'ye şehr-i Kostantiniyye'yi yapmağa komadı amma bu Herkıl zamânında İsa 'aleyhi's-selâm dîni zâhir olmuşdı ve Herkil dâhî İsa dînini dutub muhkem şevket bağlamışdı ve mecmu' hükmünde olan vilâyetler İsa dîni üzerine olub İncil okurlardı. Herkıl zamânında havârîyûnlar vardı, İsa 'aleyhi's-selâm yârenlerinden idiler çünkim Herkıl pâdişâh Kostantin ibn-i Alaniyye'ye ol şehri yapmağa komadı ve bu Kostantin ibn-i Alaniyye'nin ol kadar dâhî kudreti yoğdı kim Herkılile uğraşa. Pes Alaniyye ol aradan gidüb Mısır'a vardı meğer kim Mısır'da ol havârîyûnlardan İsa Peygamber 'aleyhi's-selâm yârenlerinden bir kişi vardı ki du'âsı makbûllerden idi adına Şem'ûn dirlerdi. Pes Kostantin ibn-i Alaniyye Şem'ûn'un katına vardı kendu hâlini Şem'ûn'a 'arz eyledi. Andan Şem'ûn Kostantin ibn-i Alaniyye'ye çok leşker virdi. Pes Alaniyye ol leşkerile deniz yüzünden gemiler ile Rûm

(81b) iline çıkub Kayser'le cenk etmek kasdın etdi. Andan Herkıl dâhî Kayser'de çeriler cem' idüb Kostantin ibn-i Alaniyye'yi karşuliyub birbirile uğraşdılar. Âhire'l-emr Şem'ûn'un du'âsı berekâtında Kayser'in çerisini târumâr olub tağıldı amma Şem'ûn yine Alaniyye ile Herkıl Kayser'i yarıştırdı aralarında sulh eyledi. Pes Herkıl Kayser'in bir mahbûbe kızı vardı adına Asafiyye dirlerdi. Andan Şem'ûn Asafiyye'yi Kostantin ibn-i Alaniyye'ye nâ-gâh idüb 'avratlığa virdi, andan sonra Kostantin ibn-i Alaniyye ile Asafiyye gelüb Kostantiniyye şehrini ma'mûr etdiler. Şöyle kim evvelkiden dâhî yek binâlar ve meyller ve kilisalar yapıdılar ve bir kâmil-i üstâd gelüb at meydânında tûcdan ejderhâ şeklinde bir tılsım bağladı. Ol tılsımın içine dürlü dürlü havvâslar yazub kodı andan ol ejderhâ şeklinde olan tûcî at meydânında degdirdi. Meger kim ol şeklin hasiyyeti oldurkim bu Kostantiniyye şehri vîrân oldukda ve ıssuz yetdüğü vakt içinde yılanlar ve çıyanlar ve ejderhâlar düremişdi. Âdem oğlanı yılandan ve çıyandan yürümezdi, andan ol tûc kim ejderhâ şeklindedir hemânkim ânı degdiler ol şehrin içinde olan yılan ve çıyan

(82a) ve ejderhâlar ne varısa ol sâ'atde cümle helâk oldılar. Andan sonra ol zamândan tâ bu zamâna degin Kostantiniyye'nin içinde yılan ve çıyan ve ejderhâ olmazdı ve hem dâhî olmaz olan dâhî ziyan eylemez amma Kostantiniyye'nin gayrı yerlerinde olan yılandan yürünmez. Amma Kostantiniyye'nin içinde hiç yokdur. Pes andan ma'lûmdur kim İstânbûl'da at meydanında ejderhâ şeklinde olan tûc tılsım olduğu vâki'dir. Andan sonra Kostantin ibn-i Alaniyye ol şehri ma'mûr idüb yapırdı dâhî adın Kostantiniyye kodı amma bu ad evvel binâ olduğundan sonra konuldu. Andan sonra Kostantin ibn-i Alaniyye ve Asafiyye Hâtûn şehr-i Kostantiniyye'de nice zamân karâr etdiler amma Asafiyye Hâtûn gâyet za'if mizâcdı. 'Âkıbetü'l-emr Asafiyye Hâtûn ol za'iflikden mizâcî doymıyub vefât etdi. Pes meğer kim bu Asafiyye Hâtûn'un dünyâsı ve malı gâyetde çoğdı hesâbın Allah'dan gayr kimse bilmezdi eyle olsa Asafiyye Hâtûn şöyle vasiyyet etmişdikim bu şehr-i Kostantiniyye içinde kendünün canıçün bir ûlû kilise bünyâd idelerkim 'âlemde andan yek binâ olmıya. Pes Asafiyye'nin malıla Ayâsofyâ'yı binâ etdiler dirler amma ba'zılar rivâyet iderler kim Ayâsofyâ'nın

(82b) binâsını binâ uran üstâd Frengistân vilâyetinden gelmişdi gâyet hünermend ve kâmil-i üstâd mühendis idi. Ayâsofyâ'ya ol binâ urmuşdur dirler şol vechle kim kırk arşun yiri kazdılar tâ suya inince kırk arşun yir içinde Ayâsofyâ'nın binâsını urdılar tâ yiryüzüne çıkınca da'iresin kârgîrlerle yapıdılar. Andan sonra ol

binânın üzerine dürlü dürlü ağır binâlar etdiler ve ol binânın üzerine bir binâ dâhî etdiler tâ ol binâ yir yüzünden büyük kubbeye çıkınca çünkim ol binâ büyük kubbe yerine geldi. Andan ol üstâd mühendis bir gice gâ'ib oldu hiç kimesne nice olduğın bilmiyub ve nişânın dâhî virmediler. Pes Kostantin ibn-i Alaniyye ne kadar kim cehd idüb ol üstâdı istedi bulamiyub âhire'l-emr 'aciz kaldılar. Andan sonra Kostantin ibn-i Alaniyye her etrâfa âdemler salub ve âdemler arayub bulamiyub yine geldiler çün ol bennâ bulunamadı. Andan şehirlerde ve illerde çağırıldılar kim her kim bennâyı bula getüre âna nice en'âmlar ve va'adeler etdiler kim kıyasa gelmez. Andan bu haber 'âleme çâvelindi ve nice kişiler çok cehd etdiler mâl-ı tama'na düşüb bennâyı bulam deyü amma mümkün olub çâre olmadı ve kimse bulub nişânın dâhî viremedi. Âhire'emr

(83a) 'âciz olub aramaktan vazgeçdiler andan sonra Kostantin ibn-i Alaniyye kendü memleketinde olan bennâları cem' etdirdi. Çâre olub hiç kimesne illerü durub ol binâyı el urmadı. Pes Kostantin ibn-i Alaniyye gâyetde melûl oldu ol bennâ şöyle battâl kalduğına cemi' 'âlem 'âciz kaldılar. 'Âkıbetü'l-emr ol binâ on sekiz yıl şöyle nâ-tamâm yatdı. Şöyle rivâyet iderler kim meger kim ol bennâ gâ'ib oldukda sûret değışdürüb yine kaçuban Firengistân'a gitmişdi anda dâhî yine bir ûlû kilise bünyâd etdi on sekiz yıl ânı dâhî yapdı. Çünkim ânın dâhî binâsı kubbe yerine geldi andan ol bennâ andan dâhî kaçub yine Kostantiniyye'ye geldi çünkim bennâ gelüb şehre girdi nâ-gâh bir kimesne ânı bilüb alub Kostantin ibn-i Alaniyye katına götürdi. Çünkim Kostantin ibn-i Alaniyye bennâyı gördi gâyetde gazâba gelüb eyitdi kim; *"Elinden gelmezdi niçün benim bu kadar malım harç idüb bana emekler çekdürüb niderdin?"* dedi. Andan üstâd eyitdi; *"Ey pâdişâh ben kûlûn bu binâyı yapmaduğumdan ötürü koyub gitmedim amma gitdüğime sebep oldur kim eger ol vakt ben nâ-bedid olub gitmesem sen bana te'hîr etmiyüb"*

(83b) ve bu binâ oturuşmadın kubbeyi yapdururdın. Çünkim sonra ol binâ oturuşaydı hep yıkılurdu helâk olurdu. Benim hendem ve senin harcın hebâ olurdu. Ben andan ötürü gitdim tâ kim bu binâ muhkem oturuşdı ve hem üşde oturuşdı ve tamâm yerine geldi. Kubbeyi şimden girü tamâm idüb yabayın, dedi. Amma ey Şâh eger sen bana inanmazsan gelin ol binâyı görün size göstereyin oturuşdımı oturuşmadımı." dedi. Dâhî ol üstâd pâdişâhla vardılar gördüler kim ol binâ didigi gibi dört beş karış mikdârı ol binâ oturuşmuş. Pes andan ol üstâda Kostantin ibn-i Alaniyye tahsînler idüb ağır hila'tler virüb âferinler etdi. Andan sonra ol üstâd

mühendis Ayâsofyâ'nın kubbesine el urub yapmağa başladı. Amma şöyle rivâyet etdiler kim bu Ayâsofyâ'nın binâsı bir dâhî şöyle battâl kaldı idi amma şöyle battâl kalduğına sebep oldurkim pâdişâhın hazînesinde mâl kalmadiki ol binâyâ harç ideler. Pes nâ-çâr olub yapmadılar tâ kim memleketlerden mâl ve harâc gelekim ol binâyı tamâm idüb yapalar. Zîrâ kim ol zamânın pâdişâhları zulumla nesne yapırmazlardı. Pes bu Ayâsofyâ'nın binâsı şöyle battâl yatub dururken meger kim ol üstâdun bir şâkirdi vardı. Da'im ol binâyı ol şâkird

(84a) beklerdi tâ kimesne içine girüb nesne almaya deyü meger kim bu şâkird birgün ol binâyı bekliyü dururken ânı gördü kim bir yüzi nurlu bir mahbûb hoş kişi çıka geldi dâhî bu binâyâ sağa ve sola nazar etdi. Andan ol kişi bu şâkirde eyitdi; *“Ey yigit işbu binâyı niçün yapub tamâm etmezler?”* dedi. Ol şâkird eyitdi; *“Pâdişâhımızın hazînesinde mâl kalmadiki bu binâyâ harç ideler. Köylerki etrâf âlemden ve memleketlerden mâl gele dâhî andan bu binâyâ el urub yapmağa başlıyalar ve tamâm ideler.”* dedi. Andan ol gâyibden gelen kişi eyitdi; *“Ey yigit sen var üstâdını bunda getir. Ben âna mâl göstereyim ol mâlıla bu binâyı tamâm ideler.”* dedi. Pes ol şâkird eyitdi; *“Ben korkarın bu binâyı koyub kandasına gitmege nâ-gâh bir kimesne gelüb âletlerden bir nesne ala zâyî‘ ola beni helâk iderler.”* dedi. Andan ol ‘azîz eyitdi; *“Ey yigit sen varub üstâduna yine bunda bana gelmeyince ben bu yerden gitmiyem.”* deyü yemin etdi. Dâhî ol şâkirdi inandırdı andan ol şâkird beced üstâdına gelüb ol gâyibden gelen ‘azîzin cevâbın ve cemâlin ve hayâsın vâsf etdi. Pes ol üstâd şâkirdinden ol haberi işitecek eyitdi; *“Ol kişi tekîn kişi degildir, biz anda varınca ol anda durub katlanımı?”* dedi. Şâkird eyitdi; *“Beli ol bana and içdikim tâ ben yine anda varmıyınca ol bir yere gitmiye.”* dedi. Çünkim şâkirden

(84b) ol kelâmı işitdiler andan anda olan ‘âkullular bir zamân fikr idüb eyitdiler; *“Gelin bu şakirdi anda bile alub varmıyalum kim ol kişi ol aradan gitmiye.”* dediler. Dâhî ol şâkirdi anda bile iletmiyub kendüler sürüb ol binâ üzerine vardılar dâhî ol ‘azîz ile buluşdular. Pes ol ‘azîz dâhî bunlara bir yer gösterdi kim; *“Bu arayı kazın bunda bî-nihâyet hazîne vardır çıkarub alun dâhî ol mâlıla bu binâyı tamâm idin.”* dedi ve hem vâk‘ada eyle etdiler. Bî-nihâyet mâl çıkardılar dâhî binâyâ el urdular andan sonra ol ‘azîz biraz vakt koydı gördi kim ol giden şâkird gelmez, pes ol gelen üstâdların hilesin bilüb ol ‘azîz hemân durduğı yerde gâyib oldu. Şöyle rivâyet iderler kim; *“Ayâsofyâ'nın mihrâbına karşı olan kapusından içerü girecek sol tarafda bucakda dört köşeli ak mermer bir direk vardır. Ol ‘azîz bir diregün*

dibinde gâyib olmuşdur.” dirler. Zîrâkim ol ‘azîz şâkird gelmiyince gitmeye diye and içmişdi çün gördükim şâkird gelmedi. Pes kendü dâhî ol aradan gitmedi ve ol arada gâ’ib olub kaldı dirler. Eyle olsa şimdiki zamânda dâhî ol direkde bir hâssiyet vardır deyü gelenler ol direği kimi sürünüb ve kimi bıçağla kazırlardı. Andan gördiler kim bu halk ol direği helâk iderler vardılar ol direği tûcile

(85a) kapladılar ve şimdiki zamânda dâhî ol direk tûcile kaplanmışdır amma ba‘zılar ol ‘azîzi Zekeriyâ Peygamber ‘aleyhi’s-selâmdır dirler. Şimdiki hâlde dâhî bir kimsenin bir yerde ağrır yeri olsa ol ağrır yerini ol direğe sürerler devâdır deyü. Andan sonra ol üstâd Ayâsofyâ’ya yine el urub etrâf ‘âlemde olan binâlardan ve illerde olan ‘acâyib garâyib mermerlerden ve garâyib direklerden ve envâi‘ dürlü dürlü rengin mermerlerden bulub getürdüler. Andan Süleymân Peygamber ‘aleyhi’s-selâm Kudüs-i Mübârek’de ve Aydınçık’da yapduğı köşkü ve sarâyı kim Şemse Hâtûn için yapmışlardı. Süleymân Peygamber ‘aleyhi’s-selâm divlere hükm idüb divler yapmışlardı. Pes divler ‘âlemi keşt idüb her kanda kim mermer ma‘deni varısa bulub getürmüşlerdi. Zîrâ kim divlerden gayrı kimesne mermer ma‘denleri bilmez didikleri vâki‘dir ve hem âdem oğlanları gördükleri yokdur. Zîrâ kim divler bir sâ‘at içinde ‘âlemi keşt iderlerdi ve dünyâda ne varısa divler hep bilürlerdi. Pes imdi Ayâsofyâ’da şol sekiz sümâkî mermer direkler kim vardır kızıl sümâkîdir, anın ma‘deni Kuh-ı Kâf’da olur dirler ve ol direkleri Kuh-ı Kâf’dan divler getürmüşlerdir. Andan gayrı yerde bulunmaz ve ol zamândan tâ bu zamâna degin kimse sâlîk virmemiştir ve işitmiş âdem dâhî yokdur kim sümâkî mermer filân yerde yokdur veyâhûd vardır diye evet bilmese

(85b) dâhî dürüstdür. Zîrâ divlerden gayrı ânı kimse bilmez didikleri vâki‘dir amma ba‘zılar iderlerkim bu simâkî mermer ki olur ânı düzmedir dirler ve dâhî şöyle rivâyet iderlerkim ilerü zamânda bir ta’ife gelmiş her nice direk isterler dise âna göre kalub iderlermiş ve ol kalıbın içine su koyarlarmış. Andan nice dürlü renk isterler ol rengi ol suya katarlar imiş ve andan gayrı bir ot olurmuş ol otı ol suya katarlar imiş dâhî dökerlermiş. Andan ol sudan ve ol otdan mermer hâsıl olurmuş didiler amma eger bu beyan-ı vâka‘ olsa bu zamânda dâhî ol sana‘tı bilür âdem olaydı. Zîrâ kim ilerü zamânsa her ne kim te’lif oldise ânı bu zamânda bilür âdem dâhî vardır. Pes mermer düzmek sana‘tı bilür âdem yokdur andan ma‘lûmdur ki bu söz ‘abes sözdür. Hele mermer eger yek renk olsa fi’l-cümle vâki‘dir diyeydük amma bu kerre mermer vardır kim üç dürlü renkdir. Andan bu suya renk katub üç dört dürlü renk ve mevc

olmak muhâldır ve ‘aklı kabûl etse olmaz amma Süleymân Peygamber ‘aleyhi’s-selâm ol mermerleri divlere getürdüğü ma’kûldür ve hem vâki‘dir ve divler elinden gelür ve ‘akl kabûl etse olur. Andan sonra Kostantin ibn-i Alaniyye bıyurdu, Süleymân Peygamber ‘aleyhi’s-selâm ol divlere yaptırdığı köşkeri ve binâları yıkdılar ve anda olan ‘acâyib ve garâyib mermerleri ve direkleri

(86a) eksükleri kor getürüb Ayâsofyâ’yı tamâm yaptılar. Ve dâhî Nûh Peygamber ‘aleyhi’s-selâm gemisi tahtasından girü Süleymân Peygamber ‘aleyhi’s-selâm Beytü’l-Mukaddes’de ve Aydınçık’da yaptırdığı binâlarda ol tahtalardan kapular etdirmişdi. Andan ol kapuları getürüb Ayâsofyâ’ya kapu etdiler pes şimdiki hâlde İstânbûl Darü’l-İslâm olunca Ayâsofyâ’nın mihrâba karşı olan kapular kim vardır. Nûh Peygamber’in gemisi tahtasındandır çünkim bu binâyı ol eşyâları hâzır ve muheyyâ etdiler. Ayâsofyâ’yı tamâm yapub ve büyük kubbesi tamâm olub ve Ayâsofyâ’nın dayiresinde nice dürlü ‘acâyib ve garâyib işler ve binâlar etdiler. Ve dâhî Ayâsofyâ’nın çevresinde üçyüz cehreler etdiler ve her cehrede ikişer râhib ve batrîk ve keşiş olurdu. Tamam yüz yigirmi keşiş gice ve gündüz Asafîyye Hâtûn canıçün İncil okurlardı. Amma Ayâsofyâ’nın mihrâbını Kudüs’e karşı etdiler ve şimdiki hâlde dâhî eyledür tâ kim ehl-i İslâm olıncaya dek amma bu Kostantin ibn-i Alaniyye İsa Peygamber ‘aleyhi’s-selâm dîni üzerine idi. Sonra vardı Kostantin dâhî azdı ol dâhî vardı bir meyl yaptırdı ve üzerine bir bakırdan at düzdürüb kodı ve kendü sûretin düzdürüb ol bakır at üzerine kodı. Ba‘zılar iderler kim Kostantin ibn-i Alaniyye düzdürdüğü ol bakır at

(86b) tılsım idikim ya‘ni kâfirler i‘tikâd üzerine kim Kostantiniyye’ye tâ‘ûn girmezdi. Mâdemki ol meyl üzerinde ol bakır at dururdu andan sonra Kostantin ibn-i Alaniyye bir meyl dâhî yaptırdı ve bir ûlû hâç düzdürdü andan ol hâç ol meyl üzerine kodı amma ba‘zılar dirlerki ol murdâr hâç ol meyl üzerine Kostantin ibn-i Alaniyye komadı gayrı pâdişâh kodı dirler. Evet sahîh haber oldur kim ol çil hâç Kostantin ibn-i Alaniyye kodı. Zîrâ kim ol vaktin Kostantin ibn-i Alaniyye mürted olmuşdı şöyle hikâyet iderlerkim çün Kostantin ibn-i Alaniyye ol çil hâç ol meyl üzerine kendü eliyle kodukda yine ol meylden inerken Kostantin ibn-i Alaniyye’nin burnı kanadı ve ne kadar kim cehd etdiler. Kostantin ibn-i Alaniyye’nin burnı kanı dondırmadılar ‘âkıbet Kostantin ibn-i Alaniyye ol rencden helâk oldu gitdi. Amma râvîler şöyle rivâyet iderler ol pâdişâh kim Ayâsofyâ’yı binâ etmek istedi. Pes ol pâdişâh vardı cümle vezîrlerin cem‘ idüb eyitdi kim; “*Ben dilerim kim biz ûlû kilisa*

binâ idmege hiç anın misli ‘âlemde olmıya, dedi. Eyle olsa gerekdir ki siz dâhî bir üstâd-ı kâmil mühendis-i bennâ bulasız kim gâyet hünermend ve üstâd ola kim ‘âlemde bir dâhî

(87a) *nezîri olmıya.*” dedi. Pes vezîrler eyitdiler; “*Emr pâdişâhındır teftîş idelüm ve görelüm.*” dediler. Andan ol vezîrler vardılar ol vilâyetde olan bennâları cem‘ idüb getürdüler dâhî eyitdiler; “*Pâdişâhımız bir kilisa binâ etmek ister ve diler kim cihânda hiç ânın gibi ûlû binâ olmıya imdi ol asl-ı binâ eylemek sizün elünüzden gelürmi?*” dediler. Andan ol bennâların hiç birisi ilerü gelüb bizim elümüzden gelür nola yapalum deyümediler andan vezîrler eyitdiler; “*Çün sizün elünüzden ol asl-ı binâ eylemek gelmez bârî gayrı yerlerde ve memleketlerde hiçbir kâmil-i hünermend üstâd bilüb ve işitmezmişiz kim idiviren ânı getürevüz.*” dediler. Pes bu üstâdlar hiç ancalayn bir üstâd-ı kâmil kişi dâhî sâlık virmediler bir zamân bunun üzerine geçdi. Andan yine birgün pâdişâh sordı kim vezîrlere eyitdi; “*Hiçbir üstâd-ı kâmil buldunuzmu kim ol didigim ûlû kilisayı binâ ide?*” dedi. Vezîrler eyitdiler; “*Ey Şâh çok teftîş etdik ve illâ hiç ancalayn bir kimesne olmadıkim biri ilerü gelüb diye benüm elümden gelür ben ol ûlû ‘âlî kilisayı yapayın diye.*” dediler. Pes yine bir zamân bunun üzerine geçdi meğer kim birgün ol yirin bir ûlû günleri olurdu büyük küçük ol araya cem‘ olurlardı. Pâdişâhlar ve pâdişâhzâdeler ve keşişler ve ruhbânlar cümle ol araya ol gün cem‘ olmuşlardı andan pâdişâh ol meclisde

(87b) eyitdi; “*Ey ûlûlar ben şöyle dilerim kim bir ûlû ‘âlî kilisa bünyâd idem kim hiç ânın emsâli ‘âlemde olmıya ve hiçbir ancalayn bir kâmil-i üstâd mühendis bilürmisiz kim ânın gibi ûlû binâyı el urub yapmağa ikdâm ide?*” dedi. Pâdişâh eyle diyecek meger kim ol keşişlerin bir ûlûları vardı tamâm yedi yüz yaşında idi ol keşiş eyitdi; “*Ey Şâh ol siz bıyurduğunuz ûlû binâyı ol kişi yapar kim bir mücellâ mermerin üzerinde bir yumurta dike koya turgura.*” dedi. Pâdişâh çünkim ol ûlû keşişden ol sözi işitdi andan ol pâdişâh hükm etdi kim kendü memleketinde ne kadar üstâd-ı bennâ varısa getürdüler ve bir yumurta ellerine virdiler kim mermer üzerinde dike koyalar. Pes bu üstâdlar çok cehd etdiler amma mümkün olub ol yumurtayı dikine turgurûmadılar. Andan sonra pâdişâh hükm etdi kim ol şehirde ne kadar âdem varısa küçük büyük cümle geleler anları dâhî tecrîbe ideler göreler kim hiçbir ancalayn âdem bulunurmu kim yumurtayı mermer üzerine dike durgura. Andan ol halkın evvelki kendü ihtiyârile geldi ve ol kim kendü ihtiyârile gelmedi yasâk idüb ve âdem gönderüb güçile getürdiler mâ-hasıl-ı kelâm ol şehirde tecrîbe olunmadık

âdem kalmadı amma mümkün olub yumurtayı kimesne başaramadı. Pes yine pâdişâh gazâba gelüb buyurdu; *“Tiz görün dâhî şehirde âdem varısa getirün!”* dedi. Andan pâdişâh

(88a) korkusundan şehrin içine yayılıb ol gün bütün şehri arayub buldukları âdemleri güçle getirürlerdi eger baydır ve eger yohsuldur. Meger kim âdem soranlar şehrin içinde âdem arayarak bir hamamın külhânına vardılar gördiler kim ol külhânın içinde bir oğlan toz toprâk içinde gark olub belürsüz yaturken buldular. Meger kim ol oğlan merd garîb imiş hiçbir duracak yiri dâhî yağmuş nâ-çâr olub hamam külhânın vatan etmişdi. Çünkim ol adamlar ol oğlanı külhânda buldular andan güçle sürüb pâdişâh katına getürdüler, ol andan dâhî hiç ancalayın hâle uğraduğı yoğdı ve havf idüb epsem dururdu. Kendü kendüye ider; *“Ey ‘aceb bunlar beni neylerler ola?”* dedi. Pes pâdişâh ol oğlana; *“Be oğlan işbu mermer üzerinde bu yumurtayı dikene turguru bilürmüsin?”* dedi. Andan ol oğlan pâdişâha hiç cevâb viremedi bu oğlan pâdişâha cevâb virmiyecek meger kim gâyibden bir kişi geldi bu oğlana eyitdi; *“Korkma elümden gelür durguru verin di.”* dedi. Bu kez oğlan eyitdi; *“Bili ey Şâh elümden gelür turgururun.”* dedi. Andan pâdişâh eyitdi; *“Ey oğlan imdi ilerü gelgil bu yumurtayı nice turgurursın görelüm.”* dedi. Pes oğlan ilerü geldi andan ol gâyibden gelen kişi ol oğlanın eline bir yüzük

(88b) virdi dâhî eyitdi; *“İşbu yüzükü ol mermer üzerine koğl.”* dedi. Ve illâki ol gâyibden gelen kişi ol oğlan andan gayrı kimse görmezdi. Andan ol oğlan ilerü geldi ol yüzüğü mermer üzerine kodı ve yumurtayı yüzük üzerine kodı. Bu kez yumurta yüzük üzerinde elbetde dik durdu bu kez pâdişâh eyitdi; *“Hey oğlan yüzüğü gider dâhî yumurda mermer üzerine koğl.”* dedi. Andan oğlan eyitdi; *“Ey şâh mermer üzerinde yumurda bu sıfatla durur.”* dedi. Pes pâdişâh ol arada hâzır duran begler ve ûlûlar çün bu oğlandan ol hâli gördüler cümlesi dona kaldılar, dâhî eyitdiler; *“Ey Şâh bu oğlanı gâfil görmek olmaz, bu oğlanda çok iş anlanur, dediler. Zîrâ kim bu kadar âdemler geldiler gitdiler hiç birinin dâhî ‘akli buna yetmediki işbu yumurtayı bu tarikle dike koya mermer üzerinde böyle durgurular.”* dediler. Dâhî ol oğlana tahsînler etdiler andan bu pâdişâh ol oğlana eyitdi; *“Ey oğlan ben bir ‘âlâ ve ûlû kilisa yapmak isterim kim hiç ânın emsâli ‘âlemde olmya imdi ol asl-ı ûlû binâ etmek elünden gelürmi?”* dedi. Ol oğlan yine pâdişâha cevâb virmedi andan ol gâyibden görünen kişi oğlana ider, *“Hiç korkma elimden gelür yabayın di.”* dedi. Bu kez oğlan ider; *“Ey Şâh elümden*

(89a) *gelür yapayın.*” dedi. Pes çünkim bu oğlan ol pâdişâha eyle cevâb virdi andan pâdişâh eyitdi, anda olan beglere ve ûlûlara ve ol keşîşlere eyitdi; “*Aceb ancalayın ûlû binâ etmek bu oğlanın elinden gelemiki?*” dedi. Pâdişâh eyle diyecek anda olan ‘akıllular eyitdiler; “*Ey Şâh ‘âlem hele bu oğlan tekîn oğlan değildir imdi gelin bu oğlanı tecrîbe idelüm.*” dediler. Pes pâdişâh dâhî ol sözi savâb görüb ol oğlanı tecrîbe etmek istediler. Andan ol pâdişâhın begleri ve ûlûları eyitdiler; “*Ey Şâh ol binâyı nirede yapacak isenüz ol yiri ol oğlana gösterin bünyâdın ve resmin etsün, dediler. Ol oğlanın elinden iş gelürmi gelmezmi andan ma‘lûm olur.*” dediler. Pes pâdişâh ve ol ‘akıllular vardılar ol kilisa olacak yiri ol oğlana gösterdiler dâhî eyitdiler; “*Ey oğlan ol yapılacak kilisa işbu yirde olsa gerek imdi ol kilisanın resmin eyle biz dâhî görelüm.*” dediler. Andan ol gâybden gelen kişi oğlana ider; “*Ey oğlan pâdişâha eyit kim ol kilisa yapılacak yiri silsünler süpürsünler dümdüz eylesünler ve dâhî üzerine yumuşak kum döksünler.*” dedi. Andan ol oğlan pâdişâha eyitdi; “*Ey Şâh bıyurun ol yiri dübdüz eylesünler ve üzerine yumuşak kum döksünler.*”

(89b) dedi. Andan ol oğlan eyle diyecek pâdişâh bıyurdı ol kilisa yirini kazıyub silüb süpürüb ve dümdüz eyleyüb üzerine yumuşak kum döşediler. Dâhî ol oğlana ol yiri ‘arz etdiler andan ol gâybden gelen kişi ol oğlana ider; “*İmdi pâdişâha eyit kim kendü ve cümle işbu halk varsunlar evlü evlerine gitsünler ve irte sabâh olucak yine gelsünler.*” dedi. Pes ol oğlan dâhî pâdişâha ol sözi dedi andan pâdişâh oğlandan ol sözi işidecek pâdişâh kendü sarâyına ‘azm etdi ve ol halk dâhî evlü evlerine tağıldılar. Çünkim bu halk tağılub gitdi andan ol gâybden gelen kişi geldi, Ayâsofyâ’nın yerinde resmin çevirdi ve binâ olacak yirlerini ol oğlana tamâm bîkusûr gösterdi ve anlatdı. Ol oğlan dâhî anlıyub ezberine aldı pes bu taraftan sabâh olıcak pâdişâh vezîrlerle ve ûlû beglerle ve şehrin a‘lâ ve ednâsile ol kilisanın yerine geldiler andan pâdişâh ve ol begler gördüler kim ol yerde bir ‘acâyib ve garâyib resm olmuşkim dillerle vâsf olunsa olmaz. Pâdişâh ve ol halk oğlanın işine hayrân ve mütehayyer kaldılar ve bu oğlana hezâr âferin

(90a) ve tahsîn kıldılar. Mâ-hâsıl-ı kelâm ol gâybden gelen kişi ol oğlanın yanından gitmedi durdı ol binâ yiri nice kazılmak gezen ve nice binâ olacaktır ol oğlana gösterdi. Ve ol oğlan dâhî anda hâzır olan üstâdlara şunu şöyle idün bunu böyle idün deyü gösterdi tâ ol binâ tamâm olıncayadek ol gâyb kişi ol oğlanın yanından gitmedi. Andan ol oğlan bıyurdı kim ol resm yirin kazub hendek eyledilerkim ol hendek suya indi. Andan sonra kazıklar hâzır idüb ol hendeğün

içinde kazıklar kaktılar ve ol kazıklar üzerine yedi âdem boyu kurşun akıtdılar. Andan ol kurşun üzerine Ayâsofyâ'nın bünyâdın birağub ve dürlü dürlü kinedler etdiler tâ kim Ayâsofyâ'nın binâsı yir içinden yir yüzüne çıkdı. Andan bu pâdişâh yine birgün vezîrlerin ve ûlûların ve ol bin yedi yüz yaşında olan keşişi ve andan gayrı ne kadar i'timâd etdüğü kişiler varısa cümlesini hâzır idüb, pâdişâh anlara danışub eyitdi; *“Benim gönlüm eyle dilerkim. Bu kilisanın bir taşını altûn ve bir taşını gümüşden idem dirim siz ne dîrsiz bana cevâb virin.”* dedi. Pâdişâh eyle diyecek andan ol bin yedi yüz yaşında olan keşiş ider; *“Ey Şâh ben kitâbda şöyle göriderürem ki âhir zamânda bir kavm gelse gerekdir mâl için kardâş kardâşı*

(90b) öldüre ve mâl için oğul ataya ve anaya 'âsî olalar. Belki şöyle kim elden gelürse atasın ve anasın mâl için öldüreler. İmdi ey şâh ol zamân olıcak ol asıl ta'ife hiç binâda altûn ve gümüş koyalarmı ve eger ol halk dâhî almaz ise ol zamânda bir tama'kâr pâdişâh gelürse ol altûnı ve gümüşü yıkar alur. Hemân yok yere mâlın zâyi' olur amma ey şâh eger ol binâyı pâyidâr olsun dirsek işbu binâyı taşla yap.” dedi. Andan ol keşiş eyle diyecek pâdişâh dâhî ânın sözün ma'kûl görüb varub hükm etdüki vilâyetlerde ne kadar 'acâyib ve garâyib zengîn mermerler ve mermer direkler varısa hep getürtdi. Ve Aydıncık'da Süleymân Peygamber 'aleyhi's-selâm divlere emr idüb yaptırdığı köşki ol pâdişâh yıkdırdımı, dâhî hâcet olduğu kadar mermer getürüb Ayâsofyâ'yı tamâm yaptırdı. Amma şöyle rivâyet iderler kim bu Ayâsofyâ tamâm olunca ol kadar zamân geçdikim ol pâdişâh ak sakallu oldı. Ve hem üşde tevârîhlerde rivâyetdir kim ilerü zamânda âdem oğlını çok yaşarmış ve hem vâka'da şöyledir kim beş altı yüz yıl bir kişi yaşayub pâdişâhlık idermiş amma şimdiki zamânda Ayâsofyâ gibi binâyı başlıyub tamâm etmek mümkünmidir kim. Bir pâdişâha nasîb ola belki nice pâdişâhlar gele ve gide

(91a) ancalayn binâyı tamâm idemeyeler. Râvîler şöyle rivâyet iderlerkim Edirne'de eski câmi' Emîr Süleymân bünyâd etmiş ve biraz karındâşı Mûsa Çelebi yaptırmış. Var bu üzere kıyâs eyle kim Ayâsofyâ gibi binâyı bir nice pâdişâhlar gele gide tamâm idemeyeler. Andan sonra ol pâdişâh Ayâsofyâ'yı ol sûretle tamâm olduğın görecekk Hakk Te'âlâ'ya çok çok şükürler idüb yohsullara çok mâl sadaka idüb ve nice bin bin koyunlar ve sığırlar kûrbân idüb ve ol binâyı yapan üstâdlara ve üzerinde duran mu'temdlere çok ihsânlar ve ücretlerinden ziyâde hakların virdi. Amma Ayâsofyâ'yı yapan ol oğlan pir olmuşdı veleykim ol oğlan Ayâsofyâ'yı yapıncayadek ol pâdişâhın cümle in'âmılarından ve ihsânlarından gayrı bir kaftân ve

bir tâc etdirdikim cümle altûnla dökmeleri murassa‘ idi. Andan ol tâcın üzerine kıymeti rengin le‘aller ve yâkûtlar ve incülerden derdiki her bir taşın kıymetin yetürse olmazdı. Ol oğlan ol sıfatlu kaftânı giyüb ve ol sıfatlu tâcı başına alub girdi andan sonra ol oğlan vardı sakalının her bir kılını kıymeti taşlar ve incüler düzdürdi. Tahtı ol oğlan İstânbûl’da kendü için bir kilisa yaptırdı dâhî içinde kendü sûretin tasvîr idüb nakş etdirdi. Tâ kim ol oğlanın

(91b) dâhî cihânda kıyamete değin adı yâdigâr olub anıla deyü. Pes İstânbûl kâfirlik iken İstânbûl’a ba‘zı vakitte Müslümânlar varacak ol gelen Müslümânlara kâfirler gösterdilerki; *“İşbu tasvîr Ayâsofyâ’yı yapan üstadındır kim. Ol zamânın pâdişâhı dâhî ol üstâda bu sûretli in‘âmlar ve ihsânlar idermiş. Andan ol üstâd dâhî bu kilisayı binâ idüb yaptırdı ve içinde kendü sûretin tasvîr etdirdi.”* deyü Müslümânlara kâfirler ol sûreti gösterirlerdi. Ve hem İstânbûl İslâm olduğundan sonra ol kilisayı ve ol tasvîri görmüş âdemler vardır kim ol tasvîrin kaftânında ve tâcında ve sakalında kıymeti taşlar ve incüler ve dürlü dürlü rengin üzerinde düzülmüş tururdu. Ve hem ol tasvîrin üzerinde vasf hâli yazılmışdı ve hem vâka‘da İstânbûl’da her kilisadaki tasvîr yazılmışdır ve her tasvîrin üzerinde bir hatt yazılmışdır. Pes ol hatt ol tasvîr kimin idügin beyân idermiş eyle olsa ol zamânda göre kim üstâdlara nice hürmet iderler imiş amma şimdiki zamânda hürmetin ve ‘izzetin ve in‘âmın adı kalmışdır. Çünkim Ayâsofyâ yapıldı ve tamâm oldu andan Ayâsofyâ’ya harç olan mâlı hesâb etdiler ve şöyle kıyâs etdiler kim eger ol evvel pâdişâh

(92a) fikr etdügi gibi Ayâsofyâ’nın bir taşını altûndan bir taşını gümüşden yapalardı ancak bu harç olan mâl kadar altûn ve gümüş harç olaydı deyü ol zamânın ‘akılluları tahmîn etmişlerdir. Ve hem vâki‘dir Ayâsofyâ taşlar vardır kim ağır nice altûn ve gümüş harç olunmuşdur. Ol üstâdlar perdâht idüb yerine koyunca zîrâ kim Ayâsofyâ’nın her bir taşı bir iklimden gelmişdir ve İstânbûl’da Sultân Muhammed yeni câmi‘ yaptırdığı vaktin ol asıl iki direk getirüb yerine koyunca ne belâlar ve ne mihnetler çekdiler. ‘Âkıbet ol iki direk uzundur deyü ‘âciz kaldılar dâhî birazın kesdirdiler andan yerine kodular. Ba‘zı üstâdlar şimdiki zamânda görüb ol direkleri dâhî uzun gerekdi kısa kesmişlerdir dirler. ‘Aceb ol zamânda ol direkleri bir gayrı memleketden getürseler nice getürürler veyâhûd getürünce neler harç olduğın Allah bilür ve hem İstânbûl’da yeni câmi‘ kim Sultân Muhammed ‘imâretdür âna harç olan mâl kim vasf edebilürki ne harç olmuşdur. Zîrâ kim ânın cümle direkleri ve taşları

hâzır müheyyâ düzülmüşdi hemân yerinden kaldurub bir yerden bir yere komak için bu kadar mal harç oldu. Kıyâsın Allah bilür ve tamâm oluncayadek on yıldan dâhî ziyâde çalışdılar henüz tamâm murâd üzere idemeler ve hem İstanbul'un meremmetin Sultân

(92b) Muhammed gibi pâdişâh üç dört yılda güçle meremmet etdirdi. Şimdi ki zamânda dâhî nice yerleri harâbdır imdi var fikr eyle kim İstânbûl gibi kal'ayı kırk günde tamâm iden pâdişâh 'aceb nice pâdişâhdı ola ve hem ol zamânda pâdişâhlar zulümle bir binâyı yapdırmazlardı. Cümleyi ücretle işledirlerdi amma şimdiki zamânda bir binâ yapılırsa illerden ve şehirlerden akçe devşürürler. Andan sonra bennâyı ve ırgâdı ilinden çıkarub sürerler anda varanların hiçbirisi şâkir olub gitmez. Bennâyı ve ırgâdı beşer ve altışar ay işledirler amma üçer aylık hakların virirler andan ol akçe ki ilden zulmle çıka ve bennâ ve ırgâd zulmle sürüle ânın sevâbından geçmelüdür ve yine döne gelürler. İlden zulmle devşürülen akçeyi teftîş iderler, emînlere ve yazıcılara dürlü dürlü iftirâlar iderler ve hesâba çekerler. Maksûdları budurkim anlara bir bahâne bulalarki ol binâyı harç olan malı bunlardan alalar. Ol binâ şöyle râyigân kala ve eger emînle yazıcıda nesne bulamazlarsa ol mi'mârı gözden ve kulakden birağurlar hor ve hakîr iderler ve iderler bilmezliginden çok mal harç etdi dirler. Pes bennâ ve ırgâd ve akçe il yanından ola pâdişâh hazînesinden bir habbe harç olmya 'aceb

(93a) ol sûretle yapılan binâdan sevâb almak dürüstmüdür. Ânın sevâbından geçmek evlâdır amma pâdişâhlar kapusunda mu'âmele ehli ve bâzargân hâkim olıcak bu kadar olduğına dâhî şükr etmek gerekdir. İlerü Sultân Murâd Hân zamânında pâdişâh kuli ve pâdişâh kûlunun oğlu olmyana kapudan 'ulûfe etmezlerdi amma şimdiki zamânda kuldan kapuda yuvalar ziyâde olmuştur. Pes yabandan gelenin rağbeti ziyâdedir anuniçün ilerü zamândağı berekât dâhî yokdur ve andan ötürü hüner ehline dâhî rağbet az kalmıştır. Minnet Hüdâ'ya kim kendü gözünle gördük kim Sultân Muhammed İstânbûl'da yeni câmi' ve sekiz medreseyi ve tîmârhâneyi yapan mi'mâr Sinân'ı habs içinde nice döge döge öldürdi. 'Aceb ânın günâhı neydikim ol hâlile ölmege müstehakk olaydı. Hele üşde işitdik ilerü zamânda üstâdlara nice mâl ve nice hilatler virirlermiş ve şimdiki zamânda dâhî nice hilat iderler üşde ma'lûmun oldukim ol zamânla bu zamânın farkı nice imiş fikr eyle. Hele biz yine sözümeze gelemiz râvîler şöyle rivâyet iderler kim çünkim Kostantin ibn-i Alaniyye helâk oldu gitdi. Andan Elyan adlu bir oğlu yerine pâdişâh oldu amma ol

dâhî vefât etdi. Elyan'ın yerine Herkıl adlı oğlu pâdişâh oldu 'adl-ı insâf essi kopdı ve Hazret-i Resûl sallahu 'aleyhi vesellem

(93b) dünyâyâ geldüğünde ol zamânda bu Harkıl pâdişâhdı. Hundan Ahmed ve Muhtar ve İmamü'l-müttekîn, Hoca-i dîn rahmeten lilâlemin, ol gice kim doğmuşdı ol rehnumûn, düşdiler putlar sücuda sernigûn. Çünkü Resûl Hazreti sallallahu 'aleyhi vesellem rebi'ü'l-evvel ayının isneyn gicesi dünyâyâ geldi. Ol gice Medâyin'de Nûşîn Revân'ın tâk kasrının kubbesi yeri geçdi ve Acem vilâyetinde ateş gedelerin odı soyandı ayruk yanmadı ve Rûm vilâyetinde Sâve bahrı suyu yere soğıldı ve Kostantiniyye'nde Ayâsofyâ'nın kubbesinin bir köşesi yıkıldı. Ol gice bin bir kilisanın kubbesi aşağı geçdi amma Ayâsofyâ'yı nice kim yaptılar çâre olub durmadı. 'Âkıbet İstanbûl'un kâfirleri şöyle fikr etdiler kim Hazret-i Resûl'e elçi göndüreler ve dürlü dürlü armağanlar viribdiler. Resûl Hazret'inden icâzet almayınca Ayâsofyâ'nın kubbesi durmadı. Pes çünkü Kostantin ibn-i Alaniyye İstânbûl şehrini üçüncü def'a yaptırdı adını Kostantiniyye kodı amma evvelki adı Yanko bin Mâzyân idi ve ikinci adı Buzantin idi ve üçüncü adı Kostantiniyye idi. Hazret-i Resûl'un sallahu 'aleyhi vesellem mucizâtı berekâtında Kostantiniyye ile Ayâsofyâ emettine nasîb oldu.

(94a) Râvîler şöyle rivâyet iderler kim Hazret-i Resûl'den sallahu 'aleyhi vesellemin üç bin mucizâtı zâhir oldu ve Hazret-i Risâlet 'aleyhi's-selâm yigirmi üç yıl peygamberlik etdi ve Cebrâ'il 'aleyhi's-selâm otuz üç bin kez yir yüzüne indi ve üç bin kerre kalan peygamberlere indi. Çünkü Resûl-u Hazret dünyâdan nakl etdi yerinde dört halîfe kodı. Evvel halîfe Ebû Bekir Sıddîk radiallahu 'anh halîfe oldu hilâfeti iki yıl dört ay sürdi ve 'ömrü altmış üç yıl oldu âhire'l-emr ecel şarabın içüb kendü evinde vefât etdi. Andan sonra ânın yerine Emîrû'l-mü'minîn Ömer ibnü'l-Hattâb radiallahu 'anh hilâfet etdi ve 'ömrü dâhî altmış yıl oldu, Ebû Levlev adlı bir la'în hançer ile Hazreti Ömeri şehîd eyledi ve makberesi Hazret-i Resûl'un yanındadır. Andan sonra Emirü'l-mü'minîn Osmân ibn-i Affân radiallahu 'anh hilâfete geçdi on bir yıl on iki gün hilâfet etdi ve 'ömrü seksen altı yıl oldu, ânı dâhî evi içinde şehîd etdiler. Andan sonra Emirü'l-mü'minîn Ali bin Ebî Tâlib keremullahu radiallahu 'anh zî'l-hicce ayının yigirmi beşinde ve hicretin otuz beş [M. 24 Haziran 656] yılında hilâfete geçdi. Dört yıl tokuz ay halîfe oldu andan sonra namâz üzerinde iken şehîd etdiler ve 'ömrü altmış yıl oldu. İmâm Ali Kûfe'de bir Cum'a

(94b) gününde orta namazını kılmağa vardı oruç gündi Kûfe içinde ibn-i Melceme mel'ûn la'net Allah gâfilin şehîd eyledi cemâze'l-evveli ayının sekizinci gününde dünyâya geldi ve ramazân ayının on beşinci gününde dünyâdan gitdi. Andan İmâm Hasan radiallahu 'anh hilâfete geçti tokuz ay on birgün halîfe oldu ol dâhî dünyâdan nakl etdi ve 'ömrü kırk yıl oldu, Medine'de zehr ile helâk kıldılar. Andan sonra İmâm Hüseyin radiallahu 'anh hilâfete geçti ol dâhî hilâfette dört yıl halîfe oldu ve 'ömrü elli bir yıl oldu. Andan Emirü'l-mü'minîn Hüseyin Kerbelâ'da şehîd olaldan berü hicret Nebî'den sallallahu 'aleyhi vesellem tâ Sultân Bâyezîd ibn-i Muhammed Hân'a gelince sekiz yüz elli tokuz yıl geçmişti. Rıdvânallahu 'aleyhim ecma'in. Çünkü bu halifelerin zamânı geçti, andan hilâfet Muâviye'ye geldi hicretin bu yılında Muâviye gemilerle gelüb Rodos kal'ası üzerine düşüb ve Rodos'ı zebûn idüb sonra harâca kesub ve dönüb Şam'da karâr etdi hicretin kırk dört [M. 664-65] yılında. Andan sonra Muâviye Beşîr Ertâl adlu bir eri iki yüz pâre gemilerle ve kırk bin âdemle Kostantiniyye üzerine gazâyâ gönderdi ol dâhî gelüb Kostantiniyye'nin dâ'iresin yıkub harâb idüb çok esirler alub ve çok fetûhla yine deniz kenârına geldi. Amma Frenk la'în ve Rûm kâfirleri ardlarına

(95a) düşüb gelüb buluşub çok cenk etdiler onların Beşîr Ertâl ol kâfirleri sıyub denize döküb helâk idüb nicesin kırdılar kalan kâfirler kaçub yine kal'aya girdiler andan Beşîr Ertâl kal'a cengin idüb kal'ayı alımıyub andan göçüb yine Şam'a geldiler. Pes bunun üzerine tokuz yıl geçti hicretin elli iki (M. 672) yılında andan sonra Ebû Eyyüb Ensârî rahmetullahi 'aleyh elli bin kişiyle Abdullah ibn-i Abbâs ve Abdullah ibn-i Zeyd beş yüz pâre gemilerle gelüb Kostantiniyye şehrin hisâr idüb altı ay egirdüb cenk etdiler. 'Âkıbet birgün yürüyüş etdiler 'azîm cenk idüb savaş oldu. Nâ-gâh Ebû Eyyüb Ensârî'nin eline zebzek(?) okı dokundı kal'a üzerinden dönüb yine yerlerine geldiler andan Ebû Eyyüb Ensârî kendüyi bildi kim ol gazâda şehîd olsa gerekdir. Dâhî eyitdi; *"Ey yârenler üşde ben yakında dünyâdan giderim amma size vasiyyetim budurkim kılıçlarınızı yalın eylesen dâhî hisâra yürüyüş idün ne yire kim varıbilürsenüz beni ol yerde savaş arasında defn idün ve makberem belürsüz idün."* dedi ve hem eyle etdiler. Yorki dirlerdi ol vakt Kostantiniyye'nin bir tekvürü vardı ol tekvür eyitdi; *"Ehl-i İslâm'ın bir ulûları şehîd olmuşdur."* Bunların

(95b) hareketinden anları andan Yorki gâzilere haber gönderdi eyitdi; *"İçümüzden bir ulûnuz şehîd oldu, siz ânı bizden niçün gizlersiz?"* dedi. Çünkü

gâzîler bildiler kim Ebû Eyyüb Ensârî'nin kâfirler şehîd olduğun bilmişler vardılar. İstânbûl tekvürüyle sulh etdiler tekvür dâhî ehl-i İslâm'a gazâ tonların gönderdi andan sonra ehl-i İslâm gitmek ardınca oldular. Gemilere girüb denizden gemiler ile gittiler ehl-i İslâm gittikten sonra İstânbûl tekvürü iki oğluna çok leşker koşub ehl-i İslâm'ın ardlarından yetdiler. Birgün ve bir gece 'azîm cenk etdiler deniz yüzünde Müslümânlardan ve kâfirlerden çok âdem kırıldı amma Abdullah ibn-i Sarh ki Osmân'ın ata bir karındâşı oğlydı ol kadar cenk etdikim deniz yüzünden kân-ı revân oldu. Âhirü'l-emr cenk içinde tekvürün bir oğlunun bir gözin okla urub çıkardılar. Pes küffârın çerisi ol hâli görüb heman kaçmağa yüz dutdular gemilerden karaya döküldüler. Abdullah ibn-i Sarh ardlarınca bile karaya dökülüb kâfirleri ardından yetüb kılıç koydular, çok kâfir kılıçdan geçürdüler. Ve tekvürün iki oğlin dutub berdâr eyledi ve bâkî kâfiri kimin esir idüb mâl-ı ganâyimle girü Şam'a geldiler amma yolda gelürken yüz on dört kilisâ ve on dört pâre kal'a harâb etdiler amma bu taraftan İstânbûl tekvürü işitdikim iki oğlı berdâr

(96a) olmuş ve kalan leşkeri kırılmış andan tekvür ol gazâbla ve uçğla hançere düşüb kendüyi helâk eyledi. Meger kim bu tekvürün bir oğlı dâhî kaldı adına Kostantin dirlerdi. Atası yerine beg oldu andan Kostantin bir gece Ebû Eyyüb Ensârî'nin rahmetullahi 'aleyh makberesi üzerinde nûr-ı berk urduğun gördi bildikim ol makbere tekîn makbere değildir. Vardı ol makbere üzerinde bir 'âli kubbe yapırdı ve ûlû ziyâretgâh etdirdi. Andan sonra Hakk Te'âlâ'nın kudretiyle ol arada bir latîf pınâr çıkdı akdı ve ziyâde hasiyyetlü oldu. Tâ hatta ol pınârın suyunu şişelere koyub Frengistân'a ve her memleketlere alub giderlerdi ve her derde kefâret idi. Ol türbede nur-ı berk urduğundan ötürü ve ol suyun hasiyyetinden ötürü ol türbeyi kâfirler mu'azzez dutarlardı. Râvîler şöyle rivâyet iderler kim Ebû Eyyüb Ensârî Kostantin şehrin hisâr etdüğünde şol kadar egirttikim ehl-i İslâm 'âciz kaldılar. Amma kal'a içinde olan kâfirler dâhî ehl-i İslâm Kostantiniyye üzerine gelelden berü açlıktan bunalub bir araya gelüb ehl-i küffâr danışdılar dâhî ehl-i İslâm'a elçi gönderdiler ve eyitdiler kim; *"Maksûdunuz nedir? Bizim üzerimize yatduğunuzdan bir hod cümlemiz kırılmıyınca kal'ayı virmeziz ol hod mümkün degildir. İmdi*

(96b) eger giz murâdunuz varısa ânı idin âna göre biz dâhî 'amel idelüm üşde ma'lûm oldu, siz dâhî 'âciz kaldunuz çünkim şimdiye degin bu kal'ayı alımadunuz şimden girü hiç alacak degilsiz." dediler. Andan Ebû Eyyüb Ensârî cümle ûlûları bir yire cem' idüb danışdılar eyitdiler. Bu kâfirler gerçek iderler kim bu

kal'ayı biz şimdiedek alımadık şimden girü hiç alımaız ordumuz dâhî kazlık oldu halkımız zebûndur. İmdi gelin kâfirlere idelümki sizden murâdımız heman budur Ayâsofyâ'nın içinde iki rek'at namâz kılalum didiler amma ehl-i İslâm kâfirlere böyle didiklerinde murâdları buydu kim Hazret-i Resûl sallahu 'aleyhi vesellem itmişdikim; *"Her kim Kostantiniyye içinde Ayâsofyâ'da iki rek'at namaz kılsa ol kişi cennetlidir."* demişdi. Ol heves üzerine Ayâsofyâ'da iki rek'at namâz kılmağa arzû iderlerdi andan sonra gâzîler bu tanışığı kâfirlere haber virdiler. Çünkim kâfirler bu haberi ehl-i İslâm'dan işitdiler cümle ûlûları bir yere cem' olub danışdılar. Tekvür ider; *"Eger biz bu hile ile Müslümânları üzerimizden ırmazsuz işde helâk oluruz."* dedi. Pes kâfirler vardılar Ebû Eyyüb Ensârî'ye haber gönderdiler kim eyitdiler; *"Siz çok âdemsiz imdi ol kadar âdem gelüb kal'aya girüb namâz kılmak kaçan olur ve illâ içinüzden bir nice ûlûlarınızdan gelin kal'aya koyalum Ayâsofyâ'da varın namâz kılun."* dediler.

(97a) Pes Ebû Eyyüb Ensârî rahmetullahi 'aleyh vardı yarar gâzîlerden ve ûlûlardan beş yüz kişi yarâğıyla alub deniz yüzünden gemiler ile gelüb İstanbul'un içine girdiler amma gâzîlerin ne kadar kim yarâkları varısa kâfirler kal'anın kapusunda alıkodular. Andan sonra Ebû Eyyüb Ensârî ve gâzîleri kal'aya koydular, kâfirler eyitdiler; *"Yine kal'adan çıktığınız vaktin yarâğınız alımsız."* dediler. Pes bu Müslümânlar dâhî yarâkların kâfirlere virüb andan sonra kal'aya girdiler andan ol kâfirler Müslümânları alub toğru Ayâsofyâ'ya getürdüler. Müslümânlar dâhî Ayâsofyâ içine girüb murâdlarınca namâz kılub ve biraz vakit seyr eylediler. Meger kim bu taraftan ol mel'ûn kâfirler Müslümânları şehre koyub ve Ayâsofyâ'ya koyuverdiklerine gâyetde pişimân oldular andan kâfirler mekre ve hileye başladılar. Meger kim ol zamânda İstanbul'un içinde bir ûlû merdûd keşiş vardı cümle kâfirler ol keşişin sözüne i'timâdları vardı. Andan İstanbul içinde Galata'ya karşı bir yüksek yir vardır ol keşişin anda bir mu'teber ûlû kilisâsı vardı. Ol keşiş anda olurdu amma sonra Sultân Muhammed merhûm Kostantiniyye feth idecek ol yerde eski sarâyı yapırdı ve ol kilisâyı yeniçeriye yıkdırdı amma yıkdıkları vaktin yeniçerinin üzerine yıkıldı hayli yeniçeri altında kaldı. Andan bu keşiş Müslümânların Ayâsofyâ'ya girdiklerin işidecek tâkat

(97b) getürmiyüb sordı tekvüre geldi meger kim tekvür dâhî cümle kâfirlerle ve yarâklarıyla hâzır tururlardı. Zîrâ kim Müslümânları kal'aya koyduklarına pişimân olmuşlardı, nâ-gâh Müslümânlar kal'a içinde bir fesâd itmiyeler deyü ol mel'ûnlar

hâzır tururlardı andan ol keşîş tekvüre gelüb feryâd idüb saçın sakalın yolub eyitdi; “Zehîrüs-vâyılık ki siz itdünüz bu Türk’leri getirüb bizim Mekke’imiz içine koyub murdâr etdiniüz.” dedi. Andan tekvürle hâzır olan kâfirler eyitdiler; “Ya nice idelüm, biz dâhî ‘âciz kaldık. Eger sen bu Türk’leri üzerimizden gidermezsen üşde az kaldıkim cümlemiz helâk olavuz.” dediler. Andan bu keşîş eyitdi; “Hele şimdi olan oldu amma şimden girü ben revâ görmezimki yine bu Türk’ler kal’adan sağ esen çıkalar.” dedi. “İmdi sen nice tedbîr idersin eyit işidelüm biz dâhî sana mutî’ olavuz.” dediler. Keşîş eyitdi; “İşbu Türk’ler şimdi yarâksuzlardır ve deniz yüzünden gelmişlerdir amma şimdi anları yine deniz yüzünden gitmeğe komıyalum idelüm kim gelün şimdi şehir içinden gidün ve hem şehrimizi seyr idin deyelüm dâhî ol Türk’leri beled tarafına çekelüm. Andan sonra kal’a kapularına kapuda muhkem yarâkla bir nice âdemler koyalum. Pes ol Müslümânlar gâfilin gelüb şehri seyri derken siz dâhî arkurı gidün dâhî anlara kılıç koyun andan sonra Türk’ler sizden kaçub

(98a) her kapuya vardıklarınca kapuda olanlar dâhî ol Türk’lerin yolların alub kılıç koysunlar bulayki bu sûretle anları kırabileydiniz ve taşra dil çıkartmıyaydunuz ola.” dedi. Andan tekvür ve ol kalan kâfirler bu keşîşin sözi üzerine kavlı idüb muhkem yarâk gördüler. Ol taraftan Müslümânlar dâhî Ayâsofyâ’dan çıkub yine deniz tarafına gitmek kasdın etdiler. Andan kâfirler ilerü gelüb Müslümânları deniz yüzünden komıyub karadan şehir içine çıkdılar amma Müslümânların cümle yarâkları kapuda kaldı. Kâfirler Müslümânları şöyle yarâksuz şehir içine çekdiler çünkim Müslümânlar ol keşîşin kilisâsı tuşuna geldiler hemandem ol keşîş kilisadan kâfirlere işâret etdi. “Müslümânları koman!” dedi. Andan tekvür la’in bir nice yarâklı kâfir ile arkurı çıkub gâfilin ol Müslümânlara kılıç koydular. Çünkim Müslümânlar kâfirlerin ol hâlin gördüler nâ-çâr olub anlar dâhî cenge başladılar amma ellerinde yarâkları yok kimi taşıla ve kimi ağacıla ve kimi yumruğıla cenk etdiler. Andan Müslümânlar cehd idüb kal’adan taşra çıkalum deyü kâfirler üzerine hücûm iderlerdi amma kangı kapuya kim vardılarsa çok kâfir yarağıla arkurı gelüb Müslümânlar ile cenk etdiler ve kapuların muhkem bağladılar. Andan Müslümânlar dâhî kâfirler ile cenk iderlerdi ve hem kal’a içinde segirdüb giderlerdi kim bulayki bir yer bulavuz kal’adan taşra çıkavuz

(98b) dirken nâ-gâh Müslümânlar ol bir kapuya irdiler kim tekvür belâdetden aşığı eğri kapu dirler andan ol kapudan aşığı bir perguz vardır kim kal’anın taşra yanında hendekin iç yanında bir mermer direk vardır şimdi dâhî dikilir durur. Meger

kim ilerü zamânda işbu Kostantiniyye'ye pâdişâh gelmiş imiş gâyetde ûlû ve 'âdil pâdişâhmış meger kim direk dibinde olan perguzun üzerinde bir ûlû 'âli kasrı varmış ve kendü pâdişâhı ol kasrın üzerinde oturmuş dâhî kendü şikâyetçi dinlermiş. Ve hem kal'a hendekinin taşra yanında bir zincir atdirmiş imiş. Bir avcı ol zincirin kendü pâdişâhın kasrı içinde oturduğu yerde imiş her kimki bir zûlm görse veya bir kazıyyesi varısa ol zincire yapışub oturmuş. Andan pâdişâh ol zincirin avazın işidüb ve kendü taşra çıkub ol şikâyet iden kimesne gelürdi pâdişâha kendünün hâlin 'arz idermiş ve her kazıyyeyi ol pâdişâh kendü dinlermiş. Hiç kimseye inanmazmış ve bir kazıyyeyi yarına komazmış. Pes ol zamânda olan pâdişâhlar ra'ıyyetlerinin her şikâyetçilerin bizzât kendüler dinlermiş nâ-gâh kimseye zulm olmiya âhiretde buna 'azâb ola deyü kat'â kimseye inanmazmış. Ol pâdişâh şuncalayn 'âdil pâdişâhmış ve ol pâdişâhın kapusunda yedi bin çâvuşları varmış ve on

(99a) iki bin hâs tevellüleri varmış. Cümlesi bu kullar da'ima pâdişâhın kendü kapusunda mülâzîmler imiş amma gerü kalan leşkerin hod kıyâsın Allah-u Te'âlâ'dan gayrı kimse bilmezdi ve nice pâdişâhlar ve begler bu pâdişâhın ni'metin yerlerdi amma yine bu cümle ile ol pâdişâhı bir gün ecel gelüb 'ömr defterin dürdi. Ne kendü hâlkı ve ne kasrı kaldı cümle harâb olub hebâ oldı.

Nazm

Gitti birgün gelmedügi yere

Ey nice iklimleri ol dutmuşdı

Anca şâhlardan oyun etmişdi

Leşkerin cem' idecek ol şehriyâr

Kimse bilmezdi kıyâsın aşikâr

Şöyle gitmiş halkı biri kalmamış

Sanki ol araya âdem gelmemiş

Gelmiş illâ yine gitmiş tîz revân

Komamış birini heb kırmış kıran

Kasrı köşkü kalmamış olmuş harâb

Yurd idinmiş adamı yirin garâb

Şimdi üşde ne gider ne gelür

Ne turur var ne gider var ne olur

Şimdi ne şâh var ne kul var ne topu

Şöyle ıssuz kalmış üşde bir yapu

Görenler kötü der neler giderir bu cihân

Kimi ‘âlemi meşhûr kalur kimin nihân

Dünyâ kimseye bâkî kalmaz ey civân

Pes biz yine sözümeze gelelüm ve hem asıl murâd oldur kim ol vakitte Müslümânlar ne kapudan çıkdığı ma‘lûm ola. Zîrâ kim şimdiki zamânda ol arada kapu yokdur. Şöyle rivâyet iderlerkim eğri kapudan aşağı tokuzuncı perguzdan aşurı bir kapu vardı. Meger kim ol kapu ol

(99b) vakt Allah-u Te‘âlâ’nın fazile açık bulundı hemandem Müslümânlar çıkmış ardınca oldular. Andan ol kapu karşusunda meger bir kat hisâr vardı. Pes çünkim Müslümânlar ol kapuya koyuldular taşra çikalardı. Andan Ebû Eyyüb Ensârî hemân kim kapu içine geldi andan ol kapu üzerinden kâfirler taş uşurdular. Ebû Eyyüb Ensârî taşla göğsüne urdular ol arada yüzi üzere düşdi, andan Müslümânlar

Ebû Eyyüb Ensârî'nin tiz koltuğuna girüb kaldurınca karşudan bir burcdan zemberek okile göğsüne urdular hemandem ol arada Ebû Eyyüb Ensârî'yi şehîd etdiler rahmetullahi rahmete vâsi'ate.

Nazm

Her ki dünyâ mülküne girdi ölür

Yalnûz Hakk'dan ki ol bâkî kalur

Getürdüğünü giderir bî-ihyâr

Pes cihânı sevmiyendir bahtiyâr

Bahtiyâr olmak dilersen ey yâr

Muhammed rûhuna vir salavât

Amma ol kapu aralığında bî-kıyâs kâfir kırıldı. Şöyle kim gövdeler birbirinin üstüne yıkıldı, Müslümânların yarâkları yoğidi ve hem ehl-i İslâm azıdı kâfirler iken çoğıdı. Andan ol iki hisârın arasında taşradan içerüden Müslümânlaru kâfirler şöyle galebe etdiler kim Allah bilür iken ziyâde cenk oldı. Müslümânlar hayli zamân taşraya çıkınca ol iki hisârın arasında kalub hayli zahmet çekdiler. Andan Müslümânlar gördüler kim Ebû Eyyüb Ensârî'nin ölüsün alub gidemezler birbirine eyitdiler; “*Gelin bârî kâfirler kim idüğün bilüb ve ölüsün almasunlar*” deyü ol cenk arasında iki hisârın hıfzında

(100a) bir yeri eşüb ol arada defn idüb belürsüz etdiler. Andan sonra Müslümânlar kal'adan çıkub gitdiler ve nicesi ol arada şehîd oldılar. Râvîler şöyle rivâyet iderler kim ol arada iki hisârın hıfzında yetmiş ashâb şehîd oldı ol arada taş toprâk ve ayakaltında belürsüz oldular. Pes kalan ashâb dâhî Ebû Eyyüb Ensârî'nin şehîd olduğın göricek ayrık karâr idemiyüb gemilerine binüb gitdiler. Ba'zı râvîler iderler; “*Bu hisâr hıfzında olan mezâr Ebû Eyyüb Ensârî'nin karındâşıdır kim ol cenkde dutulmuşdı ve ol kapu yanındağı perguzda mahbûsdi. Andan ol mel'un*

kâfirler Ebû Eyyüb Ensârî'nin karındâşını ol perguzdan aşğa atdılar ol arada şehîd oldı." dirlerdi. Amma ba'zı 'ulemâ ider; "*Ashâb Ebû Eyyüb Ensârî hisâr hıfzında defn etdiler.*" dirler ve ba'zı tevârîhde dâhî '*hisâr hıfzındadır*' demişler. Amma eger kim Ebû Eyyüb Ensârî hisâr hıfzında olan didikleri vâki' ise Ebû Eyyüb Ensârî hisâr hıfzında olan mezârdır amma ol hisârdan taşra mezâra hisâr hıfzı demek olmaz, zîrâ kim hisârdan iken ırâkdır. Pes çünkim ehl-i İslâm Kostantiniyye'nin üzerinden göçüb gitdiler. Andan kâfirler ol mezârda nice nice 'alâmetler gördiler kim andan ol sebebden ötürü kâfirler ol arada ol mezârı bellü idüb bârgâh etdiler ve hem Allah-u Te'âlâ'nın hikmetile

(100b) başı üçünde bir servi ağacı bitdi ve bir bınâr dâhî çıkub ayâzma idüb halk gelüb anda kimi yüzün yur ve kimi istemeksın bağlardı. Amma zamân ve rüzgâr geçmekle ol mezâr ve ol ayâzma belürsüz olmuşdı tâ Sultân Muhammed Kostantiniyye'yi feth idince. Pes çünkim Sultân Muhammed Kostantiniyye'yi feth etdi ve nice zamândan sonra meremmet etdi. Ol vakt anda işliyenlere ol mezâr sâhibi gözücü; "*Beni nice bir ayıklarsız?*" demiş. Eyle olıcak vardılar ol mezârı kaldırub ve üzerini muhkem yapdılar bir 'âli ziyâretgâh eylediler. Andan sonra bir yaya birgün yatub uyurken düşünde ol evvel akan pınârı gösterdiler andan varub ol yiri kazdılar yapılmış hâzır muheyyâ bir pınâr çıkdı. Şimdiki hâlde dâhî ol arada olanlar ol pınârın suyun içerler. Pes yine biz sözüme gelelüm Ebû Eyyüb Ensârî Kostantiniyye şehrinde şehîd olıcak arada kırk yıl geçdi hicretin toksan üç [M. 711-12] yılında vâki' oldı. Andan sonra Benî Ümeyye zamânında Süleymân ibn-i Abdullah halife oldı ve kız karındâşı oğlu Abdülazîz'i seksen bin erile Kostantiniyye üzerine gönderdi. Ol dâhî leşker ile Rûm'a gelüb çok gazâlar ve çok vilâyetler aldılar andan sonra sürüb Kostantiniyye üzerine düşüb ve kara

(101a) tarafın alub ilin ve vilâyetin yıkub issuz kodular amma Kostantiniyye zafer bulmıyub dâ'ire kal'aların ve illerin virân kıldılar. Andan Kostantiniyye üzerinden göçüb Kastamonı üzerine varub ilin vilâyetin yıkub Kastamonı'yi hisâr idüb amma alımıyub andan dönüb Şam'a geldiler ve andan sonra beş yıl bunu üzerine geçti hicretin toksan sekiz [M. 716-17] yılında vâki' oldı. Yine Süleymân ibn-i Abdullah ve kız karındâşı oğlu Müslim bile yüz yigirmi bin erle gelüb Aydıncık'da kışladılar. Andan yaz olduğu gibi denizi geçüb dâhî Kostantiniyye'yi hisâr idüb egertmeğe başladılar amma ziyâde kahtalık ve kazlık şöyle oldı kim kal'anın içinde kâfirler âdem nicesin yediler ve taşrada Müslümânlar ot otladılar.

Gazâyı kıyub gitmediler âhire'l-emr 'âciz kalub hâli fiye âdem gönderüb haberi halîfeye bildirdiler. Pes halîfe dâhî mübâlağa leşker cem' idüb Kostantiniyye üzerine geldiler ve Galata'yı ol yapırdı. Kostantiniyye şehrine havâle etdi ve Galata'nın adını Medineü'l-kahr kodı. Andan sonra Kostantiniyye tekvüri ve kâfirleri zebûn olub andan Kostantiniyye şehrini sulhla halîfeye virdiler. Andan sonra Kostantiniyye tekvürini yılda elli bin filoriye kesdiler ve ne kadar kim Müslümânlar ol vilâyetlerden kâfir esir almışlar idi. Heb cem' idüb girü virüb andan ol sulh üzere karâr etdiler.

(101b) Andan sonra halîfe leşker ile dönüb Şam'a giderken meger bu tarafdand Kostantiniyye tekvüri Frengistân'a haber göndermiş imiş. Pes Frenk la'în bî-hadd gemiler ile leşker gelüb halîfenin önün bağladılar, andan halîfe dâhî ol arada üç gün gice ve gündüz 'azîm cenk etdiler. Andan sonra Kostantiniyye tekvüri yüz pâre gemiler ile ve leşker ile Müslümânları ardlarından yetdiler. Halîfe ol hâli görecek hemandem leşker ile karaya döküldüler anun ardınca kâfirler dâhî karaya dökülüb ve alayların durub üç gün dâhî karada cenk etdiler. Âhire'l-emr Hakk-ı Sübhâne ve Te'âlâ celli celâle ehl-i İslâm'a fûrsat virüb kâfir çerisi sınub münhezim olub kaçdılar. Andan halîfe tekbîr getürüb kâfir üzerine yürüdüler kâfirleri sıyub ve kırub denize döküldüler ve tekvüri diri dutub benâm kâfirler ile ve begler ile esir idüb Bağdad'a iletdiler. Halîfe cümlesini berdâr eyledi meger kim Kostantiniyye tekvürünün iki oğlu kaldı. Birinin adı Yorki idi ve birinin adı Estefan idi amma bu Yorki cidâm olmuşdı. Pes Estefan atası yerine beg oldu Kostantiniyye'de bir yıla varmadın Estefan öldi ve oğlu kızı kalmadı amma ol cidâm olan Yorki'nin bir oğlu kaldı adına Terendifil dirlerdi. Kostantiniyye'de Estefan

(102a) yerine ol beg oldu ol dâhî sehl yaşayub birgün denize gark oldu. Andan dâhî oğlu kızı kalmadı meger kim Estefan 'avratı hâmile kalmışdı bir oğlu toğdı andan ol oğlanın adını Elyan kodılar. Elyan yigit olıcak Kostantiniyye'de beg oldu mecmu' Frengistân'a ûlû pâdişâh oldu ve Nasâri tâ'ifesi anı gâyetde mu'azzez ve mukarrem dutarlardı amma ol zamânda Mervân ibn-i Hakem ehl-i İslâm'a halîfe olmuşdı. Andan sonra halîfe leşker cem' idüb yüz elli bin erile gelüb Kostantiniyye'yi hisâr etdi. Tamam altı ay egertdi amma ol vakt Kostantiniyye'nin pâdişâhı Elyan olmuşdı. Pes Mervân ibn-i Hakem bin pâre gemile gelüb deniz yüzünü durdı ve kal'ayı zebûn etdi âhire'l-emr sulhla Kostantiniyye'yi Mervân ibn-i Hakem'e virdiler. Ol dâhî Kostantiniyye'nin içinde mescidler ve medreseler yapıldılar ve içlerinde namâz

kıldılar ve Kostantiniyye tekvürinden harâc deyü şol kadar mâl aldılar kim hesâbın Allah bilür. Ve andan gayrı tekvüri yılda beş bin filoriye kesdiler dâhî dönüb gitdiler. Bunun üzerine yetmiş dört yıl geçdi hicretin yüz yetmiş iki [M. 788-89] yılında vâki‘ oldı. Andan sonra Hülafâ-i Râşidîn zamânından sonra Yahya bin Ali halife oldı. Pes ol dâhî elli bin erile gelüb Kostantiniyye üzerine düşüb çok

(102b) cenk eyledi on binden ziyâde kâfiri kılıçdan geçürüb âhire’l-emr Kostantiniyye’yi alımıyub yine dönüb kendi bunun üzerine dâhî on altı yıl geçdi hicretin yüz seksen sekiz [M. 803-4] yılında vâki‘ oldı. Andan sonra Hârûnü’r-Reşîd halife oldı ve yüz elli bin erile gelüb Kostantiniyye’yi hisâr idüb dört ay tamâm egertdi. Amma ol vakitte Kostantiniyye tekvüri Herkıl olmuşdı ve ânın yerine oğlu Elyan pâdişâh oldı. Âhire’l-emr Elyan zebûn olub Kostantiniyye’yi sulhla Hârûnü’r-Reşîd’e virdiler ve içinde mescidler ve medreseler yaptılar ve andan gayrı bin Müslümân evin koydular ve on yıllık harâc elli bin filori alub Hârûnü’r-Reşîd leşker ile yine döndüler ve her yılda elli bin filori harâc alurlardı. Çünkim Hârûnü’r-Reşîd Bağdad’a vardı. Andan ol yıl yine Herkıl oğlu Elyan hâyin oldı ve ne kadar kim Kostantiniyye’nin içinde Müslümânlar varısa cümlesin harâca kesdi ve ol Müslümânlardan çok kişi helâk etdiler. Amma Müslümânlar dâhî çok kâfir kılıçdan geçürdüler, Ayâsofyâ’nın içinde cenk etdiler. Tâ ‘âkıbet Müslümânlar Kostantiniyye tekvüri Elyan’ı katl etdiler ve nice ûlû yarâr beglerin ol arada helâk itdiler ve Ayâsofyâ’nın içinde kân revân olub akdı. Beş altı bin kâfiri kılıçdan geçürdüler âhire’l-emr

(103a) kâfirler gâlib oldı Müslümânların kimin esir ve kimin şehîd etdiler. Andan sonra Elyan olıcak oğlu Yağfur Kostantiniyye’ye pâdişâh oldı. Pes Hârûnü’r-Reşîd dâhî Kostantiniyye’de olan Müslümânların hâlin işitecek, yine leşker cem‘ idüb deniz yüzünden gemiler ile ve bunca bin leşkerle gelüb Kostantiniyye üzerine düşüb üç gün üç gice cenk etdiler. ‘Âkıbet Kostantiniyye’yi güçle alub sekiz bin kâfiri kılıçdan geçürüb ve dâhî şehirden taşra ilden yigirmi bin mikdârı esir alub andan Kostantiniyye şehrin ıssuz koyub ve Yağfur bin Elyan’ı dutub Hârûnü’r-Reşîd dâhî Yağfur’ı berdâr eyledi. Andan sonra Hârûnü’r-Reşîd Bağdad’a gelüb karâr idüb oturdu amma bu taraftan Kostantiniyye şehri yedi yıl ıssuz yatdı. Meger ol vaktin kim Müslümânlar Kostantiniyye şehrini feth itmişlerdi, ol vakt işbu Kostantiniyye pâdişâhı Yağfor’un ‘avratı gemilerle Frengistân’a kaçub dururdu ve bir küçük oğlu vardı adına Kanatur dirlerdi. Eyle olsa Kostantiniyye şehri yedi yıl ıssuz yatduktan

sonra andan Frenk la'in Yağfur'un oğlu Kanatur'ı getirüb Kostantiniyye şehrine pâdişâh dikdiler. Andan sonra ol ecilden ötürü Galata Frenk elinde kaldı. Andan sonra işbu şehri Kostantiniyye'ye pâdişâh olan beglerin adları

(103b) ve ecdâdları adları bunlardırkim zikr olunur. Kanatur bin Elyan ibn-i Herkıl ibn-i Estefan ibn-i Mihâl ibn-i Kostantin ibn-i Yorke ibn-i Herkıl ibn-i Elyan ibn-i Kostantin ibn-i Körmihâl ibn-i Terendikil ibn-i Elyan ibn-i Estefan ibn-i Mihâl ibn-i Kanatur ibn-i Buzantin ibn-i 'Eflâk ibn-i Elyan ibn-i Kalur ibn-i Buzantin ibn-i Yanko ibn-i Mâzyân ibn-i 'Eflâk ibn-i Aram ibn-i 'Avaz ibn-i Sâm ibn-i Nûh 'aleyhi's-selâm bunların ecdâdıdır kim zikr olundu. 'Ale't-terfîb Zeyne'l-Arab ve Termedi ve Kıratuvi râvîler bunlardır kim *[Rûm tevârîhçilerden çıkarub demişlerdir ve bu ûlûlar kim]* zikr olundu. Radıallahu 'aleyhim ecmain Kostantiniyye'yi bildikçe ve bildiklerince rivâyet kıldılar. Ve dâhî 'ulemâ şöyle rivâyet kıldılar kim, müsâbih şerhinde demişlerdir kim; *"Deccal la'in çıkmazdan öndin Kostantiniyye şehri bir dâhî kılıçla alına ve andan sonra kıyâmet kopacak vakitte Ebû İshâk oğlanlarından bir kimesne beydâ ola. Andan sürüb Kostantiniyye üzerine gele dâhî Kostantiniyye tekbîr ile ala."* dir. Amma ol kılıçla alına didikleri şimdiki zamânda ol pâdişâh İslâmu'l-müslimîn kâtilu'l-kefereti ve'l-müşrikîn kâmiu'l-fucrati ve'l-mütemerredîn Sultân Muhammed ibn-i Sultân Murâd ibn-i Muhammed Hân ibn-i Bâyezîd Yıldırım Hân ibn-i Murâd Hân ibn-i Orhân ibn-i Osmân ibn-i Ertugrul

(104a) ibn-i Süleymân Şah. İzze nasarahû Sultân Muhammed Kostantiniyye'yi feth etdi. Hazret-i Risâlet'in sallallahu 'aleyhi vesellemin hicretin sekiz yüz elli yedi [M. 1453] yılında vâki' oldı. Ve kelâm-ı kadîmde dâhî âyet gelmişdir. Beldet-i tayyibete Kostantiniyye'nin târîhidir rebî'ü'l-evvel ayının yigirmi birinci gününde pençşenbe günü İstânbûl feth olundu. Halîfe Hârûnü'r-Reşîd târîhinin bu kadar yıldan sonra sene 357 Kostantiniyye virân kılmışdı. Andan sonra Frenk la'in gelüb Kostantiniyye'yi ma'mûr eyledi. Altı yıl Frenk ve Rûm Kostantiniyye'ye hüküm etdiler bu ma'mûrlüğında iken Sultân Muhammed Kostantiniyye'yi feth etdi. *Vallah-ü 'alem bi's-savâbe lâya'lemü'l-gaybe'l-illâh.* Pes bundan sonra yine Sultân Muhammed kıssasına gelem ol vaktin kim Sultân Muhammed Kostantiniyye'yi feth etdi andan sonra laz iline vardı. Sivrice hisâr'ı ve Umûl hisâr'ını feth idüb ve vilâyetin yağma eyliyüb ol vilâyetden çıkan esirlerin hesâbın Allah bilür ve İstânbûl dâ'iresinde olan kâfirlerin ekseri ol vilâyetden çıkmışlarıdır. Hicretin bu yılında sene 858 [M. 1454], andan sonra Sultân Muhammed Novaberde'yi tevâb'ile feth itdi

hicretin bu yılında sene 859 [M. 1454-55]. Def'a Sultân Muhammed Belgrad'a vardı amma alımadı ve tayı Karacabeglerbegi ol arada şehîd oldu ve ol yılda iki kuyruklu yıldız toğdı biri

(104b) mağribde ve biri maşrıkdâ göründi hicretin bu yılında sene 860 [M. 1455-56] vâki' oldu. Andan sonra Sultân Muhammed Edirne'de karâr idüb oturdı ve 'âli düğün eyliyüb Sultân Bâyezîd'i ve Sultân Mustafa'yı sünnet eyledi hicretin bu yılında sene 861 [M. 1456-57]. Def'a Sultân Muhammed Mora'ya vardı Körfüz'i ve Mora vilâyetin feth etdi, hicretin bu yılında sene 862 [M. 1457-58]. Def'a Sultân Muhammed Semendire üzerine vardı ve Bosna'nun kralı kendü ihtiyârile Semndire'yi virdi hicretin bu yılında sene 863 [M. 1458-59]. Def'a Sultân Muhammed Mora'ya vardı cümle vilâyetin ve kal'aların feth etdi ve hem Mora tekvürin dutdı ve ol seferde ramazânın yigirmi tokuzuncu gününde Cum'a günü gün dutıldı. Subh vaktinde hicretin bu yılında sene 864 [M. 18 Temmuz 1460]. Def'a Sultân Muhammed Anadolu'ya geçüb Rûmili ve Anadolu çerisiyle Kastamonı ve Sinab şehrini vilâyetlerle feth idüb ve Kastamonı begi İsmâil Beg'i etbâ' eşyâ'ıla ve ol diyârın sipâhilerin cümle Rûmili'ne sürdüler. Andan sonra Sultân Muhammed Kastamonı'dan geçüb Tırabuzan'a vardı dâhî Tırabuzan'ı feth etdi. Vilâyetlerle ve tekvürin dâhî dutub Rûmili'ne geçürdüler ve Sultân Muhammed gelüb Edirne'de karâr etdi hicretin bu yılında vâki' oldu sene 865 [M. 1460-61]. Def'a Sultân Muhammed Eflâk vilâyetine sefer etdi ve Tuna'yı geçdi Tırakuloğlı Kazıklı

(105a) Sultân Muhammed'e karşı yüzyüze gelmiyüb don basgûnın etdi amma zafer bulmiyub kaçdı. Yine kendü çerisi helâk oldu kendü yalnûz kaldı, ilin ve vilâyetin koyub Ungurus vilâyetine vardı, andan Ungurus kralı ahr Kazıklı Voyvoda'yı helâk eyledi. Andan sonra Sultân Muhammed Eflâk iline Kazıklı'nun karındâşını Eflâk begi dikdi andan sonra Sultân Muhammed deniz yüzünden gemiler gönderüb ve kendü dâhî karadan bile varub Midillü Cezîresi'n ve kal'asın feth etdi ve tekvürin dâhî dutdı. Eflâk ve Midillü vilâyetleri ikisi bu târîhde vâki' oldu hicretin bu yılında sene 867 [M. 1462-63]. Andan sonra Sultân Muhammed Kostantiniyye'de karâr idüb otururken bu taraftan Mora vilâyetine Frenk gelüb germiyi yaptı. Andan Sultân Muhammed dâhî vezîri Mahmûd Pâşâ'yı gönderdi amma Mahmûd Pâşâ varımadı âhire'l-emr Sultân Muhammed kendü hücum etdi. Sultân Muhammed İzdin'e varınca kâfirler Sultân Muhammed'in geldügin işidecek karâr idemiyüb kaçdı. Andan Sultân Muhammed kâfirin kaçduğın işidecek andan vezîri Mahmûd

Pâşâ'yı yine gönderdi. Mahmûd Pâşâ dâhî yine Mora'ya varub germiyi yakdı ve ol vilâyeti feth etdi hicretin bu yılında sene 867 [M. 1462-63]. Def'a Sultân Muhammed Bosna vilâyetine vardı dâhî Yayıca hisârını aldı ve andan gayrı nice hisârlar dâhî aldılar ve cümle Bosna vilâyeti feht idüb andan sonra Sultân Muhammed Kostantiniyye'ye

(105b) gelüb karâr etdi hicretin bu yılında sene 868 [M. 1463-64]. Andan sonra Ungurus la'in gelüb Yayıca kal'asına düşdi ve nice zamân egertdi, âhire'l-emr aldı zabt etdi ve yine Sultân Muhammed Yayıca üzerine hücum idüb vardı hayli egirtti amma alımadı. Meger kim Sultân Muhammed Yayıca'yı egertti dururken bu taraftan Ungurus la'in leşker cem' idüb yürüyüb İznik üzerine düşüb İznik'i hisâr etdi. Pes Sultân Muhammed Ungurus la'inin İznik üzerine düşdüğün işidecek nâ-çâr olub topların suya bırağun gice ile Yayıca üzerinden kalkub gitdiler. Andan Sultân Muhammed gelüb Sofya'ya çıkdı ve karâr idüb oturdu. Andan sonra etrâf 'âleme nâmeler perâkende idüb dâhî nice çeriler cem' idüb, andan Mahmûd Pâşâ'yı leşkere serdâr idüb ugurdu. Eziyen'ün üzerine gönderdi, pes Mahmûd Pâşâ dâhî varmadın ve Sultân Muhammed Sofya'da otururken bir gicenin içinde Hakk-ı Sübhâne ve Te'âlâ celle celâle kâfire belâlar virüb ehl-i İslâm geldi deyü kral mel'un don yarusunda hisârı kodı kaçdı. Hezîmet olub perâkende oldular, andan gâzîler şöyle doyum oldular, delillerle vâf olmaz. Gâyetde mübâlağa kâfir esir etdiler hicretin bu yılında sene 899 [M. 1493-94]. Andan sonra Sultân

(106a) Muhammed ol yıl sefer etmiyüb gelüb Kostantiniyye'de karâr idüb oturdu, hicretin bu yılında sene 871 [M. 1466-67]. Def'a Sultân Muhammed Arnavud vilâyetine sefer etdi ve Yuvan ellerin alub ol vilâyetde şöyle doyumluklar oldı kim vâf olmaz. Andan sonra Arnavud vilâyetinde Buzerşek yanında bir hisâr yapırdı, adını İlnisân kodı, hicretin bu yılında vâki' oldı sene 872 [M. 1467-68]. Def'a Sultân Muhammed Karâmân'a sefer etdi ve Karâmân vilâyetin feth etdi, hicretin bu yılında vâki' oldı sene 873 [M. 1468-69]. Andan sonra Sultân Muhammed Eğriboz'a sefer etdi. Sultân Muhammed karadan, vezîri Mahmûd Pâşâ'yı Gelibolu'dan deniz yüzünden gemilerle ve cümle leşker ile ve 'azab ile Eğriboz'un üzerine varub hisâr etdiler. Cenk oldı, toplarla hisârın etrâfin yıkub andan iki yanında hisârın köprüler yapıldılar hisârı ortaya aldılar. Frenk mel'un dâhî bir nice kadırgalar donadub ve bir nice pâre gemiler ile geldiler, amma hisâra girmediler. Andan Frenk gemileri şöyle hisâra karşı dururken ve ol kâfirler bakadururken Müslümânlar yürüyüş etdiler.

Hisârı aldılar ve hisâr içinde olan kâfirler ki yaramıyub anın gibi kılıçdan geçürdüler. Andan sonra ol kâfir gemileri bu hâli görüb kaçmak ardınca oldular. Pes Sultân Muhammed Eğriboz kal'asını tevâbile

(106b) zabt idüb hicretin bu yılında sene 874 [M. 1469-70]. Andan sonra Sultân Muhammed Eğriboz'dan dönüb Kostantiniyye'de karâr idüb oturdu ve ol yıl sefer itmiyüb yeni akçe kesdirdi hicretin bu yılında sene 875 [M. 1470-71]. Andan sonra Sultân Muhammed Kostantiniyye'de karâr idüb otururken Uzûn Hasan çerisile Yûsufça Hân gelüb Tokat şehrini urub tâlân idüb ve yağmalıyub oda urdu. Andan Yûsufça Hân Tokat'dan gidüb Karâmân vilâyetine vardı, andan Sultân Muhammed'in oğlu Karâmân pâdişâhı Sultân Mustafa Karâmân dilâverleriyle Yûsufça Hân'ın üzerine hücûm idüb ve birbirile buluşub Karâmân leşkerile 'acem leşkeri gâyetde 'azîm cenk etdiler. Âhire'l-emr Sultân Mustafa Yûsufça Hân'ı sıyub ve çerisin kırub Yûsufça Hân'ı dutub ve esir idüb Kostantiniyye şehrine babası Sultân Muhammed'e gönderdi hicretin bu yılında vâki' oldu sene 877 [M. 1472-73]. Ve's-selâm 'ale'd-devâm bâde biüdebbira'l-ibâd

Temmet

Sevvedehu'l-hakîr Ali bin Mustafa bi-beldet-i Hanya

Gaffarallâhulehu ve ileyhimâ ve ahsen-i ileyhimâ ve ileyh

Temmet fi 18 Şaban 1096 (M. 20 Temmuz 1685)

İKİNCİ BÖLÜM

3. TEVÂRİH-İ ÂL-İ OSMÂN METİN DEĞERLENDİRMESİ

3.1. Eserin Yazarı

Eserin içerisinde Mehmed Muhyiddin Çelebi'ye ait olduğunu gösterir bir ibare yer almamaktadır. Buna rağmen Millî Kütüphane kaydında geçen Mehmed Muhyiddin Çelebi ifadesi ve Hasan Hüseyin Adalıoğlu'nun kaleme aldığı makalesinde geçen Muhyiddin Çelebi'ye ait *Tevârîh-i Âl-i Osmân* nüshasıyla eserimizin ilgili bölümlerinin aynı olması sebebiyle söz konusu yazmanın Mehmed Muhyiddin Çelebi'ye ait olduğu düşünülmektedir.

Muhyiddin Çelebi, âlim, fakih, şâir ve tarihçi bir şahsiyettir. Molla Çelebi lakabıyla ünlüdür. Muhyiddin Cemâlf olarak da bilinmektedir. Aksaraylı Cemaleddin Mehmed'in torunu ve Şeyhülislam Zenbili Ali Efendi'nin oğludur. Sultan Selim zamanında yaşamıştır. Dedesi, babası, Hüsamzade ve Muayyedzade Abdurrahman Efendi gibi önemli isimlerden terbiye ve eğitim almıştır. İstanbul'da Murad Paşa ve Sahn medreselerinde müderrislik yapmıştır. Edirne'ye kadı tayin edilmiş ancak bir süre sonra tekrar Sahn Medresesi'ndeki görevine dönmüştür. Mısır, Mansure ve Reşid kadılıkları yapmıştır. Mehmed Muhyiddin Çelebi 1550'de İstanbul'da vefat etmiş, bugün Zeyrekte kendi adını taşıyan kütüphanenin avlusuna defnedilmiştir.³⁹

Salihlerin dostu ve yumuşak huyludur. İstanbul'da mülazemet hücreleri vakfeylemiştir. Her ilimde bilgisi olup feraiz ve usulde mahirdir. Türkçe ve Farsça nazımları vardır. Zamanına kadar münkah *Tarih-i Osmanisi*, *Es-selisede İşarı*, *Hüdaye Şerhi*'ne talikatı vardır ki cümlesi basılmamıştır. Tarihinin birer nüshası Viyana ve Berlin Kütüphanelerinde mevcut olduğu ve Almancaya tercüme olunduğu

³⁹Karlızâde, Cemaleddin Muhammed, Ayine-i Zurefa, Milli Kütüphane Mikrofilm Servisi, Yz. A. 2834, vr.17; Süreyya, Mehmet, Sicil-i Osmani, TVYY 30, İstanbul, Mayıs, 1996, C.2, s.390; Süreyya, Mehmet, Sicil-i Osmani, TVYY 30, İstanbul, Haziran, 1996, C.4, s.1107; Bursalı Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri I-II-III, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2009, Müverrihin-i Osmaniyeye Faslı, s.63; Babinger, Franz, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, Çev. Çoşkun Üçok, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/435, Ankara, 1982, s.81-82; Öztürk, Necdet-Yıldız, Murat, İmparatorluk Tarihinin Kalemleri Muhafızları Osmanlı Tarihçileri, Bilgi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, Eylül, 2013, s.63.

Ata Bey'in (Hammer) tercümesinde muharrirdir. Bir nüshası da İstanbul'da Millet Kütüphanesi'ndedir.⁴⁰

Eserin farklı bir nüshasının olmaması ve eserde Mehmed Muhyiddin isminin geçmemesi sebebiyle eserin anonim olabileceği mümkün görülmele birlikte daha önce zikrettiğimiz üzere künyesinde geçen ibare ve Adalıoğlu'nun makalesinden hareketle elimizdeki yazmanın Mehmed Muhyiddin Çelebi'ye aidiyeti ihtiyat payı koymak şartıyla mümkün görünmektedir.

3.2. Metin Değerlendirmesi

Osmanlı tarih yazıcılığı adlı bölüm içi başlığımız adı altında *Tevârîh-i Âl-i Osmân'ların* dil, üslûp ve içerik özellikleri hakkında bilgi vermiştik. Bu bağlamda tezimizin de konusu olan *Tevârîh-i Âl-i Osmân* incelendiğinde dilinin dönem halkının kullandığı Türkçe olduğu görülmektedir. Basit ama anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Her ne kadar eserin giriş bölümünde sayfa eksikliği bulunsa da okumaya başladığımız bölümden eksik sayfada ne anlatıldığını idrak etmek zor olmamıştır. Diğer *Tevârîh-i Âl-i Osmân*'larda olduğu gibi kısa bir “*sebeb-i te'lif*” kısmıyla başlamıştır. Eksik olan sayfadan sonra Ertuğrul Gazi döneminden başlayarak Osmanlı padişahları ve dönem olayları hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde çalışmamızdan verdiğimiz örnekleri ifade ederken kullandığımız dipnotlarda tezimiz için “*Tevârîh-i Âl-i Osmân*” isimlendirmesini kullanacağız.

Bu bağlamda eserde geçen ilk rivayetler Osman Gazi devrinin ilk faaliyetleri olan Bilecik, Köprühisarı, Yarhisar ve İnegöl'ün fethi olmuştur (H. 687-M. 1288-89). Karahisar'ın alınmasından sonra Tursun Fakih tarafından, Osman Gazi adına ilk hutbe okunmuş ve ilk cuma namazı kılınmıştır. Yenişehir'i aldıktan sonra burada karar eden Osman Gazi oğlu Orhan Gazi'yi fetihler yapması için göndermiştir. Şüphesiz ki Osman Gazi döneminin en önemli vakası İznik şehri'nin fethinden sonra başta Bursa tekvürü olmak üzere etraf yerlerin tekvürlerinin birleşip Osman Gazi üzerine saldırmaları olmuştur. Koyunhisarı'nda gerçekleşen bu savaşta yeğeni Gündüz Alp ve oğlu Aydoğdu şehit olmuştur. Nitekim savaşın sonucu Osmanlıların lehinde olmuştur. Bu savaşın yaşanmasının en büyük müsebbibi olan Bursa tekvürü kaçmış ve kalesine sığınmıştır. Osman Gazi bunun üzerine önce Balabancık adlı erini

⁴⁰ Karşlızâde, a.g.e., vr.17; Süreyya, a.g.e., c.2, s.390; Süreyya, a.g.e., C.4, s.1107; Bursalı, a.g.e., s.63; Babinger, a.g.e., s.81-82; Öztürk-Yıldız, a.g.e., s.63.

Bursa Karşısına Havale yapması için görevlendirmiş daha sonra da oğlu Orhan'ı Bursa'yı fethetmesi için göndermiştir. Bursa şehri H. 726 (M. 1325-26) yılında Orhan Gazi tarafından fetholunmuştur.⁴¹

Osman Gazi'nin vefatından sonra yerine geçen (H. 720-M. 1320-21) Orhan Gazi öncelikle miras paylaşımı ve devlet yönetimi konusunda kardeşi Ali Paşa'nın fikirlerini almıştır. Başta devlet yönetimini kendisine teklif etse de Ali Paşa babası Osman Gazi'nin devleti yönetme işini Orhan Gazi'ye bıraktığını kendisinin de böyle bir isteğinin olmadığını belirterek tahttan feragat etmiştir. Mudurnu, Bolu ve Kocaeli, İznikümit şehirleri fetholunduktan sonra Orhan Gazi kardeşi Ali Paşa'ya memleketler hakkındaki fikrini sorduğunda Ali Paşa'da Orhan Gazi adının bir nişanesi olarak kendine bağlı askerlerine kızıl börk, diğer askerlerine de ak börk giydirmesini teklif etmiş; Orhan Gazi de bu teklifi memnuniyetle kabul etmiştir.⁴²

Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa'yı vilayetler açması için göndermiş, Süleyman Paşa da Taraklı Yenicesi ve Göynük'ü feth ettikten sonra Aydıncık adlı yerde etrafı seyrederken denizden karşıya geçmeyi istemiştir. Nitekim onun bu düşüncesine vâkıf olan Ece Bey bu isteği gerçekleştirebileceğini söyleyerek yoldaşı Fazıl Bey'le denizden karşı tarafa geçmişler ve Çimpe Kalesi mevkiini ele geçirmişlerdir. Bu fetih Rumeli topraklarına atılan ilk adım, Avrupa topraklarına açılan ilk kapı olmuştur (H. 758-M. 1356-57). Süleyman Paşa Gelibolu topraklarına hâkim olduktan sonra Hayrabolu ve Çorlu'yu fethetmiştir. Bir gün Gelibolu'da çıktığı bir av gezisinde atının ayağı bir deliğe geçen Süleyman Paşa atından düşerek orada şehit olmuştur (H. 759-M. 1357-58). Onun ölümünden bir süre sonra da Orhan Gazi vefat etmiş yerine oğlu Murad Hân geçmiştir (H. 759-M. 1357-58).⁴³

Murad Hân Gazi döneminin en önemli faaliyeti Edirne şehrinin fethidir (H. 761-M. 1359-60). Sultan Murat bu fethi gerçekleştirmek için önce Dimetoka (H. 765-M. 1363-64) ve İpsala topraklarını ele geçirmiştir. Onun döneminde veziri Çandarlı Kara Halil ve Kara Rüstem Paşa'nın öncülüğünde Yeniçeri ocağının temelleri atılmış, yaya ve müselleme ocağı kurulmuştur. Sultan Murat'ın Balkan topraklarındaki başarısı Sırp'ların saldırısına sebep olmuş ve bugün Sırp Sındığı Savaşı adı verilen savaş yapılmıştır (H. 767- M. 1365-66). Hamidili toprakları adı

⁴¹Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 2b-10a.

⁴²Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 11a-11b.

⁴³Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 11b-115a.

verilen Kütahya, Seydişehir ve Akşehir'in alınmasından (H. 784-M. 1382-83) sonra Murad Han Gelibolu topraklarına geçerek Malkara da Encügez taraflarındaki Bolonya Hisarı üzerine düşmüşlerdir. Fakat alamadıklarından dolayı sitemkâr bir beddua eden Murad Han, daha şehir sınırlarından çıkmadan hisarın yıkıldığı haberi gelmiş; bu olaydan sonra Bolonya Hisarı'nın adı Türk Tanrı Yıkıldığı olarak kalmıştır. Balkan topraklarında Kavala, Dırama, Siroz, Selanik topraklarının fethi sırasında (H. 780-M. 1378-79) Lazoğlu'nun öncülüğünde toplanan kâfir ordusu Kosova önlerine gelmişlerdir. Murad Han'ın da başında bulunduğu Osmanlı ordusu I. Kosova Savaşı'nda kâfirleri mağlub etmiştir. Murad Han Gazi savaş sonrasında meydanda dolaşırken kendisine yaklaşan bir kâfir askerinin bıçağından aldığı darbeye vefat etmiştir. Bu olay üzerine görüş birliğine varan devlet adamları önce Yakup Çelebi'yi hallettirmişler, daha sonrada Yıldırım Bâyezîd Hân'ı padişah etmişlerdir (H. 791-M. 1388-89).⁴⁴

Yıldırım Bâyezîd Hân padişah olduktan sonra öncelikli olarak Anadolu topraklarındaki birliği sağlama düşüncesinde olmuş ve bu bağlamda Anadolu Beylikleri üzerine fetih seferleri düzenlemiştir. İlk seferini Karamanîler üzerine yapmış fakat Karamanlılar kendisine karşı çıkmayıp savaşmadan sulh gerçekleştirmiştir. O dönemlerde Aydınili, Saruhanili ve Germiyanili Beyleri vefat etmişler bu nedenle bu topraklar Yıldırım Han hâkimiyetine geçmiştir (H. 792-M. 1389-90). Yıldırım Han döneminin önemli vakalarından biri İstanbul şehrinin kuşatılması olmuştur. İstanbul kuşatması esnasında Ungurus kralının Niğbolu Kalesi'ne saldırması üzerine Yıldırım Han kuşatmayı hafifletip ordusunu iki bölük yapmak zorunda kalmıştır (H. 793-M. 1390-91). Nitekim Niğbolu savaşı kazanıldıktan sonra kuşatma devam etmiş, bu durumdan bunalan şehir halkı ve tekvür andlaşma teklif etmişler ve İstanbul'da bir Müslüman mahallesi açmak ve yönetiminde Türk askeri bırakmak koşuluyla andlaşma imzalanarak kuşatma kaldırılmıştır (H. 794-M. 1391-92). Bu olaylardan sonra yine Karamanlıların ihanetini öğrenen Yıldırım Han Karaman vilâyetine sefer düzenlemiş, bu sefer neticesinde Konya, Kayseri, Niğde ve Aksaray şehirleri Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Bu vakadan sonra Yıldırım Han İsfendiyaroğlu üzerine sefer etmiş, Sinop'a kaçan İsfendiyar beyi Yıldırım Han'a elçi göndererek andlaşma teklif etmiş ve nitekim andlaşma yapılmıştır (H. 797-M. 1394-95). Daha sonra Erzincan Beyi

⁴⁴Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 15b-21b

Mutaharten üzerine sefer yapan Yıldırım Han, Erzincan Beyi Mutaharten'in kendisine muti olması üzerine Erzincan'ı geri vererek oradan ayrılmıştır. Yıldırım Han'ın Anadolu Beyleri üzerinde bu kadar baskın olması onların birleşerek Temür Han'a gitmelerine ve kendisinden şikâyetçi olmalarına sebep olmuştur. Nitekim Yıldırım Han ve Temür Han arasındaki çekişmeli mektuplaşmalar Ankara Savaşı'na meydan hazırlamıştır. Kendi topraklarından çıkıp Acem ve Arap topraklarını yaka yıka Anadolu topraklarına giren Temür Han Ankara yakınlarındaki Çubuk Ovası'nda konuşlanmıştır. Nitekim bu arada yapılan savaşta Yıldırım Han'ın askerlerinin ve evvelce almış olduğu beyliklerin askerlerinin kendisine sırt çevirmesinden dolayı Ankara Savaşı Yıldırım Han'ın mağlubiyetiyle sonuçlanmıştır. Temür Han'a esir düşen Yıldırım Han vilâyet vilâyet dolaştırıldıktan sonra memleketine gönderilmeyeceğini anlayarak kendi hayatına son vermiştir (H. 804-M. 1401-1402).⁴⁵

Ankara Savaşı yenilgisi ve Yıldırım Han'ın ölümünden sonra karışıklık içinde kalan Osmanlı toprakları on bir yıl kardeş kavgalarına sahne olmuştur. Süleyman, Musa, İsa, Mehmet, Mustafa ve Kasım Çelebi adında altı oğlu olan Yıldırım Han'ın Kasım adındaki oğlu çok küçük yaşta olduğu için; Mustafa da savaş esnasında kaybolduğu için taht kavgalarına karışmamışlardır. Emir Süleyman Rumeli topraklarına hâkim olarak taht varisi olmuştur. Çelebi Mehmet Amasya sancağına dönmüş, Musa ve İsa Çelebi ise Karasi topraklarında kardeşler arasındaki ilk mücadeleyi başlatmışlardır. İsa Çelebi kardeşi Musa Çelebi tarafından öldürülmüştür. Kardeşi İsa'yı aradan gideren Musa, ağabeyi Emir Süleyman üzerine yürümüş; nitekim içkiye olan düşkünlüğü yüzünden hem devlet adamlarının hem de halkının gözünden düşen Süleyman Çelebi, kardeşinden kaçtığı sırada, sığındığı bir köydeki halk tarafından tanınarak öldürülmüştür. Bunu öğrenen Musa Çelebi o köy halkını cezalandırmak için evlerine doldurarak ateşe vermiştir. Ağabeyinin ölümünü öğrenen Mehmet Çelebi padişahlık mücadelesine katılmış ve Musa Çelebi'yle savaşmaya başlamıştır. Mehmet Çelebi, kardeşi Musa Çelebi'yle yaşadığı uzun mücadeleden sonra Sumuku da yaptıkları savaşta Musa Çelebi kendi askeri tarafında esir alınıp, Mehmet Çelebi'ye getirilmiş ve Musa Çelebi orada hallolunmuştur.⁴⁶

⁴⁵ *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 21b-37b.

⁴⁶ *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 38a-43a.

Kardeşi Musa Çelebi'nin aradan gitmesinden sonra devlet yönetimini ele alan Mehmet Çelebi etrafındaki kâfir beylerine elçiler göndererek sulh edip barışmışlardır (H. 814-M. 1411-12). Mehmet Çelebi bu işleri hallettikten sonra, kardeşleriyle mücadele ederken Bursa şehrine gelip, şehri harab eden Karamanoğlu üzerine gitmiştir. Karamanlıların af dilemesi üzerine barış yaparak geri dönmüştür. Devletin bu karışık döneminde Börklüce Mustafa, Şeyh Bedreddin ve Torlak Yahudi Kemal adlı kişilerin isyanıyla uğraşmıştır. Börklüce Mustafa Aydınili'nde çıkıp devlete isyan etmiş ve mehdilik iddiasında bulunmuştur. Çelebi Mehmet oğlu Murad'ı ve veziri Bayezid Paşa'yı Aydın Karaburun'a Börklüce üzerine göndermiştir. Orada yapılan savaşta Börklüce ve etrafındakiler yakalanarak idam edilmişlerdir. Daha sonra Manisa'ya geçen Bayezid Paşa ve Şehzade Murad burada fesat çıkararak Torlak Yahudi Kemal'i müritleriyle birlikte yakalayarak asmışlardır. Anadolu da bu işler olurken Börklüce'nin hocası olan Şeyh Bedreddin de Selanik'te Ağaçdenizi'nde isyan başlatmış ve o da kendine Melik Mehdi adını vermiştir. Nitekim Zağra tarafında bulunan Şeyh Bedreddin, yakalanarak Siroz'a padişah önüne getirilmiştir. Kendisi hakkında alınan karar sonucunda Siroz'da çarşı içinde idam edilmiştir. Bunca karışıklıktan sonra devleti tekrar biraraya getiren Mehmed Çelebi H. 824 (M. 1421) yılında vefat etmiştir.⁴⁷

Babası Mehmed Çelebi'nin ölümünden 40 gün sonra padişah olan (H. 825-M. 1421-22) II. Murad ilk olarak amcası Düzme Mustafa'nın ve kardeşi Düzme Mustafa'nın isyanlarıyla uğraşmış; devlet adamlarında mantıklı destekleriyle her iki isyanı da bertaraf etmeyi başarmıştır. II. Murad bu isyanları bastırdıktan sonra riyâkâr İzmiroğlu üzerine gitmiştir. İzmiroğlu'nu hallettikten sonra (H. 829-M. 1425-26) Can Adası, Güvercinlik ve Lazili'ni fethettiler (H. 831-M. 1427-28). H. 834 (M. 1430-31) yılında Sultan II. Mehmed dünyaya gelmiştir. Karamanoğlu İbrahim Beyle (H. 840-M. 1436-37) muharebe eden Sultan Murad Beyşehir ve Akşehir'i alarak yine Edirne'ye dönmüştür. Ertesi yıl Tuna suyunu geçip Ungurus vilayetinden altı kaleyi ele geçirmiştir (H. 841-M. 1437-38). Bu dönemde Belgrad kalesi kuşatılmış fakat alınamamıştır (H. 843-M. 1439-40). İzladi Derbendi'nde yapılan savaştan sonra Lazoğluyla barışan II. Murad Edirne'ye dönmüş, fakat yine Karamanoğullarının riyâkârlıklarını öğrenip Karaman üzerine sefer düzenlemiştir. Karamanoğlu'nun af dilemesi üzerine yine bir barış yapılmış, bundan sonra II. Murad Manisa'ya gidip

⁴⁷Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 43a-46b.

orada karar etmiş devlet yönetiminide oğlu II. Mehmed'e bırakmıştır (H. 847-M. 1443-44). Fakat II. Mehmed'in tecrübesizliğinden faydalanmak isteyen Yankopolid ve Ungurus, Alaman, Çeh, Sas vb. birçok kâfir beyleri asker toplayarak Belgrad ve Severin'den geçip, Niğbolu ve Puruvadi alıp kale yapmak istemişler fakat başarılı olamamışlardır. Nitekim Ungurus ordusuyla Varna'da buluşan II. Murad büyük bir savaş yapmıştır. Varna Savaşı'nın kazanılmasından sonra (H. 848-M. 1444-45), II. Murad yine Manisa'ya geçerek tahtı oğluna bırakmıştır (H. 849-M. 1445-46). Edirne'de tahta geçen II. Mehmed yeni akçe kestirmiş, bu durum yeniçerinin Buçuk Tepe'de isyan çıkarmasına sebep olmuştur. İsyân yatıştırıldıktan sonra tekrar devlet yönetimine geçen II. Murad Mora ve Arnavud vilayetlerine sefer düzenlemiştir (H. 850-M. 1446-47). Osmanlı Devleti'nin Arnavud vilayetine hâkim oldukları kiliselerini camiye çevirdikleri dönemde II. Murad'a Yankopolid'in Avrupa devletlerini toplayıp Osmanlı üzerine geldiği haberi gelmiştir. Hemen hazırlık başlatan II. Murad bu orduyu Kosova'da karşılaşmıştır. II. Kosova Savaşı adı verilen bu savaşta kâfir ordusu bir kez daha yenilgiye uğratılmıştır (H. 852-M. 1449-50). Bu savaştan sonra Edirne'de karar eden Sultan II. Murad H. 10 Muharrem 855 (M. 12 Şubat 1451) yılında vefat etmiştir.⁴⁸

Esere göre babası hayattayken iki kez tahta çıkan Sultan II. Mehmed yaşamış olduğu sıkıntılı dönemleri kendisine tecrübe etmiş ve padişahlık dönemindeki faaliyetlerini bu yönde geliştirmiştir. II. Mehmed bu dönemden kalan güven sorununu ancak yapacağı büyük bir fetihle unutturacağını düşünmüş ve bu nedenle ilk olarak İstanbul'u fethetmek için gerekli çalışmaları başlatmıştır. Onun bu konudaki hassasiyeti sadece güven sorunuyla ilgili değildir, Peygamber Efendimiz'in hadîs-i şerîf'i ve Kur'an-ı Kerîm'de geçen ayet üzerine de bu fethi gerçekleştirmek istemiştir. Nitekim bütün engellemelere rağmen kuşatmayı başlatmış ve elli günlük kuşatmanın ardından elli birinci gün İstanbul şehrini fethetmiştir (H. 20 Rebiulevvel 857-M. 31 Mart 1453⁴⁹). İstanbul'un fethinden sonra Fatih unvanı alan Sultan II. Mehmet Kostantiniyye şehrini tarihini merak ederek bu konuda birçok ilim adamını görevlendirmiştir. Nitekim bu bölüm eser içinde de geçmektedir.⁵⁰ Bu fetihten sonra Sivrice Hisar'ı, Umul Hisar'ını ve Novaberdi'yi fethetmiştir (H. 859-M. 1454-55). H.

⁴⁸**Tevârîh-i Âl-i Osmân**, vr. 46b-65b.

⁴⁹**Tevârîh-i Âl-i Osmân**, eserinin 66a varacağına göre tarihlendirilmiştir. Fakat eserin 104a varığında fethin tarihi "H. 21 Rebiulevvel 857 (M. 1 Nisan 1453) olarak verilmektedir. Bu durum yazım hatası olarak düşünülmektedir.

⁵⁰**Tevârîh-i Âl-i Osmân**, vr. 66a.

865 (M. 1460-61) yılında Trabzon üzerine sefer düzenlemiş ve Trabzon Pontus Rum Devleti'ne son vermiştir. Ungurus Kralı Kazıklı Voyvoda'yla savaştan Fatih Kazıklı'nın kardeşini Eflak Beyi yaparak Eflak topraklarını Osmanlı hâkimiyeti altına almıştır. Denizde ise Midilli Adası fetholunmuştur (H. 867-M. 1462-63). Ertesi yıl Fatih Bosna vilayetine sefer etmiş ve Yayıça Kalesi'ni fethetmiştir. Bu kaleyi Osmanlı elinde bırakmak istemeyen Ungurus Kralı Yayıça Kalesi'ni almaya çalışmış fakat başarılı olamayınca İznik şehrini abluka altına almıştır. Bu durumdan mustarip olan Fatih mecburiyet üzerine Yayıça Kuşatmasını kaldırıp Sofya'ya gitmiştir (H. 868 -M. 1463-64). Arnavud vilayetine sefer düzenleyerek Yuvan illerine hâkim olan Fatih Arnavud vilayetinde İlnisan Hisarı'nı yaptırmıştır (H. 872-M. 1467-68). Eserin Fatih'le ilgili bu kısmı çok kısa bilgilerden ibaret olup Yusufça Han'ın Fatih'in oğlu Sultan Mustafa tarafından yakalanarak babasına gönderilmesiyle son bulmaktadır (H. 877-M. 1472-73).⁵¹

İstanbul'un fethini müteakip İstanbul'un tarihçesi (kimler tarafından imar edildiği ve yönetildiği), Ayasofya Kilisesi'nin tarihçesi (adını kimden aldığı, kim tarafından bina edildiği) anlatılmıştır. Eserin bu kısmında İstanbul'un geçmişi Süleyman Peygamber'e dayandırılmaktadır. İstanbul'a yapılan ilk bina Süleyman Peygamber tarafından karısı Şemse Hatun'un isteği üzerine yapılmıştır.⁵² Süleyman Peygamberin vefatından sonra bir süre ıssız kalan İstanbul Yanko bin Mazyan adlı kral tarafından mamur edilmeye başlamış ve bu kralın soyundan gelen birçok kişi bu şehri yönetmiştir. Yanko bin Mazyan, Süleyman Peygamber'e öykünerek oda dünya üzerinde adının anılacağı bir iş yapmak istemiş ve bir gece gördüğü rüya vesilesiyle yapmak istediği şehri nereye kuracağını bulmuş ve etrafındaki bütün devletlere haber göndererek işçi toplamıştır. Nitekim amacına ulaşmış ve şehri kurup, bu şehre kendi ismini vermiştir. Fakat bir zaman sonra Yanko bin Mazyan'a gurur gelip halkına zulmeder olmuş, bu nedenle Allah'ın hışmına uğrayarak deprem ve sel felaketine gark olmuştur. Bu felaketten sonra şehir ıssız kalmış içinde canavarlar barınır olmuştur.⁵³

Yanko bin Mazyan'ın sağlığında Buzantin adındaki oğlu Ungurus vilayetine kaçmış ve bu felakete maruz kalmadığı için kırk yıl burada beylik yaptıktan sonra

⁵¹ *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 104a-106b.

⁵² *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 67b-68a.

⁵³ *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 68b-77b.

gelip Kostantiniyye şehrini mamur etmek istemiştir. Kostantiniyye'ye gelen Buzantin önce şehri teraltına kadar kazdırmış ve hem yer altında hem de yer üstünde şehir olacak şekilde binalar bünyad ettirmiştir. Fakat Buzantin de halkına zulm etmiş bu yüzden de Allah kendisine taun hastalığını vermiş ve bu hastalıktan helak olmuştur.⁵⁴ Buzantin'den ıssız kalan şehri yine kendi soyundan bir zat mamur etmiştir. Bu zatın adı Kostantin ibn-i Alaniyye'dir. Kostantin ibn-i Alaniyye zamanında İsa dini zahir olmuş ve onun havarilerinden Şemun adlı kişinin duasıyla; Kostantin ibn-i Alaniyye, Kayser Herkıl'la yapılan savaş kazanılmıştır. Bu savaştan sonra Şemun kayserin kızı Asafiyye Hatun'u, Kostantin ibn-i Alaniyye'ye istemiş ve evlendirmiştir. Kostantin ibn-i Alaniyye ile Asafiyye Hatun birlikte Buzantin şehrine gelerek şehrin tekrar imar edilmesini sağlamışlardır. Bu dönemde eşini çok seven Kostantin ibn-i Alaniyye eşinin ölümü ve vasiyeti üzerine Ayasofya Kilisesi'ni yaptırmıştır. Kostantin ibn-i Alaniyye yaptırmış olduğu bir tılsimat sonrasında bir gün burnu kanamaya başlamış ve bir türlü durdurlamamıştır. Nitekim bu rahatsızlık sonucunda Kostantin ibn-i Alaniyye vefat etmiştir. Ama hem kendi adı hem de çok sevdiği karısı Asafiyye Hatun'un adı dünyaya kalmıştır. İstanbul şehri geçmişten Fatih tarafından fethine kadar üç farklı isimle anılmıştır. İlki Yanko bin Mazyan, ikincisi Buzantin ve son olarakta Kostantiniyye isimlerini almıştır.⁵⁵

Kostantin ibn-i Alaniyye'den sonra şehri yine onun soyundan gelen kişiler tarafından yönetilmiştir. İslam dininin zâhir olması ve islam devletlerinin kurulmasından sonra Arap Müslümanlar tarafından İstanbul kuşatmaları başlamıştır. Bu bağlamda eserde İstanbul'daki kâfir padişahların faaliyetleri anlatıldıktan sonra Hülâfâ-ı Râşidîn dönemi, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, Emevîler, Abbasîler olmak üzere Arap Müslümanlar tarafından gerçekleştirilen İstanbul kuşatmaları hakkında bilgi verilmiştir.⁵⁶ Emeviler zamanında Muaviye, Beşir Ertal isimli komutanını İstanbul üzerine göndermiş; Beşir Ertal İstanbul'u kuşatarak yağma ve talanda bulunmuştur. Nitekim diğer Hristiyan devletlerinde yardımıyla bir donanma oluşturan İstanbul imparatoru deniz üzerinden Beşir Ertal yönetimindeki donanmaya saldırmış fakat başarılı olamamış, geri kaçmak zorunda kalmıştır. İstanbul'u tekrar abluka altına alan Beşir Ertal İstanbul'un bu şekilde alınamayacağını anlayıp geri

⁵⁴ **Tevârîh-i Âl-i Osmân**, vr. 77b-80b.

⁵⁵ **Tevârîh-i Âl-i Osmân**, vr. 81a-93b.

⁵⁶ Müstensihimiz Hülâfâ-ı Râşidîn, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin dönemlerini anlatırken çok kısa bilgiler vermiş ve sadece halife oldukları ve vefat ettikleri tarihleri vermiştir.

Şam'a dönmüştür. Aradan geçen dokuz yıldan sonra Abdullah ibn-i Abbas ve Abdullah ibn-i Zeyd yönetimindeki orduyla birlikte Ebu Eyyüb Ensârî Hazreti'de İstanbul kuşatmasına katılmıştır. Fakat bu kuşatma sırasında Ebu Eyyüb Ensârî Hazreti'ne şehidlik makamı nasip olmuş ve orada vefat etmiştir. Müridleri Ebu Eyyüb Ensârî'nin vasiyeti üzerine onu orada defnetmişler fakat kâfirler bir kötülük etmesin diye mezarını belirsiz etmişlerdir.⁵⁷

Abbasiler zamanında Süleyman ibn-i Abdullah'ın yeğeni Abdülaziz tarafından İstanbul kuşatması yapılmış fakat bu zat İstanbul'u alamayınca Kastamonu üzerine gitmiştir. Sonraki yıllarda Süleyman ibn-i Abdullah'ın diğer yeğeni Müslim tarafından İstanbul kuşatılmış ama alınamamıştır. Bu zat Medineü'l-Kahr ismini verdiği bugün Galata olarak bilinen havaleyi yaptırmıştır. Yine bu dönemde Mervan ibn-i Hakem ve Harun Reşid tarafından da İstanbul kuşatılmıştır. Harun Reşid İstanbul'daki devlet karışıklığından faydalanarak İstanbul içinde bir mahalle yaptırmayı bu mahallede bir cami ve bir mescid yaptırmayı başarmıştır. İstanbul imparatorundan yılda elli bin filori haraç almayı kabul ederek antlaşma yapıp geri dönmüş; fakat Harun Reşid'e daha ülkesine varmadan imparatorun sözünden döndüğü haberi gelmiştir. Bunun üzerine Harun Reşid geri İstanbul'a dönerek imparatorunu öldürmüştür ve İstanbul şehrini de talan ettirmiştir.⁵⁸

Müslümanlar tarafından gerçekleştirilen İstanbul kuşatmalarının sonuncusu Fatih Sultan Mehmet Han tarafından gerçekleştirilmiş ve fetholunarak Türk yurdu yapılmıştır.

3.2.1. “Tevârîh-i Âl-i Osmân” Adlı Eserde Kullanılan Kaynaklar ve Mukâyesesi:

Tevârîh-i Âl-i Osmân adlı eserin müstensihî tarafından kullanılan kaynaklara bakacak olursak, müstensihînin kendi ifedelerinden de yola çıkarak *Saray Takvimleri*'ni, Ahmedî'nin *Dâsitân-ı Tevârîh-i Mülük-i Âl-i Osmân* adlı eserini, *Rum Tarîhçilerini*, *Tirmizî* ve *Kurtubî*'nin⁵⁹ eserlerini ve son olarak da şahit olduğu dönem olması hasebiyle kendi ifadelerini (*Bizim zamanımızda... , zamanımızdan önce... gibi ifadeler*) kullandığı kanatindeyiz.

⁵⁷*Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 94b-100b

⁵⁸*Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 100b-103a.

⁵⁹*Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 103b.

Eserin *Saray Takvimleri*'ni kaynak olarak kullandığı aşağıdaki örneklerde ortaya çıkmaktadır.

“...hicretin sekiz yüz otuz beş (M. 1431-32) yılında vâki‘ oldu ve bu yılda ikindü vaktinde gün dutuldu. Gice gibi karanuluk oldu ve hem ol yılda kuyruklu yıldız toğdı...”⁶⁰

“...ol yılda iki kuyruklu yıldız toğdı biri mağribde ve biri maşrıkdâ göründi hicretin bu yılında sene 860 (M. 1455-56)...”⁶¹

Yine eserin nazım olarak yazılan bazı bölümlerinde Ahmedî'nin *Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osmân* adlı eserinden faydalandığı görülmektedir.

Lazoğlu'nun I. Murad'ı yok etmek için Kosova Savaşı'na davet ettiği bölümün anlatıldığı şiir kısmının Ahmedî'nin eserinden faydalandığı görülmektedir.

“Nazm

Laza dâhî etdi tama‘-ı encâmkâr

Ara yire düşdi lâbudd-ı girüdâr

Kebrû tersâ mağribe değîn her ne var

Laza leşker viridi bî-şumâr

Ki ideler Gâzî Murâd ile savâş

*Kılalar anın vücûdunu hâk ile yeksân”*⁶²

Ayrıca Sultan Murad Hüdavendigâr'ın I. Kosova Savaşı'nda bir sırp askeri tarafından şehid edildiğini anlatan nazım kısmının da Ahmedî'nin eserinden alındığı görülmektedir.

⁶⁰Tevârih-i Âl-i Osmân, vr. 57a.

⁶¹Tevârih-i Âl-i Osmân, vr. 104a-b.

⁶²Çelebi, a.g.e., vr. 20b, Nihal Atsız, “Üç Osmanlı Tarihi- Ahmedî Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osmân”, Ötüken yay., İstanbul, Mart, 2013, s. 153

“Nazm

İtdi Murâd Gâzî anlarunla cenk

Şöyle oldı yeryüzü anlara tenk

Kopdı bir cenk orada kim rüzgâr

İtdi târîhini anınyâdigâr

Baş idi her yana kim itsen nazar

Gövde idi her ne yana kılsan güzer

Yir tolı baş ve tündi kat kat

Küştlar üstünde yürürdi at

Darb-ı harbden ol çeri oldı zebûn

Kaçdı kâfirler oradan ser-nigûn

Kova gitdi hayli düşmânı sipâh

Kaldı birkaç kulıla ol yerde şâh

Derdi orada kim dönünce çeri

Girü anda bulalar ol serveri

Kana bulaşmışdı tâbâ ve ser

Bir kebür yaturmuş anda meğer

Gövde içinde olmuşdı nihân

Leyk Gâzî Hâmî gördi 'ayân

Çün kazâ iderdi yaturken turdı ol

Sıçrayub hançerle şâhı urdı ol

Ol orada öldümde Sultân se'îd

Gâzî idi mutlak oldu şehîd

Çâre ne çün böyledir çarhın işi

Bâkî kalmaz da 'ima bunda kişi

Gâzî ve gazâda berr hakk ol

Çün şehîd oldu şehîddir mutlak ol

İsti'ânet dile ruhundan anın

Ki iresin fethe fütühundan anın”⁶³

Bununla birlikte eserin 13b-14a, 99a ve 99 varaklarında geçen diğer nazım bölümleri mukayese ettiğimiz kaynaklarda bulunmamaktadır.

⁶³Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 19b-20a, “Ahmedi”, s.153-154.

İstanbul ve Ayasofya Camisi'nin tarihçesi bölümü *Oruç Bey Tarihi* ve ondan faydalanan *Tevârîh-i Âl-i Osmân*ların ittifak üzere zikrettikleri bölüm olup, bölüm sonunda da kullanılan kaynaklar belirtilmektedir. Eserimizde yer alan bu bölüm bitirilirken müstensihimiz varak kenarına düştüğü notla İstanbul ve Ayasofya Camisi hakkındaki bilgileri hangi kaynaklardan edindiğini belirtmiştir. Bunların Zeyn'l-Arab, Tirmizî ve Kurtubî olduğu görülmektedir.

“... *Ale't-tertib Zeyne'l-Arab ve Termedi ve Kıratuvi râvîler bunlardır kim [Rûm tevârîhçilerden çıkarub demişlerdir ve bu ûlûlar kim] zikr olundu...*”⁶⁴

Tevârîh-i Âl-i Osmân yazarlarının şahit oldukları dönem olaylarını anlatırken “*bizim zamanımızda..., şu zamanda...*” gibi ifadeler kullandığını belirtmiştik. Eserimizde de aynı yöntem kullanılmıştır.

Koyunhisarı Savaşı'nın anlatıldığı bölümde Osman Gazi'nin yeğeni Gündüz Alp ve oğlu Aydoğdu'nun şehit olması üzerine defnedildikleri mezarların şifa bulunan yatır gibi görülerek;

“*Şimdiki hâlde ol vilâyetde ol mezârlar meşhurdur*”⁶⁵ denilmektedir.

Yine Bolonya adlı hisarı I. Murat alamadığı için ettiği bedduadan sonra bu hisarın bir kısmı yıkılmış ve adı değiştirilmiştir. Buna şahit olan müverrih bu durumu;

“...*Bolonya dirlerdi anda bir hisâr varıdı gâyetde sarp hisârdı şimdi ana Türk Tanrı Yıkduğı dirler...*”⁶⁶ şeklinde belirtmektedir.

3.2.2. Eserde Devlet Adamlarına Yapılan Eleştiriler:

Eserde Orhan Gazi'nin kardeşi Ali Paşa ile devlet yönetimi hakkındaki görüşmeleri anlatıldıktan sonra Yıldırım Han'ın kardeşini öldürtmesi eleştirilmiştir ve bu durum eserde geçen şu ifadelerle anlatılmaktadır:

“...*Pes ol zamân pâdişâhları kardâşlarıyla dânişik idüb ve böylece olub birarada olurlardı ve birbirin öldürmezlerdi. Ta Yıldırım Hân zamânına değın. Pes kardâş kardâşı öldürmek Yıldırım Hân zamânından berü kaldı...*”⁶⁷

⁶⁴ *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 103b, “*Oruç Bey Tarihi*”, s. 91.

⁶⁵ *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 8b-9a.

⁶⁶ *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 18b.

Eserde devlet adamları arasında ki çekişmelere ifade edilmiştir. Bu durum bize mevki tartışmalarının ve kıskançlıklarının sadece şehzadeler arasında değil beyler ve paşalar arasında da yaşandığını göstermektedir. Şöyle ki;

Rivâyet göre Hacı İlbeyi ve birkaç adamı bir gece ormanda avlanırken kâfir ordusuna rastlarlar, çok yiğit ve korkusuz olan bu kişiler aralarında anlaşarak gece baskını yaparlar. Bu esnada çok fazla gürültü yaparak sanki düşman üzerine büyük bir ordu gelmiş izlenimi verirler. Nitekim başarılı da olurlar, gecenin bir vakti ne olduğunu anlayamayan sırp askeri karanlıkta birbirini öldürürler kaçabilenlerde Hacı İlbeyi ve arkadaşları tarafından öldürülür. Tarihe Sırp Sındığı Savaşı adıyla geçen bu vakada Hacı İlbeyi'nin başarısının çekemeyen diğer devlet adamları, bir yolunu bularak Hacı İlbeyi'ni ortadan kaldırmışlardır. Bu durum eserde şu şekilde anlatılmaktadır:

“... Amma ba‘zı râvîler iderlerkim bu serf leşkerin sıyan Hacı İlbegi idi meger kim Hacı İlbegi dört beş kişiyle ava gitmişdi; nâ-gâh yolca giderken bir gice kulağına bir galebe avaz geldi. Pes İlbegi yoldâşlarıyla bir sapa yerde gizlenüb gözlediler ânı gördüler kim, bu gelen galebe bi-nihâyet kâfir leşkeridir, gelüb kondular. Andan Hacı İlbegi ider; “Yoldâşlar nice idelüm?” dedi. Yoldâşları eyitdiler; “Yol sizindir, siz nice bıyurursanız eyle idelüm.” dediler. Andan Hacı İlbegi her yoldâşını bir depe üzerine kodı ve ısmarladı, eyitdi; “Her kaçankim ben tabl-u bâz urub haykururam, siz dâhî her birinüz tabl-u bâz urub haykırın.” dedi. Andan İlbegi kâfirlerin bir yanına geçdi, durdı. Çün kâfir leşkeri tamâm gelüb kondular ve birisi gâfil olub yaturken; İlbegi gelüb hemân bir taraftan tabl-u bâz urub ve tekbîr getürüb “Bre gâzîler koman!” dedi. Pes gâzîler dâhî her biri durdıkları yerden tabl-u bâz urub “Bre gâzîler koman!” deyişdiler. Çünkim kâfir leşkeri dört taraftan ol avazı işitdiler, gördüler kim dört yanlarını Türk almış kendüler arada kalmışlar, Hemandem; “Türk geldi!” deyü birbirine dokunub ve orman arasına tağılub kendüler birbirine kılıç kodular. Karanu gice içinde birbirin eyle kırdılar kim dillerle vasf olunmaz ve münhezim olub kaçdılar. Pes Hacı İlbegi kırk elli bin kâfir leşkerin dört beş kişiyle sıdı. Şâhin lala dâhî irüb Hacı beginin ol bahâdırlığın görüb tahsîn itdi amma ol zamân beglerine hoş gelmiyüb Hacı İlbegi'ne ‘adâvet bağladılar, tâ ‘âkıbet bir hile ile Hacı İlbegi helâk itdiler...”⁶⁸

Diğer bir vaka ise şu anlatılmaktadır. II. Murad padişah olduğu zaman Düzme Mustafa isyanlarıyla uğraşmıştır. Nitekim II. Murad, amcası olduğunu iddia eden Mustafa'yı bertaraf etmesi için diğer devlet adamlarının isteği üzerine Bâyezîd Paşa'yı göndermiştir. Düzme Mustafa karşına çıkan Bâyezîd Paşa çok fazla mukavemet göstermeyerek, Düzme Mustafa'nın yanına geçmiştir. Bu duruma

⁶⁷ *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 11b.

⁶⁸ *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 17b-18a.

memnun olan Düzme Mustafa, Bâyezîd Paşa'yı kendisine vezir etmiştir. Düzme Mustafa'nın yanındaki adamları buna çok kızmışlar ve Bâyezîd Paşa'yı gözden düşürmeye çalışmışlardır. Fakat başarılı olamayınca bir fırsatını bularak Bâyezîd Paşa'yı boğarak öldürmüşlerdir.

“...Vardılar Sultân Murâd'a eyitdiler; “Siz devlet ile oturun Bâyezîd Pâşâ'yı gönder varsun Düzme Mustafa ile uğraşsun ve hem ânın elinden gelür kim Düzme Mustafa'yı ele getüre.” dediler. Andan Sultân Murâd Bâyezîd Pâşâ'ya eyitdi; “Lalam Rûmillü seni görecek sana tapalar Düzme Mustafa'yı dâhî helâk idesin.” dedi. Pes Bâyezîd Pâşâ dâhî yok diyümedi; “N'ola Sultân'ım varayım.” dedi. Andan Sultân Murad'ın yanında hâzır olan Rûmillüyü koşdular dâhî Düzme Mustafa'ya gönderdiler. Bâyezîd Pâşâ dâhî 'azm idüb geldi, İstânbûl'dan yukaru boğazdan geçmeğe amma ol kadar gemi dâhî bulamadılar kim atıla tonıla geçeler ve yine dönmeğe gayret etdiler. Pes Bâyezîd Pâşâ atların denize kıyub Rûmili'ne geçürdiler andan sürüb Edirne'ye geldikim Düzme Mustafa ile uğraşa hemânkim Bâyezîd Pâşâ Düzme Mustafa ile mukâbil oldı. Bâyezîd Pâşâ'nın yanında olan Rûmillü cümle Düzme Mustafa'ya döndi hemân Bâyezîd Pâşâ kendü halkile kaldı ve karındâşı Hamza Beg kaldı. Pes anlar dâhî nâ-çâr olub Düzme Mustafa'ya mutî' oldılar, andan Düzme Bâyezîd Pâşâ'yı vezîr idindi ve İzmiroğlı Cüneyd Beg Düzme Mustafa'ya dönmüşdi. Andan sonra Düzme Mustafa Rûmilinin yayasını müsellemler etdi ve ellişer akçe harçlık virdirdi. Şimdiki hâlde dâhî bu müsellemler kim vardır ol zamândan berü kalmışdır, andan sonra 'azab çağırtdılar, 'azab divşirüb Düzme Mustafa göz yumub Edirne'den çıkub Sazludere'ye vardılar amma Düzme Mustafa'nın vezîrleri ve begleri Bâyezîd Pâşâ vezîr olduğın istemediler. Zîrâ gördiler kim Bâyezîd Pâşâ vezîr olıcak kendülere yir kalmaz andan ittifâk etdiler vardılar, Düzme Mustafa'ya eyitdiler; “Ey Beg Bâyezîd Pâşâ kendü pâdişâhına varduğınlayn hemân âna tapar dâhî ol tapıcak girü kalan çeri dâhî taparlar, seni ele virirler. Bizim hâlimiz duşvar olur.” dediler. Dâhî Bâyezîd Pâşâ'ya kasd etdiler amma Düzme Mustafa rızâ virmede bunların hilesini duydu ve illâ kendü beglerin yıkamadı. Bu begler cümlesi ittifâk idüb Bâyezîd Pâşâ'yı koyun gibi boğazliyub şehîd etdiler ...”⁶⁹

Eserde ilk dönem padişahlarının mala mülke düşkün olmadıkları, mal biriktirmek için halka zulmetmedikleri ifade edildikten sonra; bu gibi kötü işlerin başlamasına müsebbib olarak vezir Hayreddin Paşa gösterilmiştir. Eserde bu durum,

“...hem ol zamânın pâdişâhları tam'akâr degüller idi. Her ne kim ellerine girürdiyse yigid yigile virürlerdi. Hazîne nedür bilmezlerdi, hemânkim Hayreddîn Pâşâ vezîr oldı, pâdişâh dâhî tam'akâr oldı. Zîrâ kim tam'akâr danışmendlerle musâhebet ider oldı. Takvâyı kodı, fetvâya yürüdüler. 'Pâdişâh olana hazîne gerekir' dediler, ol danışmendler ol zamânın pâdişâhların kendülere döndürdüler

⁶⁹ **Tevârîh-i Âl-i Osmân**, vr. 47b-48a

ve uydurdular. Pes tama‘ ve zulm dânişmendlerden peyda oldu. Elbetde tama‘ olduğı yerde zulm dâhi olsa gerek. Şimdiki zamânda dâhi ziyâde olubdur ve bu memleketlerde ne kadar zulm ve fesâd olsa cümle dânişmendlerdendir. Eger kim anlar ‘ilmile ‘amal eyleseler ümmi hâlk dâhi anlara tabi‘ olurlardı...”⁷⁰ satırları ile dile getirilmiştir.

Eserde ulemâ zümresinin zaman içindeki değışimini eleştirilirken yine geçmiş zamanla içinde bulunduğu zaman kıyaslanmıştır.

Şöyle ki, Yıldırım Han’a kadar gelen padişahların günahattan korktukları için ulemanın sözünü tuttıkları, yasak ve yanlış gördükleri hiçbir işe meyletmedikleri; bunun yanında ulema taifesinin de padişahattan korkup padişahın yanlış işlerine susmadıklarını aşağıdaki gibi dile getirmiştir.

“Osmân, Orhân ve Murâd Hân zamânında şarab içmezlerdi ve hem **ol zamânda** ‘ulemalar varayidiyle sözlerin geçürürlerdi ve ol zamânda pâdişâhlar ‘ulemadan utanub ‘ulema ne dirlerdise sözlerinden çıkmazlardı. Ve eger Âl-i Osmân’dan bir günâh sadr olsa ‘ulema ânı men iderlerdi, eger men olmasalar ol zamân ‘ulemaları anlardan kaçarlardı ve ol zamânın pâdişâhlarının yanına varmazlardı ve ‘ulema ol zamânda müfsid degüllerdi. **Şimdiki** ‘ulema gibi mansûbından korkub dek oturmazlar evvelki şer’e muhâlifdir men idüb sözlerin geçürürlerdi ve ol zamânda bir dânişmend müderrislerden taleb iderlerdi ki kâdi ideler bir dânişmend kabûl itmezdi, kâdîlik nice zamân mahlûl dururdu. Bir mahâll dânişmend bulununca kâdîlik cehennemden bir hasr yirdir dirlerdi. Kâdîlikdan şöyle kaçarlardı, bu ‘acabdır kim şimdiki zamânda kâdîlik için eger kim ellerinden gelse birbirine kılıç çeküb birbirin kırarlardı. Andan girü istihkâkı şimdiki kâdîlar bir kimesneye nice zamân hizmet ider dâhi delk(?) itdirub kâdîlığı alurlar. Amma eger kim adın yazub eline virirsen okuyamaz ve şimdiki zamânda kâdîlara irişduk kim bir hüccet hâcet olsa ider ‘ben yazamazın bir kişi olsa yazsa dir’. İmdi şol sûretlu olan kâdi kâdîliğa ve hükmi şer’e lâyıkmıdır ve ey ol iklim kim şimdiki zamânda dânişmendler kâdi olub şeri‘atı icâr ideler. Ve ol zamânda begler ve kâdiaskerler kapusuna varub kürke büriinüb hor hakîr olub mülâzemet itmezlerdi.”⁷¹

⁷⁰Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr.19b.

⁷¹Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 22b-23a.

Eserde Çandarlı Kara Halil ve Kara Rüstem Paşa'nın bir takım hilelerle kendilerine hazine oluşturdukları iddiasıyla eleştirilmişlerdir.

“...Candarlu Kara Halîl ve Karâmânî Türk Rüstem bu ikisi ol zamânın ûlûları ve hem âlimleri idi. Hemânkim bunlar Osmân begleri yanına geldiler dürlü dürlü hilelerle dünyâyı doldurdular ve ilerü zamânda hesâb ve defter bilmezlerdi, defteri ve hesâbı anlar te'lîf itdiler. Akçe yığub hazîne itmek anlardan kaldı, hiç sonın fikr itmediler ve koyub malı gideceklerin anmadılar...”⁷²

Eserde Çandarlı Halil Paşa'nın oğlu Ali Paşa da ehil olmayan kişilere mansıb dağıttığı ve kendi menfaatine çalışan kişileri devlet işlerine atadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir.

“... Ali Pâşâ vezîr oldı fisk ve fücûr ziyâde oldı. Mahbûb oğlanlar yanına alub adını iç oğlanı kodı ve bir nice sîne-i livâta idüb sonra çıkarub mansıb virirdi amma anlardan ilerü kadîmi kişiler ehl-i 'ıyâl olan cümle mansıbları anlar yerlerdi. Anları çıkarub ma'zûl idüb birine dâhî virmezlerdi. Eger sipâhi olsa tîmârın oğluna virirlerdi ve eger oğlı kalmıyub kızı veyâhûd 'avratı kalsa zelîl olmasun deyü anları bir kuli virirlerdi ve ol olanun tîmârın bile virirlerdi. Âdet eyle idi sonra Ali Pâşâ iç oğlanlara olan sipâhilerin tîmârların virmeye başladı ve Ali Pâşâ vezîr oldı. Ânın zamânında dânişmendler çoğaldı ve begler kapusuna gelur gider oldılar ve her biri bir begün yanına geldiler ve beglere yarayalum deyü tabî'atlarına münâsib cevâblar söylemeye başladılar. Allah-u Te'âlâ'nın buyruğın ve Peygamber'in sallahu 'aleyhi vesellem kavlin terk itdiler. Âl-i Osmân dâhî ol zamânda bir sulb komadı hemânkim bu kavm yanlarına geldiler, dürlü dürlü hilelere başladılar. Takvâyı götürdüler fetvâyâ başladılar ve yeni akçe kesub eski akçe ile bâzâr etmek anlar te'lîf itdiler ve eski akçe gayrı vilâyete gitmeye deyü yasâk itdiler. Ali Pâşâ bir zerrâk kişiydi...”⁷³

Eserde Ankara Savaşı'nda mağlub olan Yıldırım Bâyezîd'in bu savaşın yaşanmasına kendisinin sebep olduğu Temür Han'a hep kötü laflar ve aşağılayıcı sözler kullanarak üstüne çektiği ifade edilmiştir. Bu durum şöyle anlatılmıştır;

“... ne kadar kim Temür Hân, Yıldırım Hân'a elçi gönderdi. Ta'zîmle ve hürmetle sulh yüzünde ve oğlum Yıldırım Hân deyü 'izzetler iderdi. Amma Yıldırım Hân, Temür Hân'a ne kadar kim âdem ve nâme gönderse “Be lenk Temür!” deyü

⁷² *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 23a.

⁷³ *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 23b-24a.

horluk sûretle gönderirdi. Ve hem Yıldırım Hân, Temür Hân'a iderdi kim; "Be lenk Temür kahbenin erisin eger kendün gelüb benümle buluşub uğraşmazsın ve eger ben dâhî sana karşı varmazsam 'avratım boş olsun anın anda dirdi, devlet kimünse görüz." dirdi. Temür Hân'la, Yıldırım Hân arasında nice bunun gibi sözler geçirdi. Tâ 'âkıbet bu iki pâdişâh birbirine uymıyub ikisinin arasında 'adâvetleri ziyâde oldu ve birbirine muhkem-i kâsd itdiler. Amma Yıldırım Hân, Temür Hân'ı hiç gözüne göstermezdi, ta 'âkıbet Temür Hân açıb çerileri cem' idüb ve Rûm tarafına 'azm idüb yürüdi..."⁷⁴

Eserimizde Karamanlıların Osmanlılara karşı riyakârlık yaptıkları, sürekli olarak ahde vefasızlık gösterdikleri belirtilmiştir. Bu beyliğin Osmanlı Devleti'ne olan düşmanlığının kâfir devletleriyle iş birliği yapacak hatta Osmanlı Devleti'yle kâfir devletleri arasında yaşanan bir savaşta Osmanlı Devleti'ne sırt çevirebilecek kadar ileri gittiği eleştirilmiştir ve bu durum şu şekilde dile getirilmiştir;

"... İmdi Karâmânlularda âhdü 'ahd olmaz helâl harâm olmaz ve hem Osmânlu ile dost olmaz ve dost olduğu takdirce dâhî fırsat bulıncadır. Heman ve hem görmez misin kim bu yerde dört beş atadan kalmışlardır dâhî yine kendü yerlüsünüün nisbetin komaz nicesi bu yerlere geldiler cemzilik ile bu yerde mal-ı rızk essi oldular. Yine kendü yerlerin uğurlar niçün anuniçün kim bundağı kâr u kesibleri helâl olub ve andağı harâm olduğıçün yine ol harâma cân virirler ve bulsalar bunda olan mâl-ı mülki koyalardı. Varub anda harâmlık idüb cem'zi olalardı görmez misin bir mahâlde bir Karâmânlu olsa neylerse eyler elbetde bir ol cürumluğla ya mahâlde kethüdâsı olur ve eger kethüdâlık eline girmezse bârî fikeh olur veyâhûd sûbaşılar ile âşinâ olur. Hele bir devletsüzlükden hâli olmaz veya muhtesibler ile âşinâ olur veyâhûd gammâzdır. Andan sonra gerekse yüz kişi bir arada olsa kimseye söz degürmezler andan sonra dünyâda ne kadar gammâz varısa heman kendular tâyifesindedür. Karâmânoğullarına şol kadar kim hâller gelmişdir hiçbir Karâmânludan işitdünüzmi kim Osmânlu elinde Karâmânlu zebûn oldu veya Osmânlu yigittir diye. Öldürürlerse bu asıl sözi dimezler, Osmânlu anları sır kovar kaçarlar giderler. Yine öğünmesin komazlar ve hem ânı gör kim lafla bir yermi bulmazlar ve eger Osmânlu'yı kâfir sırsa âna dâhî sevinürler 'aceb budur kim kendü mikdârın bilür ta 'ife değildir..."⁷⁵

⁷⁴ Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 27a-27b.

⁷⁵ Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 54b-55a.

Eserde İstanbul şehrinin mamur edilmesinin anlatıldığı bölümde Kostantin ibn-i Alaniyye döneminde yapılan sarayın ustasına verilen ödüller ve izzet-i ikramlar anlatılmıştır. Buna istinaden Fatih Sultan Mehmet Han ve dönemine şahit olunan diğer padişahların işinin ehli ve hünerli ustalara haklarını vermedikleri, bu kişilere zulmettikleri ve yaptırdıkları binaların maliyetini karşılamak için halktan zorla akçe toplattıkları ifade edilmiştir. Bu durum şu sözlerle anlatılmıştır:

“... hem ol zamânda pâdişâhlar zulümle bir binâyı yapdırmazlardı. Cümleyi ücretle işledirlerdi amma şimdiki zamânda bir binâ yapılırsa illerden ve şehirlerden akçe devşürürler. Andan sonra bennâyı ve ırgâdı ilinden çıkarub sürerler anda varanların hiçbirisi şâkir olub gitmez. Bennâyı ve ırgâdı beşer ve altışar ay işledirler amma üçer aylık hakların virirler andan ol akçe ki ilden zülmle çıka ve bennâ ve ırgâd zülmle sürüle ânın sevâbından geçmelüdüdür ve yine döne gelürler. İlden zülmle devşürülen akçeyi teftiş iderler, emînlere ve yazıcılara dürlü dürlü iftirâlar iderler ve hesâba çekerler. Maksûdları budurkim anlara bir bahâne bulalarki ol binâyı harç olan malı bunlardan alalar. Ol binâ şöyle râyigân kala ve eger emînle yazıcıda nesne bulmazlarsa ol mi‘mârı gözden ve kulakden bırağurlar hor ve hakîr iderler ve iderler bilmezliginden çok mal harç etdi dirler. Pes bennâ ve ırgâd ve akçe il yanından ola pâdişâh hazînesinden bir habbe harç olmıya ‘aceb ol sûretle yapılan binâdan sevâb almak dürüstmüdüdür. Ânın sevâbından geçmek evlâdır amma pâdişâhlar kapusunda mu‘âmele ehli ve bâzargân hâkim olıcak bu kadar olduğına dâhî şükr etmek gerekdir. İlerü Sultân Murâd Hân zamânında pâdişâh kulu ve pâdişâh kûlunun oğlu olmıyana kapudan ‘ulûfe etmezlerdi amma şimdiki zamânda kuldan kapuda yuvalar ziyâde olmuşdır. Pes yabandan gelenin rağbeti ziyâdedir anuniçün ilerü zamândağı berekât dâhî yokdur ve andan ötürü hüner ehline dâhî rağbet az kalmışdır. Minnet Hüdâ’ya kim kendü gözünle gördük kim Sultân Muhammed İstânbûl’da yeni câmi’ ve sekiz medreseyi ve tîmârhâneyi yapan mi‘mâr Sinân’ı habs içinde nice döğe döğe öldürdi. ‘Aceb ânın günâhı neydikim ol hâlile ölmege müstehakk olaydı. Hele üşde işitdik ilerü zamânda üstâdlara nice mâl ve nice hila’tler virirlermiş ve şimdiki zamânda dâhî nice hila’t iderler üşde ma‘lûmun oldukim ol zamânla bu zamânın farkı nice imiş fikr eyle...”⁷⁶

⁷⁶Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 92b-93a.

Yukarıda verdiğimiz eleştiri örnekleri *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân*'larda sıklıkla görülen eleştiri kültürünün birer yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2.3. Eserde Geçen Menkıbeler

Osmanlı tarih yazıcılığı hakkında bilgi verirken *Tevârih-i Âl-i Osmân*'larda menkıbevi olaylara da yer verildiğine değinmiştik. Bu vesileyle bu bölümde tezimiz içinde geçen ve okumuş olduğumuz diğer *Tevârih-i Âl-i Osmân* nüshalarında görmediğimiz menkıbelere yer vereceğiz.

Eserde İznik şehrinin eskiden ıssız, çorak bir memleket iken nasıl şenlikli bir yer hâline geldiğini, bunun kimler tarafından yapıldığını anlatan bir hikâye vardır. Hikâyeye göre İznik şehrinin mamur olması İstanbul tekfurunun güzeller güzeli kızı buldağı olarak adlandırılan bir hastalığa tutulmuş, tekfur o kadar uğraşmasına rağmen bir çare bulamamıştır. Kızının yaşadığı bu acıya daha fazla şahit olmak istemeyen baba İznik yakınlarındaki Yalakova adlı yere kızı bırakır. Burda yaşamaya başlayan kız birgün dağda dolaşırken bir canavar görür ve onu takip eder. Canavar yerden kaynar suyun çıktığı bir balçık içinde gün gün yatan canavarın zamanla tüğlerinin çıktığına iyileştigiğine şahit olur. Bu olaydan sonra kendisinin de bu yolla iyileşeceğini düşünerek kaynar balçığa girer. Nitekim o kaynar su kızın hastalığına da çare olmuştur. Tamamen iyileşen kız babasına adam gönderir ve olanları anlatır. Bu duruma çok sevinen tekfur o bölgede binalar yapılmasını ve bu sudan halkında faydalanması için havuzlar ve kurnalar yapılmasını emretmiştir. Bu durum aşağıdaki gibi hikâye edilmiştir:

“... *İstânbûl tekvürünün bir mahbûbe-i cemîle kızı var idi. Tekvür ol kızı gâyetde severdi. Binâgâhmine's-sâm'iyen ol kız buldağlardan oldu. Andan tekvür kendü memleketinde ve gayrı iklimlerden ne kadar etubbâ varısa mal döküb getürdi amma hiçbir nesneden çâre olmadı ve nice kim tîmâr itdiler hâsıl olmadı. Tekvür kızın ol hâlde göricek gâyetde melûl olub tâsalandı. Andan tekvür birgün vezîrlere ider; “Gelin bârî bu kız için bir yer gerek ki anda koyalum, ânı bu hâlde görüb tasalanmıyım.” dedi. Tekvür böyle diyecek meger kim İstânbûl karşusunda Anâtolı yakasında Yalak Ovasında yerden kaynar Tenri'nin kudretinden essi su vardı. Çokluk su idi vardılar ol kızın yarâğın görüb ol yere getürdüler. Ol kız nice zamân anda karâr itdi amma tekvür yine ayrılığa doymıyub kayığa binüb varırdı. Kızın görürdi, melûl ve gamkîn olub yine İstânbûl'a gelurdi. Meger kim ol kız anda*

durarken bir yüksek yere çıkub ol yerden kaynayub çıkan suyu teferrüc iderken nâ-gâh gördi kim yukaru tağdan bir kara canavar geldi. Ol suya indi ve illâ ol canavarın üzerinde bir kılı yok şöyle haşlanmış tebbâk elinden çıkmış deriye benzer. Pes ol canavar geldi ol balçığa girüb gömüldi ve biraz yatdı andan çıkub tağa gitdi. Bir nice gün ol canavar gelub gitdi ve ol balçığa girüb yatdı ve yine giderdi ol canavar eyle ide ide ol canavarın tüyi bitdi. Sağ oldu, güzellendi, tağa çıkdı gitdi. Andan bu kız ol canavarı eyle göreceğ gönüne ilhâm-ı rabbâni düşdi, kendü kendüye ider; “Bu canavarı ki ben evvel gördüm arkasında bir tüy yoğdı, uyuz ve rencûr idi. Gelüb bu balçığa gire gire sağ oldu. Ben dâhî bu balçıkda yatayın şâyed ki Hakk Te‘âlâ bana dâhî sıhhat vire.” dedi. Hemandem kız soyundu ol suyun balçığına girdi ve yatdı. Bir nice gün ol böyle isti‘mâl itdi. Hakk Te‘âlâ inâyetinde ol kızın cümle renci gidüb ol belâdan pâk oldu. Anadan toğma gibi oldu. Tiz atasına muştucu gönderdi, kendünün sıhhatını bildirdi. Tekvür ol haberi işidicek ol kalan âdeme şol kadar mâl virdi ki ‘ömrü oldukça yohsulluk görmiye. Tekvür tiz kayığa binüb beced anda kızı olduğu yere vardı. Kızını sağ esen bulub şâd oldu. Andan tekvür kıza nice sıhhat bulduğın sordı. Pes kız dâhî tağdan ol kara canavar nice geldiğın ve nice balçığa gömüldüğün ve andan sonra kendünün vâsf-ı hâlin atasına birbir şerh eyledi. Andan tekvür ol sudan ol hasîyyeti işitdi. Emr itdikim üzerine dürlü dürlü binâlar yapalar ve hem eyle itdiler. ‘Âlâ kubbeler bağladılar havuzlar itdiler ve kurnalar itdiler...”⁷⁷

Eserde İznik şehri mamur edildikten sonra burada yaşamaya başlayan kâfirlerin yanına elinde tahta kılıcı olan bir Uryan Derviş gelir ve onları İslam dinine davet eder. Fakat onları kabul etmedikleri gibi dervîşi hakir görürler ve dalga geçerler. Bu duruma kızan dervîş karşısına gelen bu kâfirlerin bir arkadaşını tahta kılıçla berdar eder. Diğer kâfirler önce bu duruma inanmazlarken arkadaşlarının cansız bedenini yerde görünce Müslüman olmayı kabul ederler. Bu menkıbe eserde şöyle anlatılmıştır:

“Râvîler rivâyet iderler kim birgün ol yerin kâfirleri ve ûlûları bir yere cem‘ olmuşlardı nâ-gâh katlarına bir ‘uryân dervîş çıkageldi. Ol kâfirleri İslâm’a da‘vet etdi. Meger kim bu dervîşin elinde hemân bir ağaç kılıcı var idi. Kâfirler ol sözi dervîşden işidüb gelürlerdi. İttifâk olgün ol binâ yerleri olduğu gün kâfirlerin cem‘

⁷⁷Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 6a-6b-7a.

olacak yerleri idi. Ol ıssı su üzerinde olurdu. Pes ol gün dâhî anda cem‘ olmuşlardı kim dervîş anda çıkageldi ve bu kâfirleri İslâm’a da‘vet etdi. Kâfirler dâhî cümle sarhoş olub dervîşin dolay yanına derilub dervîşi müsehherliğe aldılar dâhî eyitdiler; “Ey dervîş, son dedüğün sözi ve ol ismi biz dimezsek sen bizimle nice idersün ve hem sen yalnız üşde yarâğın dâhî yok.” dediler. “Eğer siz İslâm’a gelmezseniz, bu kılıcumla sizi hep kırarın!” dedi, dâhî dervîş ol ağaç kılıcı anlara gösterdi. Andan bu kâfirler yine dervîşe gülüşdüler. Meger kim bu kâfirlerin içinden birisi ilerü geldi dâhî dervîşin önünde durdu ve eyitdi; “Ey dervîş gel imdi, iş bu kılıcumla beni çal görelüm bu kılıcın keser mi?” dedi. Hemandem dervîş Allah deyüb tekbr getürdi ol kâfiri arkurı çaldı. Ol ağaç kılıç Hakk Te‘âlâ’nın ‘avniyle kâfiri iki böldi ve illâ kâfir yerinde dâhî durar hemân sâ‘at cânı cehenneme ısmarladı. Ol kâfirler yine dervîşe gülüşdüler ve eyitdiler; “Yâ dervîş kılıcın katı keskin imiş, bizimle dâhî böylemi cenk etsen gerek?” dediler. Dervîş eyitdi; “Hele yoldâşınızı depredek!” dedi. Kâfirler anın katına geldiler gördüler kim kanda ise keyf geçmiş depredek sandılar, kâfir iki pare olub düşdi. Hemân kim ol cem‘ olan kâfirler dervîşden ol hâli gördiler. Nicesi dervîş önünde İslâm’a geldi ve nicesi dağılıb kaçdılar bir berâkende oldular. Mâ-hasıl-ı kelâm ol dervîş ol arayı feth itdi ve anda karâr idüb oturdu. ‘Âkıbet ol arada vefât idüb kaldı. Şimdiki hâlde dâhî ol essi su yanında ol mezâr meşhûrdur.”⁷⁸

Elinde tahta kılıcıyla birden ortaya çıkan ve kâfirleri İslâm’a davet eden uryan dervîş menkıbesi Osmanlı Devleti’nin olduğu gibi diğer Müslüman devletlerinin de hâkim oldukları topraklarda İslâm dinini yaygınlaştırmak için kullanılan bir gelenektir. Dönem kaynaklarında sıklıkla zikredilen bu menkıbe bölge halkının İslamlaşmasına olan katkısını ifade etmesi yönüyle önemli bir örnektir. Görüldüğü gibi bu menkıbe bizim eserimizde konu olmuştur.

Orhan Gazi’nin oğlu Süleyman Paşa’nın ölümünü fırsat bilen kâfir ordusu Osmanlı topraklarına saldırmış, Kavak Tuzlası mevkiinde yapılan savaşta Osmanlı kuvvetleri çok fazla uğraşmadan savaşı kazandılar fakat bu savaşın nasıl kazanıldığını kendileri dahi anlayamadılar. Daha sonradan aldıkları haber neticesinde kâfir ordusunun birden ortaya çıkan boz atlı erenler tarafından helak edildiğini

⁷⁸ **Tevârîh-i Âl-i Osmân**, vr. 7b-8a-8b.

öğrendiler. Bu vakayı öğrendikten sonra Orhan Gazi ve ordusu Allah'a binlerce şükrettiler. Eserde bu menkıbe şöyle anlatılmıştır;

“Ol diyârın kâfirleri Süleymân Pâşâ'nın vefâtın işidüb şâd olub ve hayli leşker cem' idüb deniz yüzünden gemilerle 'azm itdiler ki varalar gâzilerden ol aldıkları hisârları alalar. Meger kim gâziler birgün Geliboli'da otururken ânı gördüler kim Kavak Tuzlası tarafında mübâlağa gemiler gelir. Geldiler Tuzla tarafında Bolı'ya karşı karaya döküldüler gemilerden taşra çıktılar. Bolı'ya toğru yürüdüler. Bu taraftan gâziler dâhi bir yere cem' olub sancâk kaldurub kâfire karşı alay bağlyub yürüdüler. Kâfirler çoğdı, gâziler az idi ve hem gâziler Süleymân Pâşâ'yı ancalayın vâka' öldüğüne hayli melûllar idi ve illâ Allah'a sığınub tevekkül ve gayret idüb muhkem durdular amma Süleymân Pâşâ'nın tabutun bir dıvar altında gömdüler ve üzerine taş yığdılar, belirsüz eylediler kim anı kâfirler bulub bir hades etmesünler. Pes kâfirler alay alay olub gâzilerden yana yürüdüler, hemân kim denizden hayli yer gitdiler. Gâziler durub tekbîr getirürlerdi ve ol kalan kâfirlerin galebesinden Allah'a sığınub ve hem ol leşkere nazar ide dururken gâziler hemân anı gördüler kim kâfir leşkeri içine kuyulub karış muruş oldılar. 'Azîm cenk idüb kâfirleri sıldılar. Kâfirler tağlıub girü yine gemileri tarafına hücum idüb ve birbirine bakmyub kaçdılar. Hakk Te'âlâ'nın fazl-ı 'inâyeti yetişüb kâfirler ol ova içinde şöyle kırıldı kim demet gibi döküldüler. Çok kâfirler helâk oldu, başında devleti olanın gemi yetişdi; gemilerine binüb kaçdılar ve illâ bu kâfirleri Müslümânlar kim kırduğun görmezlerdi. Çün kâfirlere bu asıl hâl olduğın gâziler gördüler şâd olub segirdim idüb daşlamağa başladılar ve doyum olub yine Bolıya geldiler, karâr itdiler. Andan gâziler birbirine eyitdiler; “Acabâ bu kâfirleri kim kırdı ola?” deyü ta'accüb idüb söyleşdiler. Dâhî Hakk Te'âlâ'ya çok şükürler idüb yerlerinde karâr itdiler. Râvîler şöyle rivâyet iderler kim ol kaçub kurtulanlar kâfirlerden şöyle haber aldılar kim eyitdiler; “Hemân kim denizden ayrıldık ânı gördük kim bir alay boz atlular geldiler. Hemân kim biz atları gördük ayrık takatımız kalmadı elimiz dutmaz oldu. Hemân ol boz atlular bize kılıç koydılar, bizi anlar kırdılar. Siz anları kanda busuya komışsız, hele biz ol boz atluları görmedik kim gökden mi indiler veya yerden dâhî çıktılar”, deyü kâfirler cevâb virdiler. Gâziler anı işidüb tahkîk bildiler kim ol boz atlular gayb erenler imiş, Hakk Te'âlâ anları Müslümânlara meded virdi. İ'tikâdları berekâtından Hakk Te'âlâ şunca kâfiri helâk itdi. Andan sonra gâziler Orhân Gâzî'ye Bursa'ya âdem gönderdiler. Üzerlerine gemilerle mübâlağa kâfir gelüb karaya çıkub bunların

üzerine hücum idüb geliyorken kâfirler kırıldıgın; gâzîler kıranları görmediklerin ve sonra kim kırduğun haber aldıkların 'bizi boz atlular gelub kırdılar' deyü Orhân Gâzî'ye 'ilam eylediler. Amma Orhân Gâzî oğlu Süleymân için çok cez'a ve fez'a idüb hayli melûl idi ve illâ sonra kâfirlere şuncalayn şikest vâki' olduğuna Hakk Te'âlâ'ya çok şükürler idüb şâd oldu."⁷⁹

Görüldüğü gibi kâfirler üzerine yapılan cihadda Allah'ın yardımını tıpkı Hz. Peygamber devrinde Bedir Savaşı'nda Kureyş'e karşı Müslüman ordusunda görünmeyen ordularla savaş vakasına, "boz atlular" Allah'ın yardımına atıfta bulunmaktadır.

Eserde Mevlanâ Kara Halil ve Kara Rüstem Paşa'nın işlerine haram karıştırmalarından dolayı Akbıyık Dedem isimli dervişin onları uyarmak ve yanlış yaptıklarını göstermek için aralarındaki görüşme anlatılmıştır. Mevlanâ Kara Halil ve Kara Rüstem Paşa'yı eleştiren Akbıyık Dedem adlı zatın menkıbesi ise şu şekildedir:

"... Anatoli'da Yenişehir civârında kim Akbıyık Dedem varıdı. Birgün Bursa'da yiğit yigille otururken Akbıyık Dedem eyitdi; "Ey Mevlânâ, bu ümmi kavm ne kadar kim günâh iderse cümlesi ehl-i 'ilm sebebindedir. Ol günâhları Hakk Te'âlâ sizden sorsa gerekdir." dedi. Bu kez Mevlânâ Kara Halil ve Kara Rüstem ider; "Ne sebebden ötürü Hakk Te'âlâ bunların günâhın bizden sorar?" dedi. Andan Akbıyık Dedem eyitdi; "Andan ötürü kim siz zinâ ve livâta itdinüz ve akçeyi ribâyeye virdinüz ve helâli harâm fark etmediünüz. Eyle olsa ümmi kavm dâhî sizi gördi, anlar dâhî eyle iderler size öykünürler ve onlar sizden bu işleri görmeseler onlar dâhî itmezlerdi, dedi. Ve eger siz hınzır etin yemiyeydünüz ümmi hâlk yemiyeydi ve eger geru kalan günâhlardan siz berrü olsanız, ümmi halk dâhî hiç birin itmezlerdi." dedi. Ve hem insâf idelüm vâk'ada eyle degilmidir, şimdiki hâlde hiç ehl-i 'ilm varmıdır kim 'bu harâmdır' diye ve bir nesne kabul etmeye. Her ne kim anlara gelür hiç dimezler ki 'bu harâmdır'. Eger harâm ve şübheli nesne olsa anların katında gerek idi. Bârî cemi' 'ömründe birin redd ideydiler amma redd etmek ne mümkünüdür. Harâm olsun, helâl olsun dek ellerine girsün. Evet hikmet budur kim yine yine virmege kıyamazlar, yemek ve yedirmek ehl-i 'ilm katında katı 'aybdır ve onların katında ancalayn kalacı anma..."⁸⁰

⁷⁹Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 14a-14b-15a.

⁸⁰Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 19b-20a

Yukarıda görüldüğü üzere bir dervişin devlet adamlarını yaptığı yanlış işleri yapmamaları ve haramdan uzak durmaları konusunda uyardığı ifade edilmektedir.

Sultan II. Murat babasının vefatından sonra amcası olduğunu iddia eden Düzme Mustafa isimli zatın isyanıyla uğraşmıştır. Fakat önemli ölçüde bir tahakkümle karşılaşan Osmanlı yönetimi II. Murad'ın Düzme Mustafa'yı yenebilmesi için Emir Hazreti adıyla nam salmış kişiden yardım istemişlerdir. Emir Hazreti himmet göstererek II. Murad'ı huzuruna kabul etmiş; kendisine dualar ederek II. Murad'a el vermiş ve kendi eliyle kılıç kuşandırmıştır. Emir Hazreti'nin himmetiyle Sultan II. Murad, Düzme Mustafa ve etrafındakilerin hakkından gelerek isyanı bastırmıştır. Emir Hazreti'nin menkıbesi ise şöyle anlatılmıştır:

“...Sultân Murâd yanında olan ûlû begler fikr idüb Sultân Murâd'ı alub Emîr Hazreti'ne iledüb ayağına bıraktılar. Ol vakt Bursa'da Emîr Hazreti meşhûr olub kerâmeti zâhir olmuşdır, pes begler Sultân Murâd'ı iledüb; “Sultânım himmet eyle.” dediler. Andan Emîr Hazreti dâhî kalkub Sultân Murâd'ın kılıcın kendü mübârek elile kuşadub eyitdi; “Var, yüri imdi Hakk Te'âlâ sana fırsat vire.” dedi. Himmet idüb Sultân Murâd'ı gönderdi, Emîr'in himmeti berekâtında gör Allah'ın takdîrini kim bu tarafda Mihâlic'de Düzme Mustafa'nın burnı kanadı iki üç gün kanı durmadı, cem'i leşkerin başı kıyısı oldu. Bu taraftan Sultân Murâd dâhî Bursa'dan 'azm idüb Êlûbad'a gelüb ve Êlûbad Köprüsü'ni kesdiler anda karâr idüb oturdular. Üç gündü sonra Düzme Mustafa'nın burnı kanı durdı, ol dâhî Mihâlic'den göçüb Êlûbad Köprüsü'ne geldi, gördikim Êlûbad Köprüsi kesilmiş ve Sultân Murâd öte yakasında oturur. Düzme Mustafa dâhî gelüb berü yakasında kondı, iki leşker birbirine karşı karâr idüb oturdular. Pes ol zamânîye irişmişlerdenki Emîr Hazreti'nden rivâyet iderler; Emîr Hazret ider; “Resûl Hazretile sallahu 'aleyhi vesellem üç gün buluşdum ve ayağına düşdüm. Sultân Murâd'a beglik eli virin.” dedi ve Emîr Hazreti'nin himmeti idikim Düzme Mustafa'nın Mihâlic'de üç gün burnı kanayub Êlûbad'a gelimedi. Tâ Sultân Murâd Êlûbad'a gelmiyince kanı dinmedi...”⁸¹

Yanko bin Mazyan adlı Yunan padişahı Süleyman Peygamber'in tahtına oturmuş ve Süleyman Peygamber gibi adının anılacağı bir şehir mamur etmek istemiştir. Fakat nerede ve nasıl yapacağını bilememiş bu konuda vezirlerinden bir

⁸¹Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 48b-49a.

yer bulmalarını emretmiştir. Yanko bin Mazyan'a bir gece uyurken rüyasında ona şehri nereye yapacağını söylemişler padişah bu şehri bulmalarını istemiş fakat o yere bulamamışlardır. Bunun üzerine başka bir gece tahtında uyuyup kalan Yanko bin Mazyan'ı tahtıyla birlikte önceki rüyada söyledikleri yere götürüp bırakmışlardır. Sabah olduğunda halk padişahını aramış fakat bulamamışlar, onlar bu merakta iken padişahın haberi gelmiş ve o yerde padişahın istediği gibi bir şehir inşası başlatılmıştır. Yanko bin Mazyan'a şehri nerede kuracağını ve o yeri göstermeleri menkıbesi şu şekilde anlatılmıştır:

“...çünkü Yanko bin Mâzyân diledi kim bir ûlû şehir binâ ide. Evet ‘aceb ne yerde olsa deyü fikrede iken bir gice nâ-gâh yaturken ‘âlemi hâbde Yanko bin Mâzyân’a didiler kim; “Ol yapacağın şehir Karadeniz’den Akdeniz’e akan giden boğazın kenârında urgıl binâyı!” dediler. Andan Yanko bin Mâzyân uyhudan uyandı dâhî vezîrlerin kağırtı eyitdi; “Bana bu gice düşümde bu hâletlü yir gösterdiler, evet bilmezim ol yir ne yirdir?” dedi. Vezîrler dâhî ol yiri bilimediler tahayyürde kaldılar nâ-gâh bir gice yaturken Yanko bin Mâzyân uyumuş iken tahtından düşünile kapdılar ve ol yire götürdüler kim şimdi Kostantiniyye yeridir. Getürüb Yanko bin Mâzyân’ı anda kodılar ve didiler kim; “Ol yapacağın şehri bunda binâ it.” dediler. Hemandem Yanko bin Mâzyân uyhudan uyandı, kendüyi bir ‘acâ’ib yerde gördi, gözün girü yumdı. Andan Yanko bin Mâzyân’a bir havf vâki’ oldu, ‘aceb düşümdür deyü gözün girü açdı gördikim düş değil. Andan Yanko bin Mâzyân uyandı dâhî duru geldi kendüyi deniz kenârında gördi, mütehayyer kaldı. Andan Yanko bin Mâzyân turu geldi dört yana seyrân kaldı pes ol nâhiyyet beglerinden birini buldı. Yanko bin Mâzyân kendü ahvâlini ol bege dedi andan ol beg dâhî Yanko bin Mâzyân idüken bildi. Hemandem hizmet kuşağın kuşandı pâdişâha kulluk şartın yerine getürdi, andan ol beg at getürdi Yanko bin Mâzyân’la atlandılar, ol arayı eksi gezdiler. Karadeniz’den Akdeniz’e giden boğazdan senebûse şeklinde şimâl tarafında cezîre gibi olmuştur kim şimdi Kostantiniyye ânın yerindedur. Yanko bin Mâzyân ol yiri gördi begendi ve hem düşündi, dâhî gösterdiler. Pes Yanko bin Mâzyân bunda bu hâlde iken bu taraftan Yanko bin Mâzyân’ın halkı çün sabâh turdılar. Pâdişâhi yerinde bulmadılar, begler, vezîrler pâdişâha ne hâl olduğın bilimediler ve her tarafa âdemler ve haberler gönderdiler; ‘pâdişâh belürsüz oldu’ deyü. Pes bunlar bu teşvîşde iken nâ-gâh haber geldikim; ‘pâdişâh felan yerde bulundu’ deyü. Andan Yanko bin Mâzyân İstânbül’da iken andan vezîr Katanuz ‘azm idüb anda pâdişâh

katına geldiler. Ol arada pâdişâhı buldı andan keyfiyet hâli Yanko bin Mâzyân vezîre idi virdi, eyitdi; “Bize bir işâret oldıkim biz bu yirde bir ûlû şehir binâ idevüz.” dedi. Andan vezîri Katanuz sem‘â ve ta‘at deyüb pâdişâha itâ‘at eyledi, pes pâdişâhla vezîr şöyle ikdâm etdilerkim ol yerde bir ûlû şehir bünyâd itdilerkim, ‘âlemde kimse etmemiş ola ve ol yiri begenüb binâ eylemeğe meşgûl oldular...”⁸²

Kostantin ibn-i Alaniyye adlı padişahın ölen karısı Asafiyye Hatun anısına yaptırmaya başladığı Ayasofya Kilisesi’ne bir zaman sonra malzeme yememiş ve devletin hazinesinde de para olmadığı için inşasına ara verilmiştir. İnşaatın başına bir nöbetçi bırakılarak etraf ülkelerden para gelmesi ve kilisenin inşasına devam etmeyi bekledikleri bir zamanda bir kilise nöbetçisinin yanına gaybdan bir zat gelir ve nöbetçi gence neden inşaatı bıraktıklarını ve neyi beklediklerini sorar. Genç de durumu anlatır, bunun üzerine gaybdan gelen kişi bir yer göstererek orayı kazmalarını ve inşaata devam etmelerini söyler. Nitekim genç olanları anlatmak için devlet yönetilerinin yanına gider ve gaybdan gelen kişinin söylediği yerden Asafiyye Hatun’un hazinesi çıkarılarak Ayasofya Kilisesi’nin inşasına devam edilir. Ayasofya Kilisesi’nin inşası sırasında malzemeye ve işçilere verecek paranın olmamasından dolayı inşaya ara verildiği sırada, inşaatta nöbet tutan gence gaybdan birinin gelip Asafiyye Hatun’un hazinesinin gömüldüğü yeri göstermesi menkıbesi eserde şöyle anlatılmıştır:

“... pâdişâhın hazînesinde mâl kalmadiki ol binâyâ harç ideler. Pes nâ-çâr olub yapmadılar tâ kim memleketlerden mâl ve harâc gelekim ol binâyı tamâm idüb yapalar. Zîrâ kim ol zamânın pâdişâhları zülumla nesne yapırmazlardı. Pes bu Ayâsofyâ’nın binâsı şöyle battâl yatub dururken meger kim ol üstâdun bir şâkirdi vardı. Da‘im ol binâyı ol şâkird beklerdi tâ kimesne içine giriüb nesne almaya deyü meger kim bu şâkird birgün ol binâyı bekliyü dururken ânı gördü kim bir yüzi nurlu bir mahbûb hoş kişi çıka geldi dâhî bu binâyâ sağa ve sola nazar etdi. Andan ol kişi bu şâkird eyitdi; “Ey yigit işbu binâyı niçün yapub tamâm etmezler?” dedi. Ol şâkird eyitdi; “Pâdişâhımızın hazînesinde mâl kalmadiki bu binâyâ harç ideler. Köylerki etrâf ‘âlemden ve memleketlerden mâl gele dâhî andan bu binâyâ el urub yapmağa başlıyalar ve tamâm ideler.” dedi. Andan ol gâybden gelen kişi eyitdi; “Ey yigit sen var üstâdını bunda getir. Ben âna mâl göstereyim ol mâlıla bu binâyı

⁸²Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr.70a-70b-71a.

tamâm ideler.” dedi. Pes ol şâkird eyitdi; “Ben korkarın bu binâyı koyub kandasına gitmege nâ-gâh bir kimesne gelüb âletlerden bir nesne ala zâyi‘ ola beni helâk iderler.” dedi. Andan ol ‘azîz eyitdi; “Ey yigit sen varub üstâduna yine bunda bana gelmeyince ben bu yerden gitmiyem.” deyü yemin etdi. Dâhî ol şâkirdi inandırdı andan ol şâkird beced üstâdına gelüb ol gâybden gelen ‘azîzin cevâbın ve cemâlin ve hayâsın vasf etdi. Pes ol üstâd şâkirdinden ol haberi işitecek eyitdi; “Ol kişi tekîn kişi degildir, biz anda varınca ol anda durub katlanımı?” dedi. Şâkird eyitdi; “Bili ol bana and içdikim tâ ben yine anda varmıyınca ol bir yere gitmiye.” dedi. Çünkim şâkirdden ol kelâmı işitdiler andan anda olan ‘âkullular bir zamân fikr idüb eyitdiler; “Gelin bu şakirdi anda bile alıb varmıyalum kim ol kişi ol aradan gitmiye.” dediler. Dâhî ol şâkirdi anda bile iletmiyub kendüler sürüb ol binâ üzerine vardılar dâhî ol ‘azîz ile buluşdular. Pes ol ‘azîz dâhî bunlara bir yer gösterdi kim; “Bu arayı kazın bunda bî-nihâyet hazîne vardır çıkarub alun dâhî ol mâlıla bu binâyı tamâm idin.” dedi ve hem vâk‘ada eyle etdiler. Bî-nihâyet mâl çıkardılar dâhî binâya el urdular andan sonra ol ‘azîz biraz vakt koydı gördi kim ol giden şâkird gelmez, pes ol gelen üstâdların hilesin bilüb ol ‘azîz hemân durduğı yerde gâyb oldu. Şöyle rivâyet iderler kim; “Ayâsofyâ’nın mihrâbına karşı olan kapusından içerü girecek sol tarafda bucakda dört köşeli ak mermer bir direk vardır. Ol ‘azîz bir diregün dibinde gâyb olmuşdur.” dirler. Zîrâkim ol ‘azîz şâkird gelmiyince gitmeye diye and içmişdi çün gördikim şâkird gelmedi. Pes kendü dâhî ol aradan gitmedi ve ol arada gâ‘ib olub kaldı dirler. Eyle olsa şimdiki zamânda dâhî ol direkde bir hâssiyet vardır deyü gelenler ol diregi kimi sürünüb ve kimi bıçağla kazırlardı. Andan gördiler kim bu halk ol diregi helâk iderler vardılar ol direği tûcile kapladılar ve şimdiki zamânda dâhî ol direk tûcile kaplanmışdır amma ba‘zılar ol ‘azîzi Zekeriyâ Peygamber ‘aleyhi’s-selâmdır dirler. Şimdiki hâlde dâhî bir kimsenin bir yerde ağrır yeri olsa ol ağrır yerini ol direğe sürerler devâdır deyü...”⁸³

3.2.4. Eserin Çağdaş Eserlerle Mukayesesi:

Bu bölümde tezimizi *Tevârîh-i Âl-i Osmân* geleneğinin önemli kaynakları olarak kabul edilen *Aşıkpaşazade*, *Neşri* ve *Oruç Bey Tarihi*’yle mukayese edeceğiz. Dipnotlarımızı daha anlaşılır olması açısından eseri değerlendirmeye almış yazar ismi yerine doğrudan *Aşıkpaşazade*, *Neşri* ve *Oruç Bey Tarihi* ifadelerini kullanacağız.

⁸³*Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 83b-85a.

Eserimize göre Osmanlı Devleti'nin kuruluş temellerinden birini teşkil eden rüya hadisesinde rüyayı gören kişi Ertuğrul Gazi'dir ve Osman Gazi bu rüya üzerine dünyaya gelmiştir. *Aşıkpaşazâde* ve *Neşrî* de rüyayı gören kişi Osman Gazi, *Oruç Bey Tarihi*'nde ise Ertuğrul Gazi'dir.

“... Râvîler şöyle rivâyet iderler kim; Osmân Gâzî'nin dünyâyâ gelmesine sebep bu idi takdîrde varidi ve olsa gerek idi ve Hakk Te'âlâ virdüğine kimesne mân'î olamaz. Pes meğer kim merhûm Ertûgrûl hâl-i hayutda iken bir gice bir 'aceb vâk'a gördi. Vâk'adan uyanur bu vâk'ayı fikr iderek Allah'ı zikr iderek sabâh namâzın kıldı ve sûret degişirüb bir mu'abbir kişiyeye vardı. Adına Abdülazîz dirlerdi. 'İlm-i rûyâyı yahşî bilürdi. Pes Ertûgrûl doğru ol mu'abbire geldi ve düşüni deyü verdi; “ Bu gice bir vâk'a gördüm.” dedi. Amma ba'zular şöyle dirlerkim bu düşü ta'bîr iden bir 'azîz şeyh idi adına Bâlî dirlerdi. Kerâmeti zâhir olmuş kişiydi ve cem'î hâlkın içinde mu'tekid dervîş idi. Dünyâsı ve ni'meti çoğdı, ol vilâyetde meşhûr olmuşdı ve Sultân Alâaddîn dâhî ana i'tikâd etmişdi. Andan Ertûgrûl geldi ve ol düşü şeyhe i'lâm eyledi eyitdi; “Yâ Şeyh düşüimde gördüm ki senin koynundan bir ay doğar dâhî gelür benem koynuma girür. Bu ay koynuma girdüğünden sonra görürem ki göbeğimden bir ûlû ağaç biter ve bu ağacın gölgesi 'âlemleri dutar. Ve gölgesinin altında tağlar zâhir olur ve her tağın dibinde ûlû sular akar ve bu tağlar dibinden çıkan sularla 'âlem hâlkı kimi bu suyu içer ve kimi bağlar ve bahçelere su verürler ve çeşmeler akıdırlar. Yâ Şeyh ol uyhudan uyandım üş düşüm budur, dedi. Amma bu düşün tabirin çok fikrettim nidüğün ma'lûmum olmadı.” dedi. Şeyh eyitdi; “Ey yigit gerekdir kim senin bir oğlun doğa adı Osmân ola ve çok gazâlar ide sana muştuluk olsun ki senin neslüne pâdişâhlık virildi. Mübârek olsun didi ve dâhî benem kızımı Osmân ala ve andan çok oğulları ola ve pâdişâh olalar.” dedi. Ve bir zamândan sonra Osmân Gâzî vücûda geldi ve yigit oldukda ol şeyhin kızını aldı ve ol kızıdan bir oğlu doğdı...”⁸⁴

Dolayısıyla eserimizde, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda pek çok kaynak tarafından zikredilen rüya rivayetinin faili Osman Gazi yerine Ertuğrul Gazi olarak ifade edilmektedir.

⁸⁴ *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 2b-3b; Kemal Yavuz- Yekta Saraç, *Aşıkpaşazâde Osmanoğulları'nın Tarihi* “*Tevârîh-i Âl-i Osmân*”, Gökkuşbu Yay. İstanbul, 2010, s. 49-50; Necdet Öztürk, *Mevlânâ Mehmed Neşrî, Cihânnümâ*, Bilge-Kültür-Sanat Yay., İstanbul, Kasım, 2013, s. 37-38; Nihal Atsız, *Üç Osmanlı Tarihi*, “*Oruç Bey Tarihi*”, Ötüken Neşriyat, İstanbul, Mart, 2013, s. 25.

Eserimizde Osman Gazi'nin eşi Şeyh Edebalı'nın kızıdır ve adı verilmemiştir fakat Aşıkpaşazade ve Neşrî de “*Malhun Hatun*”, Oruç Bey Tarihi'nde ise “*Rabia Hatun*” olarak zikredilmektedir.

“...*dâhî benem kızımı Osmân ala ve andan çok oğulları ola ve pâdişâh olalar...*”⁸⁵

Eserde Ertuğrul Gazi ve oğlu Saruyatı aynı dönemde vefat etmişler gibi yazılmış fakat diğer kaynaklarımızda Saruyatı'nın vefatı bir hikâyeye dayandırılmıştır.

“... *Âkabet ol hinde iken Ertûgrül oğlu Sârûyin vefât etdiler rahmetullahi rahmeten vâsi'aten...*”⁸⁶

“... *Osmân Gâzi de gâzilerini topladı ve İkizce'ye geldi. Tomaliç Beli'ni aştıkları yerde savaştılar. Oldukça büyük savaş yapıldı. Osmân Gâzi'nin kardeşi Saruyatı'yı orada şehid ettiler...*”⁸⁷

Osman Gazi adına ilk hutbenin okunduğu ve ilk namazın kılındığı yer olarak eserde ve *Oruç Bey Tarihi*'nde Karahisar gösterilirken *Aşıkpaşazade ve Neşrî* tarihlerinde Karacahisar olarak zikredilmektedir.

“...*Pes gâzîler evvel cum'a namâzın Karahisâr'da kıldılar. Tursun Fakîh derlerdi bir er vardı. Cum'a ve bayrâm namâzın Karahisâr'da evvel ol kılıvirdi ve dahî hutbeyi Osmân Gâzî adına okudu ...*”⁸⁸

İznik şehrinin fethi esnasında gaziler ilk başta şehri ele geçiremiyorlar ve bu nedenle Yenişehir yakınındaki bir dağa İznik'e karşı havale yapıp içine Taz Ali adlı bir bahadır eri bırakıyorlar. Esere göre bu yerin adı o zamandan beri Taz Ali Kalesi olarak kalmıştır. Bu bölüm diğer *Tevârîh-i Âl-i Osmân*'larda geçmemektedir.

“... *Âkabet gâzîler gördüler kim İznik cenkle alınmaz ve dört yanı su, hiç katına âdem varırmaz. Vardılar Yenişehir'den yana olan tağ üzere bir havâle kal'a yapıldılar. Ol kal'anın içine adam kodılar ve ol zamânda Taz Ali adlu bir dilâver er var idi. Gâyetde bahâdır pehlivân er idi ana dâhî kırk kişi koşub ol kal'aya koyub*

⁸⁵*Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 3b; *Aşıkpaşazâde*, s.50; *Neşrî*, s.38, *Oruç Bey Tarihi*, s.25.

⁸⁶*Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 2b.

⁸⁷*Aşıkpaşazâde*, s. 50; *Neşrî*, s.39.

⁸⁸*Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 2b; *Oruç Bey Tarihi*, s. 28; *Neşrî*, s. 48; *Aşıkpaşazâde*, s. 61.

İzniğ'e havâle kodular. Şimdiki hâlde dâhî ol kal'aya Taz Ali kal'ası dirler ve hem anın üstün yanında bir yüksek kaya vardır. Anın dibinde bir sov'uk bînâr dâhî vardır, ol bînâra dâhî Taz Ali bînârı dirler. Andan sonra İznik kâfirleri zebûn olub hisârda oturdılar...”⁸⁹

Bursa'nın fethi vakası eserde Osman Gazi'nin oğlu Orhan Gazi'yi bizzat göndermesiyle gerçekleşmiş ve bu fetihe ayağındaki rahatsızlıktan dolayı katılmadığı; ayrıca sağlığında oğlu Orhan'ın devlet erkânında ve halk arasında şevket tutması için katılmadığı belirtilmiştir. Bu bölüm diğer kaynaklarımızda da bu şekilde zikredilmektedir.

“... Osmân oğlu Orhân'ı Bursa fethine gönderdi. Köse Mihâl ve Turgut Alp'ı bile gönderdi geldiler Bursa hisârın kuşatdılar ve çok cenk etdiler kâfirler aklıkdan zebûn oldılar. Bursa tekvürine Barsak dirlerdi 'âciz kaldı. Âhirel-emr tekvür nâ-çâr olub Orhân'a elçi gönderüb Orhân'la sulh itdiler, 'ahd-ı peymanla Bursa'yı virdiler. Orhân dâhî tekvürü ve içinde olan kâfiri oğlu ve kızı ve esbâbı ve malı birle saltıvirdi. Pes tekvür dâhî Bursa'dan doğru İstânbül'a gitdi. Bu taraftan Orhân Osmân Gâzî'ye fethin bildirdi. Osmân Gâzî gâyetde şâd oldu, Orhân Gâzî Bursa'yı feth itdi. Eyle olsa Orhân Bursa'yı feth itdüğinden Osmân hayatta idi amma Bursa gazâsına gelmedüğine sebeb bu idi kim ol vakitte ayağı ağrurdu. Andan ol gazâya varmadı ve hem bir sebeb dâhî bu idi kim oğlu Orhân kendü zamânında şevket dutsun dedi...”⁹⁰

Dolayısıyla Bursa'nın fethi sırasında Osman Gazi'nin hayatta olduğu aşikâr olub, bu fethin gerçekleşmesi için bizzat kendisi oğlu Orhan'ı göndermiştir.

Eserde Orhan Gazi'nin oğlu ve Rumeli kapılarını Türk dünyasına açan Süleyman Paşa'nın vefatı kısa ve iki cümleyle ifade edilmiştir. Fakat diğer kaynaklarda Süleyman Paşa'nın vefatı bir hikâyeye dayandırılmıştır. Eserde ve mukâyese edilen diğer kaynaklarda şu şekilde zikredilmektedir:

“... Meger kim ol hinde Süleymân Pâşâ merhûm ol gün atı ayağı bir delüğe geçdi, atıyla tekerlendi ol arada şehîd oldu...”⁹¹

⁸⁹ *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 4b.

⁹⁰ *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 9b-10a; *Neşrî*, s. 56-57; *Aşıkpaşazâde*, s. 72-73; *Oruç Bey Tarihi*, s. 30.

⁹¹ *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 13b.

“... Birgün av avlarken okla bir canavar vurdular. Bu canavar kaçtı. Süleyman Paşa ardına düştü. Ansızın atının ayağı bir deliğe geçti ve at düştü. Süleyman Paşa da şehit oldu...”⁹²

Esere göre Yıldırım Bâyezîd Han’ın İstanbul’u kuşattığı esnada Ungurus kralı ordu toplayarak Niğbolu üzerine yürümüştür. Yıldırım Han kendisine getirilen bu haber üzerine İstanbul üzerinde az bir kuvvet bırakarak Niğbolu’ya gitmiştir. Niğbolu Savaşı’nı kazanan Yıldırım Bâyezîd Han tekrar İstanbul üzerine gelerek kuşatmaya devam etmiş; nitekim bu kuşatmadan bunalan İstanbul tekfurı barış teklif etmiştir. Yıldırım Han barış teklifini İstanbul’da bir Türk mahallesi kurulması şartıyla kabul etmiştir. Bu hadise *Oruç Bey Tarihi*’nde ve *Neşri*’de de aynı şekilde cereyan etmiştir.

“... Andan sonra Yıldırım Hân vardı Kostantiniyye üzerine düştü, çok cenk eyledi. Bunlar bu cenkde iken Ungurus kralı mel’ün hücum idüb gelüb Nigubolu’ya düştü. Çünkü Yıldırım Hân ol haberi işitti hemandem ol aradan göçüb ve hücum idüb Nigubolu’ya yakın varıcak don baskunun idub kralı leşkeriyle Tuni’ye dökdi, helâk itdi. Hicretin yedi yüz toksan üç (M. 1390-91) yılında vâki’ oldı. Andan sonra Yıldırım Hân göçüb yine Kostantiniyye üzerine düştü dâhî çok cenk itdi. Kâfirler ‘âciz kaldılar, ‘âkabetü’l-emr tekvür Yıldırım Hân’a âdem gönderdi. Yıldırım Hân’la sulh itdiler, pes Yıldırım Hân dâhî İstânbûl içine âdem koyub kâdî dikdi ve Taraklı Yenicesi’nin hisâr erlerin sürüb İstânbûl’un içine koydı. Bir mahâlle itdi ve bir mescid yapdı hicretin yedi yüz toksan dört (M. 1391-92) yılında vâki’ oldı...”⁹³

Fakat *Aşıkpaşazade*’nin eserine göre ise Niğbolu Savaşı, İstanbul kuşatmasından bunalan tekvürün isteği üzerine yapılan antlaşmadan sonra gerçekleşmiştir.⁹⁴

Eserin bir bölümünde Yıldırım Bayezid Han’dan bahsederken sanki iki farklı kişiden bahsediyormuş gibi ifade kullanılmıştır. Öncesi ve sonrasında yaptığımız incelememiz sonucunda bu durum tarafımızdan müstensih hatası olarak görülmüş ve herhangi bir düzeltme yoluna gidilerek metne müdahale edilmemiştir.

“... Yıldırım Hân ve Bâyezîd Hân gâyetde gazâblu pâdişâhlar idi...”⁹⁵

⁹² *Aşıkpaşazâde*, s. 94-95; *Oruç Bey Tarihi*, s. 35; *Neşri*, s.79.

⁹³ *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 22a; *Neşri*, s.136-137; *Oruç Bey Tarihi*, s.44.

⁹⁴ *Aşıkpaşazâde*, s. 111-112.

Esere göre Yıldırım Han'ın rüşvet almaları üzerine kadınlara gösterdiği hışmın bir benzeri Maskarası Arap'a ve Sipahi taifesine de olmuştur. Bu bölüm okuduğumuz diğer *Tevârîh-i Âl-i Osmân*larda yer almamaktadır.

“... meger kim birgün Yıldırım Hân'ın sipâhi tâ'îfesine gazâbı vâki' oldı. Şöyle kim katle müstehak olmuşlardı ve Yıldırım Hân'ın divânı durmuşdı kim andan Yıldırım Hân ol kişileri divân ortasına getürtdü kim anlara siyâset eyliye. Andan vezirler gördiler kim pâdişâh iken gazaba geldi, anlara dâhî korkularından kimin zehresi vardır kim Yıldırım Hân'a söz söyliyübile. Bir kerre vezîrler birbirine itdiler 'nice idelüm ki bu bî-çâreleri bu belâdan halâs idevüz' dediler. Pes vezîrlerin birisi ider; “Eger bu hâlden bunlara çâre olursa mashara 'arabdan olur.” dedi. Pes mashara 'arabı kağırdılar, eyitdiler; “Ey 'arab eger bu bî-çârelere dermân olursa senden olur, görelüm seni.” dediler. Hemandem mashara 'arab Yıldırım Hân evine varub eyitdi; “Hey Sultânım! Bunları hep kırmak gerek aman virme, ne hâyin kaltabânlardır bunlar!” dedi. Çünkü 'arab eyle dedi Yıldırım Hân ider; “Bre 'arab niçün?” dedi. Bir gayrı suçları dâhî var sandı, 'arab eyitdi; “Hey Sultânım! Bunlara yarâk niye gerek olur, işde Temür Hân leşker çeküb üzerimize geliverir dirler. İmdi bu sipâhi tâ'îfesini kırıandan sonra sen sancâk götür ben kulun tabl çalayım ikimüz varalum Temür Hân'la uğraşalum hemân bir ikimiz Temür Hân'a cevab virürüz.” dedi. Dâhî mashara 'arab epsem derdi çünkü Yıldırım Hân mashara 'arabdan bu cevâbı işitdi, biraz tefekküre varub ol halkı azâd eyledi. Bu duran vezîrler ve ehl-i divân cümlesi 'araba 'âferin' itdiler andan sonra meger kim günlerde birgün Yıldırım Hân bir sahrâda çadırlar kurmuşdı ve çadır önünde bir yüksek ağaç vâki' olmuşdı. Andan Yıldırım Hân mashara 'araba ider; “Be 'arab beni seversen şol ağacın çak toruğuna çıkasın.” dedi. Andan 'arab soyunub bî-tekellüf ol ağacın toruğuna çıkdı, meger kim Yıldırım Hân'ın karşusunda solâklar nacâklarla dururlardı andan Yıldırım Hân ider; “Her kim beni severse şol ağaca nacâk ura yıka.” dedi. Hemandem solâklar ol ağaca nacâklar uruşub ağacı yıkmak ardınca oldılar bu kez 'arab gördi kim kendü inice bunlar ağacı yıkarlar nice itsün, bu kez vezîrlere çağırub yol vurmağa başladı kim; “Kerem eylen gelin beni pâdişâhdan dilek idin, bu belâdan beni kurtarın işbu ağaç düşdükte ben helâk olurın.” dedi. Dâhî çağırı gördi vezîrlerden çâre olmadı vezîrlerin birisi gelüb pâdişâha söz söyliyümediler. 'Arab gördi kim ağaç dâhî az kaldı kim yıkıla hemandem miskîn

⁹⁵*Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 24a.

*‘arab çırmındı ve ol ağacın altında olanların üzerlerine harâblık eyledi. Pes ol ağacı kesenler târtagân oldılar ve kaçdılar. Mashara ‘arab dâhî ol aralıkda fırsat bulub tiz ol ağaçdan indi ve döndi bu vezîrlere eydür; “Falanlayayım sizin gibi vezîrleri kim benim necesim kadar sözüünüz geçmedi...”*⁹⁶

Burada Yıldırım Bâyezîd Han’ın disiplinsizliğe tahammülü olmayan ve bu gibi konularda aniden sinirlenip kimseye söz bırakmayan bir padişah olduğu ifade edilmiştir. Öyle ki sinirlendiği zamanlarda hışmından korkmayan ve lafını sakınmayan maskarasını bile gözden çıkarabilecek bir duruma geldiği eserdeki ifadelerden de anlaşılmaktadır.

Eserde göre II. Mehmet padişah olmadan önce, babası II. Murat’ın sağlığında birisi H. 847 (M. 1443-44) yılında ve diğeri H. 849 (M. 1446-47) yılında olmak üzere iki kez tahta çıkmıştır. Fakat ilkinde II. Mehmet’in tecrübesizliğinden faydalanmak isteyen Avrupalı devletler asker toplayarak Osmanlı Devleti topraklarına saldırmışlar ve bugün Varna Savaşı adıyla bilinen cenk yapılmıştır. İkincisinde ise II. Mehmet’in yeni akçe kestirmesi ve ayarını düşürtmesi, yeniçerilerin isyanına sebep olmuş ve şu an Buçuk Tepe İsyanı adını verdiğimiz olay yaşanmıştır. Bu vaka üzerine Çandarlı Hayreddin Paşa ve diğer devlet adamları görüşerek II. Mehmet’i tekrar tahttan indirip II. Murad’ı Manisa’dan getirmişlerdir. Bu durum eserde şu şekilde ifade edilmektedir;

“Sultân Murâd Hân yeniçeriye ve gayrı ta’ifeye destûr virdi ve kendü pâdişâhlığın terk idüb andan varub Manisâ’da karâr idüb otura ve oğlu Sultân Muhammed’i tahta geçürdi. Halîl Pâşâ Sultân Muhammed’e vezîr olub ve Mevlânâ Hüsrev kâdiasker olub Sultân Muhammed tahta geçdi. Oturduğı vakit hicretin sekiz yüz kırk yedi (M. 1443-44) yılında vâki’ oldı def’a kıral la’in ve Yankopolid hüçüm idüb Ungurus ve Sas ve Alaman ve Çih ve Latin ve Bosna ve Polya ve Eflâk ve Frenk. Bu cümle kâfir begleri ittifâk idüb cümlesi kıral mel’ûnun yanına cem’ olmuşlardı ve bunca çeriler yetmiş seksen bin çeri cem’ olub ve nice bin top ‘arabaları büyük toplar çekub ve ol kâfir çerileri gömgök demüre gark olub. Bunun gibi heybetle gelüb Belgrad’dan ve Severin’den geçüb gelüb Madira ve Şumlu vilâyetlerin harâb idüb andan gelüb Nigubolı’yı ve Puruvâdi’yi hisâr idüb ve alımıyub ‘âciz kaldılar. Meger kim Nigubolı sancâğı begi Fîrûz Begoğlı Muhammed Beg evvela nice hâzır çerile kâfirin bir tarafın basub çok kâfir helâk etdi. Zirhlu ve cebelü çok kâfir dutub Edirne’ye geldi amma bu taraftan Sultân Murâd’a haber olub ve begler Sultân Murâd’ın üzerine dönüb Sultân Murâd dâhî gelmiyüb; “Begünüz andadır varun uğraşın!” deyü begler eyitdiler; “Biz sensüz kâfire karşı varmazuz,

⁹⁶Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 24a-25a.

bizim sensin yüzi sevîmiz. Elbetde sen bizimle bile olmak gereksin.” dediler. Dâhî Sultân Murâd’a ikdâm etdiler andan Sultân nâ-çâr olub mâyirinden kaldırdılar. Manisâ’dan Gelibolı’ya geldi amma Efrencema lûm deniz yüzine mübâlağa gemiler göndermişdi. Ol gemiler deryâ yüzinden gelüb Sultân Murâd’ı Gelibolı’dan geçirmiyüb ‘âkıbet Sultân Murâd Gelibolı’dan gidüb gelüb Galata tarafında Yeni hisâr düşende bir Frenk gemisiyle Rûmili’ne geçüb Anadolu çerisiyle göçüb Edirne’ye gelidururken anda ol Fîrûz Begoğlu Muhammed Beg dutduğı cebelü kâfirleri Sultân Murâd’a karşı gönderdi. Pes Sultân Murâd dâhî bu fethi fâl ve yevm dutub işimiz râstdır diyüb Hakk Te‘âlâ’nın ‘inâyetine sığınub çok çok şükürler bârî Te‘âlâ’ya kalub dâhî niyyet-i gazâya bel bağılyub bunca yeniçerile ve Rûmili ve Anadolu çerisiyle ve akıncı ve ‘azab ve serehûr çıkarup etrâf ‘âleme nâme perâkende kalub nefîr-i ‘âmdır deyü ehl-i İslâm dâhî gayret idüb Sultân Murâd yanına cem’ olub toğru Varna’ya varub Ungurus mel’ûnun üzerine yürüdi. Andan Sultân Murâd Hân Ungurus mel’ûnla Varna’da buluşub ‘azîm cenk olub toplar ve tüfekler ve zenberekler kazâ yağmuru gibi tarafından birbir üzerin atılab...”⁹⁷

II. Mehmet’in ikinci kez tahta çıkması şöyle anlatılmaktadır:

“... Andan sonra Sultân Murâd Edirne’de birkaç gün durub yine begliğin terk idüb Sultân Muhammed’i tahta geçürüb istiklâli tahtı Sultân Muhammed’e ismarladı gitdü Manisâ’ya varub oturdu andan Sultân Muhammed Edirne’de yeni akçe kestürdi, hicretin sekiz yüz kırk tokuz (M. 1445-46) yılında vâki’ oldu. Pes Sultân Muhammed pâdişâh oldu hükm-i hükûmet eyledi amma ol yıl içinde Edirne şehri oda yandı helâk oldu. Andan sonra yeniçeri baş kaldırub Buçuk Depe’si evsatına çıkdılar...”⁹⁸

Yukarıda verdiğimiz bilgi *Oruç Bey Tarihi*’nde geçmektedir fakat *Neşrî* de Varna Savaşı’ndan önce, *Aşıkpaşazade* de ise II. Kosova Savaşı’ndan önce tahta geçtiği bilgisi verilmektedir.⁹⁹

Çalışmamıza ve *Oruç Bey Tarihi*’ne göre II. Murat’ın vefatı kısa bir cümleyle anlatılmış, fakat *Aşıkpaşazâde* ve *Neşrî* tarihlerinde ise II. Murat’ın vefatı bir hikâyeye dayandırılmıştır.

“... Pes andan sonra Sultân Murâd merhûm muharrem ayının onunda cehârşenbe gün nakl eyleyüb Allah emrine vâsıl oldu...”¹⁰⁰

“Sultan Murad birgün adaya dolaşmaya gitmişti. Sarayına dönerken ada köprüsünün başında bir dervişin oturduğunu gördü. Bu dervişe yaklaştığında derviş;

⁹⁷*Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 59b-60b.

⁹⁸*Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 62a.

⁹⁹*Oruç Bey Tarihi*, s.78; *Neşrî*, s.270-271; *Aşıkpaşazâde*, s.176-177.

¹⁰⁰*Tevârîh-i Âl-i Osmân*, vr. 65a; *Oruç Bey Tarihi*, s. 85.

“Hey padişah Murad Han! Tевbe et ki ölüm vaktin yaklaştı. Bu geçici yokluk sarayını terkedip ebedi olan varlık sarayına gideceksin” dedi. Sultan Murad Han bu sözü işitince yanındaki Saruca Paşa’ya “Saruca! Sen şahit ol, bütün günahlarıma tevbe ettim.” dedi ve aynı sözü diğer yanındaki İshak Paşa’ya da tekrarladı. Hümkâr İshak’a bu dervişin nereden olduğunu sordu. İshak “Sultanım! Bursa’daki Emir Seyyid’in müridlerindedir.” dedi. Hümkâr döndü, sarayından içeri girdi, atından indi. Başım ağrıyor, diyerek yattı, hastalandı. Vasiyetnamesini yazmış, Halil’i nazır, oğlu Sultan Mehmed’i vasi edinmişti. Üç gün hasta yattı, dördüncü gün oğluna adam gönderdiler.”¹⁰¹

Çalışmamızda yaptığımız inceleme sonucunda İstanbul’un fetih tarihiyle ilgili bir fikir birliği olmadığını kanaatine vardık. Şöyle ki;

Eserde İstanbul’un fetih tarihi;

“... Rebiulevvel ayının yigirmisinde idi seşenbe gün şehr-i Kostantiniyye feth oldu, hicretin sekiz yüz elli yedi yılında vâki’ oldu...” H. 20 Rebiülevvel 857-M. 31 Mart 1453 olarak geçmektedir.¹⁰²

Neşri tarihinde İstanbul’un fethi;

“... Hicretin sekiz yüz elli yedinci yılında Cemaziyelahir ayının yirmisinde seşenbih günü...” H. 20 Cemaziyelahir 857-M. 28 Haziran 1453 olarak tarihlendirilmektedir.¹⁰³

Neşri’nin elimizdeki diğer nüshasına göre ise;

İstanbul şehrinin 20 Cemaziyevvel 857 (M. 29 Mayıs 1453) tarihinde feth olduğunu zikretmektedir.¹⁰⁴

Aşıkpaşazâde tarihinde İstanbul’un fethi;

“... Bir Salı günü H. 857(M. 1453) yılında...” olarak geçmektedir.¹⁰⁵

Oruç Bey Tarihi’nde ise;

¹⁰¹Aşıkpaşazâde, s. 184; Neşri, s. 280-281.

¹⁰²Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr.66a

¹⁰³Neşri, s. 287.

¹⁰⁴Mehmed Neşri, *Aşiretten İmparatorluğa Osmanlı Tarihi (1288-1485)*, Sad.: Necdet Öztürk, Timaş Yay., İstanbul, 2011, s. 279.

¹⁰⁵Aşıkpaşazâde, s.186.

“İstanbul, 21 Rebiülevvel 857 (M. 1 Nisan 1453) Salı günü alındı.” şeklinde zikredilmiştir.¹⁰⁶

Sonuç olarak İstanbul’un fethi tarihini en muteber Neşri’nin Necdet Öztürk tarafından sadeleştirilmiş nüshası olan “Aşiretten İmparatorluğa Osmanlı Tarihi (1288-1485)” adlı kaynağın verdiğini söyleyebiliriz.

Çalışmamızla ilgili dikkatimizi çeken bir diğer husus İstanbul’un fetih tarihi farklı varaklarda farklı tarihlerle verilmiştir. Bu durum müstensih hatası olarak görülmüş fakat tarafımızdan herhangi bir düzeltme yapılmamıştır.

“Rebiulevvel ayının yigirmisinde idi seşenbe gün şehr-i Kostantiniyye feth oldu, hicretin sekiz yüz elli yedi yılında vâki’ oldı” (M. 31 Mart 1453)¹⁰⁷

“Hazret-i Risâlet’in sallallahu ‘aleyhi vesellemin hicretin sekiz yüz elli yedi yılında vâki’ oldı. Ve kelâm-ı kadîmde dâhî âyet gelmiştir; “Beldet-i tayyibete Kostantiniyye’nin târîhidir rebî’ü’l-evvel ayının yigirmi birinci gününde pençşenbe günü İstânbûl feth olundu.” (M. 1 Nisan 1453)¹⁰⁸

Eser Fatih döneminin H. 877 (M. 1472-73) tarihine kadar anlatılmakta ve Uzun Hasan’ın ordusuyla Yusufça Han’ın Tokat şehrine yaptığı saldırı sonrasında Fatih’in oğlu Sultan Mustafa’nın ve Yusufça Han’la Karaman’da savaşı. Bu savaşta Yusufça Han, Sultan Mustafa tarafında yakalanarak esir edilip babasının yanına İstanbul’a gönderir. Bu durum eserde anlatılan son vaka olarak geçmektedir.¹⁰⁹

Mukâyese etmiş olduğumuz diğer kaynaklar ise:

Oruç Bey Tarihi;

“Üngürüs Beğlerbeğisi Derencil ile Bâyezıd Han arasındaki hicretin 899’unda (M. 1493-94) yapılan savaşla son bulmaktadır.”¹¹⁰

¹⁰⁶Oruç Bey Tarihi, s.87.

¹⁰⁷Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 66a.

¹⁰⁸Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 104a.

¹⁰⁹Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 106b.

¹¹⁰Oruç Bey Tarihi, s. 110.

Neşrî'nin Tarihi;

“*Hicretin sekiz yüz doksan (M. 1485-86) yılında gerçekleşen Karaboğdan seferiyle sonlandırılmaktadır.*”¹¹¹

Aşıkpaşazade Tarihi ise;

“*Cem Sultan'ın hicretin dokuz yüz dört (M. 1498-99) yılında Papa tarafından öldürtülmesi olayı ile son bulmaktadır.*”¹¹²

Tevârîh-i Âl-i Osmân'ların bitiriliş tarihine göre üç kısma ayrıldığını daha önceki bölümlerimizde anlatmıştık. Bu bağlamda *Tevârîh-i Âl-i Osmân*'ların da bir özelliği olan çeşitli tarihlerde son bulma yukarıda izah ettiğimiz gibi kendini göstermektedir. Mukâyese ettiğimiz kaynaklara göre değerlendirdiğimizde eser çağdaşlarına göre çok erken tarihte son bulmuştur.

¹¹¹Neşrî, s. 348.

¹¹²Aşıkpaşazâde, s. 268.

SONUÇ

Osmanlı Tarih Yazıcılığı içinde önemli bir yere sahip olan *Tevârîh-i Âl-i Osmân Geleneği* en başta da ifade ettiğimiz üzere ilk olarak Selçuklu Devleti'nin ve Beylikler Dönemi'nin devamı niteliğindeki bir çalışma olarak yapılmıştır. Beyliğin devlete, devletin büyük bir imparatorluğa dönüşmesi sonucunda üzerinde çalışılan ciddi bir uğraş, hatta padişahların teşvik ve desteğiyle yapılan bir meslek haline gelmiştir.

Devletin ilk dönemlerinde Acem ve Arap yazarların eserlerinin çevirisiyle başlamış olan tarih yazıcılığı II. Murad döneminde Yazıcızâde Âli'nin İbn-i Bibi'nin eserini çevirmesiyle *Tevârîh-i Âli Osmân Geleneği'nin* ilk örnekleri verilmiştir. *Tevârîh-i Âl-i Osmân Geleneği* II. Bâyezîd döneminde ihtişamını yaşamış, bu alandaki en önemli eserler bu dönemde ortaya çıkmıştır.

*Tevârîh-i Âl-i Osmân*lar muhteviyât ve kullandıkları kaynaklar açısından birbirlerinin benzeri olub, diğerlerinden farklı olarak *Oruç Bey Tarihi* ve kaynak olarak kullanan *Tevârîh-i Âl-i Osmân*larda İstanbul ve Ayasofya Camisi'nin tarihçesi, Hülâfâ-ı Râşidin, Emevi ve Abbasi dönemleri zikr edilmektedir. *Tevârîh-i Âl-i Osmân*'ları kullandığı kaynaklar açısından değerlendirdiğimizde *Saray Takvimleri*, *Yahşî Fakih Menkıbesi* ve Ahmedî'nin *Dâsitân-ı Tevârîh-i Mülûk-ı Âl-i Osmân* adlı kaynakları kullanmaktadır.

Tevârîh-i Âl-i Osmân'lar dönem siyasi ve toplumsal yapısı hakkında bilgi vermesi açısından ehemmiyet taşır. Nitekim birçok *Tevârîh-i Âl-i Osmân*'ın dönemin halk diliyle yazılmış olması vesilesiyle daha anlaşılır ve basit bir üslubu vardır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemi hakkında araştırma yapan müverrihler için *Tevârîh-i Âl-i Osmân*'ların kaynak olma değeri su götürmez bir gerçektir.

Tevârîh-i Âl-i Osmân'larda sadece yapılan fetihler ve kazanılan savaşlar anlatılmamakta kaynak edindiği *Saray Takvimleri* sayesinde toplumsal ve doğal felâketlerle ilgili bilgiler de edinilmektedir. Çeşitli eleştiriler, rivâyetler ve menkîbeler sayesinde eserin tarafsızlığı veya tarafsızlığı hakkında birçok ipucu elde edilmektedir. Bu açıdan ele aldığımızda *Tevârîh-i Âl-i Osmân Geleneği*'ne göre değerlendirilen çalışmamızda diğer eserlerle benzerlikler görülmekle birlikte benzer konulara farklı bakış açısı kazandırdığı ortadadır.

Dolayısıyla çalışmamızda esas aldığımız *Tevârîh-i Âl-i Osmân* adlı eser içinde barındırdığı rivâyet farklılıkları, diğer *Tevârîh-i Âl-i Osmân* nüshalarında bulunmayan bilgiler ihtiva etmesi itibariyle kaynak değerini arttıran pek çok özelliği bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda *Tevârîh-i Âl-i Osmân* özelliği gösteren bu yazmada zaman zaman devlet adamlarının ve padişahların eleştirildiği veya dönem dervişleri tarafından tenkid edildikleri görülmektedir.

Velhasıl tezimizin bu alanda yapılmış diğer çalışmalara yeni bilgiler sağlayacağı, eserin dönem şartlarını ele alış şekli açısından farklı bir bakış açısı kazandıracağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- ADALIOĞLU, H. Hüseyin.(1999).“*Osmanlı Tarih Yazıcılığında Tevârih-i Âl-i Osman Geleneği*”. Osmanlı/Bilim. C.VIII. Ankara. 286-292.
- AFYONCU, Erhan. (2012). *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*. İstanbul.
- ÂHMEDÎ. (2013). *Dâstân ve Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osmân*. Haz. Çiftçioğlu Nihat Atsız. Üç Osmanlı Tarihi. İstanbul.
- AHMET CEVDET PAŞA. (2008) *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi-1*. İstanbul.
- AKBULUT, Uğur.(2007). “Kuruluş Dönemi Osmanlı Tarihçiliği ve Tarih Yazma Gerçekleri”. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*. s. 15. Erzurum. 356-371.
- ALMAZ, Hasan. (2004). *Behcetü't-Tevârih, Şükrullah b. Şihâbeddîn Ahmed b. Zeyneddîn Zekî (İnceleme-Metin-Tercüme)*. (Basılmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi. Ankara.
- ANONİM OSMANLI KRONİĞİ (1299-1512). (2000). Haz.: Necdet Öztürk. İstanbul.
- ANONİM TEVÂRİH-İ ÂL-İ OSMAN. (1992). nşr.: F. Giese. Haz.: Nihat Azamat. İstanbul.
- ÂŞIK PAŞAOĞLU TARİHİ. (2011). Haz.: Çiftçioğlu Nihal Atsız. İstanbul.
- ÂŞIK PAŞAZÂDE, Osmanogulları'nın Tarihi. (2010). Haz.: Kemal Yavuz-Yekta Saraç. İstanbul.
- AYDIN, Ahmet. (2002). “Osmanlılarda Tarih Yazıcılığı”. *Türkler Ansiklopedisi*, (C. 11. 417-425)

BABINGER, Franz. (1982). Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri. Çev.: Coşkun Üçok, Ankara.

BANARLI, Nihat Sami. (1939). “Ahmedî ve Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman”, Türkiyat Mecmuası. İstanbul.

BAŞAR, Fehmeddin. (2002). “İlk Osmanlı Tarihçileri”. *Türkler Ansiklopedisi*. (C. XI, 409-416).

BURSALI MEHMED TAHİR. (2009). Osmanlı Müellifleri I-II-III, Ankara.

ÇAN, Şamil. (2006). XVI. Yüzyıla Ait Anonim bir Tevârih-i Âl-i Osman (Gramer incelemesi-Metin-Sözlük). (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Dumlupınar Üniversitesi. Kütahya.

ÇİMEN, Cihan. (2006). Anonim Tevârih-i Âl-i Osman (Kuruluştan 897/1487'ye kadar). (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

DEVELLİOĞLU, Ferit. (2011). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Ankara.

ETİK, Arif. (1968). Farsça Türkçe Lûgat. İstanbul.

HAMMER, J. Von. (2011). Osmanlı İmparatorluğu Tarihi-1, İstanbul.

İBN-İ KEMAL. (1991) Tevârih-i Âl-i Osmân, I. Defter, Haz.: Şerafettin Turan, Ankara.

_____. (1991) Tevârih-i Âl-i Osmân, II. Defter. Haz.: Şerafettin Turan, Ankara.

_____. (2000) Tevârih-i Âl-i Osmân IV. Defter. Haz.: Koji Imazawa, Ankara.

_____. (1991) Tevârih-i Âl-i Osmân, VII. Defter. Haz.: Şerafettin Turan, Ankara.

_____. (1997) Tevârih-i Âl-i Osmân, VIII. Defter. Haz.: Ahmet Uğur, Ankara.

_____. (1996) Tevârih-i Âl-i Osmân, X. Defter. Haz.: Şefaettin Severcan, Ankara.

İĞCİ, Alper. (2011). Anonim Tevârih-i Âl-i Osman (687-920/1288-1514). (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.

İNALCIK, Halil-ARI, Bülent. (2007). “Osmanlı-Türk Tarihçiliği Üzerine Notlar”. *Uluslararası Askeri Tarih Dergisi*. Ankara. (S. 87, ss. 213-247)

İPŞİRLİ, Mehmet. (1999). “Osmanlı Tarih Yazıcılığı”. *Osmanlı Ansiklopedisi*. (C. 8, ss. 247-256)

KARAMAN, Hayreddin. (1977). *Arapça-Türkçe Yeni Kamus*. İstanbul.

KÖKEN, Nevzat. (2002). Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi (1923-1960). (Basılmamış Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi. Isparta.

KÖPRÜLÜ, Fuad. (1984). *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara.

KURAL, Akdes. (1935). “Bizans'ın Son ve Osmanlıların İlk Tarihçileri”. *Türkiyat Mecmuası*. İstanbul. (C. III, ss. 185-206)

LÜTFÜ PAŞA. (2001). *Tevârih-i Âl-i Osman*. Haz.: Kayhan Atik. Ankara.

MEHMED CEMÂLEDDİN KARSLIZADE. (1962) *Âyîne-i Zurefâ*. Millî Kütüphane Mikrofilm Servisi. Ankara.

MEHMED NEŞRÎ. *Aşiretten İmparatorluğa Osmanlı Tarihi (1288-1485)*. (2011) Sad.: Necdet Öztürk, İstanbul.

_____. (2008). *Cihânnümâ*, Haz.: Necdet Öztürk, İstanbul.

MEHMET SÜREYYA. (1996). *Sicil-i Osmânî-II*. İstanbul.

_____. (1996). *Sicil-i Osmânî-VI*. İstanbul.

MENAGE, V. L. (1982) “*Sultan II. Murat'ın Yıllıkları*”, Çev.: Salih Özbaran, *Tarih Dergisi*. İstanbul. (S. 33, ss.79-98)

MUALLİM NACİ. (2006). *Lûgat-ı Nâci*. İstanbul.

NECİP ÂSİM. (1329). “Osmanlı Tarihnuvisleri ve Müverrihleri”. *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası-I*. İstanbul.

NECDET ÖZTÜRK-MURAT YILDIZ. (2013). İmparatorluk Tarihinin Kalemleri Muhafızları Osmanlı Tarihçileri (Ahmedî'den Ahmed Refik'e), İstanbul.

NİŞANCI MEHMED PAŞA. (1949). Osmanlı Sultanları Tarihi, Haz.: Konyalı İbrahim Hakkı. İstanbul.

ORUÇ BEĞ TARİHİ. (2013). Üç Osmanlı Tarihi. Haz.: Nihal Atsız. İstanbul.

_____. (2008). [Osmanlı Tarihi (1288-1502)]. Haz.: Necdet Öztürk. İstanbul.

ORTAYLI, İlber. (2008). Son İmparatorluk Osmanlı. İstanbul.

ÖZCAN, Abdülkadir. (2000). Anonim Osmanlı Tarihi (1099-1116/1688-1704). Ankara.

_____. (2013) "Osmanlı Tarihçiliği ve Tarih Kaynaklarına Genel Bir Bakış", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. İstanbul.

_____. (2011). "Tevârih-i Âl-i Osmân", *Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (C.40, ss. 79-581)

_____. (2003/1) "Fatih Devri Tarih Yazıcılığı ve Literatürü". *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Erciyes Üniversitesi. Kayseri. S. 14

ÖZTÜRK, Necdet. (2000). "Anonim Tevârih-i Âl-i Osmânların Kaynak Değerleri Hakkında". XII. Türk Tarih Kongresi. Ankara.

_____. (1999). "Osmanlı Tarih Yazıcılığı Üzerine", *Osmanlı Ansiklopedisi*. Ankara. (C. 8, ss. 257-261)

SAMİ, Şemseddin. (2002). Kâmûs-ı Türkî. İstanbul.

SATUN, Abdullah. (2009). Kemalpaşazade, Tevârih-i Âl-i Osman III. Defter (Değerlendirme-Metin). (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.

SELÂNİKÎ MUSTAFA EFENDİ. (1999). Tarih-i Selânikî-I (971-1003/1563-1595). Haz.: Mehmet İpşirli. Ankara.

_____. (1999). Tarih-i Selânikî-II (1003-1008/1595-1600). Haz.: Mehmet İpşirli. Ankara.

SHAW, Stanford J. (2004). Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye-1. İstanbul.

ŞÜKRULLAH. (2013). Behcetü't-Tevârih. Üç Osmanlı Tarihi. Haz.: Nihal Atsız. İstanbul.

TEKİNDAĞ, Şehabettin. (1971). “Osmanlı Tarih Yazıcılığı”. *Belleten*. (C.XXXV/140, ss. 655-662).

TOPALOĞLU, Bekir. (1977). Arapça-Türkçe Yeni Kamus. İstanbul.

TURAN, Osman. (2007). İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler. Ankara.

ULUOCAK-BAŞTÜRK, Mustafa-Şükrü. (2010/2). “Anonim Bir Târîh-i Âl-i Osmân Nüshasının Sözvarlığında Kalıp Yapılar ve Arkaik Kelimeler”. *Sosyal Bilimler Dergisi*. Uludağ Üniversitesi. Bursa. (S. 19, ss. 325-364)

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. (2011). Osmanlı Tarihi-I. Ankara.

YASTI, Mehmet. (2005). “Nişancı Mehmed Paşa, Tevârih-i Âl-i Osman (1b-120a), Metin-Dil Özellikleri-Sözlük”. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi. Konya.

_____. (Bahar 2009). “ Nişancı Mehmet Paşa'nın Tevârih-i Âl-i Osmân Adlı Eserinin Konya Yusuf Ağa Kütüphanesinde Bulunan Nüshası Üzerine”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. (S. 25, ss. 137-149)

YENİARAS, Orhan. (2012). Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. Ankara.

EKLER

Ek-1 Eserde Geçen Şahıs İsimleri:

-A-

Abdullah ibn-i Abbas, 95a

Abdullah ibn-i Sarh, 95b

Abdullah ibn-i Zeyd, 95a

Abdülazîz, 3a, 100b

Âd, 68b, 78a, 79a, 79b

Âdem Peygamber (AS), 69b, 79b

Ak Paşa, 10b

Akbıyık Dedem, 19b, 20a

Akçakoca, 10b, 11a

Akemür, 9b

Alaaddin Beg (Karamânoğlu
Muhammed Begoğlu), 53b, 54a, 54b

Ali bin Ebî Tâlib (RA), 94a

Ali bin Mustafa, 106b

Ali Paşa, 4a, 11a

Ali Paşa (Candarluoğlu), 23b, 24a,
25b, 26a, 38a, 39a

Anadodulya Ta'ifesi, 69a

Anakor, 66b, 67a, 68b, 72b, 73a

Aram, 103b

Arap Mashara, 24a, 24b, 25a, 25b, 26a

Argunos Hekim, 75b

Arnavud Begi İskender, 62b

Asafiyye Hatûn, 81b, 82a, 86a

Avaz, 103b

Azab Beg, 40b, 43a, 64a

-B-

Balaban Paşa, 58b

Balı, 3a, 3b

Balubancuk, 9b

Bâyezîd Paşa, 42a, 45a, 46b, 47a, 47b,
48a

Benî Ümeyye, 100b

Beşir Ertal, 94b, 95a

Börklüce Mustafa, 44b, 45a

Bursa Tekvüri Borsak, 9b

Buzantin, 77b, 78a, 78b, 79b, 80a,
93b, 103b

-C-

Candarlu Kara Halil, 15b, 16b, 17a,
23a

Cebrail (AS), 94a

-Ç-

Çaganay, 35a, 37a

Çaşnigirbaşı Elvan Beg, 46b

-D-

Dal, 78a

Deccâl, 103b

Delü Balaban, 20a

Dokya, 26b

Düzme Mustafa, 47a, 47b, 48a, 48b,
49a, 49b, 50a, 50b, 51a

-E-

Ebû Eyyüb Ensarî, 95a, 95b, 96a, 96b,
97a, 99b, 100a

Ebû İshâk, 103b

Ebû Levlev, 94a

Ebûbekir Sıddık (RA), 94a

Ece Beg, 12a, 12b

Eflakoğlu, 30b, 31b, 103b, 105a

Elyan, 93a, 103b

Elyan (Estefanoğlu), 102a

Elyan (Herkıloğlu), 102b, 103a, 103b

Emir Hazreti, 48b, 49a

Emir Süleymân, 31a, 32a, 38a, 38b,
39a, 39b, 40a, 40b, 41a, 41b, 46a, 91a

Ertûgrül, 2a, 2b, 3a

Estefan, 101b, 102a, 103b

Evrenos Beg, 13b, 15b, 16a, 16b, 17a,
18b, 19a, 41a, 41b, 42b, 47a, 50a, 57a

Evrenosoğlu Ali Beg, 42b

Eyne Beg, 38a

-F-

Fatma (Bâyezîd Kızı), 38b

Fâzıl Beg, 12a, 12b

Fazlullah Kadı, 10b, 42a

Firûz Beg, 52a

Firûz Begoğlu Ali Beg, 51a

Firûzbegoğlu Muhammed Beg, 59a,
60a

-G-

Germiyanoğlu, 18b, 27a, 31b, 35b, 43b

Gündoğdı, 2a

Gündüz Alp, 2a, 3b, 8b

Güngörmez Tekvirü, 7b

Gürşâh Melik, 40b, 41b, 42a

-H-

Hacı Bektaş, 11a

Hacı İlbeg, 13b, 15b, 16a, 17b, 18a

Hacı İvaz Paşa, 43a,

Hadım Paşa, 62a

Halîd bin Velid, 30a

Hamza Beg, 47b, 52a, 52b, 53a, 54a

Harünü'r-Reşîd, 102b, 103a, 104a

Hasan Ağa, 38a

Hasan Alp, 3b

Hasan Beg, 63a

Havarîyûn, 81a

Hayreddin Paşa, 17a, 19a, 19b

Herkıl, 81a, 81b, 93a, 102b, 103b

Herkıl Kayser, 81b

Hızır Peygamber (AS), 77b

Hûd Peygamber (AS), 77a

Hz. Muhammed (SAV), 11a, 60b, 61a, 99b

-İ-

İbn-i Melceme, 94b

İbrâhim Beg (Karamânoğlu Muhammed Begoğlu), 53b, 54b, 57a, 57b, 59a, 65b, 74b

İbrahim Paşa, 46b, 47a

İdris Peygamber (AS), 73b, 74a

İlyâs Peygamber (AS), 77b

İmâm Hasan, 94b

İmâm Hüseyin, 94b

İmlak, 78a

İmlak Oğlanları, 68b

İncil, 81a, 86a

İsa Peygamber (AS), 73a, 81a, 86a

İsfendiyâroğlu, 26b, 27a, 37b, 39a, 43b, 45a, 55b

İshâk Beg, 21b, 57a

İskender Zülkarneyn, 77b

İskender-i Rumî, 69b, 80b

İsmail Beg, 104b

İzmiroğlu Cüneyd Beg, 47a, 47b, 55b, 56a, 56b

-K-

Kadı Burhâneddîn, 26b

Kalur, 103b

Kanator, 103a, 103b

Kara Mürsel, 10b

Kara Rüstem, 16b, 20a

Karamânî Türk Rüstem, 16b, 20a, 23a

Karamânoğlu Muhammed Beg, 44a,
53b, 54b

Karamihal, 60b, 64a

Kâsım Çelebi, 38a, 38b

Kâsım Paşa, 58a

Katenuz Vezir, 68b, 69a

Kayabeyze Kadısı Fazlullah, 42a

Kazıklı Voyvoda, 65a, 104b, 105a

Kıratovî, 103b

Kırmihal, 80b

Koca Despot, 55b, 58a

Koca Hızır, 61a

Konur Alp Gazi, 10b

Kostantin İbn-i Alaniyye, 81a, 81b,
82a, 82b, 83a, 83b, 85b, 86a, 86b, 93a,
93b

Köse Mihal, 9b

Kumluoğlu, 50a

Kurt Hasan (İzmiroğlu Cüneyd
Begoğlu), 56b

-L-

Lala Şâhin, 16a, 17b, 18a, 18b

Lazaroğlu, 20b

Lokmân Hekim, 74a

Lût Peygamber (AS), 77a

-M-

Mahmûd Çelebi, 58b

Mahmûd Paşa, 105a, 105b, 106a

Malkoç Beg, 29a, 29b

Menteşeoğlu, 27a, 31b, 35b

Mervân ibn-i Hakem, 102a

Mevlâna Hüsrev, 59b

Mevlâna Kara Halil, 16b, 19b, 20a,
46a

Mezîd Beg, 57b

Mısır Sultânı, 29b

Mi‘mar Sinân, 93a

Mihal, 103b

Mihaloğlu Muhammed Beg, 40b, 43a,
48b, 49b, 50a, 51b

Minnetbegoğlu Muhammed Beg, 44b

Mirçe Beg, 39a, 39b

Muaviye, 94b

Murad Gâzi, 10b, 11b, 15b, 16b, 17a,
18a, 18b, 19a, 20a, 20b, 21a, 21b, 22b,
44a, 45a, 45b, 46b, 47a, 47b, 48a, 48b,
49a, 49b, 50a, 50b, 51a, 51b, 52a, 53a,
54a, 54b, 55b, 56a, 56b, 57a, 57b, 58a,

58b, 59a, 59b, 60a, 60b, 61a, 61b, 62a,
62b, 63a, 64a, 64b, 56a, 65b, 93a,
103b

Musa Çelebi, 38a, 38b, 39a, 39b, 40a,
40b, 41a, 41b, 42a, 42b, 43a, 43b, 44b,
45b, 46a, 48b, 91a

Musa Peygamber (AS), 74a

Mustafa Bey (Karamanoğlu
Muhammed Bey Oğlu), 44a

Mustafa Çelebi, 31a, 32a

Mustafa Çelebi (Çelebi Mehmed
Oğlu), 51a, 51b, 52a, 53a

Müslîm, 101a

-N-

Naçuhan, 2b

Nasârî Ta'ifesi, 102a

Nûh Peygamber (AS), 77a, 79a, 86a,
103b

-O-

Orhan, 3b, 4a, 9b, 10a, 10b, 11a, 11b,
13b, 15a, 15b, 22b, 103b

Oruç Begoğlanları, 48a

Osmân, 2a, 2b, 3b, 4a, 8b, 9a, 9b, 10a,
22b, 103b

Osmân Çelebi (Tekeoğlu), 52a, 52b,
53a

Osmân ibn-i Affân (RA), 94a

-Ö-

Ömer bin Ümeyye, 30a

Ömer ibnü'l-Hattab (RA), 94a

-P-

Paşa Yiğit21b

-R-

Rüsyân Ta'ifesi, 69b

-S-

Sâlih Peygamber (AS), 77a

Salsal, 78a

Sâm, 103b

Sarû Yakub, 59a

Saruca, 42b, 43a

Saruyin, 2a, 2b

Simavna Kadısoğlu Bedreddin, 40b,
43a, 44b, 45a, 45b, 46a

Sinân Beg, 57a

Sultân Ahmed, 33a, 33b, 34a, 34b

Sultân Alaaddin (II. Murad oğlu), 58a

Sultân Alaaddîn (Selçuklu Sultanı),
2a, 2b, 3a

Sultân II. Bâyezîd, 62a, 78b, 79a, 79b,
94b, 104b

Sultân İsâ, 38a

Sultân Muhammed (Çelebi), 31a, 32a,
38a, 38b, 40a, 40b, 41a, 42a, 42b, 43a,
43b, 44a, 44b, 45a, 45b, 46a, 46b, 52a,
103b

Sultân Muhammed (Fâtih), 56b, 57b,
59b, 62a, 62b, 63a, 65a, 65b, 66a, 66b,
69b, 78b, 79b, 92a, 92b, 93a, 94b, 97a,
100b, 103b, 104a, 104b, 105a, 105b,
106a, 106b

Sultân Mustafa (Fatih oğlu), 104b,
106b

Sungur Tekîn, 2a

Süleymân ibn-i Abdullah, 100b, 101a

Süleymân Paşa, 10b, 11b, 12a, 12b,
13a, 13b, 14a, 14b, 15a

Süleymân Peygamber (AS), 12a, 66b,
67a, 67b, 68a, 85a, 85b, 86a, 90b

Süleymân Şâh, 2a, 3b, 104a

-Ş-

Şahâbeddin Paşa, 57b

Şeddâd, 68b, 78a, 79a, 79b

Şemse Hatûn, 67a, 67b, 68a, 68b, 76b,
85a

Şemûn, 81a, 81b

-T-

Taceddinoğlu, 51b

Taharten Beg, 26b, 27a, 31b

Tatar, 2b, 29b, 30b, 31b, 36a, 37b,
44b, 69a

Taz Ali, 4b

Temür Hân, 24b, 27a, 27b, 28a, 28b,
29a, 29b, 30a, 30b, 31a, 31b, 32a, 32b,
33a, 33b, 34a, 34b, 35a, 35b, 36a, 36b,
37a, 37b, 38a, 44b

Temürtaşoğlanları, 48a

Terendifil, 101b, 103b

Termedî, 103b

Tevrât, 73a, 74a

Tirakoğlu, 65a, 104b

Tirakol Voyvoda, 55b

Torlak Yahudi Kemâl, 45b

Turgud Alp, 3b, 9b

Turhân Beg, 50a, 58a, 58b

Tursun Fakih, 2b

-U-

Umur Begoğlanları, 48a

Uzun Hasan, 106b

-Y-

Yağfur, 103a

Yahşulı, 10b

Yahya bin Ali, 102a

Yakûb Çelebi, 20b

Yanko bin Mazyan, 68b, 69a, 69b,
70a, 70b, 71a, 71b, 72b, 73a, 73b, 74a,
75b, 76a, 76b, 77a, 77b, 78a, 79b, 80a,
93b

Yankopolid, 57b, 58a, 59a, 59b, 60b,
61b, 62b, 63a, 64a, 64b, 65a

Yezîd, 30b

Yıldırım Hân, 11b, 18b, 20b, 21a, 21b,
22a, 22b, 23b, 24a, 24b, 25a, 25b, 26a,
26b, 27a, 27b, 28b, 29a, 29b, 30b, 31a,
31b, 32a, 32b, 33a, 33b, 34a, 34b, 35a,
35b, 36a, 36b, 37a, 37b, 38a, 47a,
103b

Yorki, 95a, 95b, 101b, 103b

Yusufça Hân, 106b

Yürinc Paşa, 56b

-Z-

Zebûr, 73a

Zekeriyya Peygamber (AS), 85a

Zeyne'l-Arab, 103b

Ek-2 Eserde Geçen Yer İsimleri:

-A-

Acem Vilâyeti, 2a, 23a, 46a, 67a, 69a, 69b, 72b, 93b, 106b

Arab, 27a, 37a, 67a, 69b, 72b

Ağaçdenizi, 45a, 45b

Akça Hisâr, 65a

Akça Limun, 13a

Akçabolı, 41b

Akdeniz, 67b, 70a, 70b

Aksaray, 26b

Akşehir, 44a, 57a

Akyazı Ovası, 10b

Alaman, 59b, 62b, 69a, 69b, 71a, 78a

Alaşehir, 21b

Amasiyye, 26b, 32a, 38a, 40a, 40b, 44a, 45a, 46b, 58a

Anatoli, 11b, 12b, 13a, 17a, 19b, 20b, 30b, 37b, 40b, 42b, 43a, 46b, 51a, 55b, 57b, 58a, 58b, 59a, 60a, 60b, 62b, 63a, 104b

Antaliyya, 52a, 52b, 53a, 54a

Arnavud Vilâyeti, 57a, 62b, 106a

Ayasluğ, 22a

Ayasluniye, 13a

Ayasofya, 67b, 77a, 82a, 82b, 83b, 84b, 85a, 86a, 86b, 89b, 90a, 90b, 91a, 91b, 92a, 93b, 96b, 97a, 98a, 102b

Aydıncık, 12a, 67b, 68a, 68b, 85a, 86a, 90b, 101a

Aydımili, 22a, 31b, 44b, 55b, 56a

-B-

Baelbeg, 30a

Bağdad, 33b, 34a, 34b, 101b, 102b, 103a

Balabancuk Hisârı, 9b

Balıkesire, 11b

Begbazarı, 37b

Begşehir, 44a, 57a

Behiştı, 26b

Beldet-i Hanya, 106b

Belgrad, 57b, 59b, 62b, 105a

Beytü'l-Mukaddes, 67b, 68a, 73b, 86a

Bınarbaşı Suyu, 43b

Biga, 17a, 50b

Biga suyu, 50b

Bilecik, 2a, 2b, 3b, 15b, 18b

Boğazkesen Hisârı, 65b

Bolayır, 13a, 50b

Bolı, 10b, 11a, 14a, 14b

Bolonya Hisârı, 18b

Bosna, 21b, 59b, 62b, 69a, 71a, 77b,
78a, 104b, 105a

Buçuk Depe, 62a

Bursa, 8b, 9a, 9b, 10a, 11b, 15a, 15b,
17a, 17b, 18b, 19b, 21b, 26b, 38a, 38b,
39a, 39b, 40b, 42a, 42b, 43a, 43b, 44a,
46a, 46b, 48a, 48b, 49a, 52a

Buzerşek, 106a

-C-

Can Adası, 56b

Cenge Vilâyeti, 56b

Cimbeyin Kal'ası, 12b, 13a

Cümletin Hisârı, 12b

-Ç-

Çerkes, 69a

Çesar, 69a, 77b

Çih, 59b, 62b, 69a, 77b, 78a

Çin ve Maçın, 67a, 69a, 71a

Çirmen, 17b

Çorlu, 13b, 15b

Çuka Yaylası, 56b

-D-

Darende, 26b

Deşt ü Bulgar, 69a

Deşt Vilâyeti, 69a, 71a

Devletlü Kaba Ağaç, 19a

Dırama, 20b

Dimetoka, 13b, 15b, 16a

Dokya, 26b

Durgud İli, 3b

-E-

Ece Ovası, 50b

Edirne, 13b, 16a, 16b, 17a, 17b, 18a,
19a, 21b, 22b, 38b, 39b, 40a, 40b, 41b,
42a, 42b, 44a, 46a, 46b, 47a, 47b, 48a,
48b, 50b, 51a, 51b, 52a, 55b, 56b, 57a,
57b, 58a, 58b, 59a, 60a, 61b, 62a, 65a,
65b, 91a, 104b

Edremid, 11b

Eflakili, 21b, 39a, 39b, 43a, 44a, 45a,
55b, 57b, 59b, 62b, 63a, 65a, 69a,
104b, 105a

Efrence, 60a

Eğriboz, 106a, 106b

Encügez, 18b

Engüri, 30b, 31a

Ergüri, 2b

Ermani Bazarı, 10b

Ermenik Tağı, 2a

Erzincan, 26b, 30b, 31b

Evrenos, 9a

Eyne Gölü, 2b

Eziyen, 105b

-F-

Fantari, 10b

Fars Vilâyeti, 69a

Filiba, 16b, 44b

Firengistan, 66a, 66b, 69a, 71a, 75a,
77b, 78a, 79a, 82b, 83a, 96a, 101b,
102a, 103a

Frenk, 59b, 66a

Fûrat Suyu, 2a

-G-

Galata, 60a, 66a, 97a, 101a, 103a

Gelibolu, 12b, 13a, 13b, 14a, 15b, 16b,
17a, 17b, 18b, 42a, 48b, 50b, 60a,
106a

Germe, 62a

Göynük, 11b, 39a

Gümülcine, 17a, 19a

Gürünci, 12a

Güvercinlig, 56b

-H-

Habeş, 69b

Haleb, 29b

Hama, 29b

Hamidili, 55b

Hayrabolu, 13b

Hendek ve Sendek, 71a

Hindistan, 32b, 67a, 69a, 69b

Hitan, 67a, 71a

Hitay, 67a, 69a, 71a

Humus, 29b, 30a

-İ-

İlbegi Boğazı, 13b

İlbegi Pergozı, 15b

İlnisan Hisârı, 106a

İncügez, 42b

İnegöl, 3b

İnöli, 3b

İnöni, 10b

İpsala, 16a, 16b

İsfehân Nâhiyesi, 74b

İskitiye, 19a

İstanbul, 4b, 5a, 5b, 6a, 6b, 7b, 10a, 10b, 15b, 22a, 25b, 38b, 39b, 41b, 42a, 42b, 47b, 66a, 70b, 82a, 86a, 91a, 91b, 92a, 92b, 93a, 93b, 95b, 97a, 104a

İstanuz Yaylası, 52a, 52b

İzdin, 105a

İzladi Derbendi, 58a,58b

İzник, 4a, 4b, 5a, 5b, 6a, 11b, 15b, 43a, 44b, 45a, 51a, 51b, 105b

İzникümid, 11b

-K-

Kaççak, 69a, 71a

Kalacuğ, 37b

Kangırı, 37b

Kapluca, 43b

Karabag, 30b

Karaboğdan, 69a

Karaburun, 44b, 45a

Karacahisâr, 3b

Karadeniz, 70a, 70b

Karaferye22a, 22b

Karahisâr, 2a, 2b, 52a

Karakulak, 69a

Karamân, 2a, 16b, 21b, 26a, 26b, 38b, 44a, 57a, 106a, 106b

Karasî, 11b, 15b

Kastamonı, 26b, 37b, 101a, 104b

Kavak Tuzlası, 14a

Kavala, 20b

Kayseri, 26b, 81a

Kayser-i Rûm, 69a

Kayseriye, 81a

Kayurım, 26b

Kefe, 69a

Kerbelâ, 94b

Kestel, 9a

Kırşehir, 37b, 44a

Kızılağaç Yenicesi, 50b

Kocacuk Hisârı, 62b

Kocail, 10b, 11a

Konurapa İli, 11a

Konuş Ovası, 44b

Konya, 26a, 26b, 44a

Kosova, 20b, 21b, 63a, 65a

Kostantiniyye, 22a, 25b, 66a, 69b, 70a, 70b, 72b, 73a, 74a, 74b, 77a, 77b,

78a, 79a, 80a, 80b, 81a, 81b, 82a, 83a,
86b, 93b, 94b, 95a, 96a, 96b, 97a, 98b,
100a, 100b, 101a, 101b, 102a, 102b,
103a, 103b, 104a, 105a, 106a, 106b

Koyun Hisârı, 8b

Köprihisâr, 4a

Köprülü, 41b

Körfüz, 104b

Kubbe-i Sahra, 77b

Kudüs-ı Mübârek, 68b, 69b, 77b, 85a,
85b

Kûfe, 94a, 94b

Kufu, 62b

Kuh-ı Kaf, 85a

Kütahiyye, 18b

-L-

Lapseki50b

Latin59b, 62b, 69a, 71a,77b, 78a

Lazili, 55b, 56b

Leh, 78a

-M-

Maden, 21b

Manisa, 45a, 59b, 60a, 62a

Madıra, 59b

Magrib Diyârı, 69a, 73b, 74a

Mağrib-i Zemîn Vilâyeti, 75a, 75b,
79a

Malatiyye, 26b

Malgara, 18b

Manastır, 20b

Marulya, 19b

Mecnun Tayyak Yazusu, 29b

Medâyin, 93b

Medîne, 94b

Medîneü'l-Kahr, 101a

Mekke, 30a, 97b

Meriç, 13b, 15b, 16a

Mescîd-i Aksa, 69a

Mesture Kal'ası, 56a

Mezâr-ı Türk, 2a

Mısır, 29b, 75a, 81a

Midillü Cezîresi, 105a

Midillü Kal'ası, 105a

Mihaliç, 48b, 49a

Misinli Kal'ası, 15b

Mora, 22a, 62a, 104b, 105a

Moskov, 69a, 69b, 71a, 77b, 78a

Mudurnu, 10b, 11b

-N-

Nigde, 26b, 44a, 47a

Nigubolu, 22a, 59b

Niş Suyu, 58b

Novaberde, 104a

Novaberde Hisârı, 57b

Nuşın Revân Kasrı, 93b

-P-

Pergama, 11b

Polya, 59b

Puruvadi, 41b, 59b

-R-

Rodos Kal'ası, 94b

Rûm, 2b, 27a, 27b, 30b, 32a, 34a, 34b,
36a, 36b, 37a, 38a, 40a, 41a, 47b, 53a,
66a, 67b, 69a, 69b, 72b, 74a, 74b, 75b,
79a, 81a, 93b, 94b, 100b, 103b, 104a

Rûmili, 12b, 13a, 17b, 18b, 30b, 37a,
38a, 38b, 39b, 40b, 41a, 41b, 42a, 42b,
43a, 43b, 44b, 45a, 47a, 47b, 49b, 50a,
50b, 54b, 55b, 57b, 58a, 58b, 60a, 60b,
62b, 63a, 104b

-S-

Samsuna, 44a, 44b

Saruhân Vilâyeti, 20b, 22a, 31b, 55b

Sas, 59b, 62b

Save Bahrı Suyu, 93b

Sazludere, 48a

Selânîk, 20b, 45a, 45b

Semendire, 57b, 64b, 104b

Semer kand, 69a, 69b

Serf Sınuğı, 17b

Severin, 59b

Seydişehir, 18b, 44a

Sığırcık Bınarı, 74b

Silivri, 41b

Sinab, 26b, 39a, 104b

Siroz, 20a, 20b, 45a, 45b, 46a, 47a

Sivas, 27b, 28a, 29b, 32b

Sivrice Hisâr, 104a

Sivrihisâr, 37b, 44a

Sofya, 42b, 54a, 58a, 62b, 105b

Söğütcük, 10a

Sumuku, 42b

Sürmeli Çukur, 2a

-Ş-

Şam, 29b, 30a, 30b, 75a, 94b, 95a,
95b, 101a, 101b

Şumlı, 59b

-T-

Taraklı Borlu, 26b

Taraklı Yenicesi, 11b, 22a

Taşili, 26b

Tatar, 2b, 29b, 30b, 31b, 36a, 37b,
44b, 69a

Taz Ali Bınârı, 4b

Taz Ali Kal'ası, 4b

Tekeili, 52a, 52b, 54a

Tekvür Tağı, 13b

Tımaşk, 69a

Tırabulus, 69a

Tırabuzan, 104b

Toğıvine Kal'ası, 15b

Tokat, 43a, 48b, 106b

Tomaliç, 2a

Tulgadir, 29b, 65a

Tuna, 22a, 44a, 45a, 55b, 57a, 78b,
104b

Tunca, 65b

Türk Tanrı Yıkdığı Hisârı, 18b

Türkistan, 67a, 69a

-U-

Ulubad, 11b, 49a

Ulubad Köprüsü, 49a

Uluyar, 9a

Umul Hisârı, 104a

Ungurus, 22a, 32b, 57a, 57b, 58a, 59b,
60b, 62b, 69a, 69b, 71a, 72b, 77b, 78b,
79a, 79b, 81a, 105a, 105b

Unuz, 16a

-V-

Vardar Ovası, 20b

Vardar Yenicesi, 47a

Varna, 60b

Veranca Hisâr, 12a

Vidin, 21b, 41b

Vilâyet-i Rus, 69a

-Y-

Yalak Ovası, 5a, 5b, 6a, 6b, 10b

Yarhisâr, 2b, 3b

Yayıca Hisârı, 105a, 105b

Yenice, 11b

Yenihisâr, 60a

-Z-

Yenişehir, 3b, 4a, 4b, 9b, 19b, 24a

Zağara, 16b, 45b

Yergöki Hisârı, 44a

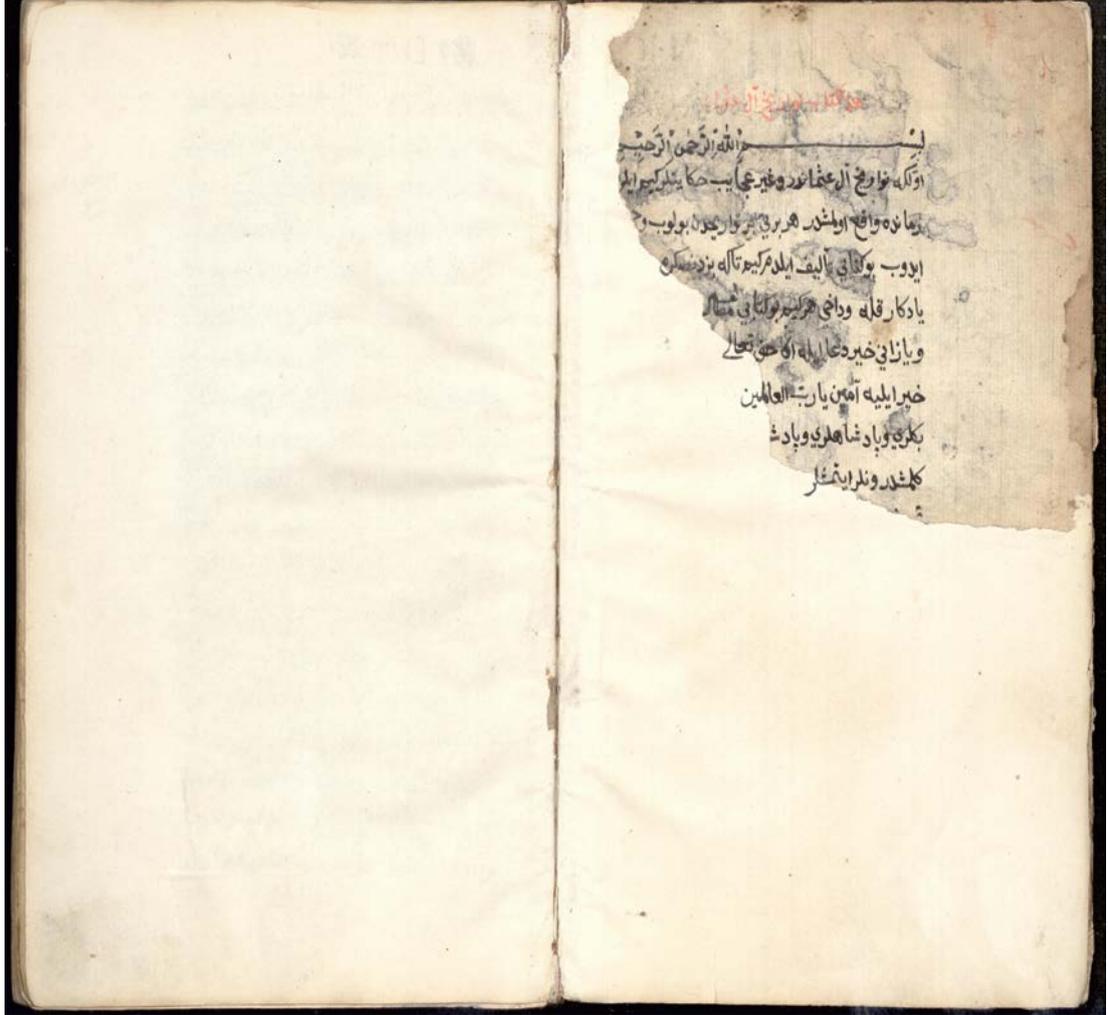
Zengibar, 69b

Yunanlar, 78a, 79a

Zihne, 20b

Yuvan İlleri, 56b, 62b, 106a

Ek-3 Eserin Orijinal Nüshasından Sayfa Örnekleri

Mehmet Muhyiddin Çelebi, Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 1b.

ط
او طغوزول
سه

شمس کی حاله ایامه زارین دیر اوله اولسه سلیمان شاهان
 اوج اوغلی وارا ایوی قریبک آوی سفقور تلیز ایوی قریبک
 آدی کون و خدی ایوی قریبک آدی طغوزول این کیمبر اول
 عقمان آتسورده پس بواج قرداش اول آراد کوجدر ق
 کله طری بولمه کنل قراش باشنده اتاسن یاسین ایندی یلر
 و سربلوجغوره وارد یلر اما سفقور تکین و کون طغوزی بوکی
 قرداش کوجی و لایقنه کن یلر اما ارطوک کول نجیبه زمان
 اول آزاده قرار ایوب او تور دی و اول آزاده چوقی عزالی
 ایلیدی و سلطان علی الدین دانی بچیر و لایقنه کلوب قریبان
 و ایلیق و طغوز و تمشدی و اولوب باشاه اویشدی پس ارطوک کول
 دانی سلطان علی الدین بوسلطان ووشوکتی اشمشدی
 و لیکه ارطوک کول دانی اوج اوغلی وارا ایوی قریبک آدی
 کونز ایوی قریبک صارویب و قریبک عقمان ایوی پس
 ارطوک کول سلطان علی الدین بن برجه غاز استکیمرا انه
 قرار ایوه ل سلطان علی الدین دانی ارطوک کول سوزین
 قبول ایوب نولا غریب کور دی بو بولدی خوش کوردی
 پس قوه حصار کوردی و بلاجلان کوردی سلطان علی الدین
 مطیع اولوب خراج و غیره کوردی پس سلطان علی الدین
 قوه حصار ایله بلاجلان و طومالچ وارمنلا طغوزی جمله اول

72 A. 5005

Mehmet Muhyiddin Çelebi, Tevârih-i Âli Osmân, vr. 2a.

Mehmet Muhyiddin Çelebi, Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr.2b-3a.

بر برادر آد مسنه اصمیرلری وکنز و سه واردی انطالیه به کوردی
بو طرفن حمزه بکه خبر کلیم اوغده فرمان اوغلی اوز روکه
کلیسورد دروهم تکه اوغلی عثمان جلسی دانی بله استانور
یا ایلا سته کلدی و صلی لشکر جمع اندیکله اوز روکه کله دیو
اتماضته اولدی یوضه شمعی بدکن اول بونه کلوردی
ددلر ایله اولی حق حمزه بکن کوردیکیم اکر تکه اوغلیه برایش
اولمن سه جمله تکه ایلی اکا او بار لر و هم کنو بیه دانی ایش
مشکل اولور حمزه بکن واردی کنی و خلقیله دانشی ایش
کلا تکه اوغلیه عثمان جلسی به خلق زیاده او یما دین
اوز رین بصاد و شوهر بولا یکی اله توری بک ددی انز
حصار خلقی حمزه بکه ایین لری ای بکن سن شمعی شهر دن
طشره چقق رود کلدر زیل اوغده فرمان اوغلی بقین
کلدی ناگاه کله حصاره دوشه سن طشره قلا سیب
فرمان اوغلی کله حصاره آله دانی بر آد باوزنی اولاد لر
چونکیم حصار خلقی حمزه بکه حصار دن چیغده وجه کور مد لر
حمزه بله ایدر هله شمعی قتی فرصت ایدیکه تکه اوغلیه بر
ایش انکله ددی بو کز تن بر ایله انکر کم حمزه بکن حصاره
زوره دنی بر اعتماد انوکی کشیه لشکر فونه تکه اوغلی
اوز رینه کونوره بسن حمزه بکن بر اینانوغی و برادر آد مسنه

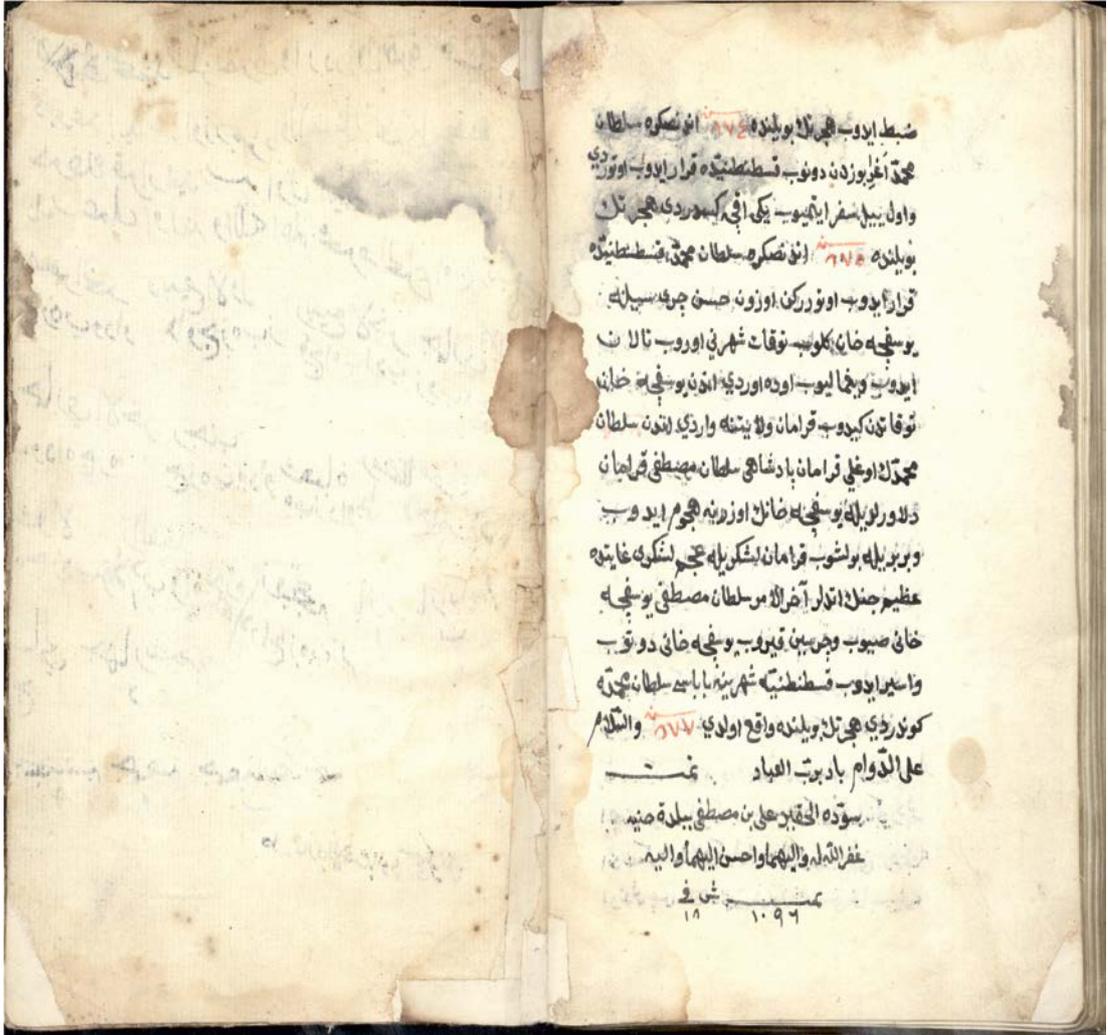
خیلی

خیلی لشکر فونوی دانی بولشکر انطالیون چقوب استانوره کلدر
همای تکه اوغلی اوز رین یورو دل کور اچدر مو لو چونکیم
تکه اوغلی خلقی اوز رین یوریه لشکر کلدی کین کورد لر ان عثمان
جلسی شویله خسته دو شکون قالدر لر آتا بنورد لر اول کلان
لیکله اوغرا شمه وارد لر و آله فاتحه ویرمدی حمزه بکن خلقی
تکه اوغلی خلقین صدر و تکه اوغلی عثمان جلسی انزه اولور
در و هوشی واریسه اولدر ان نکره تکه اوغلی برقی نقره
واردی آبی دانی مالبله و اسبابله آلب حصاره کتورد لر
حمزه بکن خلقی بو قتی ایوب بیته اضنا مع ذک حصاره
کلدر بو طرفن علی الصباح فرمان اوغلی کلدی انطالیه اوز رینه
قوندی اما فرمان اوغلی تکه اوغلی اولور کین اشو صل خابینه
ملول اولدی ان نکره فرمان اوغلی بیوردی حصاره قوش
طوبیر کتوروب قورد لر دانی دو ملک باشلر بسن فرمان
اوغلی انطالیه تمام التی ای اکر تی ای التی اید نکره فرمان
اوغلی خبر کلیم کلیم سلطان مراد قر نداشت مصطفی جلسین
اشین تمام انی و روم خسته کچی باد شاه اولدی و هم
لشکر جمع ایوب اوز روکه کلیسورد دروهم فرمان
اوغلی بو خبره اشو صل همای نام ایلدی کلیم حصار ی
عولای کوره یور ویشته نیوه سه قولای بر اینون بر پوروشین

Mehmet Muhyiddin Çelebi, Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 52b-53a.

Mehmet Muhyiddin Çeleb, Tevârih-i Âl-i Osmân, vr. 105b-106a.

Mehmet Muhyiddin Çelebi, Tevârîh-i Âl-i Osmân, vr. 106b.

ÖZ GEÇMİŞ

1983 yılında Muğla'nın Köyceğiz ilçesinde dünyaya gelmiştir. İlkokulu Yangı İlkokulu'nda, ortaokulu Köyceğiz Yunus Emre İlköğretim Okulu'nda ve liseyi Köyceğiz Naip Hüseyin Lisesi'nde tamamladı. 2011 yılında Balıkesir Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun olup, yine aynı yılda Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde Tarih Ana Bilim Dalı yüksek lisans eğitimine başladı.

Sevil AKYOL

Yangı Mahallesi

Çayırköy Sokak No:118

Köyceğiz/MUĞLA

Tel: 0553 538 4605

umutkurt83@hotmail.com